

FI 5.1

Perheiden aika ja ajankäyttö

Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä,
lapsista ja kiireestä

Hannu Pääkkönen

Perheiden aika ja ajankäyttö

Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä,
lapsista ja kiireestä

Hannu Pääkkönen

TILASTOKIRJASTO

136 017 4861

Päätoimittaja – Chefredaktör – Principal editor:
Timo Alanko.

Taitto – Ombrytning – Layout:
Lehtonen Hilikka

© 2010 Tilastokeskus – Statistikcentralen – Statistics Finland

ISSN 0355-2071
= Tutkimuksia
ISBN 978-952-244-248-2 (pdf)
ISBN 978-952-244-247-5 (print)

Multiprint Oy

Helsinki – Helsingfors 2010

Kiitokset

Väitöstutkimukseni artikkelit on kirjoitettu noin kymmenen vuoden aikana. Vuosien varrella niiden syntymiseen ovat vaikuttaneet monet henkilöt. Jokaiselle heistä olen kiitollinen.

Ensiksi kiitän työni ohjaajia professori Pertti Koistista ja professori Jouko Nättiä. Pertti Koistinen on pitänyt minut mukana työelämän tutkimuksessa eri aikoina ja eri yhteyksissä pro gradu -työstäni lähtien ja ohjannut väitöstyötäni paneutuen ja innostavasti alusta lähtien. Jouko Nätin mukaantulo toiseksi ohjaajaksi työni yhteenvetovaiheessa vaikutti ratkaisevasti työn sisällön täsmentymiseen. Esitarkastajiani tutkijatohtori Mia Hakovirtaa ja emeritusprofessori Timo Toivosta Turun yliopistosta kiitän arvokkaista kommentteista, joiden pohjalta työni sai nykyisen, aikaisempaa sujuvamman rakenteensa.

Monet väitöskirjani artikkeleista ovat syntyneet erilaisissa yhteishankkeissa. Eniten työni on velkaa yhteistyölle pitkäaikaisen työtoverini Iiris Niemen kanssa. Minulla on ollut onni saada työskennellä ajankäyttötutkimuksen suomalaisen ja kansainvälisen pioneerin kanssa. Kiitos tästä hänelle. Kiitän sosiaalisen pääoman raportin kirjoittajaryhmää ja sen vetäjiä Laura Iisakkaa ja Anna Pärnätä artikkeliani eteenpäin vieneistä kommentteista. Aku Alaselle kuuluu kiitos sosiaalisen pääoman opintopiirin tuomisesta keskelle tilastoviraston arkea. Kiitän Suomalainen lapsi -julkaisun tekijäryhmää ja erityisesti Leena Kartovaaraa ja Hannele Saulia avusta artikkelini syntymiseen. Oli hienoa olla mukana löytämässä kaikkea sitä tietoa, mitä Tilastokeskuksessa on lasten elinoloista. Kiitokset Perheiden ajankäyttö -julkaisun kirjoittajaryhmäläisille. Lasten yksinoloa käsittelevä artikkelini sai alkunsa kirjaa tehdessä. Kiitos Kristiina Aalto, Johanna Varjonen, Timo Anttila, Jouko Nätti ja Mia Tammelin. Tästä ja monesta muusta yhteistyöstä olen kiitollinen myös edesmenneelle Pentti Takalalle. Kiitokset Mirja Liikkaselle pitkäaikaisesta yhteistyöstä vapaa-aika- ja ajankäyttötutkimusten parissa. Sen ansiota on myös tähän väitöskirjaan sisältyvä yhteisartikkeli. Kiitän työn eri vaiheissa saamistani menetelmällisiä ratkaisuja koskeneista neuvoista ja kommentteista Kari Djerfiä, Seppo Laaksosta ja Paavo Väisästä. Tietoteknisestä avusta kiitän erityisesti Pirjo Hyytiäistä, jonka asiantuntemus on ollut korvaamaton kotitalousaineistojen muokkauksen kiperissä vaiheissa. Emeritaprofessori Liisa Rantalaiho on lukenut eri artikkeleiden varhaisversioita. Lämpimät kiitokset hänelle kannustuksesta ja rakentavista kommentteista, joiden ansiosta artikkelit alkoivat löytää suuntaansa. Työelämän tutkimuksen jatkokoulutusryhmän opiskelijatovereita kiitän saamastani tuesta ja palautteesta.

Kansainväliset vertailut ovat kiinteä osa ajankäyttötutkimusta. Minulla on ollut ilo olla mukana useissa emeritusprofessori Jiri Zuzanekin käynnistämässä, erityisesti nuorten ajankäyttöä koskeneissa vertailuissa. Tämän yhteistyön tuloksena on kaksi artikkelia tässä väitöskirjassa. Joidenkin artikkelei-

den versioita olen esitellyt ajankäyttötutkijoiden kansainvälisen yhdistyksen IATUR:n konferensseista. Olen kiitollinen saamistani kommentteista.

Lämmin kiitos niille yli 30 000 suomalaiselle, joiden antamiin tietoihin väitöskirjani perustuu. Lisäksi kiitän Tilastokeskuksen haastattelijoita, jotka ovat keränneet aineistot. Kiitän myös Tilastokeskuksen koodaajia, jotka ovat kääntäneet vastaajien omakätiset merkinnät numerokielelle. Aila Hanleytä kiitän tiivistelmän käännöksestä ja Hilikka Lehtosta väitöskirjan taitosta.

Työnantajaani Tilastokeskusta ja Työsuojelurahastoa kiitän taloudellisesta tuesta.

Perhettäni Sirpaa, Innaa ja Onaa kiitän kannustuksesta ja kärsivällisyydestä. Puolisoani Sirpa Pääkköstä kiitän myös kielentarkastuksesta. Äitiäni Sanni Pääkköstä ja edesmennyttä isääni Matti Pääkköstä kiitän lastensa ohjaamisesta koulutielle.

Helsingissä 5.4.2010

Hannu Pääkkönen

Tiivistelmä

Hannu Pääkkönen

Perheiden aika ja ajankäyttö

Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä.

Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiaalitutkimuksen laitos, väitöskirja 2010.

Ajan yhteiskunnallinen tarkkailu ja sääntely ovat osa teollisen yhteiskunnan muotoutumista ja sen aikapolitiikkaa. Ajankäytön tutkimuksen pitkä ja vahva historia Suomessa johtuu muun muassa siitä, että Suomi oli avoin sekä ajankäytön tutkimuksen länsimaisille suuntauksille että Neuvostoliiton aikaiselle systemaattiselle ajankäytön ja aikatalouden tutkimukselle. Suomi pääsi 1970-luvulla hyvin mukaan modernin aikatalouden, kansantalouden tasolle arvioitujen aikabudjettien tutkimukseen.

Tämä tutkimus fokusoituu palkkatyöyhteiskunnan vaiheeseen. Tutkimuksen aiheena on perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää ensiksikin, miten ansio- ja kotityöajan muodostama kokonaistyöpanos jakautuu puolisoitten kesken työmarkkina-asemiltaan erilaisissa perheissä. Vapaaehtoistyö on yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä ja tuottaa sosiaalista pääomaa. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, kuten sosiaalista kanssakäymistä, vapaaehtoistyötä ja naapuriapua. Lastenhoito on keskeinen ongelma-alue työn ja muun elämän yhteensovittamisessa. Tämä koskee myös kouluikäisiä lapsia ja heidän ilta-päiviään. Tutkimuksessa selvitetään, miten koululaiset käyttävät aikaansa, ja kuinka laajaa on koululaisten yksinolo. Kiire vaikuttaa yksilöiden ja perheiden hyvinvointiin. Tutkimuksessa kysytään lopuksi, saadaanko haastattelututkimuksilla tietoa kaikkein kiireisimpien ihmisten arjesta?

Tutkimuksen aineistoina ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten päiväkirja- ja haastatteluaineistot vuosilta 1979 (n=6 057), 1987–1988 (n=7 758) ja 1999–2000 (n=5 332). Lisäksi tutkimuksessa käytetään Tilastokeskuksen vuosien 1981 (n=2 506), 1991 (n=4 378) ja 2002 (n=3 355) vapaa-aikatutkimusten sekä vuoden 2006 tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimuksen (n=2 923) haastatteluaineistoja. Kansainväliset vertailut perustuvat ajankäytön HETUS-tietokantaan sekä Eurostatin taulukoihin. Analyysimenetelminä käytetään keskiarvojen laskemisen ja ristiintaulukointien lisäksi logit-mallitusta.

Tulosten mukaan ansio- ja kotityöstä koostuva kokonaistyöaika jakautui melko tasaisesti sukupuolten kesken kahden ansaitsijan perheissä. Siten kaksostaakka koskettaa sekä miehiä että naisia. Tulokset vahvistuivat myös, kun suomalaisten pariskuntien kokonaistyöaika verrattiin saksalaisiin, brittiläisiin ja espanjalaisiin. Sukupuolten välinen työnjako näkyi siinä, että kaikis-

sa vertailumaissa miehet tekivät enemmän ansiotyötä kuin naiset ja naiset enemmän kotityötä kuin miehet.

Sosiaalisen pääoman toimintoihin käytetystä ajasta (vajaa tunti vuorokaudessa) suurin osa kului sosiaaliseen kanssakäymiseen. Vapaaehtoistyö ja naapuriapu eivät ole jokapäiväisiä toimintoja, joten niihin kului päivittäisestä ajankäytöstä yhteensä vain neljännestunti. Vapaaehtoistyötä tekivät eniten hyvin koulutetut ja työelämässä mukana olevat ihmiset. Naapuriavun antamisessa painottui lastenhoito. Omaa kotitalouttaan hoitavat olivat aktiivisin naapuriapua antava ryhmä. Vapaaehtoistyön tekeminen ja naapuriavun antaminen kasautuivat usein samoille ihmisille.

Lasten opiskeluun käyttämä aika väheni, ja vapaa-aika lisääntyi 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Television katselu säilyi lasten suosituimpana vapaa-ajanviettotapana. Silti lähes kaikki lapset harrastivat liikuntaa viikoittain sekä talvella että kesällä. Lasten tietokoneen käytössä korostui sosiaalisuus. Sähköposti, pikaviestintä ja pelaaminen olivat lasten yleisimmät Internetin käyttötarkoitukset vuonna 2006. Koululaisten yksinolo ei ollut kovin laajaa. He viettivät päivästänsä vain suhteellisen vähäisen osan yksin kotona.

Aikapulaa koki valtaosa kokopäivätyössä käyvistä äideistä ja isistä. Vanhemmat olisivat halunneet olla enemmän lastensa kanssa. Isät olisivat halunneet enemmän aikaa kodin remontointiin. Myös liikuntaan, lukemiseen ja taideharrastuksiin olisi haluttu käyttää enemmän aikaa kuin niihin jäi. Vaikka työssään erittäin kiireiset henkilöt olivatkin jonkin verran aliedustettuina tutkimusaineistossa, parhaiten haastattelu- ja kyselytutkimuksiin vastaavat hyvin koulutetut ja hyvätuloiset.

Ajankäyttötutkimus tuo päiväkirjamenetelmänsä ansiosta esiin muissa tutkimuksissa usein piiloon jäävää tietoa yhteiskunnallisesti hyödyllisestä työstä, sen määrästä, jakautumisesta ja tekijöistä. Myös eri väestöryhmien, kuten lasten, elinoloista saadaan tarkkaa tietoa heidän itsensä kertomana. Katotutkimusten pohjalta nousee kuitenkin huoli siitä, miten huono-osaisen arkipäivästä saataisiin luotettavaa tietoa.

Avainsanat: ajankäyttö, kiire, kotityö, lapset, työaika, vapaaehtoistyö

Abstract

Hannu Pääkkönen

The time and time use of families

Studies about total work load, voluntary work, children and time pressure.

Tampere: University of Tampere, Department of Social Research.

Doctoral Dissertation 2010.

Social monitoring and regulation of time are essential elements in the forming of an industrialised society and its time-related policies. Among the reasons for the long and strong history of research into time use in Finland are that Finland was open to both the western trends of time use studies and the Soviet systematic research into time use and the economics of time. In the 1970s, Finland got well on board research into modern time economics, time budgets estimated to the level of the national economy.

This study focuses on the stage of the wage-work society. The subject of the study is the time and time use of families. The study aims to first ascertain how the total work load comprised of time used for gainful employment and domestic work is divided between the spouses in families with different statuses on the labour market. Voluntary work is socially useful work and generates social capital. The study examines what kinds of people engage in social capital activities, such as socialising, voluntary work and helping of neighbours. Childcare is a key problem area in the reconciliation of work and the rest of life. This also affects school-age children and their afternoons. The study examines how schoolchildren use their time and how widespread spending time alone is among them. Time pressure influences the well-being of individuals and families. Finally, the study asks whether reliable information about the everyday lives of the most time-pressured people is obtainable with interview surveys.

The data of the study derive from the diaries and interviews of respondents to Statistics Finland's Time Use Surveys in 1979 ($n=6,057$), 1987–1988 ($n=7,758$) and 1999–2000 ($n=5,332$). In addition the study exploits data from Statistics Finland's Leisure Surveys in 1981 ($n=2,506$), 1991 ($n=4,378$) and 2002 ($n=3,355$) and Use of Information and Communications Technology 2006 survey ($n=2,923$). International comparisons are made with data in the HETUS database and in Eurostat's tables. In addition to calculations of averages and cross-tabulations, logit modelling is also used as an analysing method.

According to the results, the total work load comprised of gainful employment and domestic work was divided fairly evenly between the genders in dual-earner families. Thus the double burden is borne by both men and women. The results were also supported by comparisons of the total work load of couples in Finland with those of couples in Germany, Great Britain

and Spain. A division of work between the genders became obvious from the fact that in all the compared countries men did more gainful work than women and women more domestic work than men.

Most of the time used for social capital activities (under one hour per day) was spent on socialising. Voluntary work and neighbourly help are not daily activities, so a total of only 15 minutes of daily time use was spent on them. Well educated people and people in working life do most voluntary work. Childcare was the commonest neighbourly help. Persons looking after their own household were the most active in helping neighbours. Doing of voluntary work and giving of neighbourly help often accumulated to the same persons.

Time spent by children on studying decreased and their free time increased between the late 1980s and the early 2000s. Watching television remained children's favourite way of spending their free time. Nevertheless, nearly all children took physical exercise weekly both in winter and in summer. Children's computer use was socially-oriented. Emailing, instant messaging and playing games were the main purposes for which children used the Internet in 2006. Spending time alone was not very widespread among children. They only spent a relatively small part of their day alone at home.

Lack of time was felt by the vast majority of mothers and fathers working full time outside the home. Parents would have liked to spend more time with their children. Fathers would have wanted more time for doing home repairs. People would have also liked to have more time for physical exercise, reading and art hobbies than was left for them. Although people under extreme time pressure at work were slightly underrepresented in the survey data, people with high education and good income respond best to interview and survey inquiries.

Due to the used diary method the time use surveys can reveal information about socially useful work, and about its amount, distribution and performers, which often remain undetected in other studies. They also produce personally reported accurate information on the living conditions of diverse population groups, such as children. However, studies concerning non-response often raise questions about the reliability of the information that can be obtained about the daily lives of people who are less than well-off.

Keywords: time use, time pressure, children, working hours, voluntary work

Sisältö

Kiitokset	3
Tiivistelmä	5
Abstract	7
1 Johdanto	13
2 Alkuperäisartikkelit	16
3 Ajankäyttötutkimuksen teoreettiset taustat ja kehitys	19
3.1 Ajan yhteiskunnalliset ulottuvuudet	19
3.2 Ajankäyttötutkimuksen kehitys	25
3.3 Ajankäyttötutkimuksen menetelmät	33
4 Tutkimuksen tavoitteet, aineistot ja menetelmät	40
4.1 Tutkimustehtävä	40
4.2 Tutkimusaineistot	42
4.3 Tutkimusmenetelmät	47
5 Tutkimuksen keskeiset tulokset	54
5.1 Kokonaistyöaika kotitalouksissa	54
5.2 Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen aktiivisuus	65
5.3 Lasten ajankäyttö	75
5.4 Kiire	93
6 Johtopäätökset	102
6.1 Tutkimuksen tulosten arviointi	102
6.2 Aineiston luotettavuus ja päiväkirjamenetelmän rajoitukset	110
6.3 Tutkimuseettiset kysymykset	113
6.4 Ajankäyttötutkimuksen haasteet	114
6.5 Kohti uutta aikapolitiikkaa	116
7 Lähteet	119
8 Liitteet	141

Luettelo kuvioista

1.	Tutkimuksen aiheiden yhteydet yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun	41
2.	Työn muodot	58
3.	Naimisissa tai avoliitossa olevien kokonaistyöaika puolison työssäkäynnin mukaan 1999–2000, tuntia viikossa	62
4.	Miesten osuus pariskuntien yhteenlasketusta kotityöajasta perheiden työmarkkina-aseman ja maan mukaan, %	65
5.	10 vuotta täyttäneiden osallistuminen vapaaehtoistyöhön neljän viikon aikana 1999–2000, %	73
6.	10 vuotta täyttäneiden osallistuminen naapuriapuun neljän viikon aikana 1999–2000, %	74
7.	Internetin käyttötarkoitukset 10–17-vuotiailla viimeksi kuluneiden kolmen kuukauden aikana sukupuolen ja iän mukaan 2006, % Internetin käyttäjistä	87
8.	10 vuotta täyttäneiden peruskoululaisten yksin- ja yhdessäolo koulupäivinä kellonajan mukaan 1999, %	88
9.	Koululaisten yleisimmät toiminnot valveillaoloaikana yksin kotona koulu- ja vapaapäivinä 1999, minuuttia	92
10.	Päiväkirjaa pitävien ja siitä kieltäytyneiden osallistuminen eräisiin vapaa-ajan toimintoihin 1987–1988, %	100

Luettelo taulukoista

1.	Artikkeleissa käytetyt aineistot ja menetelmät tutkimuskysymyksittäin	42
2.	Tutkimusaineistojen keruuvuodet, nimet, vastanneiden määrät, ikärajat, viiteajat sekä artikkelit, joissa aineistoa käytetty	43
3.	10 vuotta täyttäneiden kokonaistyöaika sukupuolen mukaan 1987–1988 ja 1999–2000, tuntia viikossa	62
4.	10 vuotta täyttäneiden naapuriapuun, järjestötoimintaan ja sosiaaliseen kanssakäymiseen käyttämä aika sukupuolen mukaan 1999–2000, tuntia ja minuuttia vuorokaudessa, toimintoon osallistuneita, %	71
5.	10 vuotta täyttäneiden koululaisten ajankäyttö vuosina 1987–88 ja 1999–2000 koulu- ja vapaapäivinä oppilaitoksen mukaan, minuuttia vuorokaudessa	84
6.	Koululaisten yksinoloa kotona selittävät tekijät koulu- ja vapaapäivinä 1999, ristituloestimaatit (OR) ja niiden luottamusvälit . . .	90

7. Koululaisten vähintään tunnin yksinoloa kotona selittävät tekijät koulu- ja vapaapäivinä 1999, ristituloestimaatit (OR) ja niiden luottamusvälit91
8. Mihin alle kouluikäisten lasten kokoaikatyössä olevat vanhemmat haluaisivat käyttää enemmän aikaa arkipäivisin 1999–2000, % ...98
9. Kiireen kokeminen päiväkirjaa pitäneillä ja siitä kieltäytyneillä 1987–1988, %99

Artikkelit

- I Pääkkönen, Hannu (2009) Kokonaistyöaika ja sen jakautuminen kotitalouksissa. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus, 16–28.
- II Pääkkönen, Hannu (2009) Total work allocation in four European countries. *Social Indicators Research* 93 (1), 203–207. DOI: 10.1007/s11205-008-9378-5.¹
- III Pääkkönen, Hannu (2006) Volunteering, neighbourly help and socialising. Teoksessa Laura Iisakka (toim.) Social capital in Finland. *Statistical Review. Living Conditions*. Helsinki: Statistics Finland, 43–53.
- IV Liikkanen, Mirja & Pääkkönen, Hannu (2005) Finland. Teoksessa Grant Cushman, A.J. Veal & Jiri Zuzanek (toim.) Free time and leisure participation. International perspectives. Oxfordshire: CABI Publishing, 61–73.
- V Pääkkönen, Hannu (2005) What do schoolchildren in Finland do with their time? *Loisir et société / Society and Leisure* 28 (2), 425–442.
- VI Pääkkönen, Hannu (2008) Alone at home. *Electronic International Journal of Time Use Research* 5 (1), 43–64.
- VII Pääkkönen, Hannu (2007) Lasten ajankäyttö ja harrastukset. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007. Väestö*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 221–244.
- VIII Pääkkönen, Hannu (1998) Are busy people under- or over-represented in national time budget surveys? *Loisir et société / Society and Leisure* 21 (2), 573–582.

1 Artikkelin julkaisemiseen tämän työn liitteenä ei saatu lupaa, joten artikkeli löytyy vain kyseisestä lehdestä.

1 Johdanto

Jokaisella meistä on käytössämme 24 tuntia vuorokaudessa. Se, mihin käytämme tuon ajan, on keskeinen kysymys sekä yksilöiden hyvinvoinnin että yhteiskunnan tavoitteiden kannalta. Joillakin aikaa tuntuu olevan liikaa. Toisille nuo 24 tuntia eivät riitä kaikkeen siihen, mitä voisi tehdä. Työtön joutuu keksimään tekemistä täyttääkseen vuorokauden tunnit. Lapsiperheiden arjessa taas korostuvat aikapaineet, joita pyritään ratkaisemaan sovittamalla yhteen työtä ja muuta elämää. Eräissä Keski- ja Etelä-Euroopan maissa yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen aikataulujen sovittamiseksi on kehitetty erityistä aikapolitiikkaa.

Myös julkisessa keskustelussa ajankäyttö on noussut ajankohtaiseksi teemaksi. Nyt kysytään esimerkiksi, että syrjäyttääkö lasten ja nuorten ruudun ääressä viettämä aika terveelliset liikuntaharrastukset? Joutuvatko koululaiset viettämään iltapäivänsä yksin? Entä tasoittuuko naisten ja miesten välinen työnjako kotona?

Ajankäyttötutkimus antaa tietoa näihin ajankohtaisiin kysymyksiin. Ajankäyttötutkimus on päiväkirjamenetelmään perustuva tutkimusala, jolla tutkitaan ihmisten kaikkia toimintoja tietyn ajan, yleensä vuorokauden, aikana. Aikaa käytetään mittarina, jolla saadaan tarkkaa ja monipuolista tietoa ihmisten käyttäytymisestä.

Ajankäyttötutkimuksella on kuitenkin tätäkin kysymyksenasettelua pidempi ja rikkaampi historia. Ajankäyttötutkimuksia on tehty jo yli sadan vuoden ajan eri puolilla maailmaa. Alkujaan aikaa ja ajankäyttöä koskevan tutkimuksen keskiössä olivat pitkät työpäivät ja niiden vaikutukset työväestön elinoloihin. Sitten tutkittiin lisääntyneen vapaa-ajan tuottamia ongelmia. Nykyään ajankäyttötutkimuksia hyödynnetään monilla tieteenaloilla, ja menetelmää sovelletaan hyvin monenlaisten ilmiöiden tutkimiseen. Näitä ovat esimerkiksi palkaton kotityö, sukupuolten välinen työnjako, arkielämä, vapaa-aika ja liikenne.

Ajankäytön tilastoinnin perustana käytettävä päiväkirjamenetelmä tarjoaa mahdollisuuden myös vertailuihin ajankohtien ja yhteiskuntien välillä. Suomessa Tilastokeskus on tehnyt koko maan kattavia ajankäyttötutkimuksia vuodesta 1979 alkaen noin kymmenen vuoden välein. Ajankäytön kansainvälisiä vertailuja on tehty jo 1960-luvulta lähtien. Viimeisin vaihe ajankäytön vertailuissa alkoi vuosituhannen vaihteessa, kun 20 Euroopan maata teki tutkimukset yhdenmukaisilla menetelmillä. Viimeaikaista ajankäyttötutkimusten laajenemista on verrattu jopa kuhnilaiseen tieteelliseen vallankumoukseen. Tutkimusten määrä on kasvanut lähes eksponentiaalisesti. (Michelson 2005, 16; Merz 2009, 6.)

Väitöskirjani koostuu kahdeksasta erillisartikkelista ja yhteenvedosta. Tutkin yksilöiden ja perheiden ajankäyttöä neljästä näkökulmasta. Tutkimukseni

keskeiset aihealueet ovat kokonaistyöaika ja sen jakautuminen kotitalouksissa, lasten ajankäyttö, vapaaehtoistyö ja kiire. Tässä johdannossa esittelen lyhyesti nämä aihealueet sekä sen, mitä uutta tutkimukseni näihin tarjoaa. Tutkimuksen aiheita esittelen tarkemmin myöhemmin.

Ensimmäinen aiheeni käsittelee kokonaistyöaikaa ja sen jakautumista eri elämänvaiheissa olevien miesten ja naisten kesken (artikkelit I, II ja IV). Sukupuolten välistä työnjakoa on tutkittu usein vain kotityön tekemisen perusteella. Harvemmin on tarkasteltu yhdessä sekä ansio- että kotityötä. Omassa työssäni tutkin puolisoitten ansio- ja kotityöstä koostuvaa kokonaistyöpanosta sekä sen jakautumista työmarkkina-asemaltaan erilaisissa perheissä. Toisaalta, jos työnä pidetään pelkkää ansiotyötä, osa yhteiskunnallisesti hyödyllisestä työstä jää näkymättömäksi. Tällaista näkymätöntä työtä ovat kotityö, järjestöjen kautta tehty vapaaehtoistyö sekä vastavuoroinen avustaminen eli naapuriapu. Tuon tutkimuksessani esiin tuotannollisen työn kokonaisuudessaan: sekä palkatun ansiotyön että palkattoman kotityön.

Toinen tutkimukseni aihe on vapaaehtoistyö ja sosiaalinen aktiivisuus (artikkeli III). Sosiaalista aktiivisuutta ja vapaaehtoistyön tekemistä on jäsennetty viime vuosina sosiaalisen pääoman käsitteen avulla. Sosiaalinen pääoma on keskeisessä asemassa yhteiskunnassa. Se ylläpitää yhteiskuntien sopeutumista ja muutostykyä ja on koulutukseen verrattava voimavara. Sosiaalisen pääoman käsitteeseen liittyy paljon odotuksia. Huolimatta sosiaalisen pääoman vilkkaasta tutkimisesta tällä vuosikymmenellä, sosiaalisen pääoman mittaaminen on vielä aivan alkuvaiheessa. Ajankäyttötutkimus tarjoaa tähän yhden ratkaisun: mitataan, kuinka paljon käytetään aikaa eri sosiaalisen pääoman toimintoihin. Työssäni tutkin edustavan haastatteluaineiston pohjalta, minkälaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, ja ketkä osallistuvat vapaaehtoistyöhön.

Kolmas aihe tutkimuksessani on lasten ajankäyttö (artikkelit V, VI ja VII). Työn ja muun elämän yhteensovittamisessa lapsen näkökulma tulee koko ajan tärkeämmäksi. Miten järjestetään pienten lasten hoidon lisäksi koululaisien aamu- ja iltapäivähoito, kun suomalaisen tapaan molemmat vanhemmat käyvät kokopäivätyössä? Julkisuudessa onkin oltu huolissaan lasten ajankäytöstä. Lasten on väitetty valvovan liian myöhään. Vapaa-aikaa vietetään istuen television ja tietokoneiden ääressä, mikä johtaa liikunnan vähentymiseen ja ylipaino-ongelmiin. Huolta on kannettu myös siitä, että monet pienet koululaiset joutuvat viettämään iltapäivänsä yksin. Perustuuko huoli kuitenkin luotettavaan tietoon lasten ajankäytöstä ja yksinolosta? Tutkin tarkkojen ajankäyttöaineistojen pohjalta, miten koululaiset käyttävät aikaansa ja kenen seurassa he viettävät iltapäivänsä. Tutkimukseni tuo lisätietoa lasten hyvinvoinnista ja elinoloista heidän itsensä antamiin tietoihin perustuen.

Neljäntenä aiheena tutkimuksessani on kiire ja sen kokeminen (artikkelit I ja VIII). Kiire vaikuttaa yksilöiden ja perheiden hyvinvointiin. Perinteisen taloudellisen hyvinvointinäkömyksen mukaan ne, joilla on paljon rahaa

(“money rich”), mutta puutetta vapaa-ajasta (“time poor”) luokiteltaisiin hyväosaisiksi (Ruston 2003, 2). Ajankäyttötutkimus tuo tähän lisänäkökulman käytettävissä olevan vapaa-ajan määränä. Tutkin aikapulan esiintymistä kiireisintä elämänvaihettaan elävien kahden ansaitsijan lapsiperheissä. Tutkimuksessani kysyn lisäksi, saadaanko haastattelututkimuksilla tietoa kaikkein kiireisimpien ihmisten arjesta.

Tutkimuksen pääasiallisina aineistoina ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten päiväkirja- ja haastatteluaineistot vuosilta 1979 (n=6 057), 1987–1988 (n=7 758) ja 1999–2000 (n=5 332). Lisäksi olen käyttänyt Tilastokeskuksen vuosien 1981 (n=2 506), 1991 (n=4 378) ja 2002 (n=3 355) vapaa-aikatutkimuksen sekä vuoden 2006 tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimuksen (n=2 923) haastatteluaineistoja. Kansainväliset vertailut perustuvat Tilastokeskuksen ja Ruotsin tilastoviraston yhdessä Eurostatin rahoituksella rakentamaan HETUS-ajankäyttötietokantaan sekä Eurostatin taulukoihin.

Ajankäyttöä koskevissa artikkeleissa olen hyödyntänyt päiväkirja-aineiston eri ulottuvuuksia: toimintojen kestoja, yksin- ja yhdessäoloa, paikkaa, ajoittumista vuorokauden aikana sekä kotitalouden jäsenten samanaikaista kotona oloa. Lisäksi olen käyttänyt hyväkseni haastattelutietoja täydentämään päiväkirjoja. Keskiarvojen laskemisen ja ristiintaulukointien lisäksi olen myös mallittanut koululaisten yksinoloon vaikuttavia tekijöitä logit-malleilla.

Yhteiskunnallisesti ajatellen tutkimukseni ehkä tärkein tulos on siinä, että se tuo selvästi esille sen, että yhteiskunnassa tehdään paljon näkyvää ja näkymätöntä työtä, ja että näkymättömän työn määrä on merkittävä arvioitiinpa sitä määrällisesti työtunteina ja kuormittavuuden kannalta tai yhteiskunnallisen merkityksen kannalta. Näkyvä ja näkymätön työ jakautuvat määrällisesti ja sisällöllisesti eri tavoin miehillä ja naisilla sekä yksilön iän, sosioekonomisen aseman ja elämänvaiheen mukaan. Tutkimuksessani tuon myös näkyviin usein huomiotta jäävää lasten ajankäyttöä ja yksinoloa heidän itsensä antamiensa tietojen pohjalta. Tutkimuksessa arvioin myös erityyppisten haastatteluaineistojen mahdollisuuksia ja rajoituksia aiheideni kannalta.

Yhteenvedoartikkeli koostuu tämän johdannon lisäksi viidestä luvusta. Luvussa 2 esittelen lyhyesti erillisartikkeleiden tutkimustehtävät, aineistot ja tulokset. Luvussa 3 tuon esiin ajan teoreettista sosiologista tutkimusta sekä empiirisen ajankäyttötutkimuksen ja sen menetelmien kehitystä. Luvussa 4 selostan tutkimuksen tavoitteet, aineistot, menetelmät ja analyysit. Luvussa 5 esittelen tutkimuksen aiheet, niiden teoreettiset taustat ja aiheisiin liittyvää aikaisempaa tutkimusta sekä käyn läpi tutkimukseni keskeiset tulokset edellä esitettyihin aiheisiin jaoteltuina. Luvussa 6 arvioin tuloksiani, pohdin aineistoni ja päiväkirjamenetelmän rajoituksia, tuon esiin jatkotutkimusta vaativia aiheita sekä lopuksi hahmottelen uutta aikapolitiikkaa.

2 Alkuperäisartikkelit

Kahdessa ensimmäisessä artikkelissa tarkastelen ansio- ja kotityöajan muodostamaa kokonaistyöpanosta ja sen jakautumista puolisoitten kesken työmarkkina-asemaltaan erilaisissa perheissä. Artikkelissa *Kokonaistyöaika ja sen jakautuminen kotitalouksissa* kysyn, millainen työnjako on perheessä, kun molemmat puolisoit käyvät työssä. Entä onko työnjako erilainen, jos toinen puolisoista on työssä ja toinen työttömänä tai työvoiman ulkopuolella? Miten puolison työajan pituus tai vuorotyö vaikuttaa kodin sisäiseen työnjakoon? Tutkimusaineistona ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset vuosilta 1987–1988 ja 1999–2000. Tulosten mukaan kokonaistyöpanos lyheni 1990-luvulla keskimäärin kolme tuntia viikossa. Syynä oli ansiotyöpanoksen väheneminen. Kotitöihin käytetty aika sen sijaan lisääntyi hieman 1990-luvulla. Kahden ansaitsijan perheissä puolisoitten yhteinen kokonaistyöpanos, joka oli peräti 120 tuntia viikossa, jakautui lähes tasaisesti puolisoitten kesken. Ansio- ja kotityön kaksoistaakka koskettaa siten sekä naisia että miehiä. Sukupuolten välinen työnjako näkyi niin, että mies teki enemmän ansiotyötä kuin puoliso, ja vaimo teki puolisoaan enemmän kotitöitä.

Toisessa artikkelissa *Total Work Time in Four European Countries* laajenan ensimmäisen artikkelin asetelman kansainväliseksi ja vertaan kokonaistyön jakautumista neljässä hyvinvointivaltoregiimiltään erilaisessa maassa. Artikkelissa Suomi edustaa pohjoismaista (sosiaalidemokraattista), Saksa keskieuropalaista (konservatiivista, korporatistista), Espanja eteläeuropalaista ja Britannia anglosaksista (liberaalia) hyvinvointivaltiomallia. Artikkelin aineistona on ajankäytön HETUS-tietokanta, johon on koottu vertailukelpoiset tiedot 15 Euroopan maasta vuosilta 1998–2005. Tulosten mukaan kahden ansaitsijan perheissä puolisoitten kokonaistyöaika jakautui melko tasaisesti sukupuolten kesken Suomessa, Saksassa ja Britanniassa. Espanjassa naiset sen sijaan tekivät ansiotyön lisäksi runsaasti kotitöitä, mikä nosti heidän panoksensa kokonaistyöajasta 53 prosenttiin. Naisten kaksoistaakkahypoteesi ei saanut tukea missään hyvinvointivaltioregiimissä. Suomen tavoin kaikissa vertailumaissa miehet tekivät enemmän ansiotyötä kuin naiset ja naiset enemmän kotityötä kuin miehet.

Artikkelissa *Volunteering, neighbourly help and socialising* tarkastelen sosiaalista kanssakäymistä, vapaaehtoistyötä ja naapuriapua sosiaalisen pääoman eri aspekteinä. Kysyn, millaisilla ihmisillä on näitä sosiaalisen pääoman toimintoja. Artikkelissa käytän hyväksi Tilastokeskuksen vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimuksen päiväkirja- ja haastattelutietoja. Tulosten mukaan tuttavien kanssa seurustelu oli erityisesti nuoruuteen kuuluvaa toimintaa. Vapaaehtoistyötä tekivät eniten hyvin koulutetut ja työelämässä mukana olevat. Naapuriavussa painottui lastenhoitoapu. Siten omaa kotitalouttaan hoitavat olivat aktiivisesti naapuriapua antava ryhmä. Enemmistö toista kotitaloutta auttavista kävi kuitenkin työssä. Aktiivisuus kasautui usein samoille

ihmisille. Tämä näkyi siinä, että järjestöjen kautta vapaaehtoistyötä tekevät antoivat usein myös epävirallista apua. Eurooppalaisessa vertailussa Suomi sijoittui sosiaaliseen pääomaan käytetyssä ajassa 14 maan joukossa kärkirhmittäin.

Yhteisartikkelissamme *Finland* käymme Mirja Liikkasen kanssa läpi Tilastokeskuksen ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimusten synnyn ja niiden tuottamat vapaa-ajan muutoksia 1980-luvulla koskevat tulokset. Vapaa-ajan käyttöä koskevat muutostiedot perustuvat syksyjä 1979 ja 1987 koskeviin ajankäyttötutkimusaineistoihin ja vapaa-ajan sisältöjä koskevat tiedot vuosien 1981 ja 1991 vapaa-aikatutkimuksen aineistoihin. Molempien tutkimusten tausta on 1970-luvun ”sosiaali-indikaattori-liikkeessä”.

Kolme seuraavaa artikkelia käsittelee lasten ja nuorten ajankäyttöä. Artikkelissa *What do schoolchildren in Finland do with their time?* kysyn, onko ajankäyttötutkimuksen perusteella syytä olla huolissaan koululaisten ajankäytöstä. Nukkuvatko koululaiset liian vähän? Kuluuko koululaisten vapaa-aika pelkästään television ja tietokoneen parissa? Artikkelin aineistona ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset vuosilta 1979, 1987–88 ja 1999–2000. Tarkasteluun on rajattu 10–18-vuotiaat peruskoululaiset ja lukiolaiset. Tulosten perusteella moraalipaniikkiin ei ole aihetta, mutta tiettyjä riskiryhmiä oli havaittavissa. Koulupäivinä noin kymmenesosa 13–15-vuotiaista ja viidesosa 16–18-vuotiaista koululaisista nukkui alle seitsemän tuntia. Tietokoneen suurkuluttajia oli noin 15 prosenttia koululaisista. Viidesosa koululaisista katsoi televisiota vapaapäivinä vähintään viisi tuntia päivässä. Silti, vaikka television ja tietokoneen ääressä vietetty aika oli lisääntynyt, liikuntaan käytetty aika oli pysynyt ennallaan.

Artikkelissa *Alone at home* tutkin, kuinka kauan koululaiset viettävät aikaa yksin kotona, keitä ovat yksin olevat lapset, ja mitä he tekevät yksin ollessaan. Aineistona ovat Tilastokeskuksen vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimuksen yksilö- ja kotitalousaineistot. Tutkittavat on rajattu 10–18-vuotiaisiin koululaisiin. Tulosten mukaan koululaisten yksinolo ei peloista huolimatta ollut kovin laajaa. Koululaiset viettivät päivästänsä vain suhteellisen vähäisen osan yksin kotona. Enemmistö 10–18-vuotiaista koululaisista ei ollut tutkimuspäivänä lainkaan yksin kotona. Riskikäyttäytymiselle alttiita, vähintään kaksi tuntia yksin olleita, oli kymmenesosa koululaista.

Artikkelissa *Lasten ajankäyttö ja harrastukset* kysyn, millainen on lasten ajankäytön rakenne, mitkä ovat lasten vapaa-ajan harrastukset, ja mihin lapset käyttävät tietokonetta ja Internetiä. Aineistona ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset vuosilta 1979, 1987–88 ja 1999–2000, vapaa-aikatutkimukset vuosilta 1981, 1991 ja 2002 sekä tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimus vuodelta 2006. Tarkastelu on rajattu ikävuosiin 10–17. Tulosten mukaan lasten opiskeluun käyttämä aika väheni, ja vapaa-aika lisääntyi 20 vuoden aikana. Television katselu oli yhä lasten suosituin vapaa-ajanviettotapa vuonna 1999 ja elokuvissa käyminen suosituin kulttuuriharrastus.

Lähes kaikki lapset harrastivat liikuntaa viikoittain talvella ja kesällä. Pyöräily ja uinti olivat lasten suosituimmat liikuntalajit. Lähes kaikki lapset olivat käyttäneet tietokonetta ja Internetiä keväällä 2006. Tytöt olivat saavuttaneet pojat tietokoneen ja Internetin käytössä. Sähköposti, pikaviestintä ja pelaaminen olivat lasten yleisimmät Internetin käyttötarkoitukset.

Viimeisessä artikkelissa *Are busy people under- or over-represented in national time budget surveys?* kysyn, ovatko kiireiset ihmiset ali- vai yliedustettuina kansallisissa ajankäyttötutkimuksissa. Aineistona ovat Tilastokeskuksen vuosien 1987–88 ajankäyttötutkimuksessa päiväkirjaan vastanneet ja päiväkirjanpidosta kieltäytyneet, mutta haastatteluun suostuneet henkilöt. Tulosten mukaan haastattelemalla kysytty kiireen kokeminen ei ollut päiväkirjanpidosta kieltäytyneillä suurempaa kuin vastanneilla. Kieltäytyneiden joukossa oli kuitenkin hyvin pitkää työviikkoa tekeviä yrittäjiä. Samoin kieltäytyneet olivat kiireisempiä työssään kuin päiväkirjoihin vastanneet. Onkin ilmeistä, että työssään erittäin kiireiset henkilöt olivat jonkin verran aliedustettuina aineistossa. Haastattelemalla kysyttyjen vapaa-ajan harrastustietojen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että monipuolisesti aktiiviset ihmiset osallistuivat tutkimukseen useammin kuin passiiviset. Ajankäyttötutkimuksen ja eräiden muiden haastattelu- ja kyselytutkimusten mukaan parhaiten tutkimuksiin vastaavat hyvin koulutetut ja hyvätuloiset. Katotutkimusten pohjalta nousee pikemminkin huoli siitä, miten huono-osaisten arkipäivästä saataisiin eri tutkimuksissa luotettavaa tietoa.

3 Ajankäyttötutkimuksen teoreettiset taustat ja kehitys

Tässä luvussa esittelen aluksi ajan sosiologian tuottamia käsitteitä, joilla on merkitystä tutkimukseni pääaineiston, ajankäyttötutkimuksen kannalta. Ajankäyttötutkimus ei ole kuitenkaan ajan, vaan ajankäytön tutkimusta, jossa aika toimii käyttökelpoisena mittarina ihmisten toiminnoille. Ajan sosiologia on tuottanut käsitteitä, jotka jäsentävät myös ajankäyttötutkimuksen perustana olevia ajan ulottuvuuksia. Sen jälkeen tarkastelen ajankäyttötutkimuksen syntyhistoriaa ja tuloa Suomeen. Lopuksi esittelen ajankäyttötutkimuksen tiedonkeruuvälineet ja analyysimenetelmät. Omassa tutkimuksessa- ni käyttämäni menetelmät esittelen myöhemmin luvussa 4.

3.1 Ajan yhteiskunnalliset ulottuvuudet

Aikaa on tutkittu runsaasti monilla tieteenaloilla, kuten filosofiassa, fysiikassa, biologiassa, psykologiassa, antropologiassa ja taloustieteessä. Eviatar Zerubavel totesi artikkelissaan 1970-luvun puolivälissä, että sosiologiassa aika on ollut muihin tieteenaloihin verrattuna laiminlyöty tutkimuksen aihe. Aikaa on käsitelty sosiologiassa vain muiden yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten yhteiskunnallisen muutoksen tai vapaa-ajan, yhtenä puolena. Sen sijaan ajankäytöstä tai aikabudjeteista on olemassa runsaasti empiiristä kirjallisuutta. (Zerubavel 1976, 87.)

Sosiologian klassikot Karl Marx, Max Weber ja Emile Durkheim käsitelivät kirjoituksissaan myös aikaa (Adam 2004; Pohjanen 2002; Zerubavel 1976). Heistä varsinaisesti vain Durkheim kehitti eksplisiittisesti käsitystä ajan sosiaalisesta luonteesta *Uskontoelämän alkeismuodot* -teoksessaan. Sittemmin aikaa käsiteltiin sosiologisessa tutkimuksessa harvakseltaan, mutta 1960-luvulta lähtien ajan tutkiminen vilkastui niin, että Mark Elchardusin (1988) mukaan voidaan puhua ajan uudelleen löytämisestä (Jyrkämä 2001; katsauksena tutkimukseen Bergmann 1992; Pohjanen 2002, 14–20). Ajan tutkimuksen aktivoitumisesta on esimerkkinä myös monitieteisen *Time & Society* -lehden perustaminen vuonna 1992. Lehdessä julkaistaan pääasiassa teoreettisesti ja metodologisesti painottunutta ajan tutkimusta.

William Michelson (2005, 3–8) käy teoksessaan *Time use: Expanding explanation in social sciences* läpi ajan sosiologiaa 1960-luvun alusta lähtien. Yhteistä hänen esittelemilleen nykyteoreetikoille (Moore, Giddens, Zerubavel, Adam) on, että he käsittelevät aikaa pelkästään teoreettisesti. Empiirinen ajan *käytön* tutkimus on jäänyt muiden tehtäväksi. Wilbert E. Moore kuvasi elämän ajallista järjestymistä synkronisaation ja peräkkäisyyden käsitteillä. Anthony Giddens omaksui aikamaantieteilijöiltä ajan ja tilan käsitteet ja

käytti niitä omissa teoreettisissa kehittelyissään. Eviatar Zerubavel tutki aikatauluja ja kalentereita, jotka organisoivat, mitä tehdään ja milloin. Barbara Adam on käsitteellistänyt aikaa moniulotteisena ilmiönä. Palaan Adamin ja Giddensin esiin tuomiin teemoihin myöhemmin.

Suomessa teoreettista ajan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on tehnyt etenkin Raija Julkunen, joka on kirjoittanut aiheesta 1970-luvulta lähtien.¹⁰ Jorma Pohjanen (2002) tutki sosiologian väitöskirjassaan kelloa modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. Aikakäsityksiä eri tieteenaloilla esiteltiin myös vuonna 1989 ilmestyneessä kirjassa *Aika ja sen ankaruus* (Heiskanen toim. 1989). Aikaa on pohdittu myös suomalaisessa iän sosiologiassa, esimerkkinä Jyrki Jyrkämän (2001) artikkeli ikää, elämänkulkua ja aikaa käsitelleessä kirjassa *Lapsuudesta vanhuuteen: Iän sosiologiaa*.

Aikajärjestykset

Käyn seuraavaksi läpi ajan sosiologian tuottamia keskeisiä käsitteitä, joilla on liittymäkohtia myös ajankäytön tutkimukseen. Hyödynnän esityksessäni sekä suomalaista että kansainvälistä keskustelua aiheesta. Aloitan aikajärjestyksen käsitteestä.

Raija Julkusta mukaillen aikajärjestykset voidaan jakaa kolmeen: esimoderniin, teolliseen ja uuteen, informaatioajan regiimiin. Parhailtaan on käynnissä aikajärjestyksen vaihtuminen teollisesta uuteen. (Julkunen 2000; Julkunen, Nätti & Anttila 2004). Esimoderni aika oli *syklistä*. Luonnon oma kiertokulku määräsi, milloin tehtävät oli suoritettava, ei kellonaika. Esimoderni aikajärjestelmä oli myös *tehtäväsuuntautunut*. Tehtävät sinänsä olivat tärkeitä, kuten kylvö, kyntö, lypsy ja imettäminen, mutta ei niiden viemä aika tai ajoittuminen. Keskiajalla sosiaalisen ajan hallitsijana oli *kirkko* (Julkunen 1989, 11–12.) Maallinen hallitsija määräsi painoista ja mitoista, mutta kirkko Jumalan edustajana maan päällä oli vastuussa ajasta ja kalentereista (Adam 2004, 126).

Modernia aikaa luonnehtivat Julkusen mukaan ilmaukset mekaaninen, kellonaika, rationaalinen, standardisoitu ja lineaarinen (Julkunen 1989, 13). ”Aika itsenäistyy, tulee abstraktiksi, on suhteessa vain itseensä – ei luontoon, yhteisöön, ihmisen toimintoihin. Aika kulkee koko ajan eteenpäin. Se on määrätöntä, jatkuvaa, mielivaltaisiin osiin – sekunteihin, minuutteihin, tunteihin tai näiden osiin paloiteltavaa ja käsittämättömällä tarkkuudella mitattavaa” (emt., 15). Nyt ”aika on rahaa”. Aikaa on käytettävä tehokkaasti. Sitä voi säästää, kuluttaa ja tuhlat. Palkkatyöläisen on orientoituttava *aikaan*, ei tehtäviin. Tehtaan pilli korvaa kirkon kellon sosiaalisen ajan hallitsijana. (Julkunen 1989, 13–14; Adam 2004, 125.)

10 Julkunen (2008, 8) kertoo jättäneensä kesken loppusuoralla olleen artikkeliväitöskirjansa ajan sosiologiasta vuonna 1976.

Vallalle tulee standardisoitu kellonaika. Jorma Pohjanen (2002, 2003) liittää kellon synnyn modernin yhteiskunnan muodostumiseen. Kellon alkuperä on luostarissa. Modernia elämää luonnehtii ihmisten toiminnan samantahtisuus, kuten jo aikoinaan luostareissa (Pohjanen 2003, 91). Vielä 1880-luvun puoliväliin saakka jokaisella kaupungilla ja kylällä oli oma aikansa. Rauta-aiden synty pakotti kuitenkin sopimaan yhteisestä maailmanajasta vuonna 1884. (Julkunen 1989, 14; Adam 2004, 117). Suomi siirtyi käyttämään Itä-Euroopan aikaa vasta vuonna 1921 (Markkanen 1989, 170).

Teolliselle aikajärjestykselle oli ominaista ajan lineaarisuus, kumulatiivisuus ja kontrolloitavuus. Parhailaan muotoutuvalle uudelle aikajärjestykselle on ominaista, että tapahtumat ovat rinnakkaisia ja pyörteisiä. Raija Julkusen, Jouko Nätin ja Timo Anttilan (2004, 24) mukaan ”teollisen yhteiskunnan ennakoitavat, kontrolloitavat ja suunniteltavat ajalliset prosessit vaihtuvat ei-lineaarisiin, pyörteisiin prosesseihin”. Riippuvuus kellon ja aikataulujen otteesta hellittää. Uudelle aikajärjestykselle ovat ominaista sekä äärettömän pitkät (ydinvoimainsinöörien 10 000 vuoden aikajänne) että kokoon kutistuneet (sähköisen kommunikaation globaali samanaikaisuus) aikahorisontit (Adam 1995; Julkunen 2000). Samaan aikaan elämme kuitenkin useampaa aikajärjestystä. Julkunen tiivistää Castellsin näkemyksen, jonka mukaan ”(v)erkostojen on-line aika on siirtymässä pois kellonajasta ajattomaan aikaan (timeless time), kun taas joustavuuden lisääntymisestä huolimatta arkea eletään sosiaalisissa ja biologisissa rytmeissä” (Julkunen 2000, 177). ”Elämismaailman ajassa limittyvät lineaarinen ja syklinen, ruumiillinen ja kulttuurinen, kellonaika ja koettu aika” (emt.).

Ajan ulottuvuudet

Mainitsin edellä, että Barbara Adam on tutkinut aikaa monitahoisena ilmiönä. Hän kritisoi aikaisempaa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta siitä, että se on keskittynyt aikaa käsitellessään dualismeihin, kuten traditionaalinen – moderni aika, pyhä – maallinen aika, luonnon aika – sosiaalinen aika, kvalitatiivinen – kvantitatiivinen aika (Adam 2004, 150–151). Dualismien sijaan Adam korostaa ajallisuuden moniulotteisuutta ja sen yhteyttä paikkaan, aineeseen ja kontekstiin. Ajan eri ulottuvuuksia ja niiden yhteyksiä kuvaamaan Adam on kehittänyt ”timescape” käsitteen. Keskeiset tähän käsitteeseen liittyvät ulottuvuudet ovat: ajanjakso, temporaalisuus, ajoitus, tempo, kesto, sekvenssi ja temporaaliset modaliteetit. Vastaavanlaisia ajan ulottuvuuksien luetteloita ovat toki esittäneet muutkin ajan teoreetikot, kuten Bergmann (1992, 103), Pohjanen (2002), Southerton (2006) ja Zerubavel (1976).

Esittelen seuraavaksi Barbara Adamin (2004, 2008) esittämät ajan ulottuvuudet. *Ajanjaksolla* on alku ja loppu. Se voi olla päivä, vuosi, elinaika,

sukupolvi tai jopa historiallinen tai geologinen aikakausi.¹¹ *Temporaalisuus* kuvaa aikaan liittyvää prosessia, kuten ikääntyminen ja kasvaminen. Siihen liittyvät peruuttamattomuus ja suunnallisuus. *Ajoitus* vastaa kysymykseen milloin. Siihen liittyviä käsitteitä ovat synkronisaatio ja koordinaatio sekä oikea ja sopimaton aika. *Tempo* ilmaisee kuinka paljon toimintaa on tiettyssä ajanjaksossa. *Tempoa* koskevia käsitteitä ovat nopeus, tahti, muutosvauhti, velositeetti ja intensiteetti. *Kesto* ilmaisee kuinka kauan. Se kuvaa ajallista etäisyyttä eli aikahorisonttia. *Sekvenssi* kuvaa peräkkäisyyttä ja järjestystä. *Temporaalisia modaliteetteja* ovat yksilöllinen tai kollektiivinen menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus.

Oman tutkimukseni (ja ajankäyttötutkimuksen ylipäänsä) kannalta näistä tärkeimmät ulottuvuudet ovat ajanjakso, ajoitus, tempo ja kesto ja sekvenssi. Ajankäyttötutkimuksessa näitä pidetään *toimintojen* ajallisina ominaisuuksina (Szalai 1972, 1). Ajanjakson voi ymmärtää ajankäyttöä tutkittaessa esimerkiksi päiväksi tai viikonpäiväksi (arkipäivä, viikonloppu) tai sitä pidemmäksi ajanjaksoksi, kuten viikko, vuodenaika, vuosi. Myös ajankäyttö-päiväkirjan pienin aikayksikkö 10 minuuttia muodostaa ajanjakson. Ajoitusta kuvaavat vuorokaudenaika (kellonaika), viikonpäivä ja vuodenaika. *Tempoa* nopeuden mielessä en tutki, mutta kylläkin sen seurausta, kiireen kokemista. Monen asian yhtä aikaa tekeminen, ”monisuorittaminen”, ajan intensiteettiä kuvaavana piirteenä kuuluu ajankäyttötutkimuksen piiriin. Osuvampi käsite monisuorittamiselle olisi kuitenkin *synkronoinnin* käsite (esim. Southertonin 2006). *Kesto* on tutkimukseni kannalta tärkein ajankäytön käsite. Kuinka kauan eri toimintoihin käytetään aikaa? Sekvenssien eli toimintojen peräkkäisyyden tutkiminen on ajankäyttötutkimuksessa nopeasti yleistynyt tutkimusaihe. Omissa artikkeleissani en kuitenkaan tutki sekvenssejä.

Hahmoteltaessa ajan sosiaalisia ulottuvuuksia voidaan puhua myös aikalationaliteeteista. Kun aika liitetään yksilöiden ja yhteiskunnan elämään, aika voi toimia myös yksilöiden käyttäytymistä ja valintoja ohjaavana ”mittana” ja ”kehystenä”. Yksilöt, organisaatiot ja yhteiskunta voivat pyrkiä myös optimoimaan omaa ajankäyttöään. Raija Julkusen (1985) mukaan miehillä ja naisilla ovat erilaiset ajankäyttörationaliteetit. Maskuliiniselle aikalationaliteetille on ominaista ohjelmointi, delegointi ja kyky ostaa aikaa. Naisrationaliteettiin kuuluu tehdä monia asioita yhtä aikaa (monisuorittaminen).

Jyrki Jyrkämä (2001) puhuu aikalogiikoista tarkoittaen sitä, että esimerkiksi työ-, vapaa- ja nukkumisajoilla on erilaiset aikalogiikat. Työ on määrämittaista ja aikasidonnaista, kun taas vapaa-aika on riippumatonta ulkoisista aikatauluista. Aikalogiikoissa voi kuitenkin tapahtua siirtymiä eri elämänaikalojen välillä, esimerkiksi työstä vapaa-aikaan (”when work becomes home and home becomes work”, Hochschild 1997; Antila 2005) tai lastenhoitoon,

11 Kalenteriaineistojen tutkimuksessa samaa tarkoittaa *aikaikkunan* käsite (Stafford & Belli 2009, 312).

jolloin puhutaan tehokkaasta "laatuajasta" vanhempien ja lasten kesken (Jyrkämä 2001, 136).

Aika-tila -käsitteet

Eräs viimeaikainen ajan sosiologian kehityskulku on ollut ajan ja tilan yhteyksiin liittyvä pohdiskelu. Perustana tälle on ruotsalaisen Torsten Hägerstrandin kehittänyt aikamaantiede. Aikamaantieteen mukaan kaikki tapahtuu aika-tilassa, ja "(a)rkielämä rakentuu ihmisen polkuna ajassa ja paikassa" (Jyrkämä 2001, 145; Julkunen 1985, 295–296). Arkielämää kuvataan kolmiulotteisina aika-tila -karttoina (Ellegård & Cooper 2004). Esimerkiksi ruotsalainen Kajsa Ellegård on soveltanut menetelmää tutkimuksissaan ja myös kehittänyt sitä.

Myös Anthony Giddensin aika-tila -käsitteet pohjautuvat aikamaantieteeseen, joskin Giddensin pohdiskelut ovat herättäneet myös kritiikkiä (Jyrkämä 2001, 146). Giddensin (2006, 147–149) mukaan kaikki vuorovaikutus on *sijoittunutta*: se tapahtuu tietyssä paikassa ja sillä on tietty ajallinen kesto. Toimintomme päivän mittaan ovat *vyöhykkeistyneitä* (zoned) sekä ajassa että tilassa. Esimerkiksi työssä käyvät ihmiset viettävät tietyn vyöhykkeen päivittäisestä ajastaan, esimerkiksi aamuyhdeksästä iltaviiteen, tehden työtä. Giddensin mukaan myös viikoittainen aika on vyöhykkeistynyttä: arkipäivät tehdään yleensä työtä ja viikonloput ollaan kotona, jolloin myös toimintojen rakenne muuttuu arkipäivistä. Kulkiessamme päivittäin ajallisten vyöhykkeiden läpi liikumme Giddensin mukaan usein myös tilassa: bussimatka kotoa työhön vie usein kaupunginosasta toiseen, esimerkiksi lähiöstä keskustaan.

Giddensin mielestä *alueistumisen* käsite (regionalization) auttaa ymmärtämään, kuinka sosiaalinen elämä on vyöhykkeistynyt aika-tilassa. Giddens käyttää esimerkkinä nykyaikaista (brittiläistä) monikerroksista asuntoa, joka on alueistunut huoneisiin, käytäviin ja kerroksiin. Nämä tilat ovat vyöhykkeistyneitä paitsi paikallisesti, myös ajallisesti. Olohuonetta ja keittiötä käytetään yleensä päiväaikaan, kun taas makuuhuoneita käytetään yöllä.

Aikamaantieteilijöiden ja Giddensin pohdiskelut tulevat jo varsin lähelle ajankäyttötutkimusta. Toimintopaikka on keskeisin ajankäyttötutkimuksella saatava ei-temporaalinen tieto. Omassa työssäni tutkin koululaisten yksinoloa kotona koulu- ja vapaapäivinä (artikkeli VI).

Eurooppalaisen aikakulttuurin trendejä

Teoreettinen ajan sosiologinen tutkimus ja empiirinen ajankäyttötutkimus ovat kulkeneet pääosin eri teitä. Yhtenä harvoista linkeistä näiden tutkimussuuntausten välillä voidaan pitää saksalaisen Manfred Garhammerin (1999) tutkimusta eurooppalaisesta aikakulttuurista. Hän tiivistää teoreettisen kirjallisuuden ja ajankäyttöaineistojen pohjalta kymmenen eurooppalaisen

aikakulttuurin trendiä (Garhammer 1999, 463–487; Julkunen 2000, 178; Julkunen ym. 2004, 25–26). Esittelen seuraavassa lyhyesti nämä trendit sekä niiden yhteydet omiin aiheisiini ja artikkeleihini. En ole kuitenkaan käyttänyt Garhammerin esittämiä trendejä tutkimushypoteeseina omissa artikkeleissani enkä ole pyrkinyt niiden testaamiseen.

Garhammerin mukaan yhteiskunnallisen elämän tempo on *nopeutunut*. Yksilöiden ajankäytössä tämä tarkoittaa vähäisempää aikaa uneen ja lepoon. Myös ruokailuun jää vähemmän aikaa. Yhä useampi kokee puutetta ajasta. Viestintä on nopeaa ja maailmanlaajuista. Liikkuminen paikasta toiseen nopeutuu yhä nopeampien liikennevälineiden ansiosta. Omassa tutkimuksessani kiire liittyy tähän aihepiiriin (artikkelit I ja VIII).

Toisena trendinä Garhammer mainitsee ajan *tihentymisen*. Se näkyy lyhyempinä koulutusaikoina ja nopeampana siirtymisenä työelämään. Elämänvaiheiden välillä on vähemmän taukoja. Yksilön ajankäytössä ajan tihentyminen näkyy monisuurittamisen lisääntymisenä. Tehdään useita asioita yhtä aikaa. Myös tämä trendi liittyy ajankäytön osalta työni kiire-aiheeseen (artikkeli I), vaikka en käsittelekään artikkelissa monisuurittamista.

Ajankäytön rytmit *yhtäläistyvät*. Tuotanto, kauppa, liikenne, vapaa-aika ja median käyttö muuttuvat ympärivuotokautisiksi. Yksilön ajankäytössä tämä näkyy niin, että vapaa-aika siirtyy yhä myöhemmäksi iltaan ja yöhön. Viikonpäivien erot menettävät merkitystään. Toimintoja, joita tehtiin aikaisemmin vain viikonloppuisin, siirtyy arkipäiville. Esimerkkejä tähän trendiin liittyvistä piirteistä käsittelen lasten ja koululaisten ajankäyttöä koskevissa artikkeleissa (V, VI, VII).

Sääntelyn purkamisen seurauksena normaalityöaika hajoaa, ja kauppojen aukioloajat vapautuvat. Työajat muuttuvat joustaviksi. Artikkelissa I käsitelen puolisoiden työaikamuotojen vaikutusta kotitalouden työnjakoon.

Normaalityöajan hajoaminen on myös ilmausta aikataulujen *desynkronisoinnista*. Sen seurauksena yhteiset ruoka-ajat vähenevät ja mahdollisuudet viettää yhteistä vapaa-aikaa vähenevät. Tätä aihepiiriä käsittelen koululaisten yksin- ja yhdessäoloa koskevassa artikkelissa (VI).

Yksilöllistymisen seurauksena luokkaspesifiset, tietyille yhteiskuntaluokille ominaiset vapaa-aikakulttuurit hajoavat, ja vapaa-ajan toiminnot eriytyvät. Vapaa-aika muuttuu enemmän kotikeskeiseksi. Vapaa-aikaa käsittelen artikkeleissa IV, V, VI ja VII.

Ajanhallinta korostuu. Kodin ja perheen asioiden *hallinnointiin* käytetään enemmän aikaa. Kokonaistyöaikaa koskevassa I on tuloksia eri kotityöluokkiin käytetystä ajasta.

Aikainstituutioiden tuoman turvan menetys synnyttää *aikafatalismia*. Nuorisotyöttömyys synnyttää näköalattomuutta. *No future* -mieliala leviää. Tätä trendiä koskevaa aineistoa en käsittele.

Naisten ansiotyöhön osallistumisen yleistyminen sekä tehtävien siirtymien markkinoilta ja valtiolta kotitalouksiin tuovat *uusia tehtäviä ja aikapaineita* kotitalouksiin. Myös tämä aihepiiri liittyy kiireen osalta artikkeliin I.

Viimeistä esittämäänsä trendiä Garhammer kutsuu *ajan taloudellistumiseksi*. Julkisten palvelujen yksityistäminen ja alasajo sekä vapaa-ajan kaupallistuminen johtavat köyhien ja muiden huono-osaisten syrjäytymiseen ja heidän ajankäyttönsä muuttumiseen kotikeskeisemmäksi. Vapaa-ajan osalta tämä aihe liittyy suorimmin artikkeliin IV.

Monissa Garhammerin esittämässä aikakulttuurin trendeissä korostuvat kiire ja elämän nopeutuminen. Näitä kehityspiirteitä vastustamaan on noussut tietoinen hitauden liike, jonka tunnuksena on ”slow” (Honoré 2006; Jalas 2006; Kopomaa 2008). Nopeutumista pyritään rajoittamaan kaikilla elämänalueilla, työnteosta ja ruoanlaitosta seksiin ja vapaa-ajan viettoon.

3.2 Ajankäyttötutkimuksen kehitys

Ajan sosiologisella tutkimuksella on siis juurensa sosiologian klassikoissa. Kuten edellä kävi ilmi, ajan sosiologinen tutkimus oli kuitenkin kauan niukkaa. Toisin on empiirisen ajankäyttötutkimuksen laita. Ajankäyttötutkimuksia on tehty jo runsaan sadan vuoden ajan. Ajankäyttötutkimuksen kohteena ei kuitenkaan ole itse aika, vaan se, mihin ihmiset käyttävät aikaansa. Esittelen seuraavassa ajankäyttötutkimuksen syntyä ja historiaa. Sen jälkeen käyn läpi Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksia ja esittelen ajankäytön kansainvälisiä vertailuja. Luvun lopussa esittelen aikapolitiikkaa uutena esimerkkinä siitä, miten aikaa koskevia tietoja voidaan soveltaa käytäntöön.

Ajankäyttötutkimusten historiaa

Ajankäyttötutkimukset saivat alkunsa työväestön elinoloja kuvaavista sosiaalitutkimuksista viime vuosisadan alussa. Alun perin ajankäyttötutkimuksista käytettiin nimitystä aikabudjettitutkimus. Sanaa aikabudjetti käytti ensimmäisen kerran Columbian yliopiston professori Franklin H. Giddings jo 1800-luvun lopulla (Zuzanek 1980, 2). Aikabudjettitutkimuksella tarkoitetaan sitä, että tutkitaan perhebudjettien tapaan, mihin kaikkeen tiettyinä aikana käytettävissä oleva aika kulutetaan. Tutkimus ei kohdistu vain joihinkin tiettyihin toimintoihin, vaan kaikkiin aktiviteetteihin esimerkiksi vuorokauden tai viikon ajalta. (Szalai 1966.)

Ensimmäiset ajankäyttöjulkaisut ilmestyivät vuonna 1913 sekä Yhdysvalloissa (Bevans 1913) että Britanniassa (Pember-Reeves 1913) (Harvey & Pentland 1999, 5). Sen jälkeen yksittäisiä tutkimuksia tehtiin eri maissa eri vuosikymmenillä. Näissä on tutkittu esimerkiksi kaupunki- ja maaseutuväestön ajankäyttöä, vapaa-aikaa ja työmatkoja. (Katsauksia tutkimusperintee-

seen esim. Andorka 1987; Chenu & Lesnard 2006; Gershuny 1995; Juster & Stafford 1991; Michelson 2005; Szalai 1966; Zuzanek 1980.)

Neuvostoliitto oli 1920- ja 1930-luvuilla johtava ajankäyttötutkimusmaa. Monet ajankäyttötutkimuksen tekniikat saivat alkunsa tuolloin (Zuzanek 1980; Artemov & Novokhatskaya 2004). Vuonna 1924 S. G. Strumilinin johdolla tehtyä tutkimusta pidetäänkin ensimmäisenä varsinaisena aikabudjettitutkimuksena (Szalai 1966, 4). Strumilinin tutkimukset käsittelevät tehdastyöläisten, virkamiesten, maataloustyöläisten, työttömien ja heidän perheidensä ajankäyttöä. Huomionarvoista on se, että näissä ensimmäisissä Strumilinin tutkimuksissa analyysiyksikkönä oli nimenomaan perhe eikä yksilö. Viikonpäivien erilainen luonne otettiin huomioon, ja ajankäyttöä tutkittiin erikseen arki- ja sunnuntaipäiviltä. Sittenkin 1920- ja 1930-luvuilla tehtiin lukuisia eri väestöryhmiä koskevia ajankäyttötutkimuksia. (Zuzanek 1980.)

Vuonna 1928 Neuvostoliitossa laadittiin suositus ajankäyttötutkimuksen ottamiseksi osaksi virallista tilastoa. Neuvostoliiton tilastovirasto oli tehnyt ensimmäisen opettajia koskevan ajankäyttötutkimuksen vuosina 1926–1927. Nämä myöhemmät tutkimukset eivät kuitenkaan Neuvostoliitossa tehtyjä ajankäyttötutkimuksia tutkineen Jiri Zuzanekin (1980) mukaan olleet menetelmällisesti yhtä sofistikoituneita kuin Strumilinin johdolla tehdyt tutkimukset. Analyysiyksikkönä käytettiin nyt yksilöä perheen sijaan. Ajankäyttöä tutkittiin ”keskimääräiseltä” päivältä eikä tietyiltä arki- tai sunnuntaipäiviltä. Ajan poliittisen hengen mukaisesti tuloksilta odotettiin vain positiivisia trendejä. Ajankäyttötutkimusten tekeminen lopetettiin vuonna 1936. Seuraavat tutkimukset tehtiin Neuvostoliitossa vasta 1950-luvun lopulla. Kaikkiaan vuosina 1922–36 Neuvostoliitossa tehtiin peräti 67 ajankäyttötutkimusta (Artemov & Novokhatskaya 2004).

Myös Yhdysvalloissa tehtiin ajankäyttötutkimuksia jo 1920- ja 1930-luvuilla. Maatalousministeriö tutki 1920-luvulla viidessä peräkkäisessä tutkimuksessa maatilojen naisten ajankäyttöä (Szalai 1966). Seuraavalla vuosikymmenellä George A. Lundberg, Mirra Komarovsky ja Mary Alice McInerney tutkivat yli 2000 henkilön (valtaosa korkeakouluopiskelijoita) ajankäyttöä Westchesterin piirikunnassa vuosina 1931–32 ja 1932–33. Ajankäyttö kirjattiin kolmelta päivältä: arkipäivältä, lauantailta ja sunnuntailta. Jo tätä ennen Robert K. Mertonin sanotaan tehneen päiväkirjatutkimuksen, mutta sen tuloksia ei julkaistu. (Chenu & Lesnard 2006, 338.) Vuonna 1939 Pitirim Sorokin ja Clarence Berger julkaisivat ajankäyttötutkimuksia koskevan menetelmäkirjan (Sorokin & Berger 1939). Sorokininilla oli yhteys varhaiseen neuvostoliittolaiseen ajankäyttötutkimukseen: ennen Yhdysvaltoihin emigroitumistaan hän oli ollut Strumilinin oppilas (Chenu & Lesnard 2006, 338).

Toisen maailmansodan jälkeen ajankäyttötutkimusten sovellutusalueet monipuolistuivat, ja tutkimusten lukumäärä kasvoi huomattavasti. Ajankäyttötutkimuksia alettiin tehdä useissa Euroopan maissa. Ranskassa ensimmäinen ajankäyttötutkimus tehtiin jo 1940-luvulla. Länsi-Euroopassa ja

Yhdysvalloissa ajankäyttötutkimus keskittyi paljolti vapaa-aikaan ja perheeseen. Itä-Euroopan sosialistisissa maissa ajankäyttötutkimuksilla tutkittiin työntekijöiden elinoloja. Niitä tehtiin muun muassa palvelujen ja liikenteen suunnittelun tarpeisiin. Myös tilastovirastot alkoivat tehdä ajankäyttötutkimuksia muun muassa Unkarissa ja Neuvostoliitossa. Japanissa kerättiin radio- ja televisio-ohjelmien suunnittelua varten 1960-luvun alussa valtava, 170 000 päivää sisältävä aineisto. (Szalai 1966, 1972.)

Myös Suomessa tehtiin jo 1930- ja 1940-luvuilla eri väestöryhmiä koskevia ajankäyttötutkimuksia (Niemi, Kiiski & Liikkanen 1981; Niemi 2000). Matti Koskenniemi tutki koululaisten ajankäyttöä vuosina 1938 ja 1954 (Koskenniemi 1980) ja Elli Saurio (1947) tutki väitöskirjassaan maalaisemäntien ajankäyttöä. Myöhemmin on tutkittu opiskelijoiden (Lairio 1980), vuorotyöläisten (Köppä & Visuri 1970), metallityöntekijöiden (METELI 1975), maanviljelijöiden (Honkanen 1970) ja lapsiperheiden (Alanen, Luolaja, Pölkki & Takala 1978) ajankäyttöä.

Yleisradio teki ohjelmapoliittista suunnittelua varten koko väestöä koskevia ajankäyttötutkimuksia 1960- ja 1970-luvuilla (vuosina 1967, 1969, 1971 ja 1975). Postikyselyinä tehdyistä tutkimuksista luovuttiin kuitenkin kadon noustua liian korkeaksi. (Sauri & Soramäki 1978; Niemi 2000.)

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset

Suomessa ajankäyttötutkimus liittyi intresseihin saada lisätietoa yksilöiden elämänlaadusta, elämäntyylistä ja sitä kautta hyvinvoinnista. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten aloittaminen kytkeytyi 1970-luvun alun sosiaali-indikaattori-liikkeeseen ja Talousneuvoston suosituksiin (Niemi 2000; artikkeli IV). Tuolloin alettiin kehittää elämisen laadun mittareita, jotka kuvasivat väestön hyvinvointia perinteisiä taloudellisia mittareita monipuolisemmin. *Elämisen laatu* -raportin liitteessä Reino Hjerppe totesi: ”Toistaiseksi ei ole Suomessa saatavissa perusteellisia tutkimuksia todellisesta ajankäytön rakenteesta väestöryhmittäin” (Talousneuvosto 1972, 251). Tämä sama tausta on monilla muillakin Tilastokeskuksen väestötutkimuksilla, kuten elinolo-, työolo- ja vapaa-aikatutkimuksilla (artikkeli IV; Lehto 1996; Marjomaa toim. 2000).

Vuoden 1971 kotitaloustiedustelussa oli jo mukana joitakin työaikaa ja vapaa-ajankäyttöä kartoittavia kysymyksiä. Ne koskivat työajan pituutta, ylitöihin ja työmatkoihin käytettyä aikaa, vapaa-ajan käyttöä sekä suhtautumista työajan lyhentämiseen (Linnaila 1972, 16–17; Uusitalo 1979, 75–76).

Joulukuussa 1977 Tilastokeskuksen silloinen ylijohdaja Aaro Kenttä asetti ajankäyttötutkimuksen tarvekartoitustyöryhmän. Työryhmä järjesti myös seminaarin (15.3.1978), jossa oli mukana hallinnon, suunnittelun ja tutkimuksen edustajia. Työryhmä totesi, että ajankäyttötutkimuksen toteuttaminen koettiin tarpeelliseksi. Yhteiskuntapoliittinen suunnittelu ja päätöksenteko sekä useat tutkimuslohkot tarvitsivat tietoa väestön ajankäytön perusraken-

teesta. Ajankäyttötutkimukset kiinnostivat myös tuolloin läpimurtoaan tehneen elämäntapa- ja arkielämän tutkimuksen materiaalina. (Tilastokeskus 1978; Ahponen & Järvelä 1983; Roos 1981/1985; Uusitalo 1979.)

Ensimmäisen tutkimuksen aineisto kerättiin vuoden 1979 syys-marraskuussa 10–64-vuotiailta henkilöiltä työvoimatutkimuksen käyntihaastatteluiden yhteydessä. Ajankäyttöpäiväkirjat täytti 6 057 vastaajaa. Tutkimuksen alaikäraja tuli kansainvälisesti katsoen melko alhainen ikä, 10 vuotta. Tämä oli mahdollista siksi, että opetusministeriö rahoitti tiedonkeruun 10–14-vuotiaiden osalta. Yli 64-vuotiaiden mukaan ottamisesta sen sijaan jouduttiin luopumaan kustannussyistä. Ensimmäinen ajankäyttötutkimusraportti *Suomalaisen ajankäyttö 1979* ilmestyi alkuvuodesta 1981 (Niemi ym. 1981).

Käyttäjien toivomuksesta seuraavan ajankäyttötutkimuksen tiedot kerättiin jo kahdeksan vuoden kuluttua edellisestä tutkimuksesta suunnitellun 10 vuoden sijasta. Tiedonkeruu laajennettiin koko vuotta ja kaikkia 10 vuotta täyttäneitä koskevaksi. Näin myös eläkeikäiset saatiin tutkimukseen mukaan. Päiväkirjat kerättiin huhtikuusta 1987 maaliskuuhun 1988.

Nyt oli mahdollista tutkia myös ajankäytön muutoksia. Syksyn 1987 ajankäyttöä verrattiin syksyyn 1979 (Niemi & Pääkkönen 1989). Ajankäyttöä eri vuodenaikoina raportoitiin julkaisussa *Vuotuinen ajankäyttö* (Niemi & Pääkkönen 1992).

Opetusministeriö rahoitti jälleen 10–14-vuotiaiden otoksen. Yli 64-vuotiaiden lisäotosta rahoittivat sosiaali- ja terveysministeriö sekä sosiaalivaltio. Helsingin seutukaavaliitto sekä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit rahoittivat alueellisen lisäotoksen. Kaikkiaan tutkimukseen vastasi 7 758 henkeä.

Kolmas tutkimus toteutettiin osana EU:n tilastotoimiston Eurostatin johdolla harmonisoitua eurooppalaista ajankäyttötutkimusta. Eurostat päätti ajankäyttötutkimusten harmonisoinnista joulukuussa 1994. Suomen koe-tutkimus tehtiin syksyllä 1996. Koska tutkimuksen haluttiin olevan vertailukelpoinen muiden maiden kanssa, varsinaisen tutkimuksen aloittaminen lykkäytyi Eurostatin harmonisointiohjeiden valmistumisen vuoksi vuoteen 1999. Tutkimuksen tiedot kerättiin maaliskuusta 1999 helmikuuhun 2000. Päiväkirjaa pitäneitä vastanneita oli 5 332 henkeä 2 623 kotitaloudesta. Tästäkin tutkimuksesta julkaistiin ensimmäiseksi muutoksia käsittelevä raportti (Niemi & Pääkkönen 2001). Vertailtava aikajänne oli nyt parhaimmillaan kaksi vuosikymmentä.

Suurin menetelmällinen muutos aikaisempiin tutkimuksiin oli se, että nyt tiedot kerättiin kotitalouksittain. Aikaisemmissa tutkimuksissa oli mukana vain yksi perheenjäsen kustakin kotitaloudesta. Kotitalousotos mahdollisti perheen sisäisen työnjaon tutkimisen entistä monipuolisemmin. Aiheesta ilmestyi perheiden ajankäyttöä koskeva julkaisu (Pääkkönen toim. 2005). Haittapuolena kotitalousotoksessa oli kadon kasvu.

Kiinnostus tutkimusta kohtaan näkyi siinä, että tutkimuksella oli nyt useita ulkopuolisia rahoittajia. Tiedonkeruun rahoitukseen osallistui neljä ministeriötä (opetus-, työ-, maa- ja metsä-, liikenne- ja viestintäministeriöt) sekä Yleisradio, Kela, Kuluttajatutkimuskeskus, Stakes ja Etna.

Ajankäyttötutkimus Pohjoismaissa

Pohjoismaista Tanskan sosiaalitutkimuksen laitos teki ensimmäisenä ajankäyttötutkimuksen vuonna 1964 (Kühl ym. 1966, sit. Körmendi 1990). Seuraava maa oli Norja, jonka tilastovirasto keräsi ensimmäisen ajankäyttötutkimuksensa vuosina 1970–71 (Tidsnyttingsundersøkelsen 1971–72 1974, 1975). Suomen ensimmäinen tutkimus perustui suurelta osin Norjan malliin (Niemi 2000, 328). Ruotsi teki oman ajankäyttötutkimuksensa vasta Suomen jälkeen, vuosina 1990–1991 (Rydenstam 1992). Se perustui vuorostaan paljolti Suomen esimerkkiin. Sitten tutkimukset on toistettu kaikissa näissä maissa vähintään kerran noin kymmenen vuoden välein.¹² Islanti on ainoa Pohjoismaa, joka ei ole vielä tehnyt ajankäyttötutkimusta.

Norjan, Suomen ja Ruotsin tutkimukset muistuttavat syntyhistoriansa vuoksi eniten toisiaan. Tanskan tutkimukset poikkeavat näistä menetelmältään jonkin verran. Norjassa, Suomessa ja Ruotsissa on käytetty päiväkirjoja, joihin vastaajat kirjaavat toimintansa omin sanoin, kun taas Tanskan tutkimukset (vuoden 2001 tutkimusta lukuun ottamatta) ovat perustuneet valmiiksi luokiteltuihin päiväkirjoihin. Viimeisimmissä vuosituhannen vaihteessa tehdyissä tutkimuksissa Pohjoismaat ovat noudattaneet vaihtelevasti Eurostatin suosituksia. Suomi ja Tanska käyttivät ohjeiden mukaisia kotitalousotoksia; Norja ja Ruotsi pitäytyivät yksilöotoksissa. Toisin kuin Norjassa, Suomessa ja Ruotsissa, Tanskassa tiedonkeruu ei kattanut koko vuotta. Myös ikärajaukset poikkesivat toisistaan. Suomessa mukana olivat kaikki 10 vuotta täyttäneet kotitalouksien jäsenet, Norjassa 9–79-vuotiaat, Ruotsissa 20–84-vuotiaat ja Tanskassa 16–74-vuotiaat. (HETUS 2005–2007; Bonke 2002.).

Tilastovirastojen ajankäyttötutkimusten lisäksi Pohjoismaissa on tehty muunkinlaista ajankäyttötutkimusta. Kuten edellä kävi ilmi, Ruotsissa on vahva aikamaantieteen perinne. Lisäksi Göteborgin yliopistossa on kerätty ajankäyttötietoja HUS-projektissa (Hushällens ekonomiska levnadsförhållanden), jonka paneelitutkimus sisälsi ajankäyttötutkimukset vuosina 1984 ja 1993 (Hallberg & Klevmarken 2001, 11). HUS-aineistoon perustuva tutkimus on ollut taloustieteellisesti orientoitunutta.

12 Tanskassa vuosina 1975, 1987 ja 2001, Norjassa vuosina 1980–1981, 1990–1991 ja 2000–2001 ja Ruotsissa vuosina 2000–2001.

Kansainväliset vertailut

Päiväkirjamenetelmä sopii hyvin kansainvälisiin vertailuihin. Kaikilla on käytävissäään 24 tuntia vuorokaudessa. Tarvitaan tietysti yhdenmukaiset tiedonkeruumenetelmät ja luokitukset. Kansainvälisille vertailuille loi pohjan unkarilaisen Alexander Szalain johdolla ja UNESCO:n rahoituksella vuosina 1965–66 tehty monikansallinen tutkimus, jossa vertailtiin kaupunkiväestön ajankäyttöä 12 eri maassa (Szalai toim. 1972). Tässä tutkimuksessa kehiteltiin perusratkaisut myöhemmissä tutkimuksissa käytetyille menetelmille ja luokituksille (standardisoitu otanta, päiväkirja, tiedonkeruumenetelmä).

Suomi ei ollut vielä tuolloin mukana vertailussa. Kuitenkin Szalain vertailun luomalle metodologiselle pohjalle rakentui myös ensimmäinen Suomi–Unkari -ajankäyttövertailu, jonka raportti julkaistiin vuonna 1983 (Andorka, Harcsa & Niemi 1983). Sittemmin Unkarin kanssa tehtiin kaksi muutakin vertailua, jotka koskivat ajankäyttöä eri elinvaiheissa ja ajankäytön trendejä (Harcsa, Niemi & Babarczy 1988; Babarczy, Harcsa & Pääkkönen 1991).¹³ Tuolloin kahdenvälisiä ajankäytön vertailuja ei juurikaan ollut vielä tehty. Samoin kahden maan ajankäytön trendien vertailu oli uutta (Gershuny 1995, 547).

Osana Neuvostoliiton ja Suomen välistä sosiologian alan tieteellis-teknistä yhteistyötä käynnistettiin kaupunkiväestön ajankäytön vertailu Venäjän, Latvian, Liettuan ja Suomen välillä. Vertailu julkaistiin Neuvostoliiton hajoamisen aikoihin vuonna 1991 (Niemi, Eglite, Mitrikas, Patrushev & Pääkkönen 1991). Samoihin aikoihin tehtiin Suomen Akatemian rahoituksella kotityövertailu Suomen ja Bulgarian välillä (Kirjavainen, Anachkova, Laaksonen, Niemi, Pääkkönen & Staikov 1992). Jo aiemmin Leena Kirjavainen (1989) oli tehnyt väitöskirjaan kotityövertailun Suomen ja Yhdysvaltojen välillä.

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus suuntautui siis kansainvälisesti alusta lähtien. Osoituksena tästä oli myös Espoossa vuonna 1984 järjestetty ajankäyttötutkijoiden kansainvälinen kokous, joka kokosi siihen mennessä ennätysellisen osanottajamäärän (Ås, Harvey, Wnuk-Lipinski & Niemi toim. 1986).

Suomen aineistot pääsivät laajaan kansainväliseen käyttöön kansainvälisen ajankäyttötutkimusarkiston (MTUS) perustamisen myötä. Tämän arkiston pani alulle vuonna 1985 professori Jonathan Gershuny Euroopan Unionin alaisen niin sanotun Dublinin säätiön (The European Foundation on Living and Working Conditions) alkurahoituksella (Gershuny 1995, 547; Gershuny, Fisher, Gauthier, Jones & Baert 2000). Suomen ensimmäiset aineistot luovutettiin arkistoon 1990-luvun alussa. Arkistoa ylläpidetään nykyisin Oxfordin yliopistossa, ja siinä on yli 60 ajankäyttöaineistoa 22 eri maasta (Centre for Time Use Research – information gateway 2009).

13 Unkarilaiset Rudolf Andorka ja István Harcsa tekivät ensimmäisen Suomi–Unkari -vertailuraportin pohjalta myös Unkari–Puola–Suomi -vertailun (Andorka & Harcsa 1986).

Eurostatin aloitteesta vuosituhanen vaihteessa tehtyjen harmonisoitujen tutkimusten (Harmonised European Time Use Surveys HETUS) valmistuttua ajankäytön kansainvälinen vertailu on nyt uudessa vaiheessa. Yhtenäisellä menetelmällä tutkimuksen teki 20 Euroopan maata. Aineistojen pohjalta Tilastokeskus ja Ruotsin tilastovirasto SCB rakensivat Eurostatin rahoituksella harmonisoidun ajankäyttötietokannan ja taulukointisovelluksen. Tietokannassa on käytettävänä tiedot 15 maasta (HETUS 2005–2007). Kuvaan tietokantaa tarkemmin tutkimusaineistojeni yhteydessä luvussa 4.2. Seuraava tutkimuskierros tapahtuu pääosin vuosina 2008–2012 (Eurostat 2009).

Euroopan lisäksi myös YK:ssa on tehty toimintoluokituksen kehittämistyötä, erityisesti kehitysmaita varten. Useissa kehitysmaissa onkin tehty kansallisia ajankäyttötutkimuksia viime vuosien aikana. (United Nations Statistics Division – Demographic and Social Statistics 2009.) Merkittävä uusi vaihe ajankäyttötutkimuksessa oli myös vuonna 2003 Yhdysvalloissa käynnistynyt amerikkalainen ajankäyttötutkimus (ATUS), johon kerätään tietoja jatkuvasti kuukausittain (noin 2 000 päiväkirjaa kuukaudessa) (Bureau of Labor Statistics 2009). ATUS-tutkimuksen käynnistyminen on lisännyt etenkin taloustieteilijöiden kiinnostusta ajankäyttötutkimusta kohtaan (Hamermesh 2009; Hamermesh & Pfann 2005).

Ajankäytön muutokset tapahtuvat hitaasti. Siksi tutkimusten toistoväli on yleensä ollut noin kymmenen vuotta. Joissakin maissa, kuten Kanadassa, Japanissa ja Koreassa, tiedot on kerätty viiden vuoden välein (Merz 2009, 6). Kaiken kaikkiaan vuosituhanen vaihteeseen mennessä oli tehty yli 400 ajankäyttötutkimusta yli 80 eri maassa. Nämä maat kattoivat kaikki maanosat. (Fisher, Gershuny, Gauthier & Victorino 2000, 1.) Sen jälkeen tällä vuosituhanella on tehty yli 40 ajankäyttötutkimusta eri puolilla maailmaa (Merz 2009, 5).

Käyttötarkoitukset

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten tietoja on käytetty hyvin moniin eri tarkoituksiin. Eri väestöryhmien elinoloja kartoittavien tutkimusten lisäksi tietoja on käytetty hyväksi yhteiskuntapoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. On tutkittu muun muassa lasten ja nuorten, lapsiperheiden, ikääntyvien, maaseudulla elävien ja työttömien elämäntapaa ja ajankäyttöä. Tutkimuksen pohjalta on myös arvioitu työajan lyhentämisen tarpeita ja vaikutuksia yksilöiden ja perheiden näkökulmasta Työaikakomitea 1980:n käyttöön (Työn ja ajankäytön yhteyksien raportointiryhmä 1983).

Ajankäyttötutkimuksia on käytetty alusta lähtien apuna radio- ja televisio-ohjelmien lähetysaikoja suunniteltaessa. Yleisradiossa pyrittiin ajankäyttötutkimusten avulla ”määrittämään eri ajankohtien potentiaalinen yleisö eli se kuuntelija- ja katselijakunnan osa, joka on kulloinkin vastaanottimien

ulottuvilla, vaikka ei seuraisikaan ohjelmaa” (Stormbom toim. 1969, 149; Sauri & Soramäki 1978, 13).

Ajankäyttötutkimus on ollut myös keskeinen sukupuolten välistä tasa-arvoa kuvaava tietolähde. Ajankäyttötietojen perusteella on arvioitu kotitalouksissa tehtävän palkattoman työn arvoa. Ensimmäinen suomalainen kansantalouden tilinpitoa täydentävä kotitaloustuotannon satelliittitili julkaistiin Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Tilastokeskuksen yhteistyönä vuonna 2005 (Varjonen & Aalto 2005a). Seuraava satelliittitili valmistui vuonna 2009. Sen työpanostiedot perustuivat edelleen vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimukseen, mutta palkka- ja kulutustiedot olivat vuodelta 2006 (Varjonen 2009).

Viime aikoina nousseena uutena sovellusalueena on ajankäyttötutkimuksen tietojen käyttö ilmansaasteille tai auringon säteilylle altistuvien määrän arviointiin (Harms & Gershuny 2009; Michelson 2005). Myös Suomessa Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta on käyttänyt ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 paikka- ja kulkutapatietoja mallittaessaan liikenteen päästöille altistumista (Kousa 2007).

Aikapoliitikka

Ajankäytön tarkastelua voidaan laajentaa yksilöistä, kotitalouksista ja organisaatioista yhdyskuntien ja kulttuurien tasolle. Organisaatioita tarkasteltaessa tulevat esille organisaatioiden aika ja toimijat. Toimijoina ovat tällöin myös työnantajat ja ammattiyhdistysliike.

Etelä- ja Keski-Euroopassa alettiin 1980-luvulla kehittää erityistä aikapolitiikkaa. Taustalla olivat naisten työelämään tulon lisäksi yksilöllisten työaikojen yleistyminen ja ”normaalityöajan” mureneminen. Aikapoliitikalla pyritään eri elämäalueiden synkronisointiin. Sen tavoitteena on tasapainottaa yhdyskuntien yhteinen aika sekä yksilölliset ajat. Käytäntö ja tutkimus ovat kulkeneet aikapolitiikassa tiivistä yhdessä, niinpä aikapolitiikasta onkin muotoutunut akateeminen oppiaine Italiassa ja Saksassa. (Boulin 2006; Garhammer 1994/1996; Horelli & Boulin 2006; Mückenberger 2004.)

Italiassa säädettiin laki työajan harmonisoimisesta 1980-luvun puolivälissä. Pormestareiden tehtäväksi tuli huolehtia siitä, että koulujen, päiväkotien ja kauppojen aikataulut ovat sopuossuinnussa. Myös julkisen liikenteen tuli palvelella muuttuneita työaikoja. Italiaan, Saksaan, Ranskaan ja Espanjaan perustettiin erityisiä aikatoimistoja. Saksassa puhutaan jopa ”kunnallisesta aikapolitiikasta”. (Boulin 2006; Eberling & Henckell 1998; Horelli & Boulin 2006.)

Suomen ja Pohjoismaiden ensimmäinen esimerkki aikapolitiikasta oli arjen ja ajan hallintaan paneutunut ARJA-projekti. Hanke toteutettiin Helsingin Herttoniemessä ja Turun Pansio-Pernossa vuosina 2004–2006 (Horelli & Wallin 2006). ARJA-projekti oli luonteeltaan osallistuvaa toimintatutkimusta, mutta ei varsinaista aikapolitiikkaa. Hankkeessa rakennettiin kuitenkin

kin suomalaisiin olosuhteisiin soveltuvaan aikasuunnittelun mallia (Horelli & Boulin 2006). Syinä aikapolitiikan hitaaseen tuloon Pohjoismaihin Liisa Horelli ja Sirkku Wallin pitävät pohjoismaisen hyvinvointivaltion toimivuutta sekä miesten ja naisten verrattain tasaista työnjakoa. Esimerkiksi aikatoimistot nähtiin ARJA-projektissa suomalaiseseen kulttuuriin sopimattomiksi. Sen sijaan kehiteltiin joustavampia yhteistyömalleja jo olemassa olevien organisaatioiden (paikallisyhteisöt, kunnat, työnantajat, palveluiden tarjoajat) kesken. (Horelli ja Wallin 2006.) Aikasuunnittelun kehittäminen jatkuu Suomen Akatemian rahoittamassa Osallistuva paikallisyhteisö -hankkeessa. Siinä verrataan suomalaisen aikasuunnittelun toteutusta myös Hollannin, Ranskan ja Italian kokemuksiin. (Saad-Sulonen 2009.)

3.3 Ajankäyttötutkimuksen menetelmät

Ajankäyttötutkimuksen menetelmät voidaan jakaa mittaamistapojen ja käyttötarkoituksen mukaan eri ryhmiin, kuten päiväkirjamenetelmä, subjektiivisen kokemuksen mittaaminen, ajankäytön jakaantumisen luokitukset, analyysiyksikön valinta ja analyysitavat. Esittelen seuraavaksi näitä menetelmiä ja niiden historiaa. Omassa tutkimuksessani käyttämäni menetelmät esittelen tarkemmin luvussa 4.3.

Päiväkirja

Ajankäyttötutkimuksen ehkä perinteisin tiedonkeruumenetelmä on ajankäyttöpäiväkirja. Päiväkirjalla kartoitetaan yleensä sitä, *mitä* vastaaja teki tutkimuspäivän aikana, sekä *missä* ja *kenen kanssa* hän oli (Ås 1978, 130). Henkilöä ja kotitaloutta koskevat taustatiedot kerätään haastattelemalla. Päiväkirjan täyttää joko vastaaja itse, tai sen voi täyttää myös haastattelija. Päiväkirjaan on yleensä mahdollista kirjata kaksi samanaikaista tekemistä, niin sanotut pää- ja sivutoiminnot. Yleensä vastaaja määrittelee itse, kumpaa toimintoa hän pitää ensisijaisena päätoimintona. On myös mahdollista, että tutkija päättää, mikä päiväkirjassa mainituista toiminnoista on päätoiminto (Szalai 1984, 23).

Päiväkirja voi olla alkuhaastatteluun nähden joko "eelistä" tai "huomista" kuvaava. Ensin mainitussa päiväkirjatyypissä haastattelija lähtee kartoittamaan vastaajan eelistä päivää aamusta alkaen. Mitä vastaaja teki ensimmäiseksi, kuinka kauan toiminto kesti, mitä hän teki seuraavaksi jne.? "Huomista" kuvaavassa päiväkirjassa haastattelija jättää vastaajalle täytettäväksi päiväkirjan, johon vastaaja kirjaa tekemisensä valmiiseen kehikkoon päivän mittaan esimerkiksi viiden, kymmenen tai 15 minuutin tarkkuudella. Kirjaustarkkuus voidaan jättää myös avoimeksi, jolloin vastaaja ilmoittaa kaikki tekemisensä aikajärjestyksessä.

”Eilistä” kuvaava päiväkirja sopii hyvin myös puhelimesta kysyttäväksi. Sitä on käytetty aikaisemmissa yhdysvaltalaisissa ja kanadalaisissa tutkimuksissa. Myös vuodesta 2003 jatkunut amerikkalainen ajankäyttötutkimus ATUS käyttää tätä menetelmää (Phipps & Vernon 2009). Puhelinhaastatteluisa rajoituksena on kuitenkin muiden kuin päätoimintojen hankala kysyminen. Lisäksi usein kysytään vain yhden päivän ajankäyttöä (Gershuny 1995, 540–541). Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksissa ja Eurostatin suosituksissa on käytetty ”huomista” päiväkirjatyyppiä. Siinä on paremmat mahdollisuudet tutkia myös sivutoimintoja ja kontekstietoja. Molemmat päiväkirjatyytit tuottavat kuitenkin samankaltaisia ajankäytön estimaatteja (Gershuny 1995, 541; Robinson & Godbey 1999, 75).

Päiväkirja voi olla myös valmiiksi luokiteltu niin sanottu kevytpäiväkirja, johon merkitään käytetty aika valmiisiin ajankäyttöluokkiin esimerkiksi raskittamalla. Kevytpäiväkirjaa on käytetty kansallisissa tutkimuksissa useassa maassa, esimerkiksi Britanniassa (Lader, Short & Gershuny 2006), Irlannissa (McGinnity, Russell, Williams & Blackwell 2005) ja Tanskassa (Körmendi 1990). Myös Suomessa kevytpäiväkirjaa on testattu Tilastokeskuksen Survey-laboratoriossa varsinaisen päiväkirjatutkimuksen rinnakaistutkimusta varten (Järvensivu 2008).¹⁴ Jo varhaisimmat Neuvostoliitossa käytetyt ”kronokortit” muistuttivat esikoodattua kevytpäiväkirjaa (Artemov & Novokhatskaya 2004; Zuzanek 1980).

Vastaaja voi myös itse koodata tekemisensä käyttämällä mukana olevaa sanastoa. Tällaista päiväkirjatyyppiä on käytetty Alankomaissa (Gershuny 1995, 541).

Eurostatin koetutkimuksissa kehitettiin 1990-luvulla ansiotyön kartoittamiseksi uusi päiväkirjatyyppi, niin sanottu viikkopäiväkirja (Rydenstam & Wadeskog 1998). Viikkopäiväkirjaan merkitään pelkästään ansiotyön tekeminen seitsemän päivän ajalta, joten sitä ei voida pitää varsinaisena ajankäyttöpäiväkirjana. Viikkopäiväkirjaa on käytetty useassa maassa varsinaisten ajankäyttötutkimusten rinnalla, mutta sitä voitaisiin hyödyntää myös itsenäisesti. (Alvarez, Chenu & Robinson 2002; Pääkkönen 2003, 2004; Williams 2004.)

Ajankäyttöpäiväkirjalla voidaan tutkia myös toimintojen subjektiivista puolta, kuten toimintojen tarkoitusta (”kenelle” toiminto tehdään), kuinka sosiaalinen tai sosiaalisesti hyödyllinen toiminto on tai kuinka miellyttävä (enjoyable) toiminto on (Gershuny & Sullivan 1998, 74). Kanadan tilastoviraston puhelimitse tehtävässä ajankäyttötutkimuksessa haastatteli kysyy lopuksi *Of the activities you just reported, which one did you enjoy the most?* (Michelson 2005, 94). Suomen vuosien 2009–2010 ajankäyttötutkimuksen päiväkirjaan molempien päivien loppuun lisättiin Kanadan mallin pohjalta kysymykset: *Kun ajattelette niitä tekemisiä, jotka olette merkinnyt päiväkirjaan, mistä piditte eniten?* sekä *Mihin kellonaikaan tämä ajoittui?* (alkamisaika ja päättymisaika). Vastaukset koodataan pää- ja sivutoimintoluokituksen mukaisesti.

¹⁴ Rinnakaistutkimus toteutettiin 1000 hengen otoksella postikyselynä maaliskuussa 2010.

Subjekttiivisen kokemuksen tutkimuksella pyritään lisäämään tietoa ajankäytön syistä. Toteutunut ”objekttiivinen” ajankäyttö ei välttämättä kerro yksilön omista valinnoista. Subjekttiivisia tietoja voidaan käyttää apuna sukupuolten välisen työnjaon ja tasa-arvon selittämisessä: kokevatko miehet ja naiset ansio- ja kotitöiden tekemisen eri tavalla (Michelson 2005, 85–102; Stiglitz, Sen & Fitoussi 2009, 50). Niiden avulla voidaan myös arvioida esimerkiksi sitä, miten yksilöiden työajat sopivat yhteen muun elämän kanssa, tai millaisia hyvinvointivaikutuksia työ- ja vapaa-ajalla on yksilön kokemuksissa.

Muita ajankäytön subjekttiivisen kokemuksen keruumenetelmiä

Ajankäytön subjekttiivista kokemusta on tutkittu erityisesti niin sanotulla ESM-menetelmällä (Experience Sampling Method). Menetelmän kehitti unkarilaissyntyinen Mihaly Csikszentmihalyi tutkimusryhmineen Chicagon yliopistossa 1970-luvun puolivälissä (Csikszentmihalyi 2005; Hektner, Schmidt & Csikszentmihalyi 2007; Rönkä, Kinnunen & Sallinen 2004; Zuzanek 1999). Sitä on käytetty erityisesti psykologisissa tutkimuksissa. Ajankäyttöä ja tunnetiloja tutkitaan hakulaitteen (tai ohjelmoitavan kellon, taskuväristimen, käsitietokoneen tai matkapuhelimen) avulla. Satunnaisen tai ennalta ohjelmoidun äänimerkin kuultuaan vastaaja kirjaa ajankäyttönsä ja mielentilansa päiväkirjaan. Piippausten määrä vaihtelee noin kymmenestä 30–40:een vuorokaudessa. Tutkimusajanjaksona on yleensä viikko. (Zuzanek 1999.) Käytettävien apuvälineiden takia tutkimus on kallis toteuttaa, joten aineistot ovat olleet yleensä melko pieniä, eikä menetelmää ole koskaan käytetty edustavalle väestötökselle (Stiglitz ym. 2009, 147). Suomessa menetelmää on käytetty matkapuhelimen avulla Jyväskylän yliopiston Perhe-elämän paletti -tutkimushankkeessa (Malinen, Rönkä, Lämsä & Tolvanen 2009; Rönkä ym. 2004).

ESM:ää uudempi päiväkirjamenetelmä on DRM (Day Reconstruction Method). Menetelmää on kehitetty Princetonin yliopistossa Daniel Kahnemanin johdolla (Kahneman, Krueger, Schkade, Schwarz & Stone 2004). DRM-menetelmä on tavallaan ajankäyttöpäiväkirjan ja ESM-menetelmän yhdistelmä. Vastaajat muistelevat edellistä päivää ja muodostavat päiväkirjan, joka koostuu peräkkäisistä episodeista. Tämä päiväkirja on luottamuksellinen, eikä sitä anneta tutkijalle. Sitten he vastaavat ESM-menetelmän tavoin kutakin episodina koskeviin kysymyksiin. Milloin episodi alkoi ja päättyi, mitä vastaajat tekivät, missä he olivat ja kenen kanssa sekä mitä he tunsivat episodin aikana? (Kahneman ym. 2004; Schwarz, Kahneman & Xu 2009) Koska tutkittavana on nyt koko päivä, menetelmä tuottaa ESM:ää täydellisempää tietoa ajankäytöstä. Menetelmän avulla voidaan laatia niin sanottu U-indeksi, joka kertoo negatiivisesti koetun ajan osuuden henkilön päivästä. Negatiivisia tuntemuksia ovat turhautuneisuus, alakuloisuus, kiusattuna ole-

minen, vihaisuus, huolestuneisuus tai arvostelun kohteena oleminen. (Stiglitz ym. 2009, 212.)

DRM-menetelmällä tutkitaan siis vastaajan yhtä päivää. Harvinaisempien toimintojen tutkimiseksi menetelmästä on kehitetty varianttina ERM (Event Reconstruction Method), jonka avulla tutkitaan kiinnostuksen kohteena olevan toiminnon viimeisintä episodua mielentilan osalta DRM:n tavoin (Schwarz ym. 2009). Vuorokautta koskevia ajankäyttötietoja ERM-menetelmällä ei kuitenkaan saada, koska siinä tutkitaan vain yhtä toimintoa kerrallaan.

Ajankäytön luokitukset

Vastaajat kirjoittavat tekemisensä päiväkirjoihin omin sanoin. Päiväkirjat ovat jo sellaisenaan kvalitatiivista tutkimusaineistoa, joka kuvaa ihmisten arkielämää tietynä historiallisena ajankohtana.¹⁵ Jotta päiväkirjoja voitaisiin analysoida kvantitatiivisesti, niiden tiedot on koodattava sovittujen luokitus-ten mukaisesti.

Ajankäyttötutkimuksissa nykyään käytetty toimintojen luokitus perustuu niiden ajalliseen sitovuuteen (Ås 1978, 133–135). Ajankäyttö jaetaan neljään pääluokkaan: henkilökohtaisiin tarpeisiin liittyvään *välttämättömään aikaan* (nukkuminen, ruokailu ja muut henkilökohtaiset tarpeet), ansiotyöhön ja opiskeluun liittyvään *sovittuun aikaan*, kotityöhön liittyvään *sidottuun aikaan* ja *vapaa-aikaan*. Kotityö kattaa kotitaloustyön lisäksi kodin huoltotyöt, lastenhoidon ja ostokset. Vapaa-aikaa on ajankäyttötutkimuksessa se osa vuorokaudesta, joka jää jäljelle, kun nukkumiseen, ruokailuun, ansio- ja kotityöhön sekä opiskeluun käytetty aika on vähennetty. Vapaa-aika määritellään siten muista toiminnoista vapaaksi ajaksi (Ås 1978, 135; Andorka 1987, 151.) Ajankäytön pääluokkiin luetaan myös kuhunkin toimintoon liittyvät matkat, kuten työ- ja koulumatkat sekä vapaa-ajan harrastuksiin liittyvät matkat.

Ajankäytön nelijako on norjalaisen Dagfinn Åsin ja venäläisen V. D. Patushevinkin kehittämä (Ås 1978). Nykyisin käytössä olevat hienojakoiset päätoimintojen luokitukset perustuvat jo Szalain 1960-luvun puolivälissä johtamassa kansainvälisessä vertailussa käytettyyn 96-luokkaiseen koodistoon (Gershuny 1995, 542).

Suomen vuosia 1999–2000 koskeneessa ajankäyttötutkimuksessa pää- ja sivutoiminnot koodattiin Eurostatin (2004) luokituksen pohjalta 185-luokkaisina. Niistä muodostettiin päätoiminnoille 132-luokkainen tarkin taulukointiluokitus. Tämä luokitus kyetään palauttamaan karkealla tasolla 26 ajallisesti vertailukelpoiseen luokkaan ja tarkemmalla tasolla 82 luokkaan (luokituksista ja luokitusavaimista Niemi & Pääkkönen 2001, 116–118; Pääk-

15 Esimerkkeinä Suomen vuosien 1987–1988 ja 1999–2000 alkuperäisten päiväkirjojen käyttämisestä tutkimusaineistona ja niiden uudelleenkodeauksesta Vaara & Saastamoinen 2002 ja Saastamoinen & Vaara 2009.

könen & Niemi 2002, 119–122). Sivutoiminnot on luokiteltu Tilastokeskuk-
sen aikaisemmissa tutkimuksissa vain noin kymmeneen yleisimpään luokkaan
(Niemi ym. 1981; Niemi & Pääkkönen 1989). Paikkaluokitus on vaihdellut
eri tutkimuksissa kotona/kodin ulkopuolella -diktomiasta 30–40 luokkaan
(Gershuny 1995, 542). Yhdessäolo on kysytty Suomessa ja muissa Pohjois-
maissa kaikkien perheenjäsenten sekä tuttavien ja sukulaisten osalta erikseen.
Eurostatin (2004) ohjeissa suositeltiin oman kotitalouden jäsenet jaettavak-
si karkeasti vain alle 10-vuotiaisiin ja muihin. Lisäksi tuttavat olivat omana
luokkana. Seuraavaa harmonisoidun tutkimuksen kierrosta varten Eurosta-
tin (2009) yhdessäololuokitusta uudistettiin jonkin verran. ”Puoliso” ja ”van-
hemmat” erotettiin omiksi luokikseen. Tilastokeskus on käyttänyt kulloistakin
Eurostatin luokitusta vuosien 1999–2000 ja 2009–2010 tutkimuksissa.

Analyysiyksikkö

Ajankäyttötutkimuksen analyysiyksikkönä voi olla päivä, henkilö tai kotitalo-
us (Gershuny 1995). Yleensä yksikkönä on ollut yksilö. Kuitenkin varhaisim-
mat 1920-luvun neuvostoliittolaiset tutkimukset koskivat yksilöitä ja heidän
perheitään. Analyysiyksikkö vaihtui 1930-luvulla. Silloin alettiin tutkia yksi-
löitä sosio-ammattillisen ryhmän jäsenenä. (Zuzanek 1980.) Pohjoismaissa on
käytetty yksilöotoksia. Sen sijaan keskieuropalaisissa tutkimuksissa otokset
ovat olleet kotitalouspohjaisia. Eurostatin (2004, 2009) ohjeissa suositellaan
kotitalousotoksia. Niinpä useimmissa Euroopan maissa vuosituhanen vaih-
teessa tehdyt tutkimukset perustuvatkin kotitalousotoksiin. Ruotsi ja Norja
pitäytyivät kuitenkin yksilöotoksissa. (HETUS 2005–2007.)

Kotitalousotos mahdollistaa paremmin kotitalouden työnjaon tutkimisen.
Puolisot ovat oikeista perheistä eivätkä ”tilastollisista perheistä”. Kotitalou-
den jäsenten ajankäytön voi myös laskea yhteen, kuten kotitaloustuotannon
satelliittitilinpidoissa tehdään (Varjonen & Aalto 2005a). Lisäksi on mahdol-
lista tutkia kotitalouden jäsenten samanaikaista ajankäyttöä. Näin olen teh-
nyt artikkelissa VI, jossa tutkin koululaisten yksinoloa tarkastelemalla, onko
kotona samanaikaisesti muitakin kotitalouden jäseniä. Haittapuolena koti-
talousotoksessa on kadon kasvu ja siten tietojen tarkkuuden heikentyminen
yksilöotokseen verrattuna (OECD 2009, 46).

Päiväkirja vai haastattelu?

Ihmisten toimintoja voidaan tutkia joko havainnoimalla heitä tai voidaan
käyttää päiväkirjoja tai haastatteluja. Havainnointi ei sovi kuitenkaan laajo-
jen väestöryhmien tutkimiseen. Päiväkirjalla saadaan selville monipuolisesti
toimintoihin liittyvät ulottuvuudet ajoitus, kesto ja peräkkäisyys. Haastatte-
luillakin voidaan tutkia toimintojen viemää aikaa normaalina tai keskimää-
räisenä päivänä, mutta ei yleensä muita ajallisia ulottuvuuksia. Menetelmään

liittyy kuitenkin muistamisongelmia. Lisäksi on havaittu, että haastattelumenetelmä liioittelee ajankäyttöä, etenkin työ- ja kotityöaikaa. Toisaalta haastattelumenetelmä sopii sellaisten toimintojen tutkimiseen, jotka eivät ole päivittäisiä (Merz 2009, 8; Robinson 1985, 45; Ås 1978, 129). Esimerkkeinä tällaisista harvinaisemmista toiminnoista omassa tutkimuksessani ovat vapaaehtoistyön tekeminen ja lasten vapaa-ajan harrastukset. Tutkin niitä haastattelutietojen pohjalta (artikkelit III ja VII).

Analyysitavat

Päiväkirjoista saadaan toimintojen kestoa, ajoittumista ja peräkkäisyyttä (sekvenssit) kuvaavia tietoja. Kestot ilmaistaan yleensä keskiarvoina ja ajoittuminen prosenttiosuuksina tai graafisina tempogrammeina. Toimintojen kestot voidaan laskea koko väestöryhmää koskevin keskiarvoina, jolloin mukana laskelmissa ovat kaikki vastaajat riippumatta siitä, osallistuivatko he kyseisiin toimintoihin. Tämän lisäksi voidaan laskea osuus, kuinka monella prosentilla väestöryhmästä toimintoa esiintyi tutkimuspäivänä ("osallistumisosuus"). Toimintoon osallistuneille voidaan laskea myös keskiarvo ("aika osallistuneilla"). Kolmas näistä indikaattoreista voidaan laskea aina, kun kaksi muuta indikaattoria tunnetaan.¹⁶ Kullekin episodille voidaan myös laskea kesto. (Esim. Eurostat 2004; Gershuny 1995; Gershuny & Sullivan 1998.)

Ajankäyttötutkimuksissa keskityttiin aluksi analysoimaan vain yhtä muuttujaa kerrallaan. Tällöin kaikki vuorokauden aikana esiintyvät samaan luokkaan kuuluvat toiminnot lasketaan yhteen ja niille lasketaan keskiarvot. Tietoja analysoidaan tällöin aggregoidussa muodossa (Gershuny 2000, 107). Yleisimmin on laskettu päätoimintojen kestoja (Gershuny 1995, 542).¹⁷ Sen vuoksi lähestymistavasta on käytetty nimitystä "single factor description" (Elliott 1984; Michelson 2005). Eri maiden tilastovirastojen ajankäyttöraporteissa (muun muassa Suomen) on yleensä tehty näin. Kyse on tällöin kansallisista ajankäytön väestöestimaateista (Stafford 2009, 16). Gershunyn (1995, 544) mukaan tärkeä syy päätoimintojen kestoihin rajoittumiseen on ollut tietojenkäsittelykapasiteetin niukkuus ja ohjelmistojen puute. Nämä esteet ovat viime vuosikymmeninä poistuneet. Analyysissä onkin siirrytty yhä enemmän kontekstitietojen monipuoliseen hyödyntämiseen. Tutkitaan samanaikaisia toimintoja ("monisuorittaminen"), yhdessäoloa ja paikkaa. (Gershuny 1995, 542; Gershuny & Sullivan 1998; Michelson 2005; Stafford 2009, 23.)

Analyysitapa monipuolistui kuitenkin jo 1960-luvulla. Neuvostoliitossa Gordon ja Klopov (1975) tutkivat vapaa-ajan toimintojen kestoja, konteks-

¹⁶ Aika osallistuneilla saadaan siten, että kaikkien toimintoon keskimäärin käyttämä aika jaetaan osallistumisosuudella (jaettuna sadalla).

¹⁷ Termi "aikabudjettitutkimus" soveltuu kuvaamaan juuri tilannetta, jolloin lasketaan pelkästään päätoimintojen kestoja samaan tapaan kuin rahabudjetteja kulutustutkimuksen tilikirjoista (Harms & Gershuny 2009, 2). Päätoimintojen summaksi tulee 24 tuntia vuorokaudessa.

tia ja sisältöjä muun muassa klusterianalyysin avulla (Zuzanek 1980). Sivutoimintoja (kirjojen ja lehtien lukeminen, radion kuuntelu) sisältyi jo vuonna 1936 Neuvostoliitossa tehtyyn tutkimukseen. Artemov ja Novokhatskaya (2004, 5) väittävätkin, että tuo tutkimus oli pohjana 1960-luvun monikan-salliselle vertailulle. Szalain johtamassa vertailututkimuksessa analysoitiin si-vutoimintoja, kun tutkittiin ajan ”intensiivistä käyttöä” (Zuzanek 1980, 58). Sen jälkeen sivutoimintojen sisältyminen päiväkirjoihin yleistyi (Gershuny 1995, 542). Toimintojen ajoittuminen ja peräkkäisyys aikaulottuvuuksina otetaan huomioon niin sanotussa sekvenssianalyysissä. Viime aikoina inno-vatiivisina menetelmäsovelluksina on otettu käyttöön alun perin biologiassa DNA-ketjujen analysointiin kehitettyjä menetelmiä (Gershuny & Sullivan 1998, 75; Lesnard 2004; Wilson 1999). Toimintojen peräkkäisyyksiä on ana-lysoitu jonkin verran myös elinaika-analyysin (tai tapahtumahistoria-analyys-in) menetelmillä. Esimerkiksi ruotsalainen Klas Rydenstam tutki, minkälai-siin toimintoihin miehet ja naiset ryhtyivät työpäivän jälkeen (Rydenstam 2004). Elinaika-analyysin mahdollisuuksia tuotiin esille jo 1980-luvulla. Sil-loin tietojenkäsittelykapasiteetin niukkuus asetti kuitenkin vielä rajoituksia tämänkaltaiselle analyysille (Stone 1984; Szalai 1984).

Ajankäytön rakennetta voi vertailla eri väestöryhmien välillä myös sa-manlaisuus-indeksien avulla (Harvey 1984; Stafford 2009, 23; Stewart 2006). Menetelmää voi käyttää esimerkiksi vertaamaan, poikkeako työllis-ten miesten ja naisten ajankäyttö toisistaan. Tätä eroa voi sitten verrata myös työttömien miesten ja naisten ajankäytön eroon. Indekseillä voi tutkia myös ajankäytön eroja viikonpäivien tai eri maiden välillä (Harvey 1984, 116).

Ajankäytön mallitukseenkin siirryttiin varhain. Jo 1960-luvun alussa neu-vostoliittolaiset tutkijat laskivat variansseja, korrelaatioita ja käyttivät regres-sioanalyysiä (Zuzanek 1980, 48–49). Sittemmin on keskusteltu paljon siitä, voiko ajankäytön mallituksessa käyttää tavanomaista pienimmän neliösum-man regressioanalyysiä (OLS), vai onko käytettävä niin sanottua Tobit-ana-lyysiä, joka ottaa huomioon aineistossa esiintyvät kestojen nolla-arvot (esim. Flood & Gråsjö 1999). Mitä harvinaisemmasta toiminnosta on kyse, sitä enemmän aineistossa on niitä, jotka eivät ole tutkimuspäivänä osallistuneet tuohon toimintoon, eli toiminnon kesto on nolla minuuttia. Nykynäkemyks on, että tavanomainen regressioanalyysi on kuitenkin sopivampi menetelmä. On huomattu, että Tobit-analyysi tuottaa epä johdonmukaisia ja epärealisti-sia parametristimaatteja (Kan 2008a, 64; Stewart 2009).

4 Tutkimuksen tavoitteet, aineistot ja menetelmät

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni keskeiset aiheet ovat kokonaistyöaika ja sen jakautuminen kotitalouksissa, lasten ajankäyttö, vapaaehtoistyö ja kiire. Tutkin puolisoiden ansio- ja kotityöstä koostuvaa kokonaistyöpanosta sekä sen jakautumista työmarkkina-asetmaltaan erilaisissa perheissä. Lastenhoito on keskeinen ongelma-alue työn ja muun elämän yhteensovittamisessa. Tämä koskee myös kouluikäisiä lapsia ja heidän iltapäiviään. Tutkin, miten koululaiset käyttävät aikaansa ja kenen seurassa he viettävät iltapäivänsä. Vapaaehtoistyö on yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä ja tuottaa sosiaalista pääomaa. Työssäni tutkin, millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, ja ketkä osallistuvat vapaaehtoistyöhön. Kiire vaikuttaa yksilöiden ja perheiden hyvinvointiin. Saadaanko haastattelututkimuksilla kuitenkin tietoa kaikkein kiireisimpien ihmisten arjesta?

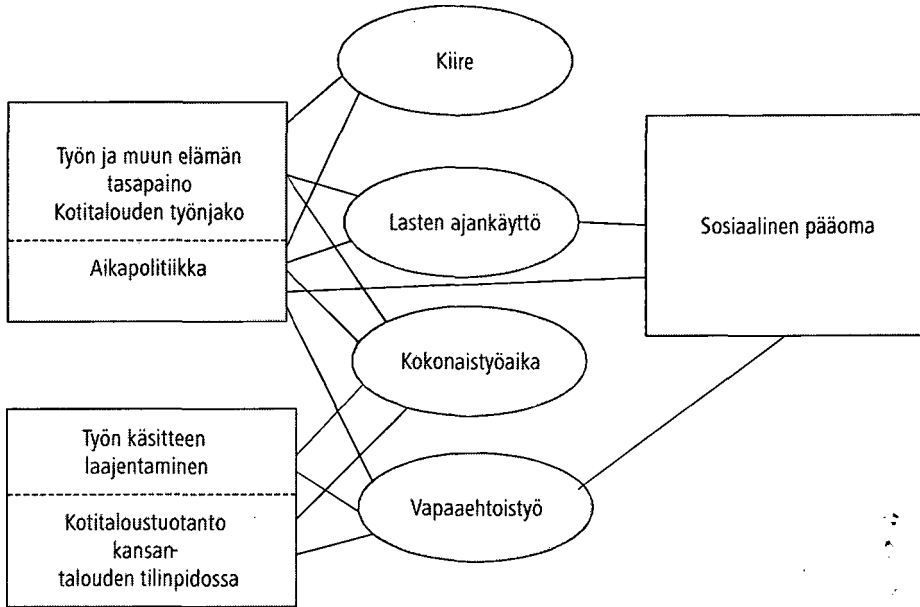
Miten tutkimukseni aiheet liittyvät yhteen? Kuviossa 1 työni aihealueet on kuvattu soikioilla ja niitä sivuavat yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa esille nousseet teemat laatikoilla. Tutkimuksessani keskeisenä käsitteenä on kokonaistyöaika. Se on ajankäyttötutkimuksen tuottama ja mahdollistama käsite, joka koostuu palkallisesta ansiotyöstä ja palkattomasta kotityöstä. Monesti kotitalouksien työnjakoa on tutkittu pelkästään kotitöiden jakona. Tutkin, miten näkökulman laajentaminen kaikkeen työhön muuttaa sukupuolten välistä työnjaon asetelmaa. Kokonaistyöaikakäsite soveltuu hyvin myös keskusteluun työn ja muun elämän tasapainosta. Työn ja perheen yhteensovittamisessa keskeistä on sekä ansio- että kotitöiden sujuminen. Työn ja muun elämän yhteensovittamiseksi on kehitetty aikapolitiikkaa.

Työn käsitteen laajentamista koskevassa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa on vaadittu palkattoman kotityön (kotitaloustyön ja hoivan) sekä vapaaehtoistyön lukemista työn piiriin. Kokonaistyön käsite sisältää palkattoman kotityön, ja sitä voi laajentaa myös vapaaehtoistyön suuntaan. Vastaavanyppinen rajanveto koskee myös kansantalouden tilinpitoa: mikä on tuotannollista työtä, ja luetaanko kaikki tuotannollinen työ kansantalouden tilinpitoon? Keskeisenä ongelmana on silloinkin kotitalouksissa tehtävä palkaton kotityö. Ratkaisuksi on kehitetty ydintilinpidon rinnalle kotitaloustuotantoa kuvaava satelliittilinpito, johon ajankäyttötutkimus tuottaa työpanostietoja erityisesti kotityön osalta.

Ajankäyttötutkimus mahdollistaa työn ja muun elämän tasapainon tarkastelun laajentamisen myös vapaa-ajan suuntaan ja sukupuolten väliseen

Kuvio 1.

Tutkimuksen aiheiden yhteydet yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun

tasa-arvoon siinä. Vapaaehtoistyö tuottaa sosiaalista pääomaa. Ketkä osallistuvat vapaaehtoistyöhön? Myös aikapolitiikan tavoitteena on tuottaa yhteisöihin sosiaalista pääomaa. Entä mikä merkitys lasten yksinololla on lasten "sosiaalisen alkupääoman" muodostumisessa?

Väitöskirjatutkimukseni koostuu kahdeksasta artikkelista ja yhteenvetoluvusta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten ansio- ja kotityöajan muodostama kokonaistyöpanos jakautuu puolisoitten kesken työmarkkina-asemiltaan erilaisissa perheissä? (Artikkelit I, II ja IV)
2. Millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, kuten sosiaalista kanssakäymistä, vapaaehtoistyötä ja naapuriapua? (Artikkeli III)
3. Millainen on lasten ajankäytön rakenne, ja miten laajaa on koululaisten yksinolo? (Artikkelit V, VI ja VII)
4. Ovatko ajankäyttötutkimuksen kadossa ylliedustettuina kiireiset ihmiset vai ne, joilla on runsaasti vapaa-aikaa, kuten työttömät? (Artikkeli VIII)

Artikkeleissa käytetyt aineistot ja menetelmät on esitetty tutkimuskysymyksittäin taulukossa 1.

Taulukko 1.

Artikkeleissa käytetyt aineistot ja menetelmät tutkimuskysymyksittäin

Tutkimuskysymys	Aineisto	Menetelmät	Artikkeli
Miten ansio- ja kotityöajan muodostama kokonaistyöpäanos jakautuu puolisoiden kesken työmarkkina-asemiltaan erilaisissa perheissä?	Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987–1988 ja 1999–2000, HETUS-tietokanta, Vapaa-aikatutkimukset 1981 ja 1991	Kestoanalyysi, ristiintaulukointi, kotitalousanalyysi	I, II, IV
Millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, kuten sosiaalinen kanssakäyminen, vapaaehtoistyö ja naapuriapu?	Ajankäyttötutkimus 1999–2000: haastattelut ja päiväkirjat	Kestoanalyysi, ristiintaulukointi	III
Millainen on lasten ajankäytön rakenne? Miten ja kenen seurassa lapset viettävät iltopäivänsä?	Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987–1987 ja 1999–2000, Vapaa-aikatutkimukset 1981, 1991 ja 2002–2003, Tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimus 2006	Kestoanalyysi, kontekstuaalinen analyysi, logit-analyysi, kotitalousanalyysi	V, VI, VII
Vaikuttaako kiireisyys haastattelututkimuksen vastausaktiivisuuteen? Ovatko ajankäyttötutkimuksen kadossa yliedustettuina kiireiset ihmiset vai ne, joilla on runsaasti vapaa-aikaa, kuten työttömät?	Ajankäyttötutkimus 1987–1988: haastattelut ja päiväkirjat	Ristiintaulukointi	VIII

4.2 Tutkimusaineistot

Tutkimuksen aineistoina olen käyttänyt Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten päiväkirja- ja haastatteluaineistoja sekä vapaa-aika- ja tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimusten haastatteluaineistoja. Artikkelit I, V ja VI perustuvat ajankäyttötutkimusten päiväkirjatietoihin. Artikkeleissa I, II, III ja VIII hyödynnetään ajankäyttötutkimusten haastattelutietoja. Artikkelit IV perustuu ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimusten tietoihin. Artikkelissa VII on käytetty ajankäyttö-, vapaa-aika- sekä tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimuksia. Artikkelin II kansainväliset vertailut perustuvat ajankäytön HETUS-tietokantaan. Seuraavassa kuvataan nämä tutkimusaineistot. Päähuomio on ajankäyttötutkimuksissa, ja muut tutkimukset käsitellään lyhyesti. Tutkimusten otoskoot ja muut tekniset tiedot on esitetty taulukossa 2.

Tutkimukseni perustuu pääasiassa Tilastokeskuksen keräämiin ajankäyttötutkimusaineistoihin. Kanadalaisen Jiri Zuzanekin (1980, 1–2) mukaan ajankäyttöaineisto sopii erityisen hyvin neljään erilaiseen tarkoitukseen. Sen avulla voidaan tutkia arkielämän käyttäytymistä, tarkastella ajankäytön sosiaalisia

Taulukko 2.

Tutkimusaineistojen keruuvuodet, nimet, vastanneiden määrät, ikärajat, viiteajat sekä artikkelit, joissa aineistoa käytetty

Tutkimus- vuosi	Tutkimuksen/aineiston nimi	Vastanneita (henkeä)	Ikäraja	Viite- aika	Artikkeli
1979	Ajankäyttötutkimus	6 057	10–64	Päivä	IV, V, VII
1981	Vapaa-aikatutkimus	2 506	10+	12 kk	IV, VII
1987–1988	Ajankäyttötutkimus: haastattelut	8 540	10+	12 kk	VIII
1987–1988	Ajankäyttötutkimus: päiväkirjat	7 758	10+	Päivä	I, III, IV, V, VII
1991	Vapaa-aikatutkimus	4 378	10+	12 kk	IV, VII
1999–2000	Ajankäyttötutkimus: haastattelut	5 884	10+	4 viikkoa	I, III, V
1999–2000	Ajankäyttötutkimus: päiväkirjat	5 332 henkeä	10+	Päivä	I, III, V, VI, VII
		2 623 koti- taloutta			VI
2002–2003	Vapaa-aikatutkimus	3 355	10+	12 kk	VII
2006	Tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimus	2 923	10+	3 kk	VII
1998–2005	HETUS-tietokanta		20–74	Päivä	II

eroja (poikkileikkausanalyysi), analysoida sosiaalisia muutoksia (trendianalyysi) sekä tehdä vertailevaa tutkimusta (kulttuurien välinen analyysi).

Tutkimuksen artikkelit kattavat hyvin nämä mainitut alueet. Koululaisten arkea kuvataan artikkeleissa V, VI ja VII. Eri sosiaaliryhmien välisiä ajankäyttöeroja tarkastellaan artikkeleissa I, III, IV ja VIII. Ajankäytön muutoksia analysoidaan artikkeleissa I, IV, V, ja VII. Artikkelit II ja III sisältävät suomalaisten ajankäytön vertailua eri Euroopan maihin. Lisäksi artikkelit IV ja V ovat syntyneet osana kansainvälistä vertailua, vaikka niissä käsitelläänkin vain suomalaisia.

Artikkelit kattavat hyvin myös ajankäytön eri osa-alueet. Koululaisten nukkumista käsitellään artikkelissa V. Ansiotyö on keskeisessä asemassa artikkeleissa I, II ja VIII. Kotityön tekemistä analysoidaan artikkeleissa I ja II sekä koululaisten osalta artikkelissa V. Kotityön ja vapaa-ajan rajamailla ollaan artikkelissa III, joka käsittelee naapuriapua ja vapaaehtoistyötä. Vapaa-ajan toimintoja käsitellään eri näkökulmista artikkelia II lukuun ottamatta kaikissa muissa artikkeleissa.

Artikkelit I ja II lähestyvät kotitalouden työnjakoa puolisoiden näkökulmasta. Lasten osuus perheen ajankäytössä tulee näkyviin artikkeleissa V, VI ja VII.

Ajankäytön kontekstitekijöistä artikkelissa VI tutkitaan koululaisten yksinoloa. Artikkelissa III kartoitetaan ajankäyttöaineiston mahdollisuuksia tutkia sosiaalista kanssakäymistä. Paikkatietoa käytetään hyväksi artikkelissa VI, joka tutkii koululaisten yksinoloa nimenomaan kotona.

Päiväkirjamenetelmän rajat tulevat näkyviin artikkeleissa III, IV, VII ja VIII. Artikkeleissa I, III, IV, ja VII käytetään haastatteluaineistoja täydentämään päiväkirjatietoja sellaisilla alueilla, joihin haastattelumenetelmä sopii paremmin. Artikkelissa VIII aiheena on kadon koostumuksen vaikutusten selvittäminen.

Ajankäyttötutkimus

Tilastokeskuksen ensimmäinen ajankäyttötutkimus tehtiin syys–marraskuussa 1979 työvoimatutkimuksen haastattelujen yhteydessä. Perusjoukkona oli 10–64-vuotias väestö lukuun ottamatta laitoksissa pysyvästi tai tilapäisesti oleita. Päiväkirjaa pidettiin kahtena peräkkäisenä päivänä, joista ensimmäinen oli arvottu. Päiväkirjan täytti hyväksyttävästi 6 057 henkeä eli 82 prosenttia otoksesta. Tutkimuspäiviä saatiin yhteensä 12 057. (Niemi ym. 1981, 9.)

Seuraava ajankäyttötutkimus tehtiin kahdeksan vuoden kuluttua vuosina 1987–88. Nyt kyseessä oli erillinen tutkimus. Päiväkirjatiedot kerättiin 1.4.1987–31.3.1988 väliseltä ajalta. Tutkimuksen perusjoukkona oli 10 vuotta täyttänyt väestö ilman laitosväestöä. Tutkimuksessa ei ollut yläikärajaa. Otoskehikkona käytettiin väestön keskusrekisteriä, ja poimintamenettelynä oli systemaattinen otanta. Edellisen tutkimuksen tavoin vastaajat pitivät päiväkirjaa kahtena peräkkäisenä päivänä. Tutkimuspäiviä saatiin 15 352. (Niemi & Pääkkönen 1992, 79.)

Haastattelu tehtiin kaikkiaan 8 540 otoskehikkoon kuuluvalla henkilölle. Heistä 7 758 piti myös hyväksyttävästi päiväkirjan yhtenä tai kahtena päivänä. Päiväkirjanpidosta kieltäytyi 662 haastateltua, ja muusta syystä hyväksytyjä päiväkirjoja ei saatu 120 henkilöltä. (Kadosta tarkemmin Laaksonen 1991, 101–104.)

Kaikkien haastateltujen vastaukset tallennettiin. Käytettävissä oli siten hyväksytyjen vastausten lisäksi haastattelutiedot 782 otoskehikkoon kuuluvasta, jotka eivät täyttäneet hyväksyttävästi päiväkirjaa. Haastattelutiedoista muodostettiin oma tiedosto, jossa yksikkönä oli henkilö eikä päivä, kuten ajankäyttötutkimuksen varsinaisessa tulostustiedostossa. Tiedostoon muodostettiin painokerroin uutta otoskokoa vastaavaksi. (Artikkeli VIII.)

Tilastokeskuksen kolmannen ajankäyttötutkimuksen tiedot kerättiin 1.3.1999–12.3.2000 välisenä aikana. Tutkimus oli osa EU:n tilastoviraston Eurostatin harmonisoimaa eurooppalaista ajankäyttötutkimusta. Tutkimuksen tiedonkeruussa oli eräitä muutoksia aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna. Tutkimus tehtiin nyt kotitalouspohjaisena siten, että kaikki kotitalouden 10 vuotta täyttäneet jäsenet pitivät päiväkirjaa. Päiväkirja täytettiin yhtenä arkipäivänä ja yhtenä viikonlopun päivänä. Edellisissä tutkimuksissa päivät olivat peräkkäisiä. Kotitalouden jäsenet pitivät päiväkirjaa samoina päivinä.

Ajankäyttötutkimuksen haastattelut tehtiin pääosin tietokoneavusteisina käyntihaastatteluina. Puhelimitse haastateltiin 18 prosenttia vastanneista.

Haastatteluihin vastasi 5 884 henkeä. Vastausosuus oli 59 prosenttia. (Minkinen, Pääkkönen & Liikkanen 2001, 99; Väisänen 2001b.)

Päiväkirjaa piti vähintään yhtenä päivänä 5 332 henkeä 2 623 eri kotitaloudesta. Päiväkirjan palautti 56 prosenttia kotitalouksista ja 52 prosenttia henkilöistä. Vastaaminen oli keskimääräistä eurooppalaista tasoa, mutta selvästi heikompaa kuin Tilastokeskuksen aikaisemmissa yksilöotoksiin perustuneissa ajankäyttötutkimuksissa. (Päiväkirjakadosta tarkemmin Väisänen 2001a.)

Ajankäyttötutkimuksen yksilöaineisto sisältää 10 561 tutkimuspäivää. Yksilöaineistoon koottiin kaikki hyväksytyt päivät riippumatta siitä, pitivätkö kaikki kotitalouden jäsenet päiväkirjaa molempina päivinä. Valtaosalta vastaajista (98 prosenttia) päiväkirjat oli saatu molemmilta päiviltä (emt., 107).

Kotitalousaineistossa ovat mukana kotitaloudet, joiden kaikilta yli 10-vuotiailta jäseniltä on vähintään yksi yhteinen tutkimuspäivä. Kotitalous on määritelty Tilastokeskuksen kotitaloustutkimusten tapaan siten, että kotitalouden muodostavat henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä. Pysyvästi laitoksissa asuvat jäävät kotitalouden ulkopuolelle. (Varjonen & Pääkkönen 2005.) Kotitalouden jäsenen ajankäyttöä voidaan verrata toisiinsa, ja kotitalouden ajankäyttö samana päivänä voidaan laskea yhteen 10 vuotta täyttäneiden osalta. Aineistossa on kaikkiaan 4 420 kotitalouspäivää 2 240 eri taloudesta. (Pääkkönen toim. 2005, 130; kotitalouskadosta tarkemmin Väisänen 2005.) Artikkelin VI perustuu kotitalousaineistoon.

Vapaa-aikatutkimus

Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksia on tehty vuosina 1977, 1981, 1991 ja 2002–2003. Osarahoittajina ovat olleet opetusministeriö ja Yleisradio. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa esimerkiksi lukemisesta, radion ja television katsomisesta, liikunnan ja ulkoilun harrastamisesta ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Tutkimuksen kohteena on ansiotyön ja muodollisen koulutuksen ulkopuolinen arki.

Vapaa-aikatutkimus 2002 kerättiin käyntihaastatteluin syksyllä 2002 ja alkuvuodesta 2003. Haastattelut suoritettiin 10 vuotta täyttäneelle väestölle. Tutkimus käsitti koko Suomen Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Hyväksytyjä haastatteluja saatiin 3 355. Vastausprosentti oli 73. Otokoko oli hieman alhaisempi kuin 10 vuotta aikaisemmin. (Hanifi 2006, 34.)

Tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimus

Tilastokeskuksen Tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimus 2006 tuottaa tietoa kotitalouksien ja väestön tieto- ja viestintätekniikan käytöstä. Vastavaanlainen tutkimus tehdään kaikissa EU-maissa. Tutkimus on sisältänyt vuo-

desta 2002 lähtien sekä EU-harmonisoituja että tietoyhteiskunnan kotimaisen kehittämishankkeiden laatimia kysymyksiä.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää väestön tietokoneen ja Internetin käytön yleisyyttä, käyttötarkoituksia ja -paikkoja, kuluttajien verkkokauppaa sekä matkapuhelinviestintää. Muita usein toistuvia aiheita ovat olleet tietosuoja ja verkko-opiskelu sekä kotitalouksien tieto- ja viestintätekninen laitevaranto.

Tutkimus on otostutkimus, ja vuodesta 2003 lähtien haastatteluaineisto on kerätty vuosittain puhelinhaastatteluina. Tutkimuksessa on kaksi perusjoukkoa, joista toinen on kotitaloudet ja toinen niiden jäsenet. Keväällä 2006 tehdyn tutkimuksen perusjoukko koostui 10 vuotta täyttäneestä väestöstä ilman yläikärajaa. Suurin osa tutkimuskysymyksistä on henkilökohtaisia, osa kuitenkin liittyy koko kotitalouteen.

Haastattelut tehtiin huhtikuusta kesäkuuhun 2006. Hyväksyttäviä vastauksia saatiin yhteensä 2 923. Vastausosuus oli 68 prosenttia. (Nurmela, Sirkiä & Muttilainen 2007, 5–6.)

HETUS-tietokanta

Kaksikymmentä Euroopan maata teki ajankäyttötutkimuksen Eurostatin yhtenäisten ohjeiden mukaisesti vuosina 1998–2005. Aineistojen valmistuttua Tilastokeskus ja Ruotsin tilastovirasto (SCB) valmistivat EU:n tilastoviraston Eurostatin rahoituksella harmonisoidun ajankäyttötietokannan ja taulukointisovelluksen. Tilastokeskus ja SCB määrittivät yhteistyössä tietokannan sisällön ja rakenteen. Taulukointiohjelma suunniteltiin Ruotsin tilastovirastossa.

Mukana tietokannassa on kaikkiaan 15 vertailukelpoista maata. Nämä maat ovat Norja, Ruotsi, Suomi, Saksa, Italia, Ranska, Espanja, Britannia, Viro, Latvia, Liettua, Puola, Slovenia, Bulgaria ja Belgia.

Osallistujamaat luovuttivat mikroaineistot Tilastokeskukseen, jossa aineistot tarkastettiin ja yhtenäistettiin sekä laadittiin metatiedot. Tuloksena on Ruotsin tilastovirastossa ylläpidettävä tietokanta, josta käyttäjät voivat tehdä haluamiaan taulukoita ja kuvioita erilaisiin politiikka- ja tutkimustarkoituksiin. Eri väestöryhmien ajankäyttöä voidaan tutkia monipuolisten taustatietojen avulla.

Taulukointisovellusta käytetään Internet-selaimella. Tulokset on mahdollista viedä tekstinkäsittely- tai taulukkolaskentaohjelmaan jatkokäsittelyä varten. Taulukoiden tekeminen vaatii käyttäjätunnuksen, joka pyydetään Ruotsin tilastovirastosta (HETUS 2005–2007).

4.3 Tutkimusmenetelmät

Edellä olen esitellyt luvussa 3.3 ajankäyttötutkimuksen aineistotyyppejä ja käytettyjä analyysitapoja. Tässä luvussa selostan erillisartikkeleissa käyttämäni menetelmät ja analyysit.

Tutkimuksen ajankäyttöä koskevissa artikkeleissa olen hyödyntänyt päiväkirja-aineiston eri ulottuvuuksia: toimintojen kestoja, yksin- ja yhdessä-oloa, paikkaa, ajoittumista vuorokauden aikana sekä kotitalouden jäsenten samanaikaista kotona oloa. Lisäksi olen käyttänyt hyväksi haastattelutietoja täydentämään päiväkirjoja. Keskiarvojen laskemisen lisäksi olen myös artikkelissa VI mallittanut koululaisten yksinoloon vaikuttavia tekijöitä logitmalleilla. Haastattelutietoja käyttäessäni olen tehnyt ristiintaulukointeja ja laskenut osallistumisosuuksia. Artikkelissa VI keskiarvojen erojen merkitsevyydet on testattu laskemalla keskiarvojen keskivirheet SAS 9 -ohjelmalla, joka ottaa huomioon käytetyn otanta-asetelman (SAS Institute Inc. 2004). Artikkelissa VIII prosentiosuuksien erojen merkitsevyyksien testaamiseen on käytetty χ^2 -testiä.

Artikkeleiden tiedot perustuvat pääosin omiin SAS-ajoihini. Lisäksi artikkeleissa I, III, IV ja V olen käyttänyt myös valmiita julkaisutaulukoita, joiden suunnittelemiseen olen itse myös osallistunut (vuoden 1979 ajankäyttötutkimusta lukuun ottamatta).¹⁰

Kestoanalyysi

Useimmin olen artikkeleissa laskenut eri väestöryhmiä koskevia päätoimintojen kestojen keskiarvoja. Kyse on tällöin aggregoiduista tiedoista: vuorokauden aikana esiintyneet toimintojaksot on laskettu yhteen, ja analyysissä lasketaan keskiarvoja näistä aggregoiduista ajankäyttöluokista. Nimitän tätä kestoanalyysiksi.

Keskiarvot on laskettu yhdistetyn väestö- ja päiväpainokertoimen avulla painotettuina. Väestöpainoilla korjataan kadon vaikutusta ja kalibroidaan otostiedot vastaamaan väestötietoja. Päiväpainoilla vakioidaan jokaiselle viikolle sama edustavuus aineistossa ja tasoitetaan viikonloppujen yliedustus otoksessa (puolet arki- ja puolet viikonlopun päiviä). Painojen muodostaminen on selostettu erillisissä menetelmäselosteissa (Väisänen 2001a, 2005).

Kontekstuaalinen analyysi

Koululaisten yksin- ja yhdessäoloa olen analysoinut laskemalla niiden kestojen keskiarvoja sekä tutkimalla yksin- ja yhdessäolon ajoittumista koulu- ja vapaa-päivinä tempogrammien avulla. Kullekin kellonajalle lasketaan tällöin yksin

¹⁰ Artikkelin VII tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimuksen luvut perustuvat Timo Sirkian ajamiin taulukoihin.

tai yhdessä jonkun kanssa olevien osuus kyseisestä väestöryhmästä. Tulokset esitetään graafisina tempogrammeina (Michelson 2005; Stafford 2009).

Ennen tempogrammien laskemista aineisto on muokattu niin sanotuksi kalenterimuotoiseksi (kalenteriaineistoista Belli, Stafford & Alwin toim. 2009). Päiväkirjat on tallennettu alun perin episodeittain niin, että episodin muodostavat samana pysyvä pää- ja sivutoiminto, yhdessäolo ja paikka. Jos jokin näistä tiedoista muuttuu, alkaa uusi episodi. Kalenterimuotoisessa aineistossa jokaiselle päiväkirjan kymmenminuuttiselle jaksolle sijoitetaan pää- ja sivutoimintoa, yhdessäoloa ja paikkaa koskeva tieto. Artikkelissa VI on laskettu päätoimintojen ja yhdessäolon frekvenssejä summaamalla näitä kymmenminuuttisia jaksoja. Nimitän tätä analyysitapaa kontekstuaaliseksi, koska siinä on käytetty samanaikaisesti useita päiväkirja-aineiston ulottuvuuksia: päätoiminto-, yhdessäolo- ja paikkatietoja.

Kotitalousanalyysi

Kotitalousotosta olen hyödyntänyt puolisoiden kokonaistyöaikaa sekä koululaisten yksinoloa kotona koskevissa artikkeleissa I, II ja VI. *Alone at home*-artikkelissa (VI) kunkin perheenjäsenen osalta on katsottu toimintopaikka eri kellonaikoina. Sen sijaan artikkelissa V olen analysoinut yksinoloa ottamatta huomioon muiden kotitalouden jäsenten paikkatietoja.

Puolisoiden kokonaistyöpanosta laskettaessa hyödynsin kotitalousaineistoa muodostamalla puolisoiden työmarkkina-asemaa kuvaavia kombinaatioita molempien puolisoiden haastattelutietojen pohjalta. Vaikka artikkeleissa I ja II ei rajoitutakaan ”täydellisiin” kotitalouksiin, aineiston puoliset ovat pääosin samoista perheistä. Pelkästään yksilöotoksiin perustuvissa analyyseissä joudutaan käyttämään ”tilastollisia” perheitä, joissa puoliset eivät (yleensä) ole samoista perheistä (esim. Gershuny & Sullivan 2003; Pacholock & Gauthier 2004).

Analyysien kulku

Artikkelissa I tarkastelen työssäkäynnin vaikutusta perheiden ajankäyttöön ja puolisoiden väliseen työnjakoon. Tutkimusaineistona ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset vuosilta 1987–1988 ja 1999–2000. Viimeisin aineisto on kerätty kotitalouksittain siten, että kotitalouden 10 vuotta täytäneet jäsenet pitivät päiväkirjaa samoina päivinä. Tarkastelen ensiksi kaikkien miesten ja naisten ajankäyttöä ja sitten kotitalouden työnjakoa, mutta rajoitun vain pariskuntien ajankäyttöön. Mukaan on valittu miehet ja naiset, jotka ovat ilmoittaneet olevansa avo- tai avioliitossa ja pitäneet päiväkirjaa ainakin yhtenä päivänä. Toisin kuin Suomen aiemmissa ajankäyttötutkimuksissa, otoksen puoliset ovat samoista perheistä, ja heidän ajankäyttönsä on samoilta päiviltä. Artikkelissa lasten työpanos on jätetty tarkastelusta pois.

Heidän ansio-, koti- ja vapaaehtoistyöhön käyttämänsä aika näkyy artikkeleissa III, V ja VII (myös Aalto & Varjonen 2005). Voidaan myös ajatella, että aikuisilla on viimekätinen vastuu kotitalouden tehtävistä (Goodin ym. 2005, 58; Tammelin 2009, 109).

Vertaan artikkelissa eri työmarkkinatilanteissa olevia perheitä. Puolisot jaetaan työssä käyviin eli työllisiin, työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Viimeksi mainittuun luokkaan kuuluvat opiskelijat, omaa kotitalouttaan hoitavat, hoitovapaalla olevat, eläkeläiset sekä muut työelämän ulkopuolella olevat. Aineiston koko rajoitti tarkasteluja. Niinpä esimerkiksi ei ollut mahdollista tarkastella perheitä, joissa molemmat puolisot ovat työttöminä. Lapsiperheiden osalta puolisot jouduttiin jakamaan vain työllisiin ja ei-työllisiin.

Puolison työllisyyttä koskevat tiedot perustuvat haastatteluihin. Osa haastatelluista ei pitänyt päiväkirjaa, joten niiltä osin puolison ajankäyttötiedot puuttuvat. Lisäksi osalta vastaajista aineistossa on vain yksi päivä. Siksi miesten ja naisten tutkimuspäivien lukumäärät eivät ole välttämättä aivan samoja eri ryhmien sisällä. Kaikkiaan tutkimusaineistossa on 6 813 päivää. Koska samoilta perheiltä on vain yhden ajankohdan tiedot, niistä ei voida päätellä suoraan, miten perheen työnjako muuttuu silloin, kun esimerkiksi toinen puolisoista jää työttömäksi ja toinen jatkaa työelämässä.

Kokonaistyöaika muodostuu ansio- ja kotityöhön käytetystä ajasta. Ansiotyöhön luetaan työaika pää- ja sivutyössä sekä päivittäisiin työmatkoihin kuluva aika. Kotityöhön luetaan kotitaloustyö, lastenhoito, ostokset ja asiointi sekä näihin liittyvät matkat. Artikkelissa tarkastelen vain päätoimintoihin käytettyä aikaa.

Artikkelissa II vertaan suomalaisten puolisoitten kokonaistyöaikaa ja työnjakoa kolmeen muuhun Euroopan maahan: Saksaan, Espanjaan ja Britanniaan. Artikkelin tiedot perustuvat ajankäytön HETUS-tietokantaan, jossa on vertailukelpoiset tiedot 15 Euroopan maasta (HETUS 2005–2007). Kaikkien vertailumaiden aineistot on kerätty kotitalouksittain siten, että kotitalouden 10 vuotta¹¹ täyttäneet jäsenet pitivät päiväkirjaa samoina päivinä. Aineistojen koot, tutkimusvuodet ja tutkimuspäivien lukumäärät on kuvattu artikkelissa II (aineiston tarkempi kuvaus emt.).

Mukaan on valittu miehet ja naiset, jotka ovat ilmoittaneet olevansa avotai avioliitossa ja pitäneet päiväkirjaa ainakin yhtenä päivänä. Lasten panos on jätetty tästäkin tarkastelusta pois. Kaikissa maissa otosten puolisot ovat samoista perheistä, ja heidän ajankäyttönsä on samoilta päiviltä.

Artikkelissa verrataan eri työmarkkinatilanteissa olevia perheitä. Puolisot jaetaan työllisiin ja ei-työllisiin. Kuten Suomea koskeneessa artikkelissa I, puolison työllisyyttä koskevat tiedot perustuvat haastatteluihin, ja miesten ja naisten tutkimuspäivien lukumäärät saattavat poiketa toisistaan eri ryhmien sisällä.

¹¹ Britanniassa tutkimuksen alaikäraja oli kahdeksan vuotta.

Vertailu rajattiin 20–74-vuotiaisiin. Tämä on laajin yhteinen ikäryhmä, joka tietokannassa on käytettävissä kaikista maista. Ikärajaus on tehty miehille ja naisille erikseen. Jos toinen puoliso ei kuulunut tähän ikäluokkaan, hän jäi pois vertailusta. Tutkimusaineistosta muodostettiin kaksi osajoukkoa: kaikki 20–74-vuotiaat pariskunnat sekä 20–74-vuotiaat pariskunnat, joilla oli 0–17-vuotiaita lapsia.

Kokonaistyöaika muodostuu nytkin ansio- ja kotityöhön käytetystä ajasta. Toisin kuin Suomea koskeissa luvuissa edellä, päivittäisiin työmatkoihin kuuluva aika ei sisälly ansiotyöaikaan. Kotityöhön luetaan kotitaloustyö, lastenhoito sekä ostokset ja asiointi. Kotityö ei myöskään sisällä matkoja. Lapsiperheitä tarkasteltaessa kotityö jaetaan lastenhoitoon ja muuhun kotityöhön. Muuten kotityötä tarkastellaan yhtenä luokkana. (Toimintoluokista tarkemmin emt.)

Vain päätoiminnot otettiin mukaan analyysiin. Artikkelissa tehdään HETUS-tietokannan taulukointityökalun avulla ristiintaulukointeja taustamuuttujista ja lasketaan keskiarvoja ajankäyttömuuttujista. Keskiarvojen laskeminen ja erojen tilastollisen merkitsevyyden testaaminen tai monimuuttuja-analyysi eivät toistaiseksi ole mahdollista taulukointityökalua käyttäen. Kaikki tulokset ovat painotettuja. Taustamuuttujat on painotettu henkilöpainoilla ja ajankäyttötiedot päiväpainoilla (eri maiden painokertoimien laadinnasta tarkemmin emt.).

Artikkelissa III kysyn, millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, kuten sosiaalinen kanssakäyminen, vapaaehtoistyö ja naapuriapu. Aineistona käytän Tilastokeskuksen vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimuksen päiväkirja- ja haastattelutietoja. Pitäydyin artikkelissa vakiintuneisiin ajankäyttötutkimuksen luokitteluihin ja laskin kestojen keskiarvoja niitä käyttäen.

Sosiaaliseen kanssakäymiseen luetaan artikkelissa tuttavien kanssa seurustelu kotona, kahviloissa, ravintoloissa tai muualla sekä kylässä käynti. Sosiaaliseen kanssakäymiseen sisällytetään yleensä myös seurustelu perheenjäsenten kanssa ja puhelinkeskustelut, mutta koska ne eivät kuulu käyttämäni OECD:n määritelmän piiriin, jätin ne tarkastelun ulkopuolelle (OECD 2002; vrt. Ruston 2003). Sosiaalinen kanssakäyminen tarkoittaa aikaa, joka käytetään varsinaiseen seurusteluun, kun muuta toimintaa ei mainita. Siten ruokaileminen tai vaikkapa television katseleminen tuttavien seurassa eivät sisälly noihin lukuihin.

Koska vapaaehtoistyö ja naapuriapu eivät ole jokapäiväisiä toimintoja, tarkastelin niitä tarkemmin ristiintaulukointien avulla ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen pohjalta (n=5 884 henkeä). Haastatteluiden viiteaikana oli neljä viikkoa. Vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan työtä, jota tehdään järjestön tai ryhmän hyväksi ilman palkkaa. Tämä työ voi olla sihteerinä toimimista, rahankeruuta, liikunnanohjausta, ystäväpalvelua tai jotain muuta järjestettyä toimintaa. Naapuriavuksi artikkelissa luetaan toisen kotitalouden auttami-

nen palkatta tai pientä korvausta vastaan. Vapaaehtoistyötä ja naapuriapua koskevat kysymykset ovat liitteenä 1.

Artikkelissa IV tarkastelemme Mirja Liikkasen kanssa vapaa-ajan määrällisiä ja sisällöllisiä muutoksia 1980-luvulla Tilastokeskuksen ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimusten pohjalta. Vapaa-ajan määrätiedot perustuvat syksyjä 1979 (n=12 057 päivää) ja 1987 (n=4 764 päivää) koskeneisiin ajankäyttötutkimusaineistoihin ja vapaa-ajan harrastusten sisältöjä koskevat tiedot vuosien 1981 (n=2 506 henkeä) 1991 (n=4 378 henkeä) vapaa-aikatutkimusten aineistoihin. Ajankäyttötiedot on rajattu syys-, loka- ja marraskuuhun ja 10–64-vuotiaisiin, koska vuoden 1979 tutkimuksen perusjoukko oli määritelty näin. Vapaa-ajan sisältötiedot koskevat 10 vuotta täyttäneitä väestöä. Ajankäytöstä on laskettu päätoimintojen kestojen keskiarvoja sukupuolen mukaan ja vapaa-ajan sisällöistä harrastajien osuuksia sukupuolen ja iän mukaan erikseen.

Artikkelissa V tarkastelun kohteena oleva koululaisten ryhmä on iältään pääasiassa 10–18-vuotiaita. Nuorimmat 7–9-vuotiaat ala-asteella opiskelevat peruskoululaiset jäivät siis tarkastelun ulkopuolelle. Artikkelin taulukoissa ala-asteella opiskelevat ovat noin 10–12-vuotiaita, yläasteella opiskelevat 13–16-vuotiaita ja lukiolaiset 16–18-vuotiaita. Aineistossa on lukiolaisten joukossa myös muutama aikuisopiskelija. Korkeakouluopiskelijat ovat iän, perhetilanteen ja työssäkäynnin suhteen peruskoululaisia ja lukiolaisia heterogeenisempi ryhmä, joten heitä ei siksi otettu tarkasteluun mukaan. Samoin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista tutkimusaineistossa yli puolet on jo vähintään 20-vuotiaita, joten heidätkin on jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Mukaan tarkasteluun on otettu vain ne kuukaudet, jolloin käydään koulua. Kesäloma ei siten sisälly vapaapäiviin. Koululaisten kesäloman ajankäyttöä olen tarkastellut muualla (Pääkkönen 2007). Koska vuoden 1979 ajankäyttötutkimus tehtiin vain syksyllä, artikkelissa vertaillaan pääasiassa koululaisten ajankäyttöä vuosina 1987–88 ja 1999–2000. Kuitenkin 10–14-vuotiaiden osalta verrataan myös syksyjen 1979 ja 1987 ajankäyttöä.

Koululaisten pitämiä päiväkirjoja tutkimusaineistossa on 1 154 päivältä vuosina 1999–2000 ja 1 884 päivältä vuosina 1987–88. Syksyn 1979 aineistossa 10–14-vuotiailta koululaisilta on 1 419 tutkimuspäivää.

Artikkelin VI tarkoituksena on selvittää, miten paljon nuoret viettävät aikaa kotona aivan yksin, keitä yksin olevat lapset ovat, ja mitä he tekevät yksin ollessaan. Yksin- ja yhdessäolo kotona määritellään artikkelissa seuraavasti. *Täysin yksin oleminen* tarkoittaa sitä, että kotona ei ole sillä hetkellä muita kotitalouden jäseniä. Kotona voi olla myös yksin ”omissa oloissa” vaikkapa omassa huoneessa siten, että kotona on muitakin perheenjäseniä. *”Omissa oloissa” yksin oleminen* on jaettu kahtia siten, että toisessa luokassa kotona on vastaajan lisäksi *vain sisaruksia* ja toisessa *myös äiti tai isä on kotona*. *Yhdessäolo vain tuttavien tai kavereiden kanssa* ja *yhdessäolo perheenjäsenten*

kanssa ovat omina luokkinaan. Viimeksi mainitussa luokassa mukana voi olla perheenjäsenten lisäksi myös tuttavvia.

Tutkimusaineistona ovat ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 yksilö- ja kotitalousaineistot. Kotona vietettyä aikaa tarkastellaan aluksi yksilötietojen pohjalta. Myöhemmin koululaisten yksinoloa analysoitaessa siirrytään käyttämään kotitalousaineistoa. Mukana ovat lapsiperheiden yhteiset päivät, jolloin kaikki vähintään 10-vuotiaat jäsenet ovat pitäneet päiväkirjaa. Vastajat merkitsivät 10 minuutin tarkkuudella päiväkirjoihin, olivatko he yksin, omaan kotitalouteen kuuluvien alle 10-vuotiaiden lasten, muiden kotitalouden jäsenten (äiti, isä, vähintään 10-vuotiaat sisarukset) tai tuttavien kanssa. Päiväkirja on esitetty liitteessä 2. Artikkelia kirjoitettaessa yhdessäolotieto oli käytettävissä vain maalisi–heinä- sekä marras–joulukuulta 1999.¹²

Tutkittavat rajattiin 10–18-vuotiaisiin koululaisiin. Mukana on peruskoululaisia, lukiolaisia ja ammattikoululaisia. Koulu- ja vapaapäiviä tarkastellaan erikseen. Kesälomat eivät nytkään sisälly vapaapäiviin. Kaikkiaan kotitalousaineistossa on tiedot 191 koulupäivältä ja 229 vapaapäivältä. Laajemmassa yksilöaineistossa koulupäiviä on 514 ja vapaapäiviä 600. Yksilöaineistoon hyväksyttiin vajaan kotitaloudein ja myös yhtenä päivänä pidetyt päiväkirjat. Kaikkiaan ”täydellisessä” kotitalousaineistossa on 60 prosenttia vastaavan yksilöaineiston päivistä (420 päivää 701 päivästä).

Kuvailevan analyysin lisäksi selitin artikkelissa VI yksinoloa kotona logitmalleilla, joissa selittävinä muuttujina olivat sukupuoli, ikä, vanhempien lukumäärä, sisarusten olemassaolo¹³ (kyllä/ei), äidin ja isän työssäkäynti, asuinalue (taajama/haja-asutusalue) ja kotitalouden tulot (kvintiilit 1–3/4–5). Jaoin koululaiset yksinoloajan mukaan ei-yksin olleisiin ja vähintään 10 tai 60 minuuttia yksin olleisiin. Selitettävänä muuttujina olivat siten 1) yksinolo ylipäättään (0 = ei yksin, 1 = yksin vähintään 10 minuuttia) sekä 2) vähintään tunnin yksinolo (0 = ei yksin, 1 = yksin vähintään 60 minuuttia). Mallit estimoitiiin erikseen koulu- ja vapaapäiville. Tulokset esitin ristituloisuhteiden (odds ratio) ja niiden 90 prosentin luottamusvälien avulla. Estimoinnissa käytin SAS 9 -ohjelmiston SURVEYLOGISTIC-proseduuria, joka ottaa huomioon aineiston otanta-asetelman (SAS Institute Inc. 2004). Olisi ollut kiinnostavaa mallittaa myös vähintään kahden tunnin yksin olemiseen vaikuttavia tekijöitä. Tällaisia tapauksia oli aineistossa kuitenkin niin vähän (19 koulupäivää ja 19 vapaapäivää), että muuttujaa ei voitu käyttää mallituksessa.

Artikkelissa VIII tarkastelin Tilastokeskuksen vuosien 1987–88 ajankäyttötutkimuksen tietojen pohjalta, ovatko kadossa yliedustettuina ne, joilla on puutetta ajasta, vai ne, joilla on runsaasti vapaa-aikaa, kuten esimerkiksi työttömät. Tarkastelussa käytetään hyväksi sitä aineiston ominaisuutta, että

12 Koodauksen nopeuttamiseksi yhdessäolotieto jätettiin koodaamatta ja tallentamatta osasta aineistoa. Myöhemmin aineisto on täydennetty.

13 Muuttuja on muodostettu kotitalouden kokoa ja vanhempien lukumäärää koskevien tietojen avulla. Sisarusten lisäksi ”kyllä” luokkaan voi kuulua muitakin kotitalouden jäseniä.

osalta päiväkirjanpidossa kadoksi jääneiltä saatiin alkuhaastattelu. Heidän vastaustietojaan verrataan päiväkirjaa pitäneiden haastattelutietoihin.

Artikkelissa verrataan päiväkirjaa pitäneiden (n=7 758) ja päiväkirjanpidosta kieltäytyneiden (n=662) vastauksia eräisiin haastattelukysymyksiin. Päiväkirjanpidosta kieltäytyneiden osuus oli 37 prosenttia kaikista kieltäytyneistä. He eivät silti edusta vielä kaikkein "kovinta" kieltäytymistä, koska he suostuivat alkuhaastatteluun.

5 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Edellä olen luvussa 3 käsitellyt ajankäyttötutkimuksen historiaa ja sen eri sovellutusalueita. Koska ajankäyttötutkimuksen tietosisältö kattaa kaikki toiminnot vuorokauden aikana, sen käyttötarkoitukset ovat hyvin monenlaisia. Tässä tutkimuksessa keskityn tarkemmin seuraaviin aiheisiin: kokonaistyöaika, vapaaehtoistyö ja sosiaalinen toiminta, lasten ajankäyttö ja kiireen kokeminen. Tässä luvussa esittelen näihin aiheisiin liittyviä käsitteitä ja aikaisempaa tutkimusta sekä selostan lyhyesti oman tutkimukseni keskeiset tulokset.

5.1 Kokonaistyöaika kotitalouksissa

Kotitalouden työnjako ja naisten kaksoistaakka -hypoteesi

Kysymys kokonaistyöajasta ja sen jakautumisesta on herättänyt tutkijoiden kiinnostuksen monessa eri kontekstissa. Kokonaistyöaika on hyvä indikaattori verrattaessa esimerkiksi naisten ja miesten kokonaistyötä ja sen jakautumista erilaisissa kotitalouksissa.

Kotitalouden sisäistä työnjakoa on tutkittu yleensä siitä näkökulmasta, mitä tapahtuu, kun perinteinen mieselättäjämalli murtuu naisten osallistuksessa yhä enemmän ansiotyöhön. Jäävätkö kotityöt tällöin edelleen naisten vastuulle, vai alkavatko miehetkin osallistua niihin enemmän? Lopputuloksena voi olla työnjaoltaan ”symmetrinen perhe”, jolloin vastuu jaetaan, tai sitten naisille jää ansiotyön ja kotityön kaksoistaakka kannettavaksi. Naiset joutuvat tekemään työpäivän jälkeen kotona ”toisen työvuoron” (Hochschild & Machung 1989). Ajankäyttötutkimusten tulosten perusteella on kuitenkin käynyt ilmeiseksi, että kaksoistaakkanäkemyks on osaksi liioiteltu (Bianchi, Robinson & Milkie 2006; Bittman & Wajcman 2004; Gershuny & Sullivan 2003; Piekkola & Ruuskanen 2006; Warde & Hetherington 1993).

Kotitalouden työnjaon muutosta voidaan tutkia myös tosin päin. Voidaan kysyä esimerkiksi, mitä tapahtuu, kun mies jää pois työelämästä vaikkapa työttömyyden takia, ja vaimo jatkaa työelämässä. Lisäävätkö miehet tällöin kotitöiden tekemistä, vai säilyykö perheen työnjako entisenlaisena? Aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu keskenään ristiriitaisia tuloksia. Eräiden tutkimusten mukaan työttömyys ei lisännyt miesten kotitöiden tekemistä, toisten tutkimusten mukaan se lisäsi, riippuen kuitenkin puolison työssäkäynnistä (Galie, Gershuny & Vogler 1994; Morris 1985, 1995; Pahl 1984; Wheelock 1990, 1997). Tutkimusten vertailtavuutta vaikeuttaa se, että monet niistä perustuvat pieniin aineistoihin, tutkimukset ovat paikallisia, ja kotityö on määritelty niissä eri tavoin (Pilger 2000; Warde & Hetherington 1993).

Kotitalouden työnjakoa on selitetty erilaisista teoreettisilla malleilla. Jacqueline J. Goodnow ja Jennifer M. Bowles (1994) erottavat työnjakoon vaikuttavina tekijöinä:

- Rakenteelliset tekijät, kuten kuinka paljon eri kotitalouden jäsenillä on käytettävissään aikaa, johon vaikuttavat esimerkiksi puolisoiden työssäkäynti ja työajat.
- Henkilökohtaiset tekijät, kuten ikä, koulutus ja asenteet.
- Henkilöiden välisiin suhteisiin liittyvät tekijät, ”neuvotteluvoima”, johon vaikuttavat esimerkiksi puolisoiden ansiot ja tuloerot.
- Työnjakoa koskevan ”puheen” ja ”neuvottelun” luonne. (Vrt. Deding & Lausten 2006; Pacholok & Gauthier 2004; Raijas & Varjonen 2007; Takala 2005; Tammelin 2009.)

Omassa tutkimuksessa näistä selitysmalleista tärkeimpiä ovat rakenteelliset tekijät ja henkilöiden välisiin suhteisiin liittyvät tekijät. Artikkeleissa I ja II tarkastelen puolisoiden työssäkäynnin, ja myös työaikojen, vaikutusta työnjakoon. Tähän liittyy myös osaltaan henkilöiden välisiä suhteita käsittelevä selitysmalli, koska puolisoiden ansioihin ja tuloeroihin vaikuttaa myös se, käyvätkö puoliset ansiotyössä. En kuitenkaan tutki ansioita ja tuloeroja suoraan, vaikka artikkelissa I työssä käyviä onkin eroteltu sosioekonomisen aseman mukaan. Pentti Takala (2005) on testannut Suomen ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 aineistolla henkilöiden välisiä suhteita koskevien tekijöiden selitysmallia. Tuloksena oli, että toisin kuin Yhdysvalloissa ja Australiassa, Suomessa puolisoiden välisillä tuloeroilla ei ollut vaikutusta perheen työnjakoon. Työnjakoa koskevan ”puheen” ja ”neuvottelun” luonnetta kuvaavaa selitysmallia varten aineistoissani ei ole tietoja; se vaatisi kvalitatiivista aineistoa. Esimerkiksi Mia Tammelin (2009, 107–127) löysi kvalitatiivisten haastattelujen pohjalta neljä erilaista aikastrategiaa, joita perheet käyttivät ”orkestroidessaan” arkeaan: aikaneuvottelut, aikataulujen samanaikaisuus tai eriaikaisuus, työajan rajoittaminen ja kotitöiden jakaminen sukupuoliroolien mukaisesti. Ajankäyttötutkimus kertoo vain toteutuneen työnjaon, ei sitä, minkälaisen ”puheen” tai ”neuvottelun” seurauksena kotitaloudessa on päädytty kyseiseen työnjakoon.

Kokonaistyöaika¹⁴

Sukupuolten välistä työnjakoa on tutkittu yleensä vain kotityön avulla. Harvemmin on tarkasteltu yhdessä sekä ansio- että kotityötä (vrt. Jacobs & Gerson 2004). Jos ansio- ja kotityöhön käytetty aika lasketaan yhteen, miesten ja naisten kokonaistyöajat ovat aika lähellä toisiaan. Miesten lyhyempää koti-

14 Kokonaistyöaika-käsitettä käytetään eri merkityksessä myös palkkarakennetilastoissa. Kokonaistyöaika muodostetaan tällöin henkilökohtaisen säännöllisen viikkotyöajan sekä tilastointijakson keskimääräisten palkattujen lisä- ja ylityötuntien perusteella. Kokonaistyöaika kuvaa palkanmaksun perusteena olevaa työaikaa kuukaudessa. (Tilastokeskus 2009a.) Kokonaistyöajan käsitteeseen ei siten lueta informaalista työtä, kuten vapaaehtoistyötä ja lähimmäisten hoivaa.

työaikaa tasoittaa heidän ansiotyöaikansa, joka on yleensä pidempi kuin naisilla. Miesten ja naisten kokonaistyöaikaa on tutkittu kuitenkin varsin vähän (Bianchi ym. 2006, 53; Bittman & Wajcman 2004, 173; Deding & Lausten 2006, 30).

Kokonaistyöajan pohjalta on tehty joitakin kansainvälisiä vertailuja, joissa on tutkittu kokonaistyöajan jakautumista miesten ja naisten kesken erilaisissa hyvinvointivaltioregiimeissä (Gershuny & Sullivan 2003; Pacholock & Gauthier 2004; Piekkola & Ruuskanen 2006). Vertailuissa on saatu tuloksena olemattomia tai hyvin pieniä eroja regiimien välille. Hannu Piekkola ja Olli-Pekka Ruuskanen (2006) vertailivat ajankäyttöaineistojen pohjalta kokonaistyöaikaa eri elämänvaiheissa Suomessa ja neljässä muussa Euroopan maassa (Ruotsi, Ranska, Saksa ja Britannia). Ansio- ja kotityön kaksoistaakka korostui molemmilla puolisoilla pienten lasten perheissä. Omassa artikkelisani II vertailen kokonaistyöaikaa neljässä regiimiltään erilaisessa Euroopan maassa (Suomi, Britannia, Saksa, Espanja).

Jennifer Hook (2004) lisää kokonaistyöaikaan ansio- ja kotityön rinnalle myös auttamisen. Kokonaistyö muodostuu siten ansiotyöstä, kotityöstä (sisältää kotitaloustyön ja lasten hoidon) sekä vapaaehtoistyöstä ja epävirallisesta auttamisesta. Hänen mukaansa auttamista on tutkittu yleensä yksilönäkökulmasta, vaikka vapaaehtoistyöllä ja naapuriavulla on vaikutusta myös kotitalouden sisäiseen työnjakoon. On myös kysytty, joutuvatko työssäkäyvät naiset tekemään ansio- ja kotitöiden jälkeen vielä kolmannen vuoron vapaaehtoistyössä. (Emt.)

Omissa artikkeleissani I ja II sisällytän kokonaistyöaikaan vain ansio- ja kotityön. Hookin tarkoittama epävirallinen auttaminen (aikuisten perheenjäsenten auttaminen, naapuriapu) sisältyy tällöin kotityöhön. Miesten ja naisten tekemää vapaaehtoistyötä tutkin erikseen artikkelissa III.

Työn ja muun elämän tasapaino

Kokonaistyöajan käsitteen avulla on mahdollista arvioida työn kokonaisuutta, mutta myös sen suhdetta muuhun elämään. Euroopan Unionin tavoitteena on viime vuosina ollut naisten ja miesten työhön osallistumisen (työllisyysasteen) lisääminen. Naisten (ja äitien) tultua yhä enemmän työelämään ja kahden ansaitsijan mallin yleistyttyä on alettu puhua työn ja perheen yhteensovittamisesta, tai laajemmin työn ja muun elämän tasapainottamisesta (Crompton & Lyonette 2006; Eräranta & Käsälä 2007; Pälli & Rissanen 2006).

Työ yhtälön toisella puolella tarkoittaa ansiotyötä, mutta toinen puoli on epämääräisempi (Fisher & Layte 2004). Mitä ”muuhun elämään” kuuluu? Kuuluuko sinne esimerkiksi vapaaehtoistyö (Eräranta & Käsälä 2007)? Piekkola ja Ruuskanen (2006) puhuvatkin työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisesta. Työn ja perheen yhteensovittamisessa kysymys on nimenomaan

ajasta. Aika on ”se ongelma, jonka työelämä luo työn ja perheen yhteensovittamiselle” (Lammi-Taskula & Salmi 2004, 33).

Aihetta on tutkittu Suomessa 2000-luvulle saakka varsin vähän (Salmi 2004). Alan varhaisena pioneerityönä on kuitenkin jo vuonna 1984 ilmestynyt Elina Haavio-Mannilan, Riitta Jallinojan ja Harriet Strandellin kirja *Perhe työ ja tunteet*. Hannele Forsberg (2003, 15) toteaa, että ”(p)erinteisesti työtä ja perhettä on tutkittu toisistaan erillisinä elämänalueina”. Riikka Kivimäen (2003, 2009) tavoin työn ja perheen suhdetta voidaan ajatella kuitenkin elämäkokonaisuudesta käsin. Yhdet ja samat ihmiset toimivat niin työ- kuin perhe-elämässäänkin (Salmi 2004).

Lapsen näkökulma on työn ja muun elämän sovittamiskeskustelussa ollut lähes olematon (Eräranta & Käsälä 2007). Lapsen näkökulma tulee kuitenkin yhä tärkeämmäksi: miten järjestetään paitsi pienten lasten päivähoito myös koululaisten aamu- ja iltapäivähoito? Riikka Kivimäen (2003) mukaan suomalainen kahden kokopäivätyötä tekevän vanhemman käytäntö, jossa lapset ovat yksin ilman aikuisseuraa, on herättänyt hämmästyksiä ja pahennusta.

Omassa tutkimuksessani tuon esiin lasten toimintaa ja heidän panostaan kotitalouden töihin (artikkelit V ja VII). Lisäksi tutkin lasten yksinolon laajuutta koulu- ja vapaapäivinä käyttäen hyväksi kaikkien kotitalouden jäsenten päiväkirjoja (VI).

Työn käsitteen laajentaminen

Ajankäyttötutkimuksella on ollut merkittävä sija työn käsitteen ymmärtämisessä. Työn ahdasta määrittelyä pelkäsi ansiotyöksi on kritisoitu, koska se tekee osan ”yhteiskunnallisesti hyödyllisestä työstä” näkymättömäksi (Eräranta & Käsälä 2007; Koistinen 2009). Tällaista näkymätöntä työtä ovat kotityö, vapaaehtoistyö ja vastavuoroinen avustaminen (naapuriapu). Samantyyppinen rajanveto koskee myös kansantalouden tilinpitoa: mikä on tuotannollista työtä, ja luetaanko kaikki tuotannollinen työ tilinpitoon? Keskeisenä ongelmana on tällöin kotitalouksissa tehtävä palkaton kotityö. Mikä on kotitaloustyön rahallinen arvo? Ratkaisuksi ongelmaan on kehitetty kansantalouden ydintilinpidon rinnalle kotitaloustuotantoa kuvaava satelliittitilinpito (Varjonen & Aalto 2005a).

Rebecca Taylor (2004) jakaa työn seuraavien ulottuvuuksien mukaan: julkinen/yksityinen ja virallinen/epävirallinen (kuvio 2). Työ voi olla palkatonta tai palkattua. Näin työn piiriin saadaan mahtumaan ansiotyön ja palkattoman kotityön lisäksi epäviralliseen talouteen kuuluva työ, kotitalouksissa tehtävä palkattu työ sekä järjestöjen välityksellä tapahtuva vapaaehtoistyö ja epävirallinen naapuriapu.

Kuviossa 2 harmaalla pohjustetut osiot kuuluvat tutkimukseni piiriin. Ajankäyttötutkimuksen luokituksissa kaikki palkattu työ luetaan ansiotyöksi riippumatta siitä, kuka palkan maksaa. En kuitenkaan tutki erikseen pimeään

Kuvio 2.

Työn muodot

	PALKATTU	
Ansiotyö	Pimeä työ	Työ kotitalouksissa
JULKINEN/	JULKINEN/	YKSITYINEN
VIRALLINEN	EPÄVIRALLINEN	EPÄVIRALLINEN
Vapaaehtoistyö	Naapuriapu	Kotityö
	PALKATON	

Lähde: Taylor 2004

työn tekemistä enkä kotitalouksissa tehtyä palkallista työtä. Naapuriapu kuuluu kotityöhön, mutta vapaaehtoistyö luetaan muun järjestöosallistumisen kanssa vapaa-aikaan.

Eri työn muotoja voidaan ajatella siirtyminä elämänkulussa. Näin tekevät Arja Jolkkonen ja Pertti Koistinen (2006, 2009), jotka keskittyvät artikkeleissaan Taylorin kaavion pohjalta yksilöiden työmarkkina-asemiin ja niiden siirtymiin eri elämänvaiheissa. Kuitenkin elämäkokonaisuus-näkemyksen mukaan palkkatyö ja hoiva ovat myös samanaikaista toimintaa siinä mielessä, että työssäkäyvät myös osallistuvat hoivaan ja tekevät vapaaehtoistyötä. Tarkastelen artikkelissani III vapaaehtoistyön tekemistä myös työssäkäynnin mukaan.

Työn käsitteen suppeutta voi kritisoida myös sen kannalta, mitä kansantalouden tilinpidossa lasketaan sen piiriin kuuluvaksi tuotannolliseksi (productive) työksi. Tämä ilmaistaan tuotantorajan käsitteen avulla. Kansantalouden tilinpidossa tuotanto määritellään seuraavasti: "Tuotanto on institutionaalisen yksikön valvonnassa ja vastuulla suoritettua toimintaa, jossa institutionaalinen yksikkö käyttää panoksina työtä, pääomaa sekä tavaroita ja palveluita tavaroiden ja palveluiden tuottamiseksi" (Eurostat 1997, 37; Varjonen & Aalto 2005a, 13). Kotitalouksien omaan käyttöön tuottamat tavarat lasketaan mukaan kansantalouden tilinpitoon, mutta ei palveluita. Samoin vapaaehtoistoiminta, joka tuottaa tavaroita (esimerkiksi asunnon tai kirkon rakentaminen), on tuotantoa. Sen sijaan vapaaehtoistyö, jonka tuloksena ei ole tavaroita (kuten huolenpito tai ilmainen siivous), rajataan tuotannon ulkopuolelle. (Tilastokeskus 2008.)

Näin arvioiden on selvää, että tuotantorajan sisäpuolelle kuuluisi toimintoja, jotka ovat tuottavia, mutta joita ei lasketa kansantalouden tilinpitoon. Tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi siivous, ruoanvalmistus sekä lasten ja muiden perheenjäsenten hoito. Tuotannollisuuden kriteerinä pidetään niin sanottua kolmannen osapuolen kriteeriä. Tuottavasta toiminnosta on kyse, jos "tehtävä voidaan antaa jonkun toisen tehtäväksi ilman, että tuotos muuttuu" (Varjonen & Aalto 2005a, 12). Harmonisoidun eurooppalaisen ajankäyttö-

tuotimuksen kotityöksi laskettavat toiminnot täyttävät tämän kolmannen henkilön kriteerin (Eurostat 2004; Varjonen & Aalto 2005a, 12).

Kotitaloustuotantoa voidaan kuvata ydintilinpidoon rinnalla niin sanotuissa satelliittitileissä. Niissä lasketaan koko kotitaloustuotannon arvo, mikä koostuu työn lisäksi pääoman kulumisesta sekä tuotannossa käytettyjen raaka-aineiden ja muiden välituotteiden arvosta (Varjonen & Aalto 2005a, 2005b). Työpanostiedot tileihin saadaan ajankäyttötutkimuksesta, muut tiedot kulutustutkimuksesta ja kansantalouden tilinpidosta. Suomen ensimmäinen kaikki nämä piirteet kattava kotitaloustuotannon satelliittitili julkaistiin vuonna 2005, ja se koskee vuotta 2001 (Varjonen & Aalto 2005a). Vastaavalla menetelmällä tuotettuja tilejä on laadittu Saksassa, Britanniassa, Australiassa, Unkarissa ja Espanjan Baskimaassa (Varjonen & Aalto 2005b, 5). Pelkkään työn arvottamiseen perustuvia satelliittitilejä on julkaistu jo aiemmin (esimerkiksi Suomessa Säntti, Otva & Kilpiö 1981; Vihavainen 1995).

Kokonaistyöaika (ansio- ja kotityö) ja vapaaehtoistyötä koskevat tutkimukset (artikkelit I, II, III) tuovat tuotannollisen työn näkyviin kokonaisuudessaan. Ajankäyttötutkimus tarjoaa tähän ainoana tietolähteenä mahdollisuuden.

Työnjaon mittaamistavat

Kotitalouden työnjakoa voidaan tutkia haastattelemalla tai päiväkirjamenetelmällä. Työnjaon tutkimiseen haastattelemalla liittyy mittausergelmiä. Tiedetään, että haastattelumenetelmä yliarvioi sekä ansio- että kotityöhön käytettyä aikaa (Bonke 2005; Bostrom & Robinson 1994; Frazis & Stewart 2004; Kan 2008b; Kitterød & Lyngstad 2005; Niemi 1993; Pääkkönen 2004; vrt. Julkunen ym. 2004, 23; Juster, Ono & Stafford 2003).

Haastattelemalla saatu työaika yliarvioi etenkin naisten ja pitkiä työaikoja tekevien työaikoja (Alvarez ym. 2002; Bostrom & Robinson 1994; Niemi 1993). Yliarviota on havaittu myös epäsäännöllistä työtä tekevien työajoissa (Juster ym. 2003). Naisten työajan yliarviointia on selitetty sillä, että heidän työaikansa ovat katkonaisempia kuin miesten, mikä vaikeuttaa työajan arvioimista jälkikäteen (Bostrom & Robinson 1994). Esimerkiksi kotona työskentelevillä yrittäjänaisilla ansiotyön lomassa tehdyt kotityöt saattavat jäädä haastatteluvastauksissa ansiotyöksi. Epäsäännöllistä työtä tekevät saattavat vastata pitkien työpäiviensä mukaisesti (Juster ym. 2003).

Myös kotitöiden tekemisen määrää on vaikea arvioida haastattelussa jälkeenpäin, koska tekemiset lomittuvat usein muiden toimintojen kanssa. Lisäksi miesten ja naisten ilmoitukset toistensa osuuksista eroavat yleensä toisistaan. Miehet ja naiset saattavat yliarvioida omaa osallistumistaan ja aliarvioida toisen osuutta. Tähän vaikuttaa sosiaalinen suotavuus. Elina Haavio-Mannilan (1980) mukaan kotitöiden tekemistä pidetään ihanteellisena ja hyväksyttävänä käyttäytymisenä, joka kannattaa tuoda esiin. Haastattelu- ja päiväkirjavastauksia vertailleen Iris Niemen (1984) mukaan vanhemmilla

ja vähemmän koulutetulla naisilla oli taipumus yliarvioida omaa kotityö-osuuttaan ja vähätellä miehen osuutta. Miehillä tällaista ei ilmennyt. Eri tutkimuksissa on havaittu, että miehet raportoivat naisia useammin jakavansa kotityöt (Lammi-Taskula & Salmi 2009a; Nordenmark 2000; Suhonen & Salmi 2004). Anu Raijas ja Johanna Varjonen (2007) huomasivat vertaillaan miesten ja naisten vastauksia kotitöiden tekemisestä, että vastaukset olivat tulleet yhdenmukaisemmiksi vuosien 1993 ja 2006 välillä. He tulkitsevat muutosta niin, että kun miehet ja naiset tekevät kotitöitä entistä enemmän yhdessä, heille muodostuu kotitöistä realistisempi kuva, ja he osaavat siten arvioida myös työnjakoa paremmin (emt., 274).

Toisaalta Duncan Gallien, Jonathan Gershunyn ja Carolyn Voglerin (1994) mukaan haastattelu- ja päiväkirjamenetelmät antavat samanlaiset tulokset kotitöiden jakamisesta. Myöskään Ray Pahlin mielestä harhaa ei aiheudu siitä, kuka ilmoittaa kotitöiden tekemisestä (Pahl 1984). Nicky Le Feuvren (2000) esittelemistä Eurobarometrin 1990 tuloksista paljastuu puolestaan, että joissain maissa miehet itse vähättelevät omaa osallistumistaan kotitöihin. Irlannissa 84 prosenttia miehistä sanoi, että he eivät tee lainkaan kotitöitä, kun taas heidän puolisoistaan ainoastaan 32 prosenttia oli tätä mieltä. Le Feuvren mukaan useimmissa EU-maissa naiset yliarvioivat miestensä osallistumista kotitöihin.

Suomessa kotitöiden jakamista on selvitetty haastatteleamalla Tilastokeskuksen tasa-arvobarometreissa sekä työolo- ja vapaa-aikatutkimuksissa (Melkas 2004; Sutela 2007; Liikkanen, Hanifi & Hannula toim. 2005). Aihetta on tutkittu lisäksi postikyselyillä Väestöliiton tutkimuksissa (Miettinen 2008; Reuna 1998) sekä erillisissä työn ja perheen yhteensovittamista käsitelleissä tutkimuksissa haastatteleamalla (Lammi-Taskula & Salmi 2009a; Malinen, Härmä, Sevón & Kinnunen 2005; Suhonen & Salmi 2004), päiväkirjamenetelmällä (Malinen & Rönkä 2009) ja kvalitatiivisilla haastatteluilla (Tammelin 2009; Turpeinen & Toivanen 2008).

Päiväkirjamenetelmä mittaa haastatteluja tarkemmin toteutunutta työpanosta. Sillä on kuitenkin omat rajoituksensa työnjaon tutkimisessa. Ansiotyöaika lasketaan ajankäyttötutkimuksessa bruttoaikana, mutta kotityöaika nettoaikana (Rydenstam 2001, 2004). Ansiotyöaikaan sisältyvät myös keskeytykset työaikana, kuten WC:ssä käynnit sekä kahvi- ja tupakkatauot. Nämä toiminnot eivät kuitenkaan sisälly kotityöaikaan, joka koostuu vain ”puhtaista” kotityöjaksoista. Koska miehet tekevät enemmän ansiotyötä ja naiset kotityötä, vertailu on menetelmän vuoksi epäedullista naisille.

Päiväkirja ei kerro myöskään kummalla puolisoilla on vastuu kotitöistä (Jacobs & Gerson 2004). Se kuvaa vain toteutuneen työmäärän. Vastuun kokemista voidaan selvittää haastatteleamalla. Näin on tehty esimerkiksi Tilastokeskuksen vuoden 2002 vapaa-aikatutkimuksessa, jossa eri kotityölajeista kysyttiin vastaajilta: *Koetteko olevanne niistä yksin vastuussa?* (Liikkanen ym. toim. 2005, 302).

Työnjaon tutkimiseen vaikuttaa myös se, onko käytössä yksilö- vai kotitalousotos. Yksilöotoksissa joudutaan muodostamaan ”tilastollisia perheitä”, koska aineiston puoliset eivät ole samoista perheistä. Kotitalousaineistoissa tutkitaan todellisten puolisoitten työnjakoa. Jos yksilöaineistoissa käytävissä ei ole haastatteleamalla saatuja tietoja vaikkapa puolison työmarkkina-asemasta, vaarana on, että verrataan esimerkiksi kokoaikatyötä tekevien miesten kotityöaikaa vastaavassa asemassa olevien naisten aikaan, kuten Jonathan Gershuny ja Oriel Sullivan (2003) tekevät. Samoin Johanna Lammi-Taskula ja Minna Salmi (2009a, 53–54) päättelevät ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 työllisiä naisia ja miehiä koskevien tietojen pohjalta, että voidaan puhua äitien kaksoistaakasta noissa perheissä. Yksilöaineistossa työllisiä naisia ja miehiä koskevat tiedot on kuitenkin laskettu riippumatta siitä, onko henkilöllä puolisoa, tai mikä on puolison työmarkkina-asema.

Tulokset

Omassa työssäni laajennan perinteistä näkökulmaa kotitalouden työnjakoon ottamalla tarkasteluun kotitöiden lisäksi ansiotyön. Tutkin kokonaistyöajan jakautumista kotitalouksissa eri työmarkkina-asemissa olevien puolisoitten välillä. Tutkin myös lasten vaikutusta puolisoitten työnjakoon pienten ja kouluikäisten lasten perheissä. Vertailen lisäksi työnjakoa neljässä hyvinvointivaltioregiimiltään erilaisessa Euroopan maassa. Puolisoitten välistä työnjakoa eri kotitöissä tutkin tarkan päiväkirja-aineiston pohjalta. Laajennan näkökulmaa yhteiskunnallisesti hyödyllisestä työstä ja tuon esiin tuotannollisen työn kokonaisuudessaan. Ansiotyön lisäksi tarkastelen myös kansantalouden tilinpidon ulkopuolelle jäävää työtä kotitalouksissa. Osa tästä näkymättömästä työstä tehdään vapaaehtoistyönä, jota käsittelen seuraavassa osuudessa. Seuraavaksi esittelen keskeiset tulokseni.

Ansio- ja kotityöstä muodostuva kokonaistyöaika lyheni Suomessa 1990-luvulla keskimäärin kolme tuntia viikossa (taulukko 3). Väheneminen oli yhtä suurta miehillä ja naisilla. Syynä kokonaistyöajan lyhenemiseen oli koko väestön ansiotyöpanoksen väheneminen, vaikka työllisten työaika pysyikin ennallaan. Miehillä kotityöt lisääntyivät, kun taas naiset tekivät niitä melkein saman verran kuin 1980-luvun lopussa. Yhteenlaskettuina miesten ja naisten kokonaistyöajat olivat lähes samanpituiset: miehillä keskimäärin 41 ja naisilla 42 tuntia viikossa.

Työssä käyvien puolisoitten yhteinen ansiotyöpanos oli 74 tuntia viikossa (kuvio 3). Miehet tekivät tästä ajasta yli puolet eli 56 prosenttia. Kotitöitä puoliset tekivät yhteensä keskimäärin 45 tuntia viikossa. Tästä määrästä mies teki selvästi pienemmän osuuden, 38 prosenttia. Kun ansiotyö ja kotityö lasketaan yhteen, perheen kokonaistyöpanos, 120 tuntia viikossa, jakautui melko tasaisesti puolisoitten kesken.

Taulukko 3.

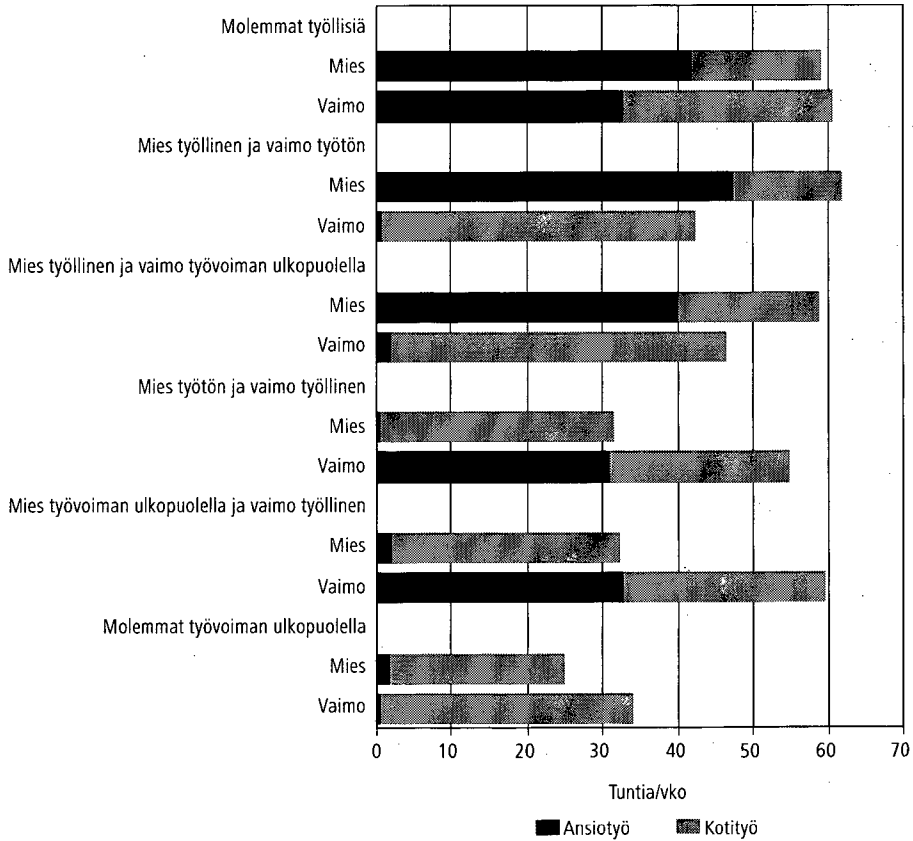
10 vuotta täyttäneiden kokonaistyöaika sukupuolen mukaan 1987–1988 ja 1999–2000, tuntia viikossa

Työn muoto	Yhteensä		Miehet		Naiset	
	1987–1988	1999–2000	1987–1988	1999–2000	1987–1988	1999–2000
Ansiotyö	23	20	28	24	19	16
Kotityö	22	22	16	17	27	26
Yhteensä	45	42	44	41	45	42
Tutkimuspäiviä	15 352	10 561	7 405	4 910	7 947	5 651

Lähde: Ajankäyttötutkimukset 1987–1988 ja 1999–2000, Tilastokeskus

Kuvio 3.

Naimisissa tai avoliitossa olevien kokonaistyöaika puolison työssäkäynnin mukaan 1999–2000, tuntia viikossa

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

Kun molemmat puoliset olivat kokoaikatyössä, kokonaistyöpanos jakautui silloinkin jokseenkin tasan. Ansiotöistä mies teki hieman puolisoaan suuremman osuuden (54 prosenttia) ja kotitöistä 40 prosenttia. Kun kokoaikatyötä tekevän miehen puoliso työskenteli osa-aikaisesti, miehen osuus kotitöistä pieneni jonkin verran. Silti miehen kokonaistyöaika oli suurempi kuin vaimon. Vaimon kotityöajan lisäys ei siten riittänyt kompensoimaan lyhyempää työaikaa. Kun molempien puolisoitten työaikamuoto oli samanlainen, eli molemmat puoliset kävivät säännöllisessä päivä- tai vuorotyössä, miehen osuus oli 41 prosenttia kotitöistä. Miehen kotityöosuus oli suurimmillaan silloin, kun hän kävi vuorotyössä ja puoliso teki säännöllistä päivätyötä. Mies hoiti silloin lähes puolet kotitöistä. Pienimmän osuuden perheen kotitöistä mies teki silloin, kun hän oli säännöllisessä päivätyössä ja vaimo vuorotyössä.

Perinteistä mieselättäjämallia, jossa puolisoista vain mies käy ansiotyössä, edusti ajankäyttöaineistossa noin 15 prosenttia pariskunnista. Kun työssä käyvän miehen puoliso oli työttömänä, mies teki kotitöistä enää neljänneksen. Miehen ansiotyöpanos ylitti kuitenkin vaimon kotityömäärän, joten puolisoitten kokonaistyöajasta miehen vastuulle jäi yli puolet eli 59 prosenttia.

Kotityöt jaettiin hieman tasaisemmin silloin, kun vaimo oli kotona lastenhoidon tai opiskelun vuoksi tai oli eläkkeellä. Mies teki silloin 30 prosenttia puolisoitten yhteenlasketusta kotityöajasta. Kokonaistyöpanoksesta mies teki vain hieman suuremman osuuden kuin puoliso: miehen osuus oli 56 prosenttia. Päinvastainen tilanne, jolloin vain vaimo käy työssä ja mies on joko työttömänä tai muuten poissa työelämästä, on Suomessa melko harvinainen. Tutkimukseen osallistuneista pariskunnista alle kymmenesosa kuului tähän ryhmään. Työssä käyvän vaimon työtön mies teki yli puolet (57 prosenttia) perheen kotitöistä. Vaimon osuus perheen kokonaistyöpanoksesta oli vajaat kaksi kolmasosaa (64 prosenttia). Nämä luvut ovat kuitenkin vain suuntaa-antavia aineiston pienuuden vuoksi. Kultakin puolisoilta tutkimusaineistossa oli vain 68 tutkimuspäivää. Työssä käyvän naisen työvoiman ulkopuolella oleva puoliso teki myös yli puolet kotitöistä (53 prosenttia). Vaimon osuus koko perheen työajasta oli samoin kuin edellä noin kaksi kolmasosaa (65 prosenttia). Kotona olevista miehistä kaksi kolmasosaa oli eläkkeellä iän tai työkyvyttömyyden vuoksi.

Kotitöiden työnjako oli lapsiperheissäkin tasaisin silloin, kun vaimo oli työllinen eikä mies käynyt työssä: mies teki silloin runsaat puolet puolisoitten yhteenlasketusta kotityöajasta. Epätasaisinta työnjako oli silloin, kun mies kävi työssä ja vaimo oli kotona. Miehen osuus oli enää neljäsosa kotitöistä. Kun molemmat puoliset olivat ansiotyössä tai työvoiman ulkopuolella, mies teki reilun kolmanneksen kotitöistä.

Eri kotitöiden sukupuolen mukainen eriytyminen näkyi lapsiperheissä siinä, että lämmitys ja vesihuolto, korjaus ja rakentaminen sekä kulkuneuvojen huolto erottuivat selvästi miesten töinä. Vähiten miehet osallistuivat vaatehuoltoon ja leipomiseen. Myös astianpesu, siivous ja ruuanlaitto jäivät usein

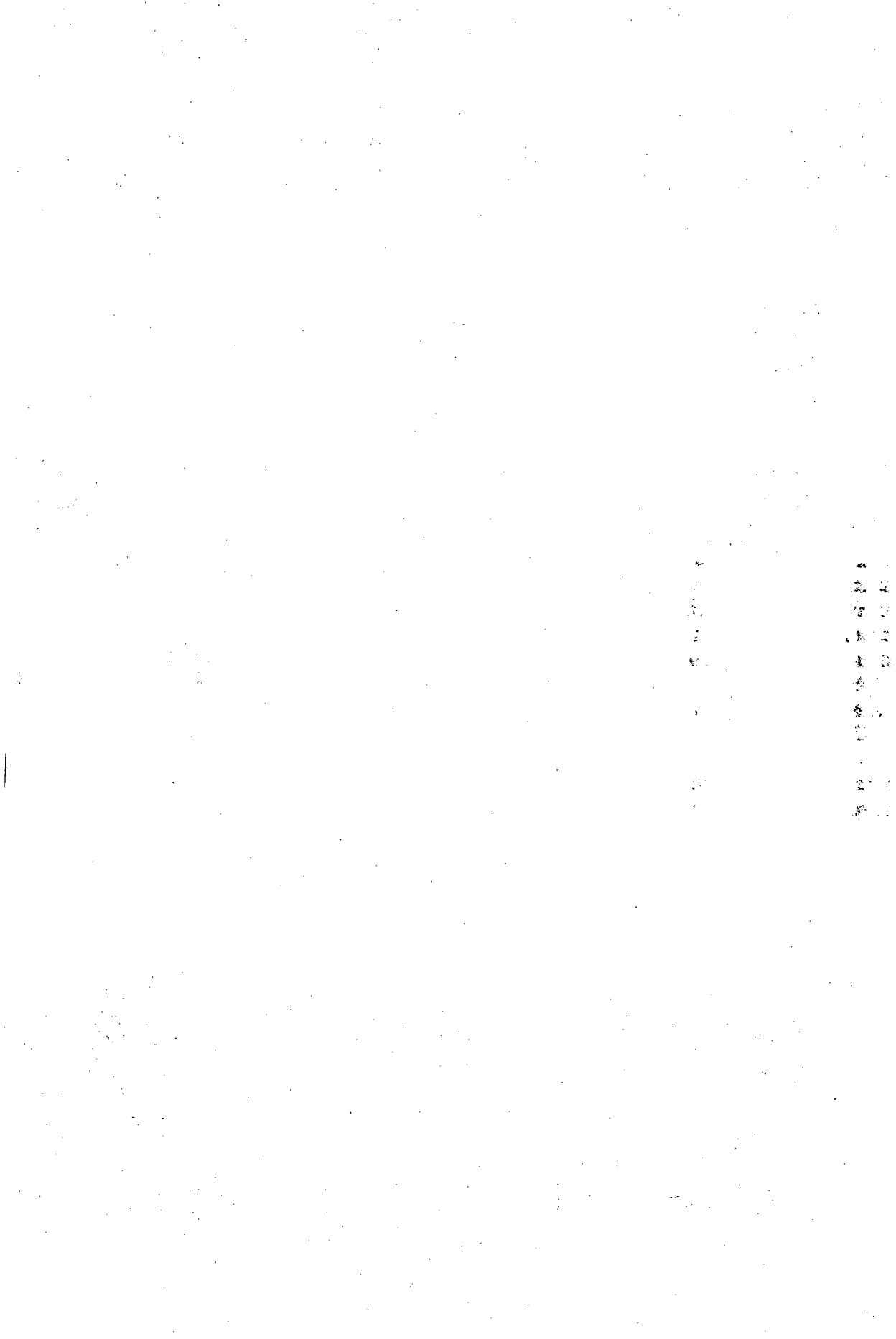
naisten tehtäväksi. Tasaisinta työnjako oli naapuriavussa ja ostoksilla käymisessä. Mies osallistui enemmän paitsi perinteisiin ”miesten kotitöihin” myös ruuanlaittoon ja siivoukseen silloin, kun hän ei ollut mukana työelämässä ja vaimo kävi työssä. Samoin mies teki suuremman osan pihatöistä silloin, kun hän ei käynyt työssä. Lastenhoito oli selvästi naisten vastuulla. Työssä käyvä vaimo teki lähes kaksi kolmasosaa perheen lastenhoitoajasta, olipa mies työssä tai ei. Kun vaimo ei ollut työllinen, hänen osuutensa lastenhoitoajasta oli 70–80 prosenttia riippuen siitä, kävikö mies ansiotyössä.

Perheen työnjako oli melko samantyyppinen sekä pienten että kouluikäisten lasten perheissä. Miesten kotityöpanos ei riippunut lasten iästä, vaan oli noin 40 prosenttia kummassakin perhetyyppissä. Lasten ollessa pieniä miehet osallistuiivat hieman enemmän perinteisiin ”naisten kotitöihin”, kuten tiskaukseen ja vaatehuoltoon. Lastenhoito oli kaikissa perhevaiheissa enemmän äidin kuin isän vastuulla. Kokoaikatyötä tekevissä perheissä äidit huolehtivat noin 60 prosenttia kaikesta lastenhoidosta. Fyysinen lastenhoito oli selvästi äidin harteilla. Eniten isät osallistuiivat lasten kanssa leikkimiseen ja lukemiseen, jossa heidän osuutensa ylsi samaan äitien kanssa. Isompien lasten kuljettaminen ja muut lastenhoitomatkat olivat enemmän isän kuin äidin vastuulla.

Vertasin artikkelissa II suomalaisten puolisoitten työnjakoa kolmeen muuhun Euroopan maahan: Saksaan, Espanjaan ja Britanniaan. Suomi edusti vertailussa pohjoismaista (sosiaalidemokraattista), Saksa keskieuropalaista (konservatiivista, korporatistista), Espanja eteläeurooppalaista ja Britannia anglosaksista (liberaalia) hyvinvointivaltiomallia (vrt. Esping-Andersen 1999; Gershuny & Sullivan 2003; Pacholock & Gauthier 2004; Piekkola & Ruuskanen 2006).

Puolisoiden kokonaistyöaika jakautui kahden ansaitsijan perheissä melko tasaisesti sukupuolten kesken Suomessa, Saksassa ja Britanniassa. Espanjassa sen sijaan naiset tekivät ansiotyön lisäksi runsaasti kotitöitä, mikä nosti heidän panoksensa kokonaistyöajasta 53 prosenttiin. Naisten kokonaistyöaika jakautui Suomea lukuun ottamatta karkeasti puoliksi ansiotyöhön ja puoliksi kotityöhön. Suomessa ansiotyö muodosti naisten kokonaistyöpanoksesta selvästi kotityötä suuremman osan. Työnjako oli eriytynyt sukupuolen mukaan siten, että kaikissa maissa miehet tekivät ansiotyötä enemmän kuin naiset, ja naiset tekivät enemmän kotityötä kuin miehet.

Miesten osuus kotityöajasta eri perhetyypeissä oli melko samanlainen Suomessa, Saksassa ja Britanniassa (35–36 prosenttia). Espanjassa miesten kotityöosuus oli pienempi kaikissa perhetyypeissä (30 prosenttia). (Kuvio 4.) Kaikissa vertailumaissa työssäkäyvän naisen työtön tai työvoiman ulkopuolella oleva mies teki selvästi suuremman osuuden kotitöistä kuin muissa perheitilanteissa. Suomessa ja Saksassa miehet tekivät tuolloin yli puolet kotitöistä. Espanjassa ja Britanniassa miesten osuus kotityöajasta jäi alle puoleen.

naisten tehtäväksi. Tasaisinta työnjako oli naapuriavussa ja ostoksilla käymisessä. Mies osallistui enemmän paitsi perinteisiin ”miesten kotitöihin” myös ruuanlaittoon ja siivoukseen silloin, kun hän ei ollut mukana työelämässä ja vaimo kävi työssä. Samoin mies teki suuremman osan pihatöistä silloin, kun hän ei käynyt työssä. Lastenhoito oli selvästi naisten vastuulla. Työssä käyvä vaimo teki lähes kaksi kolmasosaa perheen lastenhoitoajasta, olipa mies työssä tai ei. Kun vaimo ei ollut työllinen, hänen osuutensa lastenhoitoajasta oli 70–80 prosenttia riippuen siitä, kävikö mies ansiotyössä.

Perheen työnjako oli melko samantyyppinen sekä pienten että kouluikäisten lasten perheissä: Miesten kotityöpanos ei riippunut lasten iästä, vaan oli noin 40 prosenttia kummassakin perhetyyppissä. Lasten ollessa pieniä miehet osallistuivat hieman enemmän perinteisiin ”naisten kotitöihin”, kuten tiskaukseen ja vaatehuoltoon. Lastenhoito oli kaikissa perhevaiheissa enemmän äidin kuin isän vastuulla. Kokoaikatyötä tekevissä perheissä äidit huolehtivat noin 60 prosenttia kaikesta lastenhoidosta. Fyysinen lastenhoito oli selvästi äidin harteilla. Eniten isät osallistuivat lasten kanssa leikkimiseen ja lukemiseen, jossa heidän osuutensa ylsi samaan äitien kanssa. Isompien lasten kuljettaminen ja muut lastenhoitomatkat olivat enemmän isän kuin äidin vastuulla.

Vertasin artikkelissa II suomalaisten puolisoitten työnjakoa kolmeen muihin Euroopan maahan: Saksaan, Espanjaan ja Britanniaan. Suomi edusti vertailussa pohjoismaista (sosiaalidemokraattista), Saksa keskieuropalaista (konservatiivista, korporatistista), Espanja eteläeuropalaista ja Britannia anglosaksista (liberaalia) hyvinvointivaltiomallia (vrt. Esping-Andersen 1999; Gershuny & Sullivan 2003; Pacholock & Gauthier 2004; Piekkola & Ruuskanen 2006).

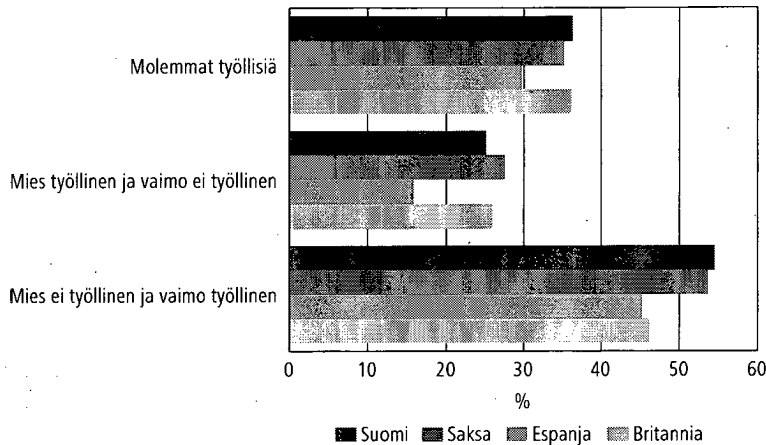
Puolisoiden kokonaistyöaika jakautui kahden ansaitsijan perheissä melko tasaisesti sukupuolten kesken Suomessa, Saksassa ja Britanniassa. Espanjassa sen sijaan naiset tekivät ansiotyön lisäksi runsaasti kotitöitä, mikä nosti heidän panoksensa kokonaistyöajasta 53 prosenttiin. Naisten kokonaistyöaika jakautui Suomea lukuun ottamatta karkeasti puoliksi ansiotyöhön ja puoliksi kotityöhön. Suomessa ansiotyö muodosti naisten kokonaistyöpanoksesta selvästi kotityötä suuremman osan. Työnjako oli eriytynyt sukupuolen mukaan siten, että kaikissa maissa miehet tekivät ansiotyötä enemmän kuin naiset, ja naiset tekivät enemmän kotityötä kuin miehet.

Miesten osuus kotityöajasta kahden ansaitsijan perheissä oli melko samanlainen Suomessa, Saksassa ja Britanniassa (35–36 prosenttia). Espanjassa miesten kotityöosuus oli pienempi (30 prosenttia). (Kuvio 4.) Kaikissa vertailumaissa työssäkäyvän naisen työtön tai työvoiman ulkopuolella oleva mies teki selvästi suuremman osuuden kotitöistä kuin muissa perhetilanteissa. Suomessa ja Saksassa miehet tekivät tuolloin yli puolet kotitöistä. Espanjassa ja Britanniassa miesten osuus kotityöajasta jäi alle puoleen. *)

*) Kappaleen teksti korjattu 21.6.2010.

Kuvio 4.

Miesten osuus pariskuntien yhteenlasketusta kotityöajasta perheiden työmarkkina-aseman ja maan mukaan, %

Lähde: HETUS-tietokanta

5.2 Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen aktiivisuus

Vapaaehtoistyö on yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä, jota ei kuitenkaan lueta tuotannollisen työn piiriin kuin osin. Viime vuosina vapaaehtoistyö on noussut ajankohtaisesti myös sosiaalista pääomaa koskevassa keskustelussa. On huomattu, että vapaaehtoistyö tuottaa sosiaalista pääomaa. Käsittelen seuraavaksi sosiaalisen pääoman ja sen eri komponenttien mittaamista päiväkirja- ja haastattelumenetelmillä.

Sosiaalisen pääoman mittaaminen

Sosiaalisen pääoman käsitteen historia on melko lyhyt; tieteellisessä tutkimuksessa sitä on käytetty vasta parinkymmenen vuoden ajan. Suomeen käsite tuli 1990-luvun lopulla, vaikka terveystutkimuksessa aihe on ollut esillä jo saman vuosikymmenen alusta. Vuonna 2007 pidetyn YK:n seminaarin raportissa todetaan, että sosiaalisen pääoman tilastointi on vielä aivan alkuvaiheessa (Measuring capital 2008, iii). Tilastokeskuksen sosiaalisen pääoman tilastointia valmisteleva katsaus *Sosiaalinen pääoma Suomessa* ilmestyi vuonna 2006. Oma artikkelini III oli osa tuota hanketta.

Vaikka sosiaalista pääomaa on tutkittu ahkerasti viime vuosina, yhtenäistä määritelmää käsitteelle ei vielä ole. Monet tutkimukset pohjautuvat James Colemanin (1988), Robert D. Putnamin (Putnam, Leonardi & Nanetti 1993;

Putnam 2000) ja Pierre Bourdieun (1986) kirjoituksiin aiheesta. Coleman ja Bourdieu olivat sosiologeja. Putnam on politiikan tutkija. Tuoreessa niin sanotun Stiglitzin komission raportissa todetaan, että nyt ollaan päätyössä niukka määrätelmään: sosiaalinen pääoma sisältää sosiaaliset verkostot sekä vastavuoroisuuden ja luottamuksen normit (Stiglitz ym. 2009, 182). Putnam oli tämän komission jäsen.

Sosiologien lisäksi myös taloustieteilijät ovat tutkineet sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma on ollut suosittu erityisesti aluetaloustieteen piirissä (Iisakka & Simpura 2008, 131). Suomessa käsitteen ensimmäisiä käyttäjiä oli Reino Hjerppe (1998).

Sosiaalinen pääoma jaetaan usein sitovaan (bonding), yhdistävään (bridging) ja linkittävään (linking) sosiaaliseen pääomaan (esim. Iisakka & Alanen 2006, 9; Kajanoja 2003, 196–197; Ruuskanen 2007, 26–30). Nimitysten suomennoista tosin ei ole yksimielisyyttä. Jako sitovaan ja yhdistävään pääomaan juontuu Mark Granovetterin (1973) käsitykseen vahvoista ja heikoista siteistä. Sitova pääoma liittyy toisilleen tuttujen ja samankaltaisten ihmisten välisiin siteisiin. Yhdistävä pääoma viittaa aiemmin toisilleen tuntemattomien ja erilaisten ihmisten välisiin siteisiin (Iisakka & Alanen 2006, 9; Ruuskanen 2007, 26). Linkittävä pääoma on peräisin Woolcockilta (2000). Sillä hän viittaa yhteiskunnan vertikaaliseen verkostoitumiseen, eritasoisissa hierarkia- ja valta-asemissa olevien toimijoiden välisiin yhteyksiin (Ruuskanen 2007, 27).

Osmo Pekonen ja Lea Pulkkinen (2002) puhuvat lasten ”sosiaalisesta alkupääomasta” (myös Mustonen & Pulkkinen 2003; Pulkkinen 2002). Lapsi saa sosiaalisen alkupääoman kasvatusyhteisöltään ”lahjana tai perintönä”. Lapsen tai nuoren sosiaalinen alkupääoma koostuu seuraavista tekijöistä: arvot ja normit, yhteisön tuki, erityisesti sosiaaliset verkostot, sekä luottamus (Pekonen & Pulkkinen 2002, 63). Arvot ja normit siirtyvät lapselle vanhemmilta ja muulta lähipiiriltä. Yhteisön tukea Pekonen ja Pulkkinen (emt., 66) ehdottavat mitattavaksi kysymällä, ”*kuinka moni aikuinen ydinperheen ulkopuolelta on valmis käyttämään aikaansa ja energiaansa osallistuakseen lapsen kasvatukseen*”. Luottamuksen synnyssä Pulkkinen korostaa lapsen varhaisia ihmissuhteita ja kokemuksia niistä, perusluottamuksen rakentumista. Mustonen ja Pulkkinen toteavat, että tieto- ja viestintäteknikan kehittyminen on siirtänyt sosiaalisen alkupääoman kerryttämistä vanhemmilta yhä enemmän median ja vertaisryhmien suuntaan (Mustonen & Pulkkinen 2003, 35).

Akateemisten tutkijoiden lisäksi sosiaalisen pääoman käsitettä on kehitetty kansainvälisissä organisaatioissa, kuten Maailmanpankissa ja OECD:ssä. Tavoitteena on ollut sosiaalisen pääoman mittaaminen. Tilastovirastoista englanninkielisiä maita edustavat Australia, Britannia, Kanada ja Uusi-Seelanti ovat olleet erityisen aktiivisia sosiaalisen pääoman mittaamisen kehittäjiä. Uuden Seelannin ensimmäinen sosiaalisen pääoman kehikko laadittiin jo vuonna 1997. Britannian tilastovirasto harkitsee jopa sosiaalisen pääoman sisällyttämistä erilliseen satelliittitilinpitoon. Myös sosiaalityöalan kan-

sainvälinen yhteistyöelin, niin sanottu Sienan ryhmä, kehitteli 2000-luvulla sosiaalisen pääoman mittaamista. (Allin 2008; Iisakka 2006b; Iisakka & Alanen 2006.)

Sosiaalisen pääoman mittaamiselle on Laura Iisakan mukaan ominaista, että tätä yhteisötason käsitettä mitataan yksilötason tietojen perusteella (vrt. Patulny, Bittman & Fisher 2003). Mittaamisessa käytetään usein eri tarkoituksiin kerättyjä haastattelu- ja kyselyaineistoja, joita ei alun perin ole suunniteltu mittaamaan sosiaalista pääomaa. Näiden pohjalta muodostetaan sosiaalista pääomaa kuvaavia liki-indikaattoreita (proxies). (Iisakka 2006a, 2006b; Stiglitz ym. 2009, 182.) Usein tämän ratkaisun takana ovat taloudelliset syyt: uusi tiedonkeruu on kallista.

OECD:n tilastointikehikossa sosiaalisella pääomalla on neljä pääulottuvuutta: sosiaalinen osallistuminen, verkostot ja tuki, luottamus sekä kansalaistoimintaan osallistuminen. Osallistumiseen luetaan osallistuminen organisoitujen ryhmien toimintaan ja vapaaehtoistyö. Verkostoihin kuuluvat epämuodolliset verkostot ja niissä toimiminen, kuten toisten kotitalouksien palkaton auttaminen, avun saaminen muilta sekä ystävien ja tuttavien kanssa tapahtuva kanssakäyminen. Kansalaistoimintaan osallistumiseen luetaan kansalais- ja puolue toiminta sekä myös yhteydenotto poliitikkoon tai viranomaiseen sekä vetoomusten allekirjoittaminen. (OECD 2002; Iisakka 2006b.) OECD:n määritelmä on ollut pohjana esimerkiksi Australian ja Britannian tilastovirastojen mittaamis- ja tilastointihankkeissa (Iisakka 2006b, 9).

Sosiaalinen pääoma ja ajankäyttö

Käsittelen seuraavaksi ajankäyttötutkimuksen hyödyntämismahdollisuuksia sosiaalisen pääoman mittaamisessa. John P. Robinson ja Geoffrey Godbey (1999) käyttivät kirjassaan *Time for life*¹⁵ sosiaalisen pääoman indikaattorina ajankäyttötutkimuksen sosiaalisen kanssakäymisen luokkaa sellaisenaan. He vain nimesivät sen sosiaalisesti pääomaksi. Ajankäyttötutkimuksia on käytetty kuitenkin myös teorialähtöiseen sosiaalisen pääoman operationaalistamiseen. Tämänkaltaisia tutkimuksia ovat tehneet brittiläiset Dave Ruston (2003), Peter Urwin, Patrick Sturgis ja Giorgio di Pietro (2002) sekä australialainen Roger Patulny (2003). Teimme myös Suomessa Aku Alasen ja Sami Niemeläisen kanssa operationaalistamiskokeilun Urwinin ja kumppaneiden jaottelun pohjalta (Alanen, Niemeläinen & Pääkkönen 2003; Alanen 2003).

Rustonin (2003) tutkimuksen aineistona oli Britannian vuoden 2000 ajankäyttötutkimus. Hänen tavoitteenaan oli tutkia, millaisilla aikuisilla oli sosiaalisen pääoman toimintoja, sekä missä ja kenen kanssa he tekivät niitä. Rustonin käyttämä sosiaalisen pääoman määritelmä pohjautui OECD:n määritelmään. Vapaaehtoistyöhön käytetty aika edusti formaalista osallistu-

15 Kirjan toisen painoksen esipuheen on kirjoittanut Putnam (1999).

mista, naapuriapuun käytetty aika epävirallista sitoutumista ja sosiaalinen kanssakäyminen epävirallista sosiaalisuutta. Sosiaaliseen kanssakäymiseen Ruston sisällytti ystävien ja tuttavien tapaamisen, muiden kanssa vietetyn ajan sekä sosiaalisia toimintoja, kuten pubissa käymisen. Sen sijaan hän ei lukenut puhelinkeskusteluja eikä oman kotitalouden jäsenten kanssa seurustelua kotona sosiaaliseen pääomaan. Ruston korostaa, että jako näihin sosiaalisen pääoman piirteisiin oli aineistolähtöinen. Kaikkia sosiaalisen pääoman ulottuvuuksia aineistolla ei ollut mahdollista tutkia (emt., 2).

Myös Urwin, Sturgis ja di Pietro (2002) käyttivät aineistonaan Britannian vuoden 2000 ajankäyttötutkimusta. Heidän lähtökohtanaan oli työn etsintäteoria. Heidän mielestään sosiaalinen pääoma on rinnastettavissa työn etsintään epävirallisia kanavia pitkin. Urwin, Sturgis ja di Pietro määrittelivät sitovaksi sosiaalisiksi pääomaksi sosiaalisen toiminnan yhdessä perheenjäsenten kanssa ja yhdistäväksi pääomaksi sosiaalisen toiminnan yhdessä tuttavien kanssa. Linkittävän pääoman he jakoivat kahtia vapaaehtoistyöhön ja naapuriapuun. He käyttivät ekonometrisessa mallissa tulojen selittäjinä muiden muuttujien ohella näitä neljää sosiaalisen pääoman muuttujaa. Ne oli muodostettu määrittelemällä sosiaalinen toiminta eri ajankäyttöluokista ja yhdistämällä se yhdessäolotietoon. Lisäksi linkittävän pääoman muuttujat oli muodostettu ajankäyttöluokkien perusteella. Toisin kuin Ruston, he käyttivät hyväksi päätoimintojen lisäksi myös sivutoimintoja. Heidän tarkastelunsa koski vain kokopäivätyössä olevia miehiä ja naisia.

Tulosten mukaan sitova pääoma vähensi tuloja: mitä enemmän henkilö vietti aikaa oman kotitalouden jäsenen kanssa, sitä pienemmät tulot hänellä oli. Yhdistävän pääoman muuttujilla ei ollut merkitsevää vaikutusta. Kahdesta linkittävän pääoman muodosta vain järjestön kautta tapahtuva vapaaehtoistyö oli merkittävä käytetyssä mallissa; siihen osallistuminen lisäsi tuloja. (Emt.)

Roger Patulny (2003) käytti sosiaalista pääomaa, arvoja ja ajankäyttöä koskeneessa tutkimuksessaan Australian vuoden 1997 ajankäyttötutkimuksen (ATU) tietoja sekä Australian osuutta vuoden 1995 World Values Survey -tutkimuksesta (WVS). Hän tutki työtä, uskontoa, ystäviä ja perhettä sosiaalisen pääoman potentiaalisina lähteinä. Sosiaalista pääomaa hän mittasi vapaaehtoistyön tekemisen avulla. WVS-tutkimuksessa käytettävissä oli lisäksi yleistettyä luottamusta koskeva muuttuja. Tavoitteena oli selvittää, vaikuttaako sitoutuminen edellä mainittuihin sosiaalisiin areenoihin vapaaehtoistyön tekemiseen. Kummassakin aineistossa hän käytti selitettävänä muuttujana vapaaehtoistyön tekemistä kuvaavaa muuttujaa ja selittäjinä eri sosiaalisia areenoja kuvaavia muuttujia sekä demografisia taustatietoja. Ajankäyttötutkimusaineistossa muuttujina käytettiin noihin toimintoihin käytettyä aikaa.

Patulny tulosten mukaan ystävillä, työllä ja uskonnolla oli vaikutusta vapaaehtoistyön tekemiseen, mutta perheellä ei. Lisäksi luottamuksella oli WVS-aineistossa positiivinen yhteys vapaaehtoistyön tekemiseen. Työn vaiku-

tus oli eri aineistoissa ristiriitainen. WVS-aineistossa työn tärkeäksi kokemista ja työstä pitämistä koskevilla muuttujilla oli positiivinen yhteys vapaaehtoistyön tekemiseen. Ajankäyttöaineistossa sen sijaan työhön ja vapaaehtoistyöhön käytetyllä ajalla oli negatiivinen yhteys. Ongelmana näin tehdyssä analyysissä on kuitenkin se, että vuorokauden ajankäyttö on nollasummapeli: lisäaika johonkin toimintoon vie aina pois aikaa muilta aktiviteeteilta (vrt. Urwin ym. 2002). Patulny ymmärtää itsekin tämän, ja selittää työajan ja vapaaehtoistyön negatiivista yhteyttä ajan puutteella (Patulny 2003, 11).

Aikaisemmassa tutkimuksessamme Aku Alasen ja Sami Niemeläisen (Alanen ym. 2003; Alanen 2003) kanssa käytimme Suomen ajankäyttötietoja sosiaalisen pääoman jaotteluun sitovaan, yhdistävään ja linkittävään pääomaan edellä käsitellyn Urwinin ja kumppaneiden (2002) tapaan. Jaottelussa käytimme hyväksi ajankäyttötutkimuksen pää-, sivutoiminto- ja yhdessäolotietoja. Määrittelimme ensin, mitkä aktiviteetit luetaan sosiaalisiksi toiminnaksi. Sitten katsoimme aineistosta kultakin kellonajalta, kuuluuko pää- tai sivutoiminto sosiaalisiin aktiviteetteihin, ja kenen kanssa toiminto tehtiin. Näin saatiin operationaalistetuksi sitova ja yhdistävä pääoma. Ensimmäisen tyyppin linkittävä pääoma (vapaaehtoistyö) saatiin vapaaehtoistyön luokista pää- tai sivutoimintona sellaisenaan ilman yhdessäolotietoja, samoin toisen tyyppin linkittävä pääoma (naapuriapu) kyseessä olevista luokista. Tässä tutkimuksessa (artikkeli III) käytän kuitenkin ajankäyttötutkimuksen perinteisiä luokituksia kuvaamaan sosiaalisen pääoman toimintoja. Syynä tähän on artikkelin asema sosiaalisen pääoman mittaamista ja tilastointia käsitelleessä tilastoraportissa.

Vapaaehtoistyö

Vapaaehtoistyö ei yleensä ole jokapäiväistä toimintaa, joten siihen päivittäin käytetty aika jää lyhyeksi. Haastattelu- ja kyselytutkimukset ovatkin päiväkirjoja sopivampi menetelmä vapaaehtoistyön tekemisen tutkimisessa. Vapaaehtoistyö määritellään yleensä järjestön kautta tapahtuvaksi palkattomaksi toisten ihmisten auttamiseksi (Yeung 2004, 53). Vapaaehtoistyön voidaan katsoa sisältävän kuitenkin myös epävirallisen, ilman järjestöä tapahtuvan auttamisen (Soupourmas & Ironmonger 2002, 9–12). Ilman järjestöä tapahtuvaa toisen kotitalouden epävirallista auttamista nimitetään usein naapuriavuksi (esim. Nylund & Yeung 2005). Vapaaehtoistyön tekemistä kysytään haastatteluissa yleensä jonkin viiteajanjakson ajalta, esimerkiksi neljän viikon, vuoden tai kahden vuoden ajalta.

Vapaaehtoistyön tekemisestä on tehty Suomessa viime vuosina muutamia haastattelu- ja kyselytutkimuksia. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen YTY:n keväällä 2001 käyntihaastatteluina kerätyn tutkimuksen (n=997) mukaan 37 prosenttia 15–74-vuotiaista mannersuomalaisista oli osallistunut johonkin vapaaehtoiseen toimintaan kuluvana tai edellisellä vuonna (Yeung 2002, 24). Kysymyksessä vapaaehtoista toimintaa ei määri-

tellä tarkemmin, mutta jatkokysymyksessä se rajataan 16 alueeseen. Vuonna 2006 kerätyssä postikyselyaineistossa (n=1 051) kahden vuoden aikana vapaaehtoistoimintaan osallistuneita oli kolmannes 18–73-vuotiaista vastaajista (Pessi & Saari 2008, 144).

Toukokuussa 2008 kerätyssä Raha-automaattiyhdistyksen tutkimuksessa (n=1 000) selvitettiin monenlaista auttamista. Auttamisella tarkoitettiin tutkimuksessa ”kaikkia auttamisen eri muotoja esim. teoin, lahjoituksin, muuten taloudellisesti tai pitämällä yhteyttä” (Pessi 2008, 4). Järjestöjen vapaaehtoistoimintaan oli osallistunut 35 prosenttia 15–70-vuotiaista. Naapureita oli joskus auttanut 58 prosenttia, ja sama määrä oli auttanut tuntemattomia ihmisiä. (Emt., 13.)

Suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lapsiensa antamaa ja saamaa käytännön ja taloudellista apua kysyttiin postikyselynä vuonna 2007 osana Sukupolvien ketju -tutkimusta. Tilastokeskus toteutti tutkimuksen tiedonkeruun. Otos oli kansallisesti edustava. Suuria ikäluokkia edustavia vastaajia saatiin 1 115 (vastausprosentti 56) ja heidän lapsiaan 1 435 henkeä (vastausprosentti 42). Tulosten mukaan 83 prosenttia suuriin ikäluokkiin kuuluvista oli antanut käytännön apua toiseen kotitalouteen kuuluvalla sukulaisella tai ystävällä 12 viime kuukauden aikana. Heidän lapsillaan vastaava osuus oli 86 prosenttia. Käytännön apu -kysymys oli jaettu 11 eri luokkaan, joista vastaaja voi valita useita vaihtoehtoja. Taloudellisen avun antaminen ei ollut yhtä yleistä kuin käytännöllisen avun antaminen. (Haavio-Mannila, Majamaa, Tanskanen, Hämäläinen, Karisto, Rotkirch & Roos 2009; Roos & Haavio-Mannila 2008.)

Tulokset

Oma työni liittyy sosiaalisen pääoman mittaamisen kehittämiseen jo olemassa olevien aineistojen pohjalta. Sosiaalisen pääoman olen määritellyt OECD:n määritelmän mukaisesti. Käsittelin artikkelissa III sosiaalisen pääoman kahta ensimmäistä ulottuvuutta: sosiaalista osallistumista sekä verkostoja ja tukea.¹⁶ Sosiaalisen pääoman indikaattoreina käytän valmiita ajankäyttötutkimuksen luokkia. Tutkin ajankäyttötutkimuksen päiväkirjatietojen avulla, minkälaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, ja kuinka paljon niihin käytetään aikaa. Tutkin myös ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen pohjalta, ketkä osallistuvat järjestöjen kautta tapahtuvaan vapaaehtoistyöhön ja epäviralliseen naapuriapuun.

Sosiaalisen pääoman toimintoihin käytetty aika

Sosiaalisen pääoman toimintoihin käytettiin Suomessa 1999–2000 aikaa keskimäärin vajaa tunti vuorokaudessa (taulukko 4). Suurin osa tästä ajas-

16 Muut ulottuvuudet ovat luottamus ja kansalaistoimintaan osallistuminen (OECD 2002).

ta kului sosiaaliseen kanssakäymiseen (42 minuuttia). Sosiaaliseen kanssakäymiseen luettiin artikkelissa tuttavien kanssa seurustelu kotona, kahviloissa, ravintoloissa tai muualla sekä kylässä käynti. Ajankäyttötutkimuksissa sosiaaliseen kanssakäymiseen sisällytetään yleensä myös seurustelu perheenjäsenten kanssa ja puhelinkeskustelut, mutta koska ne eivät kuulu OECD:n määritelmän piiriin, jätin ne oman tarkasteluni ulkopuolelle (vrt. Putnam 2000; Ruston 2003). Myöskään sosiaalinen kanssakäyminen työpaikalla tai koulussa ei sisälly edellä mainittuun lukuun. Edellä olevat luvut perustuvat vain päätoimintoina ilmoitettuihin aktiviteetteihin. Sosiaalinen kanssakäyminen tarkoittaa aikaa, joka käytettiin varsinaiseen seurusteluun, kun muuta toimintaa ei mainittu. Siten ruokaileminen tai vaikkapa television katseleminen tuttavien seurassa eivät sisälly näihin lukuihin.

Vapaaehtoistyö ja naapuriapu eivät ole jokapäiväisiä toimintoja, joten niihin kului päivittäisestä ajankäytöstä yhteensä vain 15 minuuttia. Järjestötoimintaan osallistui satunnaisena vuoden päivänä neljä prosenttia ja naapuriapuun vajaa 10 prosenttia väestöstä. Jos tarkastellaan vain niitä henkilöitä, joilla päivän aikana oli sosiaalisen pääoman toimintoja, kuhunkin niistä kului pari tuntia päivässä (Pääkkönen & Niemi 2002, 87).¹⁷ Esittelen vapaaehtoistyöhön ja naapuriapuun osallistumista tarkemmin haastattelutietojen pohjalta seuraavissa kappaleissa.

Taulukossa 4 esitetyt luvut koskevat vain päätoimintoina ilmoitettuja aktiviteetteja. Jos myös muun toimen, esimerkiksi ruokailun, ohessa tapahtuva seurustelu otetaan huomioon, sosiaalinen kanssakäymiseen käytetty aika kasvaa kaksinkertaiseksi, ja on 1 tunti 23 minuuttia vuorokaudessa. Päiväkirjojen yhdessäolotiedoista ilmenee, että jos vapaa-ajan seurustelun lisäksi työ- ja opiskeluaika otetaan huomioon, kaikkiaan tuttavien seurassa vietet-

Taulukko 4.

10 vuotta täyttäneiden naapuriapuun, järjestötoimintaan ja sosiaaliseen kanssakäymiseen käyttämä aika sukupuolen mukaan 1999–2000, tuntia ja minuuttia vuorokaudessa, toimintoon osallistuneita, %

Toiminto	Käytetty aika t./min/vrk			Toimintoon osallistuneita %		
	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset
Naapuriapu	0:10	0:10	0:10	9,4	8,0	10,6
Järjestö- ja vapaaehtoistyö	0:05	0:06	0:05	4,2	4,5	4,0
Sosiaalinen kanssakäyminen	0:42	0:42	0:41	41,7	37,9	45,1
Tutkimuspäiviä	10 561	4 910	5 651			

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

17 Aika osallistuneilla saadaan taulukon 4 luvuista siten, että kaikkien toimintoon keskimäärin käyttämä aika jaetaan osallistumisosuudella (jaettuna sadalla). Esimerkiksi kaikki tutkimuspäivänä naapuriapuun osallistuneet käyttivät siihen aikaa $10/0,094=106$ minuuttia eli 1 tunti 46 minuuttia.

tiin huomattavasti enemmän aikaa: 4,5 tuntia vuorokaudessa, mikä on 29 prosenttia valveillaoloajasta. Kolmasosa kaikesta tuttavien seurassa vietetystä ajasta oltiin työpaikalla tai koulussa, viidesosa kotona ja kuudesosa toisessa kotitaloudessa. Eniten tuttavien kanssa olivat nuoret; aikuisilla tuttavien seurassa oloaika väheni iän myötä.

Päiväkirjojen paikkatietojen perusteella tiedetään, että toisessa kotitaloudessa oltiin vuorokaudesta yli tunti (1 tunti 16 minuuttia). Nuoret viettivät muita enemmän aikaa toisessa kotitaloudessa. Vierailuaika kaksinkertaistui viikonloppuisin. Kun arkipäivinä toisessa kotitaloudessa vietettiin keskimäärin tunti, lauantaisin ja sunnuntaisin kylässä oltiin jo kaksi tuntia. (Pääkkönen & Niemi 2002, 113.)

Vapaaehtoistyöhön ja naapuriapuun käytetty aika kasvoi 1990-luvulla. Tuttavien kanssa seurusteluun käytetty aika näyttää sen sijaan vähentyneen jonkin verran. Tämä koskee aikaa, josta ei ole ilmoitettu muuta toimintaa kuin seurustelu. Toisessa kotitaloudessa vietetty kokonaisaika ei kuitenkaan vähentynyt.

Artikkelissa III myös vertaan suomalaisten sosiaalisen pääoman toimintoihin käyttämää aikaa eräisiin muihin Euroopan maihin. Harmonisoidun eurooppalaisen ajankäyttötutkimuksen pohjalta käytettävissä oli vertailutietoja 14 Euroopan maasta (Eurostat 2005, 2006). Suomi sijoittui vertailussa kärkiryhmään.¹⁸ Kaikissa vertailumaissa suurimman osan sosiaalisen pääoman toimintoihin käytetystä ajasta vei sosiaalinen kanssakäyminen, johon vertailussa luettiin mukaan myös seurustelu perheen kanssa ja puhelinkeskustelut. Saksa, Suomi, Puola, Ranska ja Viro olivat kärjessä järjestötoimintaan ja naapuriapuun käytetyssä ajassa. Suomen tavoin useimmissa maissa naapuriapuun kului enemmän aikaa kuin järjestötoimintaan.

Vapaaehtoistyön tekeminen

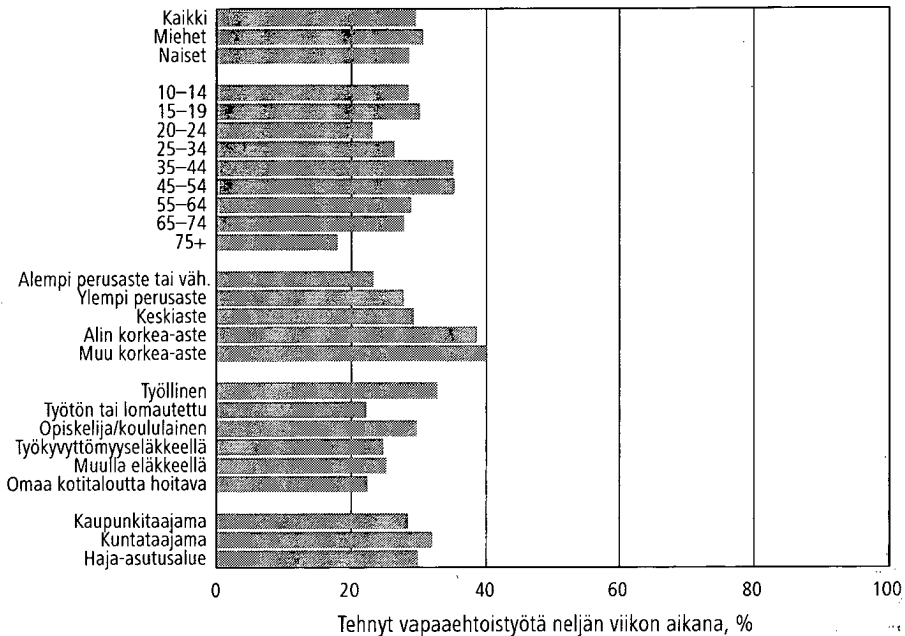
Koska vapaaehtoistyö ja naapuriapu eivät ole jokapäiväisiä toimintoja, tarkastelin niitä artikkelissa III tarkemmin ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen pohjalta (lomakekysymykset on esitetty liitteessä 1). Haastatteluiden viiteaikana oli neljä viikkoa. Artikkelissa vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan työtä, jota tehdään järjestön tai ryhmän hyväksi ilman palkkaa.

Tulosten mukaan vapaaehtoistyötä oli tehnyt neljän viikon aikana 29 prosenttia 10 vuotta täyttäneistä suomalaisista (kuvio 5). Miehet osallistuvat vapaaehtoistyöhön hieman naisia useammin. Eri väestöryhmistä eniten vapaaehtoistyötä tekivät 35–54-vuotiaat, hyvin koulutetut, työssäkäyvät ja opiskelijat. Asuinalueen mukaan vapaaehtoistyön tekemisessä ei ollut juuri

18 Vertailumaat olivat Saksa, Ruotsi, Slovenia, Britannia, Italia, Puola, Espanja, Ranska, Belgia, Unkari, Viro, Latvia ja Liettua. Olen käyttänyt vertailussa valmiita Eurostatin taulukoita, koska HETUS-tietokanta ei artikkelia kirjoitettaessa ollut vielä käytettävissä.

Kuvio 5.

10 vuotta täyttäneiden osallistuminen vapaaehtoistyöhön neljän viikon aikana 1999–2000, %

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

eroja. Kuntataajamissa asuvat osallistuivat kuitenkin järjestötoimintaan jonkin verran enemmän kuin kaupunkitaajamissa tai haja-asutusalueella asuvat.

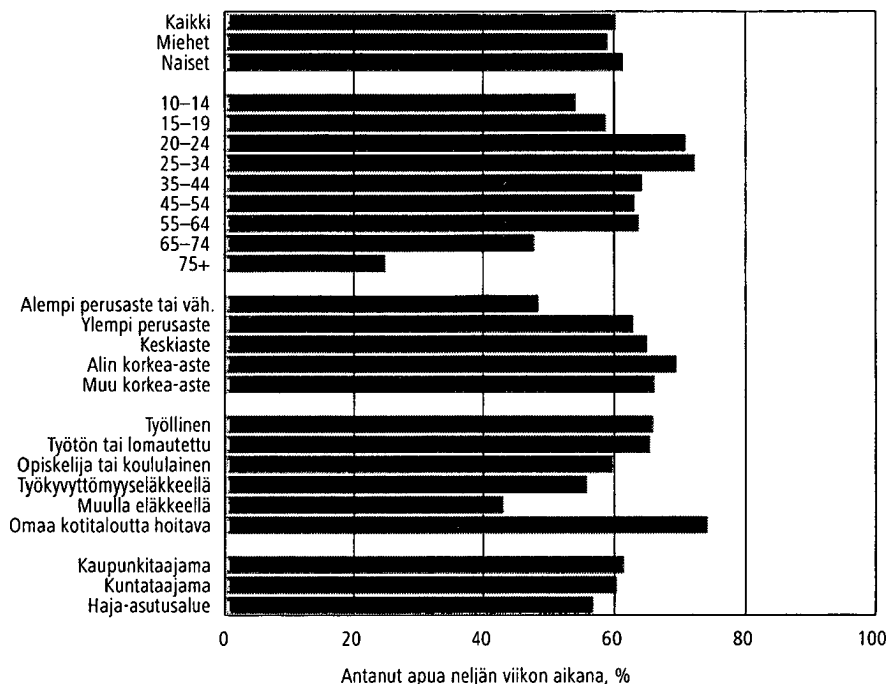
Miehillä yleisintä oli urheilujärjestön tai liikuntakerhon hyväksi tehty työ, johon oli osallistunut kymmenesosa miehistä. Seuraavaksi suosituimpia olivat asuinalueyhdistykset, kylätoimikunnat tai taloyhtiöt sekä harrastejärjestöt tai -ryhmät. Naisilla suosituimmat vapaaehtoistyön järjestöt olivat urheilujärjestöt ja liikuntakerhot, asuinalueyhdistykset, kylätoimikunnat tai taloyhtiöt, uskonnolliset yhdistykset ja seurakunnat sekä sosiaali- ja terveysjärjestöt, joiden hyväksi työtä oli tehnyt noin viisi prosenttia naisista.

Naapuriapu

Naapuriapua oli antanut, eli auttanut toista kotitaloutta palkatta tai pientä korvausta vastaan, 60 prosenttia vastaajista neljän viikon aikana (kuvio 6). Naiset olivat antaneet naapuriapua hieman useammin kuin miehet. Iän mukaan tarkasteltuna 20–34-vuotiaat olivat aktiivisimpia avun antajia. Vanhimmat ja nuorimmat vastaajat olivat osallistuneet naapuriapuun vähiten. Vähiten koulutusta saaneet olivat osallistuneet naapuriapuun vähemmän kuin muut. Tässä näkyy myös iän vaikutus, koska vähiten naapuriapuun osallis-

Kuvio 6.

10 vuotta täyttäneiden osallistuminen naapuriapuun neljän viikon aikana 1999–2000, %

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

tuneilla vanhimmilla ikäluokilla on vähemmän koulutusta kuin nuoremmilla. Muuten auttamisessa ei ollut koulutuksen mukaan kovin suuria eroja.

Toisin kuin vapaaehtoistyön tekemisessä, yleisimmin naapuriapua antoivat omaa kotitalouttaan hoitavat (74 prosenttia heistä). Työssä käyvien ja työttömien välillä ei ollut eroa; vajaa kaksi kolmasosaa kummastakin ryhmästä oli auttanut toista kotitaloutta. Tämä on jonkin verran enemmän kuin naapuriapua antaneiden opiskelijoiden osuus. Monet työkyvyttömyyseläkkeellä olevat olivat osallistuneet erityisesti lastenhoitoon. He antoivatkin naapuriapua enemmän kuin muut eläkeläiset. Kuten vapaaehtoistyön tekemisessä, naapuriavun antamisessakaan ei ollut suuria eroja asuinalueittain. Taajamissa asuvat auttoivat kuitenkin toista kotitaloutta hieman yleisemmin kuin haja-asutusalueella asuvat.

Miesten antama naapuriapu erosi sisällöltään naisten antamasta avusta samankaltaisesti kuin kotitöiden tekeminen muutenkin (artikkeli I). Naiset auttoivat useimmin lastenhoidossa, ostoksissa ja asioinneissa, ruoanlaitossa ja siivouksessa. Miehillä yleisintä oli auttaminen korjaus- ja rakennustöissä, kuljetuksissa ja muutoissa, ostoksissa ja asioinneissa sekä piha-, lumi- ja puutarhatöissä.

Auttamisen kohde riippui auttajan iästä ja elämänvaiheesta. Useimmin oli kuitenkin autettu naapureita, ystäviä ja työtovereita (42 prosenttia auttaneista). Omien tai puolison vanhempien auttaminen korostui 20–44-vuotiailla (45 prosenttia auttaneista). Lastenlapsia oli auttanut yli neljäsosa yli 55-vuotiaista naapuriapua antaneista. Alle 20-vuotiailla avun kohteina olivat yleisimmin muut sukulaiset, naapurit, ystävät tai työtoverit.

Oman auttamisen lisäksi haastattelussa kysyttiin myös, oliko kotitalous saanut apua tuttavalta, sukulaiselta tai naapurilta neljän viikon aikana. Vastaajista lähes puolet (49 prosenttia) oli saanut apua kotitalouteensa liittyvissä töissä. Yleisimmin apua oli saatu lastenhoidossa sekä kuljetuksissa ja muutoissa. Omaa kotitalouttaan hoitavat paitsi antoivat, myös saivat eniten apua. Työllisten ja työttömien välillä ei ollut eroa avun antamisessa, mutta työttömien kotitaloudet saivat vähemmän apua kuin muut.

Aktiivisuuden kasautuminen

Sekä vapaaehtoistyöhön että naapuriapuun osallistuneita aktiivisia auttajia oli viidesosa vastaajista. Miesten ja naisten välillä ei ollut tässä eroa. Aktiivisimpia auttajia olivat 35–54-vuotiaat, korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ja työssä käyvät. Vapaaehtoistyötä tekevät osallistuivat usein myös naapuriapuun: kaksi kolmasosaa heistä oli auttanut toista kotitaloutta. Naapuriapua antaneista joka kolmas oli tehnyt vapaaehtoistyötä.

5.3 Lasten ajankäyttö

Ajankäyttötutkimukset ovat hyvä keino kuvata eri väestöryhmien elämäntapaa ja elämän kiireisiä ruuhka-aikoja sekä vähemmän toimeliaita aikoja. Tällaisia väestöryhmiä ovat esimerkiksi lapset, koululaiset, nuoret aikuiset, työssä käyvät, työttömät ja eläkeläiset. Tarkastelen artikkeleissani V–VII lasten ajankäyttöä. Tutkimukseni koskevat pääasiassa 10–18-vuotiaita. Virallisesti lapsiksi luetaan alle 18-vuotias väestö (Lapsen oikeuksien julistus; Jensen 2004, 15). Tätä rajausta noudattaa myös *Suomalainen lapsi 2007* -julkaisuun sisältynyt artikkelini *Lasten ajankäyttö ja harrastukset* (VII). Kahdessa muussa koululaisia koskevassa artikkelissani (V, VI) rajausta perustuu opiskeluvaiheeseen, jolloin lukiolaiset ovat vielä mukana. Siksi vanhimmat lapset ovat 18-vuotiaita (poikkeuksena muutama aineistoon sisältyvä aikuisopiskelija). Alle 10-vuotiaat lapset eivät ole mukana, koska he eivät sisälly käyttämiini Tilastokeskuksen aineistoihin.

Voisi myös sanoa, että tutkittavani kattavat osan lapsuudesta ja nuoruudesta. Lea Pulkkisen käyttämän jaottelun mukaan 10–12-vuotiaat kuuluvat

keskilapsuuteen, 13–14-vuotiaat varhaiseen nuoruusikään ja 15–17-vuotiaat varsinaiseen nuoruusikään (Pulkkinen 2002, 105).¹⁹

Huoli lasten ajankäytöstä

Lähtökohtana artikkeleissa V ja VI on julkisuudessa esitetty huoli lasten ajankäytöstä ja yksinäisistä iltapäivistä. Lasten on väitetty valvovan liian myöhään, minkä vuoksi kouluun mennään väsyneinä. Vapaa-aikaa vietetään television ja tietokoneiden ääressä, mikä johtaa liikunnan vähentymiseen ja ylipaino-ongelmiin. Huolta on kannettu myös siitä, että pienet koululaiset joutuvat viettämään koulupäivän jälkeiset iltapäivät yksin, koska vanhemmat ovat vielä työssä, eikä järjestettyä kerhotoimintaa ole tarpeeksi. Jo kahden tunnin yksinolon päivässä on sanottu altistavan riskikäyttäytymiselle (Pulkkinen 2002, 29). Timo Harrikarin mielestä huolen käsite on levinnyt nopeasti julkisen puheen lisäksi myös viranomaiskäytäntöihin ja politiikka-ohjelmiin (Harrikari 2008, 22).

Uusien vapaa-ajanviettopojen yleistyminen on aiheuttanut aina ”moraalipaniikkia”. Ennen tietokoneita tätä synnyttivät elokuva, radio ja sarjakuvat sekä sittemmin televisio ja video (Anttila & Rensujeff 2009, 31–40; Suoninen 2004, 51–53).²⁰ Kuten television läpimurron jälkeen, myös tietokoneiden yleistyttyä on usein kysytty, mistä tietokoneen viemä aika on pois (esim. Kestnbaum, Robinson, Neustadl & Alvarez 2002; Pääkkönen 2002). Korvataanko muiden medioiden käyttöä tietokoneella? Entä eristääkö tietokone käyttäjänsä sosiaalisista kontakteista?

Ratkaisuna yksinäisten iltapäivien ongelmaan Suomessa on aloitettu kunnallisesti järjestetty aamu- ja iltapäivätoiminta. Parhailtaan laki koskee peruskoulun 1.- ja 2.-luokkalaisia. Toimintaa on vaadittu laajennettavaksi myös 3.–9.-luokkalaisiin (Lapsiasiavaltuutettu ym. 2006). Lisäksi on kehitetty niin sanotun kokonaiskoulupäivän, tai eheytetyn koulupäivän, mallia (Pulkkinen 2002; Pulkkinen & Launonen 2005). Tässä mallissa eri vapaa-ajan harrastuksia siirretään koulupäivän sisään niin, että koulupäivän pituus alkaa muistuttaa enemmän vanhempien työpäivän kestoa. Näin koululaisten yksinolon mahdollisuus pienenee. Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmaan vuosille 2008–2011 sisältyikin valtakunnallinen koulupäivän eheyttämisen kehittämishanke 1.–9.-luokkien oppilaille. ”Hankkeessa kehitetään koulupäivän muodostamista vähentäen lapsen yksinolon aikaa siten, että koulupäivä tukee aiempaa kokonaisvaltaisemmin lasten ja nuorten luovuutta, oppimista ja kasvua” (Opetusministeriö 2007, 25).

19 ”Nuoruusikä tarkoittaa käyttäytymiseen liittyviä muutoksia kypsyttäessä aikuisten kulttuuriin” (Pulkkinen 2002, 105).

20 Moraalipaniikkia on nähtävissä myös työttömien ajankäytön stereotyyppiöissä.

Kokonaiskoulupäivän malli on nostattanut myös kritiikkiä. Hannele Forsberg ja Harriet Strandell pitävät sitä valvonnan ja kontrollin lisäämisenä. He toteavat, että lapsuus siirtyy tällöin kodin ja perheen piiristä julkiseen sfääriin. (Forsberg & Strandell 2006, 2007; Strandell & Forsberg 2005.) Myös lastenkulttuuria tutkineiden Anna Anttilan ja Kaija Rensujeffin (2009, 119) mielestä koulupäivän eheyttäminen lisää lapsuuden ja nuoruuden aikuisvaltaista kontrollia entisestään ja vähentää vapaan yksin- ja yhdessäolon mahdollisuuksia.

Joissakin kunnissa lapsille on asetettu myös kotiintuloaikoja iltaisin. Tätä tutkinut Timo Harrikari (2006, 2008) puhuu uudesta ”puuttumisen kulttuurista”, jonka yhtenä tunnusmerkkinä on kaikkien lasten ja nuorten pitäminen potentiaalisina riskeinä.

Riitta Jallinoja (2004, 2006) liittää julkisuudessa nousseen keskustelun lasten yksinäisistä iltapäivistä familismin nousuun. Huolestunut kirjoittelu lasten ja nuorten pahoinvoinnista heijastaa ”pelon kulttuuria” (Furedi), ”moraalipaniikkia” (Crichter; Cohen), ”pessimismia” (Bennett) tai ”pelon ilmapiiiriä” (Barbalet). ”Kenelle tahansa voi siten sattua mitä pahaa tahansa” (Jallinoja 2004, 95).

Perustuuko huoli lasten ajankäytöstä kuitenkin tutkimustietoon? Tiedetäänkö lasten ajankäytöstä ja yksinolosta tarpeeksi? Ajankäyttöaineistolla saadaan tietoa kymmenen vuotta täyttäneiden lasten toiminnasta, sen ajoitumisesta, yksin- ja yhdessäolosta sekä paikasta, jossa aikaa vietetään. Ajankäyttöaineistoa analysoimalla voidaan löytää erilaisia ”piiloryhmiä”. William Michelson (2005) mukaan päiväkirjamenetelmä mahdollistaakin käyttäytymisen perusteella tapahtuvan otannan (behavioral sampling). Päiväkirjatietoja hyväksi käyttämällä aineistosta voidaan poimia omiksi osaryhmikseen tietyllä tavalla käyttäytyviä vastaajia. Yksin kotona olleet koululaiset ovat tästä esimerkkinä. Heitä ei olisi muuten mahdollista rajata tutkimuskohteiksi.

Lapsuuden aika ja paikka

1980-luvulla syntynyt uusi yhteiskuntatieteellisesti orientoitunut lapsuudentutkimus (Alanen 2009) korostaa lapsia yhteiskunnallisina subjekteina ja pyrkii edistämään lapsuuden näkyväksi tuleamista. ”Lapset ovat ja heidät tulee nähdä aktiivisina oman elämänsä, ympäristönsä ja omien yhteiskuntien rakentajina ja määrittäjinä.” (Eskelinen & Kinnunen 2001, 14.) Tuoreessa lasten hyvinvointia vertaileessa kansainvälisessä tutkimuksessa *lapsuusnäkökulma* tarkoitti sitä, että havaintoyksikkönä oli lapsi, ja perhettä, paikkaa ja yhteiskuntaa pidettiin kontekstina. Lisäksi tutkimuksessa korostettiin *sukupolvinäkökulmaa*: lapsuutta verrattiin muihin sukupolviin, joita ovat lasten vanhemmat ja muut aikuiset sekä vanhuksset. (Jensen 2004.)

Omat artikkelini sopivat näihin An-Margritt Jensenin (2004) esittämiin kriteereihin siten, että lapset ovat itse tiedon antajina ja havaintoyksikköinä. Perhe ja paikka ovat myös konteksteina artikkelissa VI (”yksin kotona”). Su-

kupolvinäkökulman mukaista vertailua aikuisväestöön artikkeleissani ei suoranaisesti ole.²¹ Epäsuorasti sukupolvien välistä vertailutietoa on kuitenkin artikkelissa I, jossa analysoidaan eri-ikäisten lasten vanhempien ajankäyttöä.

Aikaisemmat suomalaiset lasten ajankäytön tutkimukset

Varhaisin suomalaisten koululaisten ajankäyttöä koskeva tutkimus on vuodelta 1938 (Koskenniemi 1980). Siinä 8–12-vuotiailta koululaisilta kysyttiin eri kellonaikoina, mitä he tekivät, missä he olivat ja kenen kanssa. Tutkimus toistettiin samoissa yhdeksässä koulussa vuonna 1954. Vastaajia oli kumpakin ajankohtana noin 300. Tulosten mukaan vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana koululaisten heräämisaika (makuulta nouseminen) oli myöhentynyt ja valveillaoloaika lyhentynyt. Koulutehtäviin ja kotitöihin käytettiin vähemmän aikaa ja vastaavasti vapaa-ajan harrastuksiin, erityisesti radion kuunteluun ja elokuvien katseluun käytettiin enemmän aikaa. (Emt.)

Myös 1970-luvulla tehtiin joitakin yksittäisiä muutamaa koululuokkaa koskevia tutkimuksia koululaisten ajankäytöstä (Koskenniemi 1980; Alanen ym. 1978). Verrattuna 1950-lukuun koululaisten nukkumaanmeno oli selvästi myöhentynyt ja valveillaoloaika pidentynyt. Koulutehtävien ja kotitöiden osuus koululaisten ajankäytöstä oli edelleen pienentynyt. Viihteen osuus vapaa-ajasta oli television tulon myötä lisääntynyt. (Koskenniemi 1980.)

Koululaisten nukkumistottumuksia on tutkittu osana Maailman terveysjärjestön koordinoimaa WHO-koululaistutkimusta vuodesta 1984 lähtien. Tutkimus on toistettu sen jälkeen kuusi kertaa. Viimeisin tutkimus on vuodelta 2006. (Tynjälä & Kannas 2004; Välimaa, Ojala, Tynjälä, Vuori, Villberg & Kannas 2007.) Lisäksi 12–18-vuotiaiden nuorten nukkumistottumuksia on tutkittu nuorten terveystapatutkimuksissa vuodesta 1979 lähtien. Vuodesta 2002 lähtien kouluterveyskyselyissä on selvitetty 14–15-vuotiaiden nukkumaanmenoajoja koulupäivinä. (Luopa, Pentikäinen & Jokela 2008, 72; Rimpelä & Rimpelä 2002.)

Näiden tutkimusten mukaan koululaisten yöunen pituudessa koulupäivinä ei tapahtunut 1980-luvulla olennaisia muutoksia, mutta 1990-luvun lopulla yöunen pituus lyheni selvästi, ja myöhään nukkumaan menevien osuus kasvoi. Nukkumisrytmi koulu- ja vapaapäivien välillä erilaistui. Vuosien 1998 ja 2002 välillä myöhään valvovien osuus kuitenkin pieneni. (Rimpelä & Rimpelä 2002; Tynjälä & Kannas 2004; Tynjälä, Villberg & Kannas 2002; Välimaa ym. 2007.)

Lasten ja nuorten liikuntaa on tutkittu haastattelemalla useassa laajassa väestötutkimuksessa (katsauksia Fogelholm, Paronen & Miettinen 2007; Halme & Laine 2005; Laakso, Nupponen, Rimpelä & Telama 2006; Tammelin 2009). Nuorten terveystapatutkimuksessa tutkitaan 12–18-vuotiaita joka toi-

21 Hannele Sauli (2003) on täydentänyt artikkelin V tietoja vertaamalla koululaisten ja heidän vanhempiansa päivärytmiä.

nen vuosi. Myös edellä mainitut WHO-koululaistutkimus ja Kouluterveyskysely sisältävät liikuntaa koskevia kysymyksiä. Neljän vuoden välein tehtävä Suuri kansallinen liikuntatutkimus tuottaa tietoja liikunnasta jo kolmivuotiaista lähtien. (Tammelin 2009.) Tuija Tammelinin (2008, 13) mukaan varsinainen vapaa-ajan liikunnan harrastaminen saadaankin kartoitetuksi kyselytutkimuksilla varsin hyvin. Hänen mielestään yleinen fyysinen aktiivisuus, kuten liikkuminen paikasta toiseen esimerkiksi kävellen tai pyörällä, on kuitenkin kyselyillä vaikeammin mitattavaa. Fogelholmin, Parosen ja Miettisen (2007) mielestä riittämättömästi tietoa on koulumatkojen ja -päivien liikunnasta sekä sellaisesta fyysisestä aktiivisuudesta, jota lapset eivät miellä ”liikunnan harrastamiseksi”. Samoin alle kouluikäisten ja alakouluikäisten liikunnasta tietoa on vähän. (Emt., 40.) Halmeen ja Laineen (2005, 5) mukaan liikuntaan käytettyä ajasta on vain muutamia tutkimustietoja, jotka nekin on kerätty vaihtelevin menetelmin ja kriteerein. Heidän mielestään luotettavaa yleiskuvaa lasten ja nuorten liikuntaan käyttämästä ajasta ei saada.

Monia edellä kaivattuja tietoja saadaan kuitenkin ajankäyttötutkimuksista. Niillä saadaan selville eri toimintoihin liittyvien matkojen kesto sekä niiden kulkutapa. Esimerkiksi koulumatkoihin käytetystä ajasta vuosina 1999–2000 reilu puolet (52 prosenttia) kuljettiin jalan (Pääkkönen & Niemi 2002, 24). Koulupäivien aikana oppi- tai välitunneilla tapahtuvaa liikuntaa ajankäyttötutkimuksessa ei kuitenkaan luokitella erikseen. Ruoka- ja hypytunnit sen sijaan koodataan toiminnan mukaan. Koulun liikuntatuntien määrää on muutenkin vaikea määritellä tarkasti (Laakso ym. 2006, 8).

LIKES-tutkimuskeskuksessa tehdyssä Laps Suomen -tutkimuksessa tutkittiin 3–12-vuotiaiden lasten liikunnan määrää ja muotoa sekä liikuntaympäristöjä (Halme 2003; Nupponen, Halme & Parkkisenniemi 2005). Tutkimus toteutettiin vuosina 2001–2003, ja siihen osallistui 5 386 vuosina 1989–1999 syntynyttä lasta 84 päiväkodista ja 58 koulusta seitsemän seutukunnan alueelta eri puolelta Suomea. Tutkimusjaksoja oli vuoden aikana neljä vuodenaikajaksot selville saamiseksi. Tiedot kerättiin kyselylomakkeilla ja päiväkirjoilla. 3–8-vuotiaiden lasten ajankäyttö saatiin lasten vanhempien raportoimana kullisista päiväkirjoista, joita pidettiin kuuden peräkkäisen päivän ajan erikseen päiväkodissa ja kotona. Päiväkirjassa oli kuvattuna 20 toimintoa sekä paikka. 9–12-vuotiaat täyttivät itse aikajanapäiväkirjaa. Aktiivisuus merkittiin 10 minuutin tarkkuudella kahden vuorokauden ajalta. Käytettävissä oli kuusi aktiivisuusluokkaa: nukkuminen, makaaminen, istuminen, kevyt toiminta, liikunta ja raskas liikunta. Tulosten mukaan 9–12-vuotiaiden liikunta-aktiivisuuden keskiarvo oli 147 minuuttia päivässä. Yksilöiden välillä oli huomattavia eroja liikunnan määrässä. Pojat liikkivat enemmän kuin tytöt, vapaapäivinä harrastettiin enemmän liikuntaa kuin koulupäivinä, ja eniten liikuttiin keväällä. (Nupponen ym. 2005.) Laps Suomen -tutkimuksessa selvitettiin liikunnan määrää myös koulutuntien ja -matkojen ajalta sekä välitunneilta.

Fogelholm, Paronen ja Miettinen (2007) tiivistävät katsauksessaan liikuntatutkimusten lapsia ja nuoria koskevat tulokset seuraavasti: Pojat liikkuvat enemmän kuin tytöt. Urheiluseuroissa tapahtuva liikunta on yleistynyt 15 viime vuoden aikana erityisesti tyttöillä. Ainakin urheiluseuroissa tapahtuva liikunta vähenee jyrkästi 12 ikävuoden jälkeen. Epävarmoina tuloksina Fogelholm, Paronen ja Miettinen mainitsevat sen, että pojista noin puolet ja tytöistä noin 40 prosenttia liikkuu terveyden kannalta riittävästi. Erittäin vähän liikkuvia on pojista viidennes ja tytöistä neljännes.

Suomessa on tehty joitakin tutkimuksia pienimpien koululaisten iltapäivien vietosta. Kokonaiskoulupäiväkokeilun yhteydessä tutkittiin 1.–9.-luokkalaisten yksinoloa ilman aikuisten seuraa aamu- ja iltapäivinä vuosina 2002–2005 seitsemässä koulussa neljällä paikkakunnalla eri puolella Suomea. Tutkimuksen rahoittajana oli Suomen itsenäisyyden juhlarahasto SITRA, ja se toteutettiin Jyväskylän yliopistossa. Hankkeessa kehitettiin koulukeskeistä toimintamallia, jossa koulupäivän rakenne on uudistettu ja harrastustoimintaa tarjotaan osana koulupäivää (Pulkkinen & Launonen 2005). Tulosten mukaan vuonna 2005 tutkimusviikolla 42 prosentilla 1.–9.-luokkalaisista oppilaista oli yksinoloa ilman aikuisten seuraa ainakin yhtenä aamuna ja 62 prosentilla ainakin jonain iltapäivänä. Yksinolo kesti aamupäivisin enimmäkseen korkeintaan tunnin. Iltapäivisin yksinolon kesto oli useimmilla alle kaksi tuntia. Kokonaiskoulupäiväkokeilun aikana yksin olevien osuus oli pienentynyt. (Metsäpelto, Kotamäki, Launonen & Pulkkinen 2004; Pulkkinen & Launonen 2005, 94–101.). Tutkimuksessa tunnistettiin myös mahdollisia riskioppilaita, joita olivat ne, jotka viettivät yli 10 tuntia viikossa yksin tai toveripiirissä ja joilla ei ollut säännöllistä harrastustoimintaa. Kokeilun aikana riskioppilaiden määrä väheni vuoden aikana 77:stä 23:aan (Pulkkinen & Launonen 2005, 111).

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin tutkimuksessa selvitettiin työssäkäyvien vanhempien alle 10-vuotiaiden lasten iltapäivien viettoa (Lammi-Taskula 2004a). Tiedot perustuvat Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittaminen -hankkeen yhteydessä 15 työpaikalla tehtyyn kyselytutkimukseen ja 11 työpaikalla tehtyyn 130 haastatteluun vuosina 1996–97 (Lammi-Taskula 2004b). Tutkimuksen mukaan koululaisten yleisin iltapäivän viettopaikka oli oma koti. Lähes puolella vastaajista viimeksi kuluneen vuoden aikana lapsi oli ollut usein tai aina yksin kotona koulupäivän jälkeen. Vain viidennesellä vastaajista lapsi ei ollut koskaan kotona yksin (Lammi-Taskula 2004a, 59). Tutkimuksessa pääpaino oli lasten vanhempien kokemuksilla iltapäivähoidon järjestämisessä, ei lasten kokemisissa riskeissä.

Hannele Forsberg ja Harriet Strandell (Forsberg & Strandell 2006, 2007; Strandell & Forsberg 2005) analysoivat kvalitatiivisilla menetelmillä erään suuren suomalaisen kaupungin 8-vuotiaiden kuvauksia iltapäivistään (n=32). Lapset viettivät iltapäivänsä pääasiassa kotona, joskus yksin, joskus oman vanhempansa tai muun aikuisen seurassa. Osa vietti iltapäivät isomman sisaruksen seurassa. Harva lapsista oli kotonaan pitkiä aikoja täysin yksin. Las-

ten kuvauksissa yksinolon positiiviset kokemukset korostuivat negatiivisia enemmän: yksinolo ei ollut aina mukavaa, mutta joskus yksinolo koettiin tarpeelliseksi ja itse halutuksi olotilaksi.

Helsingin kaupunki teetti koululaisten iltapäivien ajankäyttöä koskevia tutkimuksia vuosina 1998 ja 2000 (Keskinen 2000, 2001). Lisäksi Hanna Pennanen keräsi helsinkiläisiltä neljäsluokkalaisilta peruskoululaisilta tietoja iltapäivien ajankäytöstä keväällä ja syksyllä 1999 (Pennanen 2000). Syksyllä 1998 kerätty aineisto koski 9–12-vuotiaiden koululaisten iltapäivien ajankäyttöä sekä sitä, mitä toimintaa lapset ja huoltajat toivoivat koululaisten iltapäivään. Kysely tehtiin 20 koulussa, ja siihen vastasi 1 272 oppilasta, joista 78 prosenttia vastasi huoltajan kanssa ja 22 prosenttia itsenäisesti. Tulosten mukaan 57 prosenttia koululaisista ei ollut ollenkaan yksin kotona, alle tunnin yksin oli 21 prosenttia, yhdestä kolmeen tuntiin 17 prosenttia ja yli kolme tuntia neljä prosenttia tutkituista koululaisista. Mielenkiintoinen piirre oli, että ne, jotka vastasivat yhdessä huoltajan kanssa, ilmoittivat vähäisempää yksinoloa kuin itsenäisesti vastanneet. (Keskinen 2000.)

Vuonna 2000 helsinkiläisille koululaisille tehdyssä vapaa-aikatutkimuksessa kysyttiin 10–12-vuotiailta peruskoululaisilta (n=692) *Kuinka kauan olit eilen koulupäivän jälkeen yksin?*. Otoksessa oli mukana 51 koulua. Vastanneista 40–41 prosenttia ei ollut lainkaan yksin kotona. Yli kolme tuntia oli yksin joka kymmenes. Ruotsinkieliset koululaiset olivat, kuten vuonna 1998, suomenkielisiä vähemmän yksin. Yksinolossa ei ollut eroa ydinperheiden, yksinhuoltaja- tai uusperheiden välillä. (Keskinen 2001, 96–97.)

Pennasen (2000) tutkimuksen vastaajina oli 457 helsinkiläistä 10–11-vuotiaista peruskoululaista eri puolilta kaupunkia. Yksinolon osuus iltapäivien tunteista oli 34 prosenttia. Ilman aikuisen seuraa vietettiin 56 prosenttia iltapäivistä. (Emt., 43–47.)

Väestöliiton perhebarometrin 2001 aiheena oli *Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin* (Paajanen 2001). Siinä kartoitettiin missä, kenen kanssa ja mitä tehden pienet suomalaiset viettävät aikaansa iltaisin ja viikonloppuisin. Postikysely kohdistettiin 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten huoltajille. Otos oli valtakunnallinen, Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta alueellisesti kattava, ja koostui suomenkielisistä huoltajista. Tulosten mukaan 56 prosenttia lapsista oli ollut joskus iltapäivisin yksin kotona. Pääsääntöisesti lapset olivat yksin vain satunnaisesti. Säännöllisesti vähintään kerran viikossa oli yksin 21 prosenttia 8-vuotiaista, kolmannes 11-vuotiaista ja ainoastaan yksi prosentti 5-vuotiaista. (Emt., 23.) Yksinolon kestoa kyselyssä kartoitettiin kysymällä huoltajilta *Jos lapsenne viettää aikaa iltapäivisin yksin kotona, niin kuinka monta tuntia hän on yksin ennen kuin aikuisia tai vanhempia sisaruksia tulee kotiin?* Tulosten mukaan viisivuotiaista lapsista 98 prosenttia ei ollut iltapäivisin yksin kotona lainkaan. Kahdeksanvuotiaista lapsista noin 40 prosenttia oli arkipäivinä joskus yksin kotona 1–2 tuntia ja 14 prosenttia tätä kauemmin. Vastaavat luvut 11-vuotiaista lapsista olivat noin 60 prosenttia ja 15 prosenttia. (Emt., 24.)

Edellä mainitut lasten yksinolon tutkimukset koskevat Paajasen tutkimusta lukuun ottamatta vain muutamaa paikkakuntaa. Suomessa ei ole tehty koko väestöryhmää kattavaa tutkimusta koululaisten yksinolosta, mitä voidaan pitää merkittävänä puutteena, sillä nyt emme tiedä lasten ajankäytön todellisuutta maan eri alueilla, kotitalouksissa tai sosiaaliryhmissä.

Tiedot yksinolosta ja sen kestosta perustuvat Pulkkinen ja Launosen, Lammi-Taskulan, Paajasen sekä Keskinen tutkimuksissa haastattelulla ja kyselyillä saatuihin arvioihin. Kokonaiskoulupäivätutkimuksessa oppilailta kysyttiin edeltävän viikon jokaisen aamupäivän osalta: *Kuinka kauan olit yksin (ilman aikuisen läsnäoloa) ennen lähtöäsi kouluun?* vastaavasti iltapäivien osalta kysyttiin: *Kuinka kauan olit kotona tai kavereiden kanssa koulun jälkeen, ennen kuin joku aikuinen tuli kotiin?* (Metsäpelto ym. 2004, liite 1.) Vastaukset annettiin tunteina ja minuutteina. Yksinolo on siis määritelty ilman aikuisten seuraa olemiseksi. Lomakkeet täytettiin luokanopettajan tai -ohjaajan valvonnassa, mutta niihin pyydettiin myös vanhempien allekirjoitus. Tämän todettiin laskeneen vastausaktiivisuutta. (Pulkkinen & Launonen 2005, 94–95.) Joissakin kouluissa vastausprosentit jäivätkin hyvin mataliksi; esimerkkinä mainitussa jyväskenläläisessä koulussa se oli 36,3 prosenttia. Samoin riskioppilaiksi tunnistetuista vain 36,4 prosenttia palautti lomakkeen keväällä 2004. (Metsäpelto ym. 2004, 25).

Stakesin ja Väestöliiton tutkimuksissa yksinoloa ei kysytty lapsilta itseltään, vaan heidän vanhemmiltaan. Strandellin ja Forsbergin tutkimuksessa käytettiin haastattelujen lisäksi muitakin laadullisen tutkimuksen menetelmiä, muun muassa päiväkirjalomakkeita (Strandell & Forsberg 2005, 611). Tarkkoja arvioita yksinolon kestosta Strandell ja Forsberg eivät kuitenkaan esitä, vaan toteavat esimerkiksi, että ”harva on kotonaan pitkiä aikoja täysin yksin” (emt., 612).

Pennanen (2000) käytti tutkimuksessaan ajankäyttöpäiväkirjaa, johon koululaiset kirjasiivat omin sanoin puolen tunnin tarkkuudella, mitä he tekivät, kenen kanssa olivat, oliko paikalla aikuisia, missä olivat sekä miltä tuntui (viisi erilaista hymiötä). Päiväkirja täytettiin kahdelta iltapäivältä. Lisäksi osaa vastaajista pyydettiin kirjoittamaan aine siitä, millainen iltapäivä olisi mukava.

Anna Niemelän (2007) tekemän lasten ja nuorten hyvinvointitutkimusta koskevan katsauksen mukaan lisää tutkimustietoa kaivataan lasten vapaaajasta, ihmissuhteista ja tunteista. Tähän saakka tutkimuksissa ovat painottuneet lasten elämää kehystävät instituutiot, kuten perhe, päiväkotit, koulu sekä sosiaali- ja terveyspalvelut. Alakouluikäisten lasten arjesta on hyvin vähän tutkimustietoa. Lisää tutkimusta tarvitaan esimerkiksi lasten yksinäisyyden kokemisesta sekä television ja tietokoneen roolista lasten arjessa. (Emt., 34–35.) Myös Tuija Tammelin (2008, 13) kaipaa lisää tietoa koululaisten liikkumattomana viettämästä ajasta, kuten television ja tietokoneen ääressä vietetystä niin sanotusta ruutuajasta.

Kansainväliset tutkimukset

Lasten ajankäyttöä ei ole tutkittu kansainvälisesti kovinkaan paljoa. Asher Ben-Arieh ja Anat Ofir (2002) kävivät läpi perhetutkimuksen, psykologian ja sosiologian tutkimustietokantoja vuosilta 1982–2000 sekä tekivät kansainvälisen tutkijakyselyn. Tuloksena oli ainoastaan 22 lasten ajankäyttöä koskenutta tutkimusta. Kielirajauksen vuoksi valtaosa näistä tutkimuksista oli tehty Yhdysvalloissa.²²

Suurin osa tutkimuksista kohdistui 12–18-vuotiaisiin. Sitä nuorempia koskeneita tutkimuksia oli vähän.²³ Monet tutkimuksista keskittyivät erityis-teemoihin, kuten ajankäytön ja tietyn käyttäytymisen, taitojen tai riskiteki-jöiden suhteisiin. Erikseen on tutkittu television ja muun median käyttöä, liikuntaa tai lukemista. Koko ajankäytön tutkimus on harvinaisempaa, var-sinkin nuorempien lasten kohdalla. (Emt., 233–234.)

Ben-Arieh ja Ofir (2002) ovat sitä mieltä, että jos haluamme tutkia lap-suutta sosiologisena ilmiönä ja ymmärtää paremmin lasten ajankäytön ja hyvinvoinnin rakenteita, tarvitaan lasten *koko* ajankäytön tutkimusta. Tämä vaatii, että tutkimuksen kohdeperusjoukkona on koko lapsiväestö, ei vain jokin tietty väestöryhmä.

Lapsuus on sosiaalisesti muuttuva konstruktio. Suurin muutos lapsuudes-sa on ollut se, että lapset viettävät nykyään eniten aikaa koulussa eikä työssä. Myös teknologiset innovaatiot ovat muuttaneet lapsuuden rakennetta. Ashe-rin ja Anat Ofirin (2002, 237) mielestä lapsuuden muutos näkyy parhaiten lasten ajankäytön muutoksissa.

Tulokset

Väitöskirjassani tuon esiin lasten itsensä täyttämien päiväkirjatietojen poh-jalta, miten koululaiset käyttävät aikaansa, ja kenen seurassa he viettävät il-tapäivänsä. Miten yleistä koululaisten yksinolo on? Lisäksi tarkastelen lasten vapaa-ajan harrastuksia ja Internetin käyttöä haastatteluaineistojen pohjalta. Myös nämä tulokset perustuvat lasten itsensä antamiin tietoihin.

Koululaisten ajankäyttö

Artikkelissa V kysyin, onko ajankäyttötutkimuksen perusteella syytä olla huo-lissaan koululaisten ajankäytöstä. Nukkuvatko koululaiset liian vähän? Kuluu-ko koululaisten vapaa-aika pelkästään television ja tietokoneen parissa?

22 Englanninkielisen alueen ulkopuolella, esimerkiksi Neuvostoliitossa, tehtiin kuitenkin jo 1920–30-luvuilla 26 tutkimusta, jotka koskivat koululaisten ja opiskelijoiden ajankäyttöä (Artemov & Novokhatskaya 2004).

23 Sama ikäpainotus koskee myös suomalaista lasten elinolojen tutkimusta (Niemelä 2007, 34).

Taulukko 5.

10 vuotta täyttäneiden koululaisten ajankäyttö vuosina 1987–88 ja 1999–2000 koulu- ja vapaapäivinä oppilaitoksen mukaan, minuuttia vuorokaudessa

Toiminto	Koulupäivät				Vapaapäivät			
	Peruskoulu		Lukio		Peruskoulu		Lukio	
	1987- 1988	1999- 2000	1987- 1988	1999- 2000	1987- 1988	1999- 2000	1987- 1988	1999- 2000
Ansiotyö	3	1	5	11	5	4	4	8
Kotityö	45	42	60	58	92	76	108	101
Nukkuminen	540	532	489	488	612	623	581	616
Ruokailu, peseytyminen	106	108	112	121	104	114	120	108
Oppilaitoksessa opiskelu	317	303	309	287	0	0	0	0
Läksyt ja opiskelu kotona	48	40	98	66	18	13	60	45
Koulumatkat	40	42	44	47	0	0	0	0
Vapaa-ajan opiskelu	4	1	7	4	1	0	1	0
Opiskelu yhteensä	409	386	458	403	19	13	61	45
Osallistuva toiminta	6	5	4	6	11	8	11	10
Liikunta ja ulkoilu	45	48	26	44	86	78	51	52
Kulttuuri- ja huviaisuus	6	4	5	6	9	9	16	12
Lukeminen	38	22	42	25	59	36	59	33
Radion kuuntelu	3	1	4	3	6	3	8	5
Television katselu	95	115	97	115	158	191	132	190
Seurustelu perheen kanssa	9	4	8	3	13	9	8	4
Seurustelu tuttavien kanssa	49	42	56	40	87	78	111	77
Harrastukset	45	73	38	67	90	114	73	103
Muu vapaa-aika	15	17	8	15	20	19	16	16
Vapaa-ajan matkat	26	25	28	32	68	47	81	56
Vapaa-aika yhteensä	336	357	315	355	607	591	566	558
Erittelemätön	1	13	1	4	1	19	0	4
Yhteensä	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440
Tutkimuspäiviä	1 043	382	187	158	519	437	135	177

Lähde: Ajankäyttötutkimukset 1987–1988 ja 1999–2000, Tilastokeskus

Taulukkoon 5 on koottu yhteen peruskoululaisten ja lukiolaisten ajankäyttö koulu- ja vapaapäivinä lukukausien aikana vuosina 1987–1988 ja 1999–2000. Nukkumisaikaa koskevien tulosteni mukaan koululaiset nukkuivat keskimäärin unitutkijoiden suosittelman määrän²⁴, mutta koulu- ja vapaapäivien välillä nukkumisessa oli suuria eroja. Yli 10-vuotiaat ala-astei-

24 Unitutkijoiden mukaan murrosikäisten optimi unentarve on noin 9 tuntia vuorokaudessa (Tynjälä, Villberg & Kannas 2002, 2997). Luku perustuu Stanfordin yliopistossa tehtyihin laboratoriotutkimuksiin, joissa alkuaan 10-, 11- ja 12-vuotiaat nuoret kävivät viiden-kuuden vuoden ajan kolme yötä kerrallaan. Iästä tai kehitysasteesta riippumatta nuoret nukkuivat noin 9,25 tuntia mahdollisesta 10 tunnista (Carskadon 1999, 349). Yhdysvaltain kansallinen unijärjestö suosittelee tätä unimäärää teini-ikäisille (National Sleep Foundation 2010).

käiset nukkuivat koulupäivinä yli yhdeksän tuntia. Yläasteella ja lukiossa olevat nukkuivat runsaat kahdeksan tuntia.

Vapaapäivinä univelkaa otettiin takaisin; silloin nukuttiin lähes 10,5 tuntia. Ero nukkumisessa koulu- ja vapaapäivien välillä kasvoi vielä 1990-luvulla.

Opiskelu ja kotitehtävien tekeminen veivät koulupäivinä runsaan neljänneksen koululaisten päivästä: ala-asteella kuusi tuntia, yläasteella ja lukiossa lähes seitsemän tuntia. Läksyjä peruskoululaiset tekivät koulupäivinä 40 minuuttia. Lukiolaisten kotitehtävät vaativat jo yli tunnin. Vapaapäivinäkin kotitehtäviin kului aikaa varsinkin yläasteella ja lukiossa. Tyttöjen ja poikien välillä opiskelussa oli eroa siten, että lukiolaistyöt käyttivät poikia enemmän aikaa kotitehtävien tekemiseen.

Koulunkäyntiin käytetty aika oli vähentynyt 1980-luvun loppuun verrattuna. Syynä lienevät kuntien säästötoimet muun muassa tukiopetuksessa ja kerhotoiminnassa (Niemi & Pääkkönen 2001, 11–12; Pulkkinen & Launonen 2005, 21). Peruskoululaisilla vähennystä oli parikymmentä minuuttia ja lukiolaisilla jo lähes tunti koulupäivää kohti. Sekä koulussa vietetty aika että läksyjen tekeminen kotona olivat lyhentyneet. Lukiolaiset tekivät vuosituhannen vaihteessa kotitehtäviä puoli tuntia vähemmän kuin 12 vuotta aikaisemmin. Tulos saattaa viitata myös vaatimustason alenemiseen lukio-koulutuksen laajenemisen myötä.

Ansiotyön tekeminen oli koululaisilla vielä vähäistä. Lukiolaisista kuitenkin kahdeksan prosenttia oli tehnyt ansiotyötä koulupäivänä. Heidän ansiotyöhön käyttämänsä aika oli kaksinkertaistunut 1980-luvun loppuun verrattuna. Kotitöihin koululaiset käyttivät koulupäivinä aikaa puolesta tunnista tuntiin. Kotitöiden määrä kasvoi iän myötä. Vapaapäivinä kotitöiden tekeminen kaksinkertaistui koulupäiviin verrattuna. Ostokset ja siivous olivat yleisimmät koululaisten tekemät kotityöt. Sukupuolten välinen ero kotitöiden tekemisessä alkoi näkyä jo yläasteella, jolloin tytöt ohittavat pojat kotitöiden määrässä.

Television katselu oli koululaisten suosituin vapaa-ajan viettotapa. Television ääressä kului kolmasosa vapaa-ajasta. Koulupäivinä televisiota katsottiin kaksi tuntia ja vapaapäivinä yli kolme tuntia. Koululaisten television katselu kasvoi vielä 1990-luvulla. Yli puolet koululaisista katsoi koulupäivinä televisiota alle kaksi tuntia. Joka kymmenes koululainen ei katsonut tutkimuksen kohteena olleena koulupäivänä lainkaan televisiota. Vapaapäivinä alle kaksi tuntia televisiota katsovien osuus putosi kolmannekseen. Yli viisi tuntia televisiota katsoi silloin noin viidesosa koululaisista, yläasteikäisistä jopa joka neljäs.

Television katselun lisääntymisestä huolimatta liikunta ja ulkoilu olivat säilyttäneet suosionsa koululaisten vapaa-ajassa. Koulupäivinä liikuntaa harrastettiin lähes tunti. Nuorimmat koululaiset liikkuvat ja ulkoilivat vapaapäivinä puolitoista tuntia. Lukiolaiset olivat lisänneet liikuntaa koulupäivinä parikymmentä minuuttia 12 vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Pojat harrastivat liikuntaa selvästi enemmän kuin tytöt. Vapaa-aikatutkimuksen 2002 mukaan lähes kaikki 10–17-vuotiaat lapset harrastivat liikuntaa vii-

koittain talvella ja kesällä 2002. Pyöräily ja uinti olivat lasten suosituimmat liikuntalajit. (VII²⁵.)

Kuten liikuntaan, myös sosiaaliseen kanssakäymiseen käytettiin koulupäivinä vajaa tunti. Sosiaaliseen kanssakäymiseen luetaan ajankäyttötutkimuksessa vain varsinainen seurustelu ja juttelu perheenjäsenten tai tuttavien kanssa. Jos kavereiden kanssa pelataan vaikka tietokonepelejä, se luokitellaan pelaamiseksi eikä sosiaalisesti kanssakäymiseksi. Vapaapäivinä sosiaalista kanssakäymistä koululaisilla oli liikunnan tavoin noin puolitoista tuntia. Huomattava osa tästä ajasta oli kavereiden kanssa olemista. Matkapuhelinten nopeasta yleistymisestä huolimatta sosiaaliseen kanssakäymiseen käytetty aika väheni 1990-luvulla niin koululaisilla kuin koko väestölläkin (Niemi & Pääkkönen 2001).

Vapaa-aikatutkimuksen 2002 mukaan elokuvissa käyminen oli edelleen lasten suosituin kulttuuriharrastus. Noin 70 prosenttia lapsista oli käynyt elokuvissa puolen vuoden aikana. Omaehtoisista harrastuksista käsitöiden tekeminen oli suosituin. Vaikka käsityöharrastus oli vähentynyt 20 vuoden aikana, silti yli puolet tytöistä ja pojista teki käsitöitä vuonna 2002. Kuvataiteiden harrastaminen oli puolestaan yleistynyt. Tyttöillä kuvataiteet olivat käsitöitäkin suosituimpi harrastus. (VII.)

Julkisuudessa esitetyistä peloista huolimatta tietokoneen suurkuluttajia oli vuosina 1999–2000 vielä varsin vähän. Valtaosa koululaisista oli tietokoneella alle kaksi tuntia. Vähintään kaksi tuntia tietokoneella vietti 15 prosenttia ala-asteella olevista ja noin kahdeksan prosenttia muista. Vapaapäivinä vähintään kaksi tuntia tietokoneen parissa olleiden osuus pysyi ala-asteikäisillä noin 15 prosentissa, johon se nousi myös yläasteella ja lukiossa.

Vuosina 1999–2000 poikien ja tyttöjen väliset erot tietokoneen käytössä olivat vielä suuret. Yli 10-vuotiailla peruskoulua käyvillä pojilla tietokoneen kanssa kului yli tunti päivässä, kun vastaavikäiset tytöt olivat tietokoneella noin kaksikymmentä minuuttia. Lukiossa opiskelevat pojat käyttivät tietokonetta noin tunnin päivässä ja tytöt keskimäärin vain neljännestunnin. Peruskoululaisten tietokoneen käyttö oli lähinnä pelaamista. Lukiolaisillakin pelaamisen osuus oli noin kaksi kolmasosaa koko tietokoneella vietetystä ajasta. Tietokonepelien lisäksi tähän sisältyivät myös konsolipelit.

Tietokoneen parissa vietetty aika oli selvästi vähäisempi kuin liikuntaan käytetty aika, puhumattakaan television katsomisajasta. Vuosien 1999–2000 jälkeen tietokoneet ja nopeat Internet-yhteydet ovat kuitenkin yhä yleistyneet suomalaisissa kodeissa, joten nykyisin koululaisten vapaa-aika on todennäköisesti tietokonekeskeisempää kuin kymmenen vuotta sitten.

Artikkelissa VII tutkin lasten tietokoneen ja Internetin käyttöä tuoreemman tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimuksen pohjalta. Sen tiedot kuvaa-

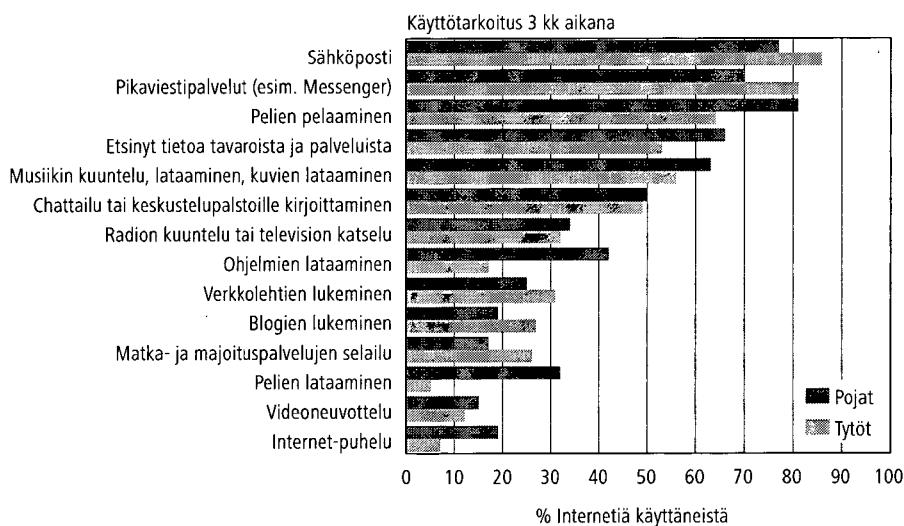
25 Artikkelissa VII tarkastellaan 10–17-vuotiaita lapsia. Kohderyhmä poikkeaa siten hieman artikkeleissa V ja VI mukana olleista koululaisista.

vat tilannetta vuoden 2006 keväällä.²⁶ Lähes kaikilla 10–17-vuotiailla lapsilla oli kotona tietokone tutkimusajankohtana. Myös Internet-yhteys oli käytettävissä kotona yhdeksällä lapsella kymmenestä. Lähes kaikki lapset olivat myös käyttäneet tietokonetta haastattelua edeltäneen kolmen kuukauden aikana. Kaksi kolmasosa lapsista sanoi käyttäneensä tuona aikana tietokonetta päivittäin tai lähes päivittäin. Myös Internetiä olivat käyttäneet lähes kaikki lapset. Internetin päivittäiskäyttäjiä oli kaksi kolmasosa kolmen kuukauden aikana Internetiä käyttäneistä. Kuten edellä kävi ilmi, pojat ovat olleet ahkerampia tietokoneen käyttäjiä kuin tytöt. Nyt tytöt ovat kuitenkin saavuttaneet ja ohittaneetkin pojat tietokoneen ja Internetin käytössä (Nurmela ym. 2007, 9).

Kommunikointi toisten ihmisten kanssa korostui lasten Internetin käytössä (kuvio 7). Sähköposti ja pikaviestintä, ”mesettäminen”, olivat tytöillä selvästi suosituimmat Internetin käyttötarkoitukset. Pojilla ykkösenä oli pelaaminen verkossa, mutta sähköposti ja pikaviestintä olivat heti seuraavaksi suosituimpia käyttötarkoituksia. Puolet nettiä käyttäneistä tytöistä ja pojista oli myös chattaillut tai kirjoitellut Internetin keskustelupalstoille. Yleistä oli myös tiedon etsiminen tavaroista ja palveluista. Musiikkia oli kuunnellut tai kuvia ladannut yli puolet 10–17-vuotiaista netin käyttäjistä, useampi pojista kuin tytöistä. Nuorimmat vastaajat olivat innokkaampia verkkopelaajia kuin heitä vanhemmat, mutta sähköposti ja pikaviestintä olivat suosittuja kaiken ikäisten lasten keskuudessa. (Kuvio 7.)

Kuvio 7.

Internetin käyttötarkoitukset 10–17-vuotiailla viimeksi kuluneiden kolmen kuukauden aikana sukupuolen ja iän mukaan 2006, % Internetin käyttäjistä

Lähde: Tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimus 2006, Tilastokeskus

26 10–15-vuotiaiden osalta nämä ovat edelleen tuoreimpia tietoja. Vuosina 2007, 2008 ja 2009 kerättyjen tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimusten alaikärajana oli 16 vuotta (Tilastokeskus 2009c).

Koululaisten yksinolo

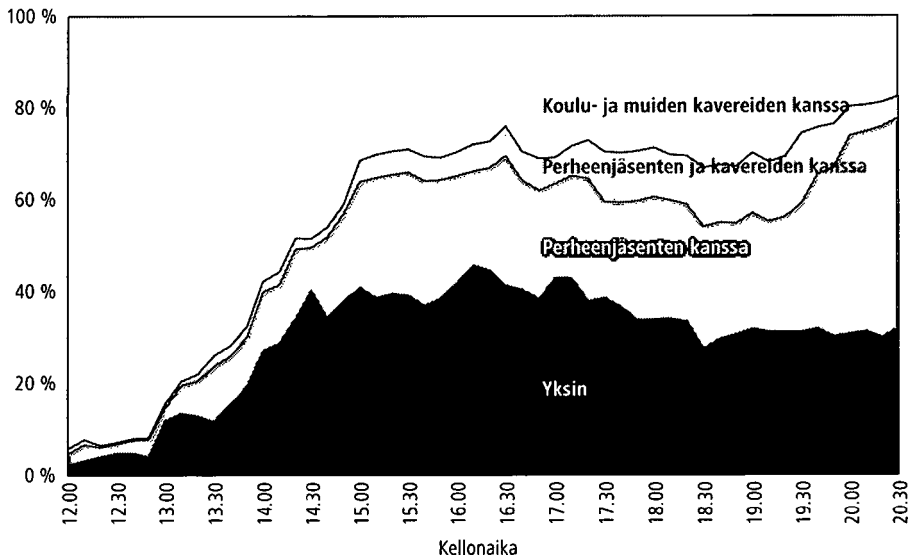
Mitä ajankäyttötutkimus kertoo koululaisten yksin olemisesta? Tätä tutkin artikkeleissa V ja VI. Artikkelissa V analysoin koululaisten yksinoloa päiväkirjojen yhdessäolotietojen avulla. Vastaaajat merkitsivät päiväkirjoihin kymmenen minuutin välein, olivatko he yksin vai yhdessä perheenjäsenten tai muiden tuttavien kanssa. Yhdessäoloon luetaan ajankäyttötutkimuksessa paitsi yhdessä tekeminen myös toisen seurassa oleminen. Yhdessäolo merkittiin päiväkirjoihin vain valveillaoloajalta.

Koulupäivinä 10–13-vuotiaat peruskoululaiset olivat yksin noin kolme tuntia eli reilun viidesosan valveillaoloajastaan. Perheenjäsenen seurassa oltiin runsas neljäsosa ja kavereiden seurassa lähes puolet valveillaoloajasta. Yläasteella opiskelevat olivat yksin 30 prosenttia valveillaoloajasta ja lukiolaiset 35 prosenttia. Koulukavereiden ja muiden tuttavien kanssa vietettiin runsaat puolet koulupäivästä. Vapapäivinä kavereiden kanssa ei oltu yhtä paljon kuin koulupäivinä.

Miten yksin- ja yhdessäolo ajoittuivat koulupäivinä? Kuvion 8 tempogrammista nähdään, että kello 12 valtaosa peruskoululaisista oli vielä koulussa kavereiden seurassa. Koulun päätyttyä puoli kolmen jälkeen enemmistö yli 10-vuotiaista peruskoululaisista vietti aikaa joko kavereiden tai omien perheenjäsenten seurassa. Yksin olevien osuus pysyi koko loppupäivän melko

Kuvio 8.

10 vuotta täyttäneiden peruskoululaisten yksin- ja yhdessäolo koulupäivinä kellonajan mukaan 1999, %

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

vakaana. Yksin oli noin 40 prosenttia yli 10-vuotiaista peruskoululaisista kello 14.30 ja kello 17.30 välisenä aikana. Sen jälkeen yksin olevien osuus pysyi noin 30 prosentissa loppuillan nukkumaanmenoon saakka. Luvut saattavat tuntua suurilta, mutta ne kertovat vain kullakin hetkellä yksin olevien osuuden. Samat koululaiset eivät ole yksin koko iltaa. Lisäksi vain osa tästä joukosta oli täysin yksin kotona, osa mahdollisesti teki omassa huoneessaan läksyjä, katsoi televisiota tai halusi muuten viettää aikaansa omassa rauhassaan.

Perheenjäsenten kanssa yhdessä olevien osuus kasvoi kello 15 jälkeen noin kolmannekseen ja pysyi suunnilleen samana puoli kahdeksaan saakka, jonka jälkeen perheenjäsenten seurassa olevien osuus kasvoi noin 50 prosenttiin.

Lukiolaisilla yksin- ja yhdessäolo oli pääpiirteissään samankaltaista kuin peruskoululaisillakin (V). Yksin olevien osuus nousi kuitenkin 50 prosenttiin kello 16 aikoihin ja pysyi koko illan suurempana kuin peruskoululaisilla. Kavereiden kanssa yhdessä olevien osuus pieneni iltapäivällä selvästi myöhemmin kuin peruskoululaisille pidempien koulupäivien takia. Toisin kuin peruskoululaisilla, tuttavien kanssa olevien osuus kasvoi myöhemmin illalla uudestaan. Perheenjäsenten kanssa yhdessäolo oli koko illan vähäisempää kuin peruskoululaisilla.

Edellä selostetussa artikkelissa V tutkin koululaisten yksinoloa niin, että täysin yksin olemista ei rajattu muusta yksinolosta, eikä yksinoloa kotona tarkasteltu erikseen. Kotitalousaineistoa käyttämällä tämä on kuitenkin mahdollista. Artikkelissa VI selvitin eri perheenjäsenten pitämiä päiväkirjoja vertailemalla, olivatko perheenjäsenet yhtä aikaa kotona, ja mitä he tekivät yhdessä. Tämä oli mahdollista, koska perheenjäsenet pitivät päiväkirjaa samoina päivinä. Artikkelissa käytän siis yhdessäolotiedon lisäksi hyväksi tietoa siitä, onko kyseisenä kellonaikana muita kotitalouden jäseniä kotona.

Kuinka kauan kotona ollaan täysin yksin niin, että ketään muita ei ole paikalla? Keskimääräisenä koulupäivänä noin puolet koululaisista ei ollut lainkaan yksin kotona, runsas viidesosa oli yksin alle tunnin ja kuudesosa yhdestä kahteen tuntiin. Vähintään kaksi tuntia yksin olleita oli joka kymmenes koululaisista. Kahden tunnin päivittäinen yksinolo on todettu rajaksi, jonka ylittäminen lisää ongelmakäyttäytymisen riskiä (Pulkkinen 2002, 29, 150).

Keskimääräisenä vapaapäivänä yli kaksi kolmasosaa koululaisista ei ollut lainkaan yksin kotona. Vähintään kaksi tuntia yksin olleita oli silloinkin runsas kymmenesosa. Keskimäärin kotona oltiin yksin koulupäivinä 38 minuuttia, mikä on neljä prosenttia kotona vietetystä ajasta. Tässä keskiarvossa ovat mukana kaikki koululaiset. Ne, jotka olivat yksin kotona, viettivät kuitenkin yksin lähes puolitoista tuntia (1 tunti 20 minuuttia). Vapaapäivinä vastaavat luvut olivat 46 minuuttia ja 2,5 tuntia. Vapaapäivinä harvemmat koululaiset olivat yksin kuin koulupäivinä (31 vs. 49 prosenttia), mutta heidän yksinolonsa kesti silloin kauemmin kuin koulupäivinä (eron merkitsevyys $p < 0,05$). Nämä keskiarvot kuitenkin aliarvioivat jonkin verran yksinoloaikaa, koska kotona vietetys-

tä ajasta kymmenisen minuuttia jäi erittelemättä puutteellisten yhdessäolotietojen takia. Osa tästä ajasta on todennäköisesti vietetty täysin yksin.

Mitkä tekijät vaikuttavat koululaisten yksinoloon? Onko vanhempien työssäkäynnillä tai kotitalouden tuloilla vaikutusta yksinolon määrään? Ovatko yksinhuoltajien lapset useammin yksin kotona? Onko sukupuolella, iällä, sisarusten lukumäärällä tai asuinalueella merkitystä? Artikkelissa VI tutkin eri taustatekijöiden vaikutusta koululaisten yksinoloon logit-malleilla. Kun mallissa selitettävänä muuttujana oli vähintään 10 minuutin yksinolo, ainoat merkitsevät selittäjät olivat koulupäivinä sukupuoli, ikä, sisarukset ja vanhempien lukumäärä. Vapaapäivinä merkitseviä selittäjiä olivat ikä, sisarukset ja äidin työssäkäynti. Selitettäessä vähintään tunnin yksinoloa koulupäivinä merkitseviä selittäjiä olivat sukupuoli, sisarukset ja vanhempien lukumäärä. Vapaapäivinä merkitseviä selittäjiä olivat vain ikä ja sisarukset. Mallien ristituloestimaatit (odds ratio OR) ja niiden 90 prosentin luottamusväli²⁷ on esitetty taulukoissa 6 ja 7 ja parametriestimaatit artikkelin VI taulukoissa 4 ja 5. Kunkin muuttujan viimeinen luokka on valittu vertailuryhmäksi, jonka parametriestimaatin arvoksi on asetettu 0, ja vastaava ristitulon estimaatti = 1. Jos luokan ristituloestimaatin arvo on suurempi kuin 1, ryhmään kuuluvan riski olla yksin kotona on suurempi kuin vertailuryhmän, kun mallin muut muuttujat on vakioitu. Vastaavasti, jos ristituloestimaatin arvo on pienempi kuin 1, ryhmään kuuluvan riski olla yksin kotona on pienempi kuin vertailuryhmän. Jos kuitenkin luottamusväli sisältää arvon 1, aineiston perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä yksinolon riskistä. (Jokivuori & Hietala 2007; Liao 1994.)

Tulosten mukaan koulupäivinä poikien riski olla yksin kotona oli yli kaksinkertainen tyttöihin verrattuna, kun ikä, sisarukset, perhetyyppi ja äidin työllisyys oli vakioitu. Vapaapäivinä poikien ja tyttöjen riskin ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä 0,10-tasolla. Nuoremmilla (10–14-vuotiailla) oli

Taulukko 6.

Koululaisten yksinoloa kotona selittävät tekijät koulu- ja vapaapäivinä 1999, ristituloestimaatit (OR) ja niiden luottamusväli

	Koulupäivät		Vapaapäivät	
	OR	90 % luottamusväli	OR	90 % luottamusväli
Pojat vs. Tytöt	2,21	1,18–4,11	1,35	0,75–2,42
10–14-vuotiaat vs. 15–18-vuotiaat	0,55	0,31–0,97	0,33	0,19–0,59
On sisaruksia vs. Ei sisaruksia	0,29	0,14–0,60	0,40	0,21–0,76
Yksinhuoltajaperhe vs. Kahden vanhemman perhe	2,29	1,03–5,08	0,89	0,40–1,98
Äiti työllinen vs. Äiti ei-työllinen	2,21	0,91–5,17	0,36	0,17–0,77

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

27 Luottamusvälin tasoksi määrättiin 90 prosenttia aineiston pienuuden takia.

pienempi riski olla yksin kuin heitä vanhemmilla (15–18-vuotiailla) sekä koulu- että vapaapäivinä. Kuten saattoi olettaa, sisarusten olemassaolo vähensi huomattavasti yksinolon todennäköisyyttä sekä koulu- että vapaapäivinä. Koulupäivinä yhden vanhemman lapset olivat useammin yksin kuin kahden vanhemman lapset. Vapaapäivinä ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Äidin työllisyys vaikutti yksinoloon merkitsevästi vain vapaapäivinä. Vaikka työllisen äidin lapsella näyttäisi taulukon 6 mukaan olevan koulupäivinä suurempi todennäköisyys olla yksin kuin ei-työllisen äidin lapsella, tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä ($p=0,13$). Vapaapäivinä työllisen äidin lapsella oli pienempi todennäköisyys olla yksin kuin ei-työllisen äidin lapsella. Tässä saattaa tulla näkyviin työssä käyvien äitien tarve kompensoida sitä, että heidän lapsensa joutuvat koulupäivinä olemaan enemmän yksin kuin työssä käymättömien äitien lapset. Varsinkin keskiluokkaisten lapsiperheiden vapaa-aika pyritään viettämään paljolti lasten ehdoilla (Malinen & Rönkä 2009, 200–202).

Mallitettaessa vähintään tunnin yksinoloa selittävien muuttujien vaikutukset olivat pääpiirteissään samankaltaisia kuin edellä (taulukko 7). Iän vaikutus ei kuitenkaan ollut enää merkitsevä koulupäivinä. Äidin työllisyydellä ei ollut merkitsevää vaikutusta vähintään tunnin yksinoloon koulu- eikä vapaapäivinä. Iällä ja äidin työllisyydellä oli kuitenkin yhdysvaikutusta siten, että vapaapäivinä vain 15–18-vuotiaat työllisten äitien lapset olivat ei-työllisten äitien lapsia todennäköisemmin yksin vähintään tunnin, kun taas 10–14-vuotiaat ei-työllisten äitien lapset olivat työllisten äitien lapsia useammin yksin.²⁸

Isän työllisyydellä ei ollut merkitsevää vaikutusta yksinoloon, kun vanhempien lukumäärä ja äidin työllisyys oli otettu huomioon. Myöskään asuin-

Taulukko 7.

Koululaisten vähintään tunnin yksinoloa kotona selittävät tekijät koulu- ja vapaapäivinä 1999, ristituloestimaatit (OR) ja niiden luottamusvälit

	Koulupäivät		Vapaapäivät	
	OR	90 % luottamusväli	OR	90 % luottamusväli
Pojat vs. Tytöt	2,66	1,21–5,86	2,15	0,94–4,90
10–14-vuotiaat vs. 15–18-vuotiaat	0,59	0,30–1,16	0,37	0,18–0,76
On sisarusksia vs. Ei sisarusksia	0,39	0,18–0,83	0,35	0,17–0,70
Yksinhuoltajaperhe vs. Kahden vanhemman perhe	3,42	1,48–7,92	1,17	0,45–3,04
Äiti työllinen vs. Äiti ei-työllinen	2,39	0,81–7,03	0,56	0,21–1,52

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

28 Mallissa olivat mukana selittäjinä sukupuoli, sisarusket, vanhempien lukumäärä sekä iän ja äidin työssäkäynnin interaktiotermit.

alueella ja kotitalouden tuloilla ei ollut merkitsevää vaikutusta yksinlooon koulupäivinä. Nämä muuttujat on jätetty pois lopullisista malleista.

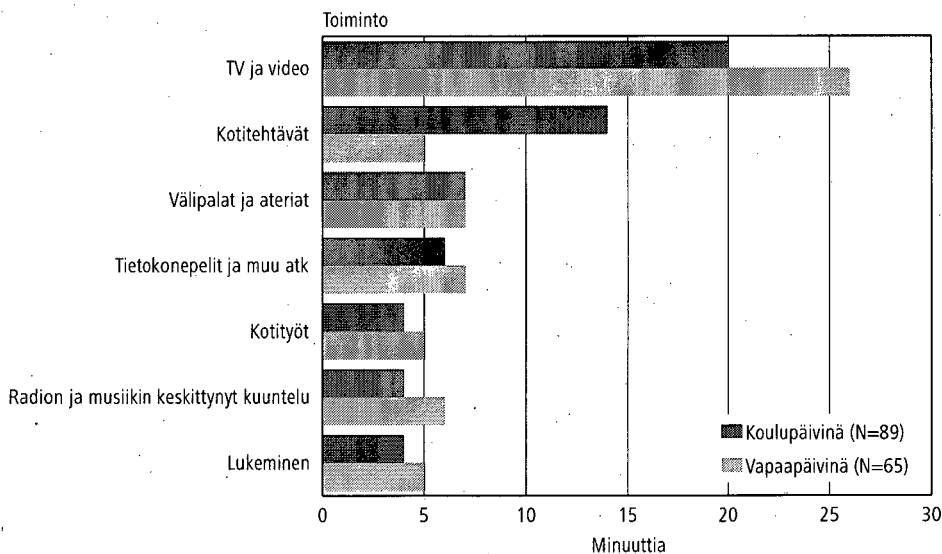
Mitä koululaiset tekevät silloin, kun kotona ei ole muita paikalla? Mukana tarkastelussa olivat vain ne, jotka olivat yksin koulu- ja vapaapäivien aikana. Tiedot perustuvat siten melko pieneen vastaajien määrään (tutkimuspäiviä 154), ja tulokset ovat vain suuntaa-antavia. Tarkastelu on rajattu valveillaoloaikaan.

Selvästi yleisin toiminto yksin ollessa oli television katselu (kuvio 9). Koulupäivinä runsas neljäsosa ja vapaapäivinä yli kolmasosa kaikesta yksin kotona vietetystä ajasta koostui television katselusta. Koulupäivinä tehtiin myös paljon kotitehtäviä. Niihin kului viidesosa yksin vietetystä ajasta. Sen sijaan tietokoneen tai pelikonsolien parissa oltiin vuonna 1999 vain kymmenesosa yksinoloajasta. Muita selvästi vähäisempiä toimintoja olivat erilaiset kotityöt, radion ja musiikin kuuntelu, lukeminen sekä peseytyminen ja pukeutuminen.

Eri riskikäyttäytymisen muodoista aineistossa on tietoa ainoastaan alkoholin käytöstä. Alkoholin käyttöä ei mainittu yhdessäkään päiväkirjassa, vaikka ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen mukaan 15–18-vuotiaista pojista 50 prosenttia sanoi juovansa alkoholia vähintään kerran kuukaudessa. Samanikäisillä tytöillä osuus oli 29 prosenttia. Onkin luultavaa, että alkoholia nautitaan kavereiden seurassa pääasiassa kodin ulkopuolella.

Kuvio 9.

Koululaisten yleisimmät toiminnot valveillaoloaikana yksin kotona koulu- ja vapaapäivinä 1999, minuuttia

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

5.4 Kiire

Kiire on nyky-yhteiskunnan polttava kysymys. Sillä on vaikutuksia yksilöiden ja perheiden hyvinvointiin, työn tuottavuuteen ja laatuun, elämänlaatuun, psyykkiseen hyvinvointiin ja stressiin sekä ajankäytön hallintaan (yksilöiden aika, yritysten ja organisaatioiden aika). Kiire on myös elämänlaadun mittari. Dave Ruston (2003, 2) huomauttaa, että ne, joilla on paljon rahaa ("money rich"), mutta puutetta vapaa-ajasta ("time poor") luokiteltaisiin perinteisen taloudellisen hyvinvointinäkemys mukaan hyväosaisiksi. Ajankäyttötutkimus tuo tähän kuitenkin lisänäkökulman juuri käytettävissä olevan vapaa-ajan määränä. Tarkastelen tässä luvussa ensiksi kiireen kokemisen objektiivista perustaa, jota on mitattu tutkimalla, paljonko ihmisillä on vapaa-aikaa. Seuraavaksi käsittelem kiireen subjektiivisen kokemisen mittaamista. Lopuksi esittelen uuden tavan mitata kiireen yleisyyttä: aikaköyhyyden.

Vapaa-ajan määrä

Yhdysvalloissa virisi 1990-luvulla vilkas keskustelu siitä, onko amerikkalaisten elämä tullut yhä työkeskeisemmäksi ja kiireisemmäksi. Juliet Schor (1991) esitti kirjassaan *The Overworked American* työvoimatilastojen pohjalta, että amerikkalaisten ansiotyöhön käyttämä aika oli lisääntynyt, ja vapaa-aika olisi vastaavasti vähentynyt. Toisaalta ajankäyttötutkimukset 30 vuoden ajalta näyttivät, että näin ei suinkaan ollut, vaan itse asiassa vapaa-ajan määrä olikin kasvanut tuona aikana (Robinson & Godbey 1999). Myös lukuisat ajankäyttötutkimukset eri maista vahvistivat tämän tuloksen (Bittman 2004, 154). Vapaa-ajan lisääntymisestä huolimatta myös kiireen kokeminen oli lisääntynyt eri maissa. Mikä siis aiheutti tämän lisääntyneen vapaa-ajan ja kiireen paradoksin?

Ristiriidalle on esitetty lukuisia selityksiä. Vaikka vapaa-ajan määrä on kasvanut koko väestön tasolla, eri väestöryhmissä kehitys on ollut erilaista. Väestörakenteen muutokset ovat vaikuttaneet vapaa-ajan määrään. Kasvanut työttömyys ja varhaiseläkkeelle siirtyminen ovat lisänneet vapaa-ajan määrää. Työajat ovat eriytyneet lyhyisiin ja pitkiin työpäiviin ja -viikkoihin, ja vapaa-aika on muuttunut pirstaleisemmaksi. (Bittman 2004; Bittman & Wajcman 2004.) Kahden ansaitsijan perheet ovat yleistyneet, mikä puolestaan lisää kiireisyyttä (Jacobs & Gerson 2004). Kiireen kokemisen lisääntymisen on katsottu aiheutuvan myös vapaa-ajan valintaongelmien kasvusta johtuvasta harhasta (Robinson & Godbey 1999).

Kiireisyyden on katsottu muodostuneen myös statussymboliksi, jolla parempiosaiset erottuvat muista (Gershuny 2005). Kun aikaisemmin etuoikeutetut luokat tekivät vähiten töitä, he työskentelevät nyt eniten. Kiireisyys voi olla erottautumisen muoto työn lisäksi myös vapaa-ajassa (Sullivan 2008). Ylempien sosiaaliryhmien kulttuurimaun on katsottu tulleen "kaikkiruokai-

semmäksi”. Perinteisen korkeakulttuurin lisäksi yläluokka suosii nyt myös matalampaa kulttuuria. On siten ehdittävä harrastaa monenlaista, ja se lisää kiireisyyden tuntua. Myös vapaa-ajan intensiteetti on kasvanut (Toivonen 2008).

Robert Goodin ja kumppanit kritisoivat perinteistä aikapaineen mitaamista ajankäyttötutkimuksen avulla, jolloin katsotaan vain toteutuneen vapaa-ajan määrää. He kysyvät, onko aikapaine tulosta omasta valinnasta vai välttämättömyydestä. Onko koettu aikapaine todellista, vai onko se vain kuviteltua? (Goodin, Rice, Bittman & Saunders 2005, 62.) Ajankäyttötutkimuksessa vapaa-aika määritellään jäännösluokkana: se saadaan, kun vuorokauden 24 tunnista vähennetään henkilökohtaisiin tarpeisiin, ansiotyöhön ja opiskeluun sekä kotitöihin käytetty aika (luku 3.3). Goodinin ja kumppaneiden mukaan toteutunut vapaa-aika ei kuitenkaan kuvaa sellaisenaan aikapainetta, koska eri toimintoihin voidaan käyttää enemmän aikaa kuin olisi välttämätöntä. Kysymys on siten pikemminkin aikapaineilluusiosta. He arvioivat välttämättömän ajan, joka tarvitaan henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen sekä ansio- ja kotityöhön. Kun tämän välttämättömän ajankäytön summa vähennetään vuorokauden 24 tunnista (tai viikon 168 tunnista) saadaan potentiaalisen, *harkinnanvaraisen* (discretionary) vapaa-ajan määrä. Kun todellisesta, käytetystä vapaa-ajasta vähennetään harkinnanvarainen vapaa-aika, saadaan luku, joka kuvaa *aikapaineilluusiota* (time-pressure illusion). (Goodin, Rice, Parpo & Eriksson 2008.)

Kun Goodin ja hänen tutkimusryhmänsä vertasivat todellista ja harkinnanvaraista vapaa-aikaa, kävi ilmi, että eniten aikapaineilluusiota esiintyi kahden ansaitsijan kotitalouksilla, joilla oli muihin kotitaloustyyppisiin verrattuna vähiten todellista vapaa-aikaa. Vähiten aikapaineilluusiota oli työssä käyvillä yksinhuoltajanaisilla, vaikka heillä kuitenkin oli käytettyä vapaa-aikaa yhtä paljon kuin kahden ansaitsijakotitalouden äideillä. (Goodin ym. 2005.)

Kiireen kokeminen

Objektiivisen tavan²⁹ lisäksi kiireen subjektiivista kokemista voidaan mitata kysymällä suoraan aikapainetta koskevia kysymyksiä. Näin on tehty myös Suomen ajankäyttötutkimuksissa. Vuosien 1999–2000 tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin: *Miten usein koette olevanne kiireinen?* Vastausvaihtoehdot olivat *jatkuvasti, silloin tällöin vai ei koskaan*. Aikapulaa mitattiin kysymällä itsensä kiireiseksi kokeneilta: *Onko sellaisia asioita, joita haluaisitte tehdä tavallisina arkipäivinä, mutta joista Teidän on luovuttava aikapulan takia?* Vastausvaihtoehdoina olivat *Kyllä* tai *Ei*. Lisäksi ajankäyttöpäiväkirjoihin sisältyi vuosina 1999–2000 kumpaakin päivää erikseen koskeva taustakysymys *Olitteko tänään kiireinen?* Vastausvaihtoehdot olivat *Kyllä* ja *Ei*.

29 Stressiä on tietysti mahdollista mitata myös kliinisesti tutkimalla virtsasta muun muassa stressihormonipitoisuuksia, kuten Olli-Pekka Ruuskanen (2004, 194) huomauttaa.

Kiireen haittaavuutta palkansaajien keskuudessa on tutkittu haastattele-malla Tilastokeskuksen työolotutkimuksessa vuodesta 1977 lähtien. Tutkimuk-sissa on toistettu joka kerta samanlainen kysymys *Aiheuttaako kiire ja kireät aikataulut työssänne haittaavaa räsitystä erittäin paljon, melko paljon, jossain määrin, melko vähän vai ei lainkaan?*. Tulosten mukaan niiden osuus, joita kii-re haittaa erittäin paljon tai melko paljon, kasvoi vuodesta 1977 vuoteen 1997 saakka, jonka jälkeen osuus pieneni vuonna 2003 ja pysyi vuonna 2008 lähes ennallaan. Naiset kokivat kiireen haitalliseksi useammin kuin miehet. Haital-lisinta kiire oli kuntasektorilla ja terveydenhoitoalan töissä. (Lehto & Sutela 2004, 2008.) Työkiire ulottaa vaikutuksensa myös perhe-elämään. Kiire työssä lisää vaikeuksia irrottautua työasioista kotona. (Tammelin 2009, 91.)

Timo Anttila, Tomi Oinas ja Jouko Nätti (2009) muodostivat ajankäyttö-tutkimuksen 1999–2000 pohjalta sekä objektiivisia että subjektiivisia aika-pulan mittareita. Tutkimusjoukkona heillä olivat 15–64-vuotiaat palkansaa-jat (n=4 866 tutkimuspäivää). Objektiivisena aikapulan mittarina he pitivät kokonaistyöaikaa, johon he lukivat ansio- ja kotityöhön sekä opiskeluun käytetyn ajan. Subjektiivisina mittareina toimivat päiväkirjan taustakysy-mys päiväkohtaisesta kiireen kokemisesta ja haastattelukysymykset kiireen kokemisesta (aina kiireinen) ja aikapulasta (on aikapulaa). Subjektiiviseen mittariin kuului lisäksi haastattelutieto siitä, haluaisiko vastaaja tehdä ny-kyistä lyhyempää työviikkoa. Aikapula korostui naisilla, hyvin koulutetuilla ja niillä, joilla oli lapsia. Anttila ja kumppanit selittivät erikseen ”yleiseen” ja ”päiväkohtaiseen” kiireeseen vaikuttavia tekijöitä logistisilla regressiomalleil-la. Selittävät tekijät oli jaettu työhön, perheeseen ja vapaa-aikaan liittyviin muuttujiin. Tuloksena oli, että yleistä aikapulaa selittivät kaikki kolme teki-jää. Päiväkohtaista aikapulaa selittivät ensisijaisesti työhön liittyvät tekijät ja vain vähäisessä määrin perheeseen ja vapaa-aikaan liittyvät tekijät.

Raija Julkunen, Jouko Nätti ja Timo Anttila (2004) tutkivat Tilastokes-kuksen toteuttamassa postikyselyssä vuonna 2001 korkeakoulututkinnon suorittaneiden kokemaa aikapulaa. Kyselyyn vastasi 1 839 henkeä, joista työssä käyviä oli 1 653 henkeä. Vastausprosentti oli 61,3. Tutkimuksessa ky-syttiin strukturoiduilla kysymyksillä sitä, mistä jouduttiin työn vuoksi tin-kimään, ja sitä, mihin haluaisi käyttää lisää aikaa. Vähiten haluttiin tinkiä lapsista ja perheen yhteisestä ajasta. Eniten työn vuoksi jouduttiin tinkimään kotityöstä, omista harrastuksista ja sukulaissuhteista. Useimmin lisää aikaa haluttiin omille harrastuksille ja perheelle.

Olli-Pekka Ruuskanen (2004) tutki väitöskirjassaan ajankäyttötutki-muksen 1999–2000 aineistolla monisuorittamisen (usean asian tekeminen samanaikaisesti) ja kiireen kokemisen välistä yhteyttä: onko monisuoritta-minen keino saada lisää aikaa ja vähentää siten stressiä. Tulokset olivat kak-sitahoisia: toisaalta monisuorittamisen ja ”päiväkohtaisen kiireen” (päiväkir-jan kiire-kysymys) välillä oli negatiivinen yhteys, toisaalta ”yleisen kiireen” kokemisella (haastattelukysymys) oli joissain tapauksissa positiivinen yhteys

monisuorittamiseen. Ruuskanen päättelee, että ”yleisen kiireen” vallitessa monisuorittaminen olisi keino ostaa lisää tehokasta aikaa. (Emt., 224–225.)

Aikaköyhyys

Viimeaikaisessa keskustelussa tuloköyhyyden rinnalle on nostettu aikaköyhyyden käsite (time poverty). Ajatus on lähtöisin Clair Vickeryn vuonna 1977 julkaisemasta artikkelista *The time-poor: a new look at poverty* (Vickery 1977). Myöhemmin käsitettä ovat kehittäneet erityisesti australialaiset Robert Goodin (tutkimusryhmineen) ja Michael Bittman. Aikaköyhiä ovat ne, joilla ei ole tarpeeksi aikaa tehdä kaikkia asioita, jotka pitäisi tehdä (Goodin ym. 2005; Vickery 1977).

Aikaköyhyydelle on tuloköyhyyden tavoin esitetty absoluuttisia ja suhteellisia kriteereitä. Tania Burchardtin (2008) mielestä *objektiivisen aikaköyhyyden* rajaksi voitaisiin kehittää asiantuntija- tai konsensusarviot välttämättömästä minimiajasta eri toimintoihin. *Suhteellisen aikaköyhyyden* määritelmä taas riippuu siitä, miten vapaa-aika jakautuu väestön keskuudessa. Esimerkiksi Michael Bittman (2004) on esittänyt analogisesti tuloköyhyyden tapaan aikaköyhiksi niitä, joiden vapaa-ajan määrä jää alle 50 prosenttiin aikuisväestön vapaa-ajan mediaanista. Bittmanin Australiaa koskevien tulosten mukaan vapaa-aikaköyhyys uhkasi niitä, joilla yhdistyivät seuraavat tekijät: kokoaikatyö, perhevelvollisuudet, ja henkilö oli nainen (emt.). Suomessa Pentti Takala (2002) arvioi ajankäyttötutkimusten 1987–1988 ja 1999–2000 aineistoilla vapaa-aikaköyhien osuuksia Suomessa. Hän piti köyhyysrajana puolta työkäisen väestön vapaa-ajan mediaanista. Näin määritelty vapaa-aikaköyhyyden raja oli 18 tuntia 40 minuuttia viikossa vuosina 1987–1988 ja 19 tuntia 15 minuuttia vuosina 1999–2000. Työkäisistä miehistä 17 prosenttia ja naisista 18 prosenttia kuului vapaa-aikaköyhiin vuosina 1999–2000.

Goodinin ja kumppaneiden (2005) mukaan pelkän vapaa-ajan määrän mukaan tarkasteltuna vapaa-aikaköyhiä olisivat puoliset kahden ansaitsijan perheissä. He eivät kuitenkaan yleensä ole tuloköyhiä. Pidemmälle menevissä tarkasteluissa pahiten vapaa-aikaköyhyyttä kokevaksi ryhmäksi nousevatkin yksinhuoltajat (Burchardt 2008; Goodin ym. 2005), vaikka heillä on enemmän vapaa-aikaa kuin parisuhteessa elävillä (Bittman 2004). He kokevat eniten aikapainetta. Ryhmään yhdistyy myös tuloköyhyys (Bittman 2004; Burchardt 2008; Forssén & Ritakallio 2009).

Johanna Lammi-Taskula ja Minna Salmi (2009b) tutkivat aikapulan ja rahapulan esiintymistä lapsiperheissä Suomessa vuonna 2006 osana Stake-sin Hyvinvointi ja palvelut (HYPA) -hanketta. Perusjoukkona olivat kaikki Suomessa asuvat perheet, joissa oli alle 18-vuotiaita lapsia. Kyselyyn vastasi 1 102 isää ja 1 762 äitiä. Vastausprosentti oli 52,4. Aikapulana pidettiin työstä johtuvaa ajanpuutetta perheen kanssa. Tulosten mukaan rahapula oli vanhempien keskuudessa yleisempää kuin aikapula. Äideistä kahdella kol-

masosalla ja isistä joka toisella ei ollut työstä johtuvaa aikapulaa perheen kanssa, mutta menojen kattaminen tuotti vaikeuksia. Neljäsosa isistä ja viidesosa äideistä kärsi sekä aika- että rahapulasta. Sellaisia äitejä ja isiä, jotka eivät kärsineet raha- eivätkä aikapulasta oli noin 15 prosenttia kaikista. Hyvin toimeentulevia, mutta perheen kanssa aikapulaa kokevia oli vain viitisen prosenttia vanhemmista. (Emt.)

Tulokset

Omassa tutkimuksessani analysoin kiireen ja aikapulan kokemista kokopäivätyötä tekevien pienten lasten vanhempien keskuudessa vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimuksen haastattelukysymysten pohjalta (artikkeli I). Olen valinnut tutkimusjoukokseni kaikkein kiireisimmän väestöryhmän. En siten pyri mittaamaan aikaköyhyyden yleisyyttä, enkä käsittele aika- ja tuloköyhyyden yhteyksiä. Saman artikkelin kokonaistyöaikaan kuvaavat luvut mittaavat kuitenkin myös kiireisyyden objektiivista perustaa. Lisäksi artikkelissa VIII tutkin, ovatko kiireiset ihmiset ylipäänsä edustettuina ajankäyttötutkimuksessa. Onko heillä aikaa täyttää ajankäyttöpäiväkirjoja? Aineistonani ovat vuosien 1987–1988 ajankäyttötutkimuksen haastatteluun osallistuneet, mutta päiväkirjanpidosta kieltäytyneet henkilöt.

Kiire ja aikapula lapsiperheissä

Artikkelissa I tarkastelin kiireen kokemista perheissä, joissa molemmat puoliset olivat kokopäivätyössä, ja perheessä oli pieniä lapsia. Miten puoliset kokivat silloin arkensa? Riittikö aika kaikkeen, vai jäikö jotain tekemättä? Artikkelissa käytin hyväksi ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 haastattelu-tietoja. Vastajailta kysyttiin: *Miten usein koette olevanne kiireinen?* Vastausten mukaan kokoaikatyötä tekevien vanhempien perheissä alle kouluikäisten lasten äideistä 42 prosenttia ja isistä 32 prosenttia vastasi olevansa jatkuvasti kiireinen. Silloin tällöin kiireinen sanoi olevansa 54 prosenttia äideistä ja 59 prosenttia isistä. Lähes kaikki äidit ja isät ilmoittivat siis kokevansa kiirettä ainakin silloin tällöin.

Aikapulaa mitattiin kysymällä itsensä kiireiseksi kokeneilta: *Onko sellaisia asioita, joita haluaisitte tehdä tavallisina arkipäivinä, mutta joista Teidän on luovuttava aikapulan takia?* Vastausten mukaan aikapulaa koki kolme neljäsosaa äideistä (75 prosenttia) ja lähes yhtä suuri osa isistä (72 prosenttia). Aikapulaa kokeneilta kysyttiin lisäksi, mitä he tekisivät, jos heillä olisi arkena enemmän aikaa. Taulukossa 8 isien ja äitien avovastaukset on esitetty ajankäyttöluokkiin koodattuina.

Vastausten mukaan alle kouluikäisten lasten äideistä melkein joka neljäs olisi halunnut käyttää enemmän aikaa kotitöihin. Myös joka kuudes isä olisi halunnut tehdä enemmän kotitöitä. Vastauksista kävi ilmi, että vanhem-

Taulukko 8.

Mihin alle kouluikäisten lasten kokoaikatyössä olevat vanhemmat haluaisivat käyttää enemmän aikaa arkipäivisin 1999–2000, %

Toiminto	Miehet %	Naiset %
Kotityö	16	22
josta lastenhoito	6	10
Liikunta	23	22
Lukeminen	7	9
Taideharrastus	5	5
Seurustelu perheen kanssa	5	2
Käsityöt	1	4
Lepäily	4	2
Nukkuminen	2	1
Opiskelu	2	2
Kulttuuritilaisuudet	1	1
Tuttavien tapaaminen	1	1
Muu	5	4
Ei aikapulaa	28	25
Yhteensä	100	100
Vastaajia	123	122

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1999–2000, Tilastokeskus

mat olisivat halunneet olla enemmän lastensa kanssa. Isät olisivat halunneet enemmän aikaa myös kodin remontointiin.

Vastauksista näkyi, että myös liikunnalle olisi haluttu selvästi enemmän aikaa kuin siihen jäi. Myös lukemiseen ja taideharrastuksille jäi pienten lasten vanhemmilla liian vähän aikaa. Enemmän aikaa olisi haluttu myös pelkkään lepäilyyn ja nukkumiseen. Toisin kuin edellisessä ajankäyttötutkimuksessa syksyllä 1987, kukaan alle kouluikäisten lasten kokoaikatyötä tekevästä vanhemmista ei sanonut tarvitsevänsä lisää aikaa ansiotyöhön. Myöskään käsityöille ei toivottu enää niin usein lisääaikaa kuin 12 vuotta aikaisemmin. (Niemi & Pääkkönen 1989, 61.)

Osallistuvatko kiireiset ihmiset ajankäyttötutkimuksiin?

Kato on ongelmallinen ajankäyttötutkimuksissa silloin, kun katoon jäävät henkilöt poikkeavat ajankäytöltään väestöstä keskimäärin. Artikkelin VIII taustana on kirjallisuudessa esitetty väite, että erityisesti kiireiset ihmiset jäisivät pois ajankäyttötutkimuksista, koska heillä ei ole aikaa täyttää pitkiä lomakkeita (Hochschild & Machung 1989, 288; Robinson & Godbey 1999, 54). Tarkastelin artikkelissa Tilastokeskuksen vuosien 1987–1988 ajankäyttötutkimuksen tietojen pohjalta, olivatko kadossa yliedustettuina ne, joilla oli puutetta ajasta, vai ne, joilla oli runsaasti vapaa-aikaa, kuten esimerkiksi työttömät. Tarkastelussa käytin hyväksi sitä aineiston ominaisuutta, että

osalta päiväkirjanpidossa kadoksi jääneiltä saatiin alkuhaastattelu. Vertasin heidän vastaustietojaan päiväkirjaa pitäneiden haastattelutietoihin.

Vuosien 1987–1988 ajankäyttötutkimuksen taustatietoina kysyttiin kiireen kokemista kahdella eri tavalla. Kaikille tutkittaville esitettiin kysymykset: *Oli-ko Teillä eilen niin kova kiire, että oli vaikea ehtiä kaikkea tehdä?* ja *Onko sellaisia asioita, joita haluaisitte tehdä tavallisina arkipäivinä mutta joista Teidän on luovuttava aikapulan takia?* Kysymykset mittaavat kiireen kokemista hieman eri tavoin. Voisi olettaa, että kiireen kokeminen *eilen* vaihtelee viikonpäivän mukaan. Jos haastattelu tehdään maanantaina, kiireen kokeminen sunnuntaina on luultavasti vähäisempää kuin arkipäivinä. Tulosten mukaan kiireen kokeminen ei kuitenkaan vaihdellut merkittävästi päiväkirjanpitopäivän mukaan. Molemmat kiireen kokemistavat liittyvätkin yhteen, sillä 68 prosenttia eilen kiirettä kokeneista vastasi *Kyllä* myös jälkimmäiseen kysymykseen.

Taulukossa 9 on esitetty erikseen kummallakin tavalla kiirettä kokeneiden osuudet päiväkirjaa pitäneillä ja kieltäytyneillä. Taulukosta havaitaan, että eilen kiirettä kokeneiden osuudet ovat käytännöllisesti katsoen samat (noin 25 prosenttia) sekä päiväkirjaa pitäneillä että kieltäytyneillä. Kieltäytyneillä *Ei osaa sanoa* -osuus on hieman suurempi. Jälkimmäisen kysymyksen mukainen aikapulan kokeminen arkipäivinä oli päiväkirjaa pitäneillä (41 prosenttia) jopa yleisempää kuin kieltäytyneillä (36 prosenttia). Näiden kysymysten perusteella ei siis voida sanoa, että kiireiset olisivat aliedustettuina ajankäyttötutkimuksen aineistossa.

Vertaisin artikkelissa VIII myös päiväkirjaa pitäneiden ja kieltäytyneiden osallistumisaktiivisuutta eri toimintoihin. Käytettävissä oli tietoja ansiotyön

Taulukko 9.

Kiireen kokeminen päiväkirjaa pitäneillä ja siitä kieltäytyneillä 1987–1988, %

	Piti päiväkirjaa	Kieltäytyi	Kaikki
<i>Oli-ko Teillä eilen niin kova kiire, että oli vaikea ehtiä kaikkea tehdä?</i>			
Kyllä	25,2	24,5	25,2
Ei	74,2	73,3	74,2
Ei osaa sanoa	0,6	2,2	0,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,1
$(\chi^2=23,512, DF=2; p=0,001)$			
<i>Onko sellaisia asioita, joita haluaisitte tehdä tavallisina arkipäivinä, mutta joista Teidän on luovuttava aikapulan takia?</i>			
Kyllä	40,6	36,1	40,3
Ei	57,8	61,1	58,0
Ei osaa sanoa	1,6	2,8	1,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
N	7 758	662	8 420
$(\chi^2=8,736, DF=2; p=0,013)$			

Painotettu henkilöpainoilla.

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1987–1988, Tilastokeskus

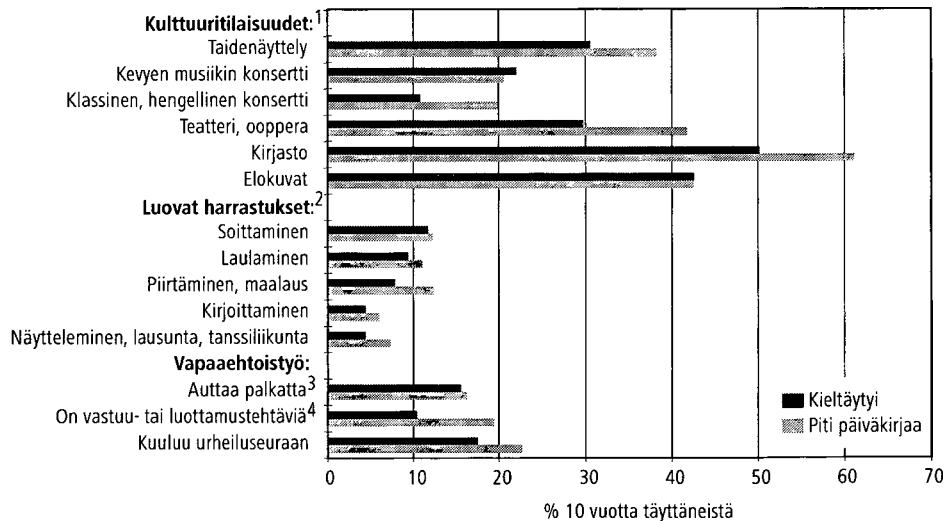
tekemisestä sekä eräistä vapaa-ajan harrastuksista. Haastattelua edeltäneellä viikolla työssä olleilta kysyttiin arviota tehdyistä työtunneista päätyössä ja ylityötunneista. Kaikilta työllisiltä kysyttiin myös sivutöiden tekemistä. Päiväkirjanpidosta kieltäytyneet ilmoittivat hieman enemmän tehtyjä työtunteja (41,5 tuntia/vko) kuin päiväkirjaa pitäneet (39,0 tuntia/vko) (ero merkitsevä 0,01-tasolla). Eroa kieltäytyneiden hyväksi oli vain miehillä, naisten työtunneissa ei ollut merkitsevää eroa.

Kun tutkimusviikolla työssä olleet jaettiin palkansaajiin ja yrittäjiin, huomattiin, että palkansaajilla työtunneissa eroa oli enää 1,3 tuntia viikossa, mikä ei ollut merkitsevä 0,05-tasolla ($t=1,87$, $p=0,0613$). Sen sijaan yrittäjillä ero oli huomattava; kieltäytyneet ilmoittivat 10,2 viikkotuntia enemmän ($t=3,04$, $p=0,0025$) kuin päiväkirjaa pitäneet.

Haastattelemalla kysytty arvio tehdyistä työtunneista on muistamisvirheistä johtuen epäluotettavampi kuin päiväkirjamenetelmällä saatu tieto (Alvarez ym. 2002; Niemi 1993; Robinson & Bostrom 1994). Ei voida kuitenkaan olettaa, että katoon jääneet yrittäjät yliarvioisivat muita enemmän työtuntejaan. Näyttää siis siltä, että päiväkirjanpidosta karsiutui yrittäjiä, joilla oli erittäin paljon työtunteja.

Kuvio 10.

Päiväkirjaa pitäneiden ja siitä kieltäytyneiden osallistuminen eräisiin vapaa-ajan toimintoihin 1987–1988, %

1 Käynyt 12 kk aikana.

2 Harrastaa nykyisin.

3 Ainakin joka toinen viikko.

4 Järjestöissä, kunnassa, seurakunnassa, koulussa tai muualla.

Lähde: Ajankäyttötutkimus 1987–1988, Tilastokeskus

Työllisiltä kysyttiin haastattelussa myös kiireen kokemista työssä ja sitä, kuinka rasittavana vastaaja koki kiireen. Työssään päivittäin kiirettä kokevia oli selvästi enemmän kieltäytyneissä kuin vastanneissa. Toisaalta kieltäytyneet kokivat kiireen vähemmän rasittavana kuin päiväkirjaa pitäneet.

Vapaa-ajan toimintoihin osallistumisesta oli käytettävissä tietoja kulttuuritilaisuuksissa käymisestä vuoden aikana, omakohtaisista taideharrastuksista sekä vapaaehtoistoiminnasta. Kuviosta 10 nähdään, että elokuvissa ja kevyen musiikin konserteissa käymistä lukuun ottamatta päiväkirjaa pitäneet olivat kaikissa muissa toiminnoissa aktiivisempia kuin kieltäytyneet. Kuvion 10 perusteella näyttää siis siltä, että aktiiviset ihmiset olivat pikemminkin yli- kuin aliedustettuina aineistossa.

6 Johtopäätökset

Tässä väitöskirjassa olen tutkinut, miten ansio- ja kotityöajan muodostama kokonaistyöpanos jakautuu puolisoitten kesken työmarkkina-asemiltaan erilaisissa perheissä. Millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, kuten sosiaalinen kanssakäyminen, vapaaehtoistyö ja naapuriapu? Millainen on lasten ajankäytön rakenne, ja miten laajaa on koululaisten yksinolo? Ovatko ajankäyttötutkimuksen kadossa yliedustettuina kiireiset ihmiset vai ne, joilla on runsaasti vapaa-aikaa, kuten työttömät?

6.1 Tutkimuksen tulosten arviointi

Kokonaistyöaika ja kotitalouden työnjako

Tämän tutkimuksen kahdessa ensimmäisessä artikkelissa tarkastelin ansio- ja kotityöajan muodostamaa kokonaistyöpanosta sekä sen jakautumista puolisoitten kesken työmarkkina-asemiltaan erilaisissa perheissä. Ensimmäisessä artikkelissa keskityin suomalaisiin pariskuntiin. Toisessa artikkelissa laajensin asetelman kansainväliseksi ja vertasin kokonaistyön jakautumista neljässä hyvinvointivaltioregiimiltään erilaisessa maassa.

Tulosten mukaan miesten ja naisten kokonaistyöajat olivat Suomessa vuosituhannen vaihteessa lähes samanpituiset. Myös kahden ansaitsijan perheissä puolisoitten yhteinen kokonaistyöpanos jakautui lähes tasaisesti puolisoitten kesken. Siten tulosten perusteella ei voida puhua naisten kaksoistaakasta miehiin verrattuna. Ansio- ja kotityön kaksoistaakka koskettaa sekä naisia että miehiä (vrt. Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 53–54). Sukupuolten välinen työnjako näkyi niin, että mies teki enemmän ansiotyötä kuin puolisonsa, ja vaimo puolestaan teki puolisoaan enemmän kotitöitä. Nämä tulokset vahvistuivat myös, kun suomalaisten kokonaistyöaikaa verrattiin saksalaisiin, britteihin ja espanjalaisiin. Naisten kaksoistaakka -hypoteesi ei saanut tukea missään hyvinvointivaltioregiimissä. Suomen tavoin kaikissa vertailumaissa miehet tekivät enemmän ansiotyötä kuin naiset, ja naiset tekivät enemmän kotityötä kuin miehet. Tulos vastaa myös muita ajankäyttöaineistoilla tehtyjä vertailuja (Bittman & Wajcman 2004; Bianchi ym. 2006; Deding & Lausten 2006; Piekkola & Ruuskanen 2006).

Perheen työnjako muuttuu, kun työssä käyvän naisen mies jää pois työelämästä, työttömäksi tai eläkkeelle. Vastoin eräitä aikaisempia tutkimustuloksia mies osallistuu silloin enemmän kotitöihin kuin työssä ollessaan. Vertailu saksalaisiin, brittiläisiin ja espanjalaisiin miehiin vahvistaa myös tämän tuloksen. Perinteisin työnjako on silloin, kun mies käy työssä ja vaimo on työt-

tömänä. Tulokset tukevat näkemystä, että käytettävissä oleva aika vaikuttaa miesten kotitöihin osallistumiseen (Goodnow & Bowles 1994, 20–21).

Vastaavantyyppisiä tuloksia on saatu myös työolotutkimuksen haastatteluisissa, kun puolisoilta on kysytty, kumpi heistä tekee enemmän kotitöitä. Miehet tekivät aktiivisimmin kotitöitä niissä perheissä, joissa vaimo oli kokoaika-työssä ja mies osa-aikatyössä tai työelämän ulkopuolella (Sutela 2007, 31).

Tulokset ovat myös samansuuntaisia kuin Duncan Gallien, Jonathan Gershunyn ja Carolyn Voglerin brittiläisellä aineistolla 1990-luvulla saamat tulokset. Heidän mukaansa työttömät naiset tekivät suurimman osan kotitaloudesta (ruoanlaitto, astianpesu, siivous ja pyykinpesu) silloin, kun heidän puolisonsa olivat kokopäivätyössä. Vastaavasti työttömien miesten kokopäivätyössä käyvät vaimot tekivät pienimmän osuuden kotitöistä. (Gallie ym. 1994, 240–241.) Myös Mikael Nordenmark (2000) päätyi ruotsalaisella aineistolla siihen tulokseen, että tasa-arvoisinta kotitöiden jako oli perheissä silloin, kun vaimo oli kokopäivätyössä ja mies työttömänä.

Puolisoiden työaikamuotoja verrattaessa miehen osuus kotitöistä oli suurimmillaan silloin, kun hän teki vuorotyötä, ja puoliso oli säännöllisessä päivätyössä. Vuorotyön tekemisen huomattiin tasoittavan työnjakoa jo 1970-luvun lopulla tehdyssä elämäntapatutkimuksessa (Ahponen & Järvelä 1983, 103–104). Vuorotyön epäsosiaalisia työaikoja kompensoivat pitkät vapaat, jotka mahdollistavat esimerkiksi lastenhoidon vapaapäivinä (Anttila, Nätti & Väisänen 2007, 254; Suhonen & Salmi 2004, 86).

Kotitöiden tehtävämukainen sukupuolijako murtuu hieman, kun mies jää kotiin ja vaimo käy työssä. Mies osallistuu silloin enemmän paitsi perinteisiin ”miesten kotitöihin”, myös ruuanlaittoon ja siivoukseen. Lastenhoito oli kuitenkin edelleen selvästi naisten vastuulla: työssäkäyvä vaimo teki lähes kaksi kolmasosaa perheen lastenhoitoajasta, kävipä mies työssä tai ei.

Pääosin samansuuntaisia tuloksia on saatu myös kysymällä haastatteluisissa, kuka kotitaloudessa on vastuussa kotitöistä (tasa-arvobarometri: Melkas 2004), tai kenellä perheessä on tapana huolehtia enemmän erilaisista kotitöistä (työolotutkimus: Sutela 2007). Lastenhoito näyttää kuitenkin tasa-arvoisemmalla haastatteleamalla kuin ajankäytöllä mitattuna, varsinkin työolotutkimuksen tapaan kysyttynä. Hanna Sutelan (2007, 32) mukaan lastenhoidossa ja lasten kanssa leikkimisessä alkaa suomalaisten palkansaajien lapsiperheissä vallita jo tasajako. Toisaalta ajankäyttötutkimuksen perusteella ei tiedetä työnjaon vastuukysymyksistä. Tutkimus kertoo ainoastaan toteutuneen työnjaon. Ajankäyttötutkimus ei kerro myöskään, koetaanko perheiden työnjako oikeudenmukaiseksi. Tutkimus ei kerro siitä, miten eri kotityöt koetaan. Esimerkiksi ruoanlaitto tai puutarhanhoito on monelle mieluisa harrastus, eikä vain tehtävä, josta on suoriuduttava. Kotitöiden kokemista on kysytty Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksissa 1991 ja 2001 (artikkeli IV; Liikkanen ym. toim. 2005). Ajankäyttötutkimus ei kerro myöskään kotityön tehokkuudesta. Toinen saattaa samassa ajassa saada enemmän aikaan kuin toinen.

Käyttämäni kotitalousaineisto sopii hyvin kotitalouden sisäisen työnjaon tutkimiseen: tutkimuksen puoliset ovat samoista perheistä, ja päiväkirjat on pidetty samoina päivinä. Omissa artikkeleissani en tosin rajannut tutkittavia täydellisiin kotitalouksiin, vaan otin mukaan puolisoiden kaikki hyväksytyt päiväkirjat. Siten aineistossani aivan kaikilla puolisoilla ei ollut ”omaa” paria. Puhtaasti yksilöaineistoissa joudutaan turvautumaan ”tilastollisiin perheisiin”, joiden puoliset ovat todellisuudessa eri perheistä (esim. Gershuny & Sullivan 2003; Pacholock & Gauthier 2004). Todennäköisesti omassa aineistossani puolisoiden välinen ajankäytön vaihtelu on pienempää kuin yksilöaineistoissa.

Silti, kuten Klas Rydenstam (2001) on osoittanut, ansio- ja kotityötä tutkittaessa käyttämäni ajankäyttöluokitus kohtelee miehiä ja naisia eri tavoin. Ansiotyöaika mitataan bruttoaikana, eikä siitä poisteta lyhyitä taukoja, kuten WC:ssä käyntiä tai kahvitaukoja. Kotityö luokitellaan puolestaan nettoaikana, johon sisältyy vain todellinen kotityö. Kaikki edellä mainitun tapaiset, työaikaan sisältyvät keskeytykset on poistettu siitä. Koska miesten kokonaistyöaika koostuu enemmän ansiotyöstä ja naisten kotityöstä, vertailu on epäedullista naisten kannalta. Siten kokonaistyöstä saamani miesten ja naisten välinen tasajako kyseenalaistuu näiltä osin.

Toinen rajoite artikkeleissani I ja II on, että niissä kotityötä on tutkittu vain päätoimintona, eikä muun toiminnan ohessa tehtäviä samanaikaisia kotitöitä ole otettu huomioon. On olemassa runsaasti tutkimustietoa siitä, että varsinkin lastenhoitoajasta huomattava osa tapahtuu muun toiminnan ohessa. Esimerkiksi samalla kun laitetaan ruokaa, pidetään silmällä myös pientä lasta. Myös osa erityisesti naisten vapaa-ajasta vietetään samanaikaisesti kotitöitä tehden. (Bittman & Wajcman 2004; Ironmonger 2004; Michelson 2005, 122–136; Ruuskanen 2004, 189–227.) Myös monisuorittamisen huomioon ottaminen lisäisi todennäköisesti naisten kokonaistyön määrää enemmän kuin miesten.

Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen aktiivisuus

Artikkelissa III tarkastelin sosiaalista kanssakäymistä, vapaaehtoistyötä ja naapuriapua sosiaalisen pääoman eri aspekteinä. Sosiaalista kanssakäymistä tutkin päiväkirjatietojen pohjalta, vapaaehtoistyötä ja naapuriapua osin päiväkirjojen, mutta pääasiassa haastattelutietojen pohjalta. Suomen tulokset ovat lähes identtisiä Dave Rustonin (2003) Britannian ajankäyttötutkimusaineiston pohjalta saamien vastaavien lukujen kanssa, vaikka tutkittavat ikäryhmät eivät olekaan aivan samat. Omassa artikkelissani mukana olivat kaikki 10 vuotta täyttäneet, Rustonin tutkimuksessa vain 16 vuotta täyttäneet.

Eurostatin (2005, 2006) taulukoiden pohjalta tekemässäni 14 Euroopan maan vertailussa Suomi sijoittui sosiaaliseen pääomaan käytetyssä ajassa kärkiryhmään. Michael Bittman ja Kimberly Fisher (2006) vertasivat Australian vuoden 1997 ajankäyttötutkimuksen ja Eurostatin (2003) taulukoiden pohjalta australialaisten vapaaehtoistyöhön osallistumista ja siihen käytettyä

aikaa suomalaisiin, ranskalaisiin ja brittiläisiin. He määrittivät vapaaehtoistyön hieman omaa tutkimustani laajemmin ja laskivat siihen virallisen ja epävirallisen auttamisen lisäksi aikuisten auttaminen. Vertailuun oli otettu mukaan myös Kanada, jonka ajankäyttötiedot oli yhtenäistetty vastaamaan eurooppalaista HETUS-tutkimusta. Suomalaiset tekivät näiden viiden maan joukossa eniten vapaaehtoistyötä sekä päivittäisellä osallistumisosuudella että käytetyllä ajalla mitattuna (Bittman & Fisher 2006, 47–53).

Karsten Hank ja Stephanie Stuck (2007) vertasivat 50 vuotta täyttäneen väestön osallistumista vapaaehtoistyöhön, epäviralliseen auttamiseen ja hoivaan. Aineistona heillä oli kansainvälinen SHARE-tutkimusaineisto vuodelta 2004. Suomi ei ollut mukana tutkimuksessa. Vertailumaat jakautuivat auttamisen suhteen kolmeen ryhmään. Aktiivisinta osallistuminen oli skandinaavisissa maissa (Ruotsi, Tanska) sekä Belgiassa ja Alankomaissa. ”Keskitasoista” osallistuminen oli Itävallassa, Ranskassa, Saksassa ja Sveitsissä. Kaikkein vähäisintä näihin toimintoihin osallistuminen oli Kreikassa, Italiassa ja Espanjassa. Osallistuminen vaihteli siten hyvinvointivaltioregiimin mukaan.

Ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen mukaan vapaaehtoistyötä oli tehnyt 29 prosenttia 10 vuotta täyttäneistä neljän viikon aikana, ja toista kotitaloutta oli auttanut palkatta tai pientä korvausta vastaan 60 prosenttia vastaajista. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistyksen YTY:n keväällä 2001 kerätyn tutkimuksen mukaan 37 prosenttia 15–74-vuotiaista oli osallistunut johonkin vapaaehtoiseen toimintaan kuluvana tai edellisenä vuonna (Yeung 2002, 24). Vuonna 2006 kerätyssä tutkimuksessa kahden vuoden aikana vapaaehtoistoimintaan oli osallistunut kolmasosa 18–73-vuotiaista vastaajista (Pessi & Saari 2008, 144). Oman artikkelini osallistumisosuutta ei voi verrata suoraan näihin lukuihin, mutta koska niiden viiteajanjaksot ovat väljempää ja ikäraajat suppeampia, suuruusluokkien voi sanoa olevan melko lähellä toisiaan.

Myös Anne Birgitta Yeungin (2002) mukaan miehet ja paremmin koulutetut osallistuivat hieman muita useammin vapaaehtoistoimintaan. Vastoin omaa tulostani työttömät ja lomautetut olivat keskimääräistä aktiivisempia osallistujia. Voi kuitenkin Yeungin tapaan kysyä, määrittelevätkö työelämän ulkopuolella olevat vapaaehtoistoiminnan samalla tavalla kuin aktiiviset yksityisyrittäjät ja johtoportaan kuulumat (emt., 25). Vähiten aktiivisia olivat 25–34-vuotiaat, mikä on myös lähellä omia tuloksiani. Yeungin tutkimuksessa ei ollut mukana yli 74-vuotiaita. Alueellisesti Yeungin tulokset poikkeavat omistani siten, että Yeung löysi alueellisia eroja: maaseudulla olttiin aktiivisempia kuin suurimmissa kaupungeissa (emt., 25). John Wilson (2000, 230) päättelee yhdysvaltalaisen tutkimusten perusteella, että asuinpaikka vaikuttaa pikemminkin vapaaehtoistyöhön osallistumisen syihin kuin itse osallistumiseen.

Toukokuussa 2008 kerätyssä Raha-automaattiyhdistyksen tutkimuksessa 58 prosenttia 15–70-vuotiaista oli joskus auttanut naapureita, ja sama määrä

oli auttanut tuntemattomia ihmisiä (Pessi 2008, 13). Jälleen viiteajanjakso, määritelmä ja nyt myös tutkimusajankohta poikkeavat käyttämistäni, mutta osallistuneiden suuruusluokka on sama.

Vapaaehtoistyöhön osallistumisen ikärakenne noudatti kansainvälisiä malleja: osallistumisaktiivisuus laskee teini-ikäen jälkeen nuorilla aikuisilla ja saavuttaa huippunsa keski-ikässä. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen aktiivisuus pienenee, vaikka vapaaehtoistyötä tekevät eläkeläiset käyttävät siihen enemmän aikaa kuin työkäiset. (Wilson 2000, 226–227; vrt. Ojanen 2009.) Kansainväliset tulokset eroavat sukupuolen mukaan: Yhdysvalloissa naiset osallistuvat vapaaehtoistyöhön miehiä enemmän, kun taas Euroopassa ei ole havaittu yhdenmukaista sukupuolen mukaista mallia (Wilson 2000, 227).

Vapaaehtoistyön kohteena ollut järjestö erosi hieman miehillä ja naisilla. Tulokset vastaavat pääpiirteissään Yeungin (2002, 26–30) tutkimuksessaan saamia tuloksia. Myös Australiassa oli eroja siinä, minkä tyyppisten järjestöjen hyväksi miehet ja naiset tekivät vapaaehtoistyötä. Miehet osallistui-
vat naisia enemmän ammatillisten järjestöjen tai ammattiyhdistysten sekä urheilujärjestöjen toimintaan, kun taas naiset suosivat enemmän kasvatus-, terveys- ja uskonnollisten järjestöjen sekä yhteisöllisten tai hyvinvointijärjestöjen toimintaa. Samantapaisia sukupuolen mukaisia eroja on havaittu myös Kanadassa. (Bittman & Fisher 2006, 29–30, 56.)

Naapuriavun antamisessa sukupuolten väliset erot olivat vieläkin selvemmät. Vastaavan tyyppinen sukupuolen mukainen ero saatiin myös Työ ja terveys 2006 -tutkimuksessa, jossa kysyttiin toisesta ihmisestä huolehtimisesta työn ulkopuolella korkean iän, sairauden tai vamman vuoksi. Naiset avustivat tavallisemmin taloustöissä ja hoivaamisessa; miehille oli tyyppisempää huolehtia korjaus-, rakennus- tai pihatöistä (Toivanen & Kauppinen 2007, 141). Myös Sukupolvien ketju -tutkimuksessa miesten ja naisten antama käytännön apu erosi sisällöltään samankaltaisesti kuin edellä (Haavio-Mannila ym. 2009; Roos & Haavio-Mannila 2008).

Aktiivisuus kasautui usein samoille ihmisille. Tämä näkyi siinä, että järjestöjen kautta vapaaehtoistyötä tekevät antoivat usein myös epävirallista apua. Myös Anne Birgitta Pessin tulosten mukaan kollektiivisen avun (vapaaehtoistyö) ja yksilöllisen avun (naapuriapu) välillä on vahva yhteys: ”mitä enemmän on kollektiivista apua, sitä enemmän [on] myös yksilöllistä apua” (Pessi 2009, 53). Myös Miia Ojanen löysi yhteyden eri apumuotojen välille. Hänen mukaansa lähihoiva (omaisten hoiva) ”johtaa usein myös muuhun vapaaehtoiseen aktiivisuuteen” (Ojanen 2009, 82). Selityksenä hän pitää lähihoivassa kertyneitä kokemuksia ja taitoja. Sukupolvien ketju -tutkimuksessa käytännön ja taloudellisen auttamisen välillä oli positiivinen yhteys. Samoin käytännön avun antaminen ja saaminen olivat vastavuoroisia. Vastaavaa yhteyttä ei ollut taloudellisen avun antamisen ja saamisen välillä. (Roos & Haavio-Mannila 2008.)

Päiväkirja-aineisto soveltuu mittaamaan sosiaalisen pääoman toiminnoista parhaiten sosiaalista kanssakäymistä, joka on yleensä päivittäistä toimin-

taa. Silloinkin kattavan kuvan saamiseksi on käytettävä hyväksi aineiston eri ulottuvuuksia: tietoja samanaikaisista toiminnoista sekä yhdessäolosta ja paikasta. Vapaaehtoistyötä ja naapuriapua harrastetaan yleensä harvemmin kuin päivittäin, joten näiden toimintojen mittaaminen edellyttää esimerkiksi kuukauden tai vuoden aikana tapahtuvan osallistumisen kysymistä.

Sosiaalisen pääoman tutkimuksen kannalta aineistoni rajoitteena voidaan pitää sitä, että siinä ei ole luottamusta koskevia tietoja. Myöskään vapaaehtoistyön ja auttamisen motiiveista aineistossa ei ole tietoa. Vapaa-aikatutkimuksen tietojen mukaan tiedetään, että yhdistysaktiivisuudella ja luottamuksella on yhteys: aktiiviset osallistujat luottavat keskimääräistä enemmän muihin ihmisiin (Hanifi 2006, 2009). Tilastokeskuksen uuteen ajankäyttö-tutkimukseen 2009–2010 sisältyy luottamusta koskevia kysymyksiä, joten se tarjoaa ainutlaatuisen aineiston sosiaalisen pääoman tutkimukselle.

Lasten ajankäyttö ja yksinolo

Lasten ja koululaisten ajankäyttöä koskevien tulosteni perusteella moraalipaniikkiin ei ole aihetta, mutta tiettyjä riskiryhmiä oli havaittavissa. Koululaiset nukkuvat keskimäärin unitutkijoiden suositteleman määrän, mutta koulu- ja vapaapäivien välillä nukkumisessa oli suuria eroja. Ero nukkumisessa koulu- ja vapaapäivien välillä kasvoi vielä 1990-luvulla. 2000-luvulla myöhään valvovien koululaisten osuus on kuitenkin WHO-Koululaistutkimuksen mukaan pienentynyt, ja koululaiset nukkuvat kouluöinä pidempään (Tynjälä ja Kannas 2004).

Ansiotyötä koululaiset tekivät vielä varsin vähän. Tässä suhteessa suomalaiset koululaiset eroavat esimerkiksi kanadalaisista, yhdysvaltalaisista ja hollantilaisista nuorista (Zuzanek 2005, 388).

Viidesosa koululaisista katsoi televisiota vapaapäivinä vähintään viisi tuntia päivässä. Toisin kuin esimerkiksi Kanadassa, Alankomaissa ja Yhdysvalloissa, koululaisten television katselu kasvoi vielä Suomessa 1990-luvulla (emt., 394–395).

Tietokoneen suurkuluttajia oli vuosina 1999–2000 vielä varsin vähän. Tutkimusajankohdan jälkeen tietokoneet ja nopeat Internet-yhteydet ovat edelleen yleistyneet, joten nykyisin koululaisten vapaa-aika on todennäköisesti tietokonekeskeisempää kuin kymmenen vuotta sitten. Lähes kaikki lapset olivat käyttäneet tietokonetta ja Internetiä keväällä 2006. Tytöt olivat jo saavuttaneet pojat tietokoneen ja Internetin käytössä. Lasten tietokoneen käytössä korostui sosiaalisuus: sähköposti, pikaviestintä ja pelaaminen olivat yleisimmät Internetin käyttötarkoitukset.

Vaikka television ja tietokoneen ääressä vietetty niin sanottu ruutuaika oli lisääntynyt, liikuntaan käytetty aika oli pysynyt ennallaan. Koulupäivinä liikuntaan käytettiin aikaa lähes tunti ja vapaapäivinä yli tunti. Uusien lasten ja nuorten liikuntaa koskevien suositusten mukaan kaikkien 7–18-vuotia-

den tulisi liikkua vähintään 1–2 tuntia päivässä (Tammelin & Karvinen toim. 2008). Ajankäyttötutkimuksen liikuntaa koskeviin lukuihin ei sisälly niin sanottu hyöty- tai arkiliikunta, esimerkiksi jalan tai pyörällä tehdyt koulu- ja kauppamatkat. Jos nekin otetaan huomioon, voi sanoa, että keskimäärin koululaiset täyttivät liikuntasuosituksen vuosituhannen vaihteessa. Eri yksilöiden välillä on tietysti eroja. Pojat harrastivat liikuntaa selvästi enemmän kuin tytöt. Myöhemmin 2000-luvulla tehtyjen Nuorten terveystapatutkimusten mukaan tytöt ovat kuitenkin lisänneet liikuntaharrastustaan, ja omaehtoisessa liikunnassa sukupuolten väliset erot ovat hävinneet (Laakso ym. 2006, 10). Tietokoneen käytön ja liikunnan suhteen erot tyttöjen ja poikien ajankäytössä olisivat siis kaventumassa.

Tulosten mukaan koululaisten yksinolo ei julkisuudessa esitetyistä peloista huolimatta ollut kovin laajaa. Riskikäyttäytymiselle alttiita, vähintään kaksi tuntia yksin kotona viettäviä (Pulkkinen 2002, 29), oli kymmenesosa koululaisista. Kaksi tuntia yksin olleiden riskiryhmään kuuluvia oli niin vähän, että aineiston koko ei mahdollistanut ryhmän koostumuksen selvittämistä tarkemmin. Myöskään Lea Pulkkinen ja Leevi Launosen (2005) seitsemää koulua koskeneessa tutkimuksessa ei löytynyt kovin suurta riskioppilaiden ryhmää. Helsingiläisiä peruskoululaisia koskeneissa tutkimuksissa vuosituhannen vaihteessa vaihteleva osa koululaisista (43–60 prosenttia) vietti aikaa yksin kotona. Yli kolme tuntia päivässä yksin olleiden osuus vaihteli neljästä kymmeneen prosenttiin (Keskinen 2000, 2001).

Artikkelissa VI tarkasteltiin kuitenkin vain yksinoloa kotona. Lapset viettävät aikaa ilman vanhempien seuraa kodin ulkopuolellakin, yksin tai kavereiden kanssa, mikä saattaa myös altistaa riskikäyttäytymiseen. Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa iltapäivän tunnit kello 15 ja 18 välillä on todettu erittäin riskialttiiksi. Suurin osa teinien pidätyksistä tapahtuu tuona aikana, ja monet teiniraskaudet saavat alkunsa iltapäivän tunteina (Larson 1998; Osgood, Anderson & Shaffer 2005).

Yksin olemisen selvittäminen on ajankäyttötutkimuksenkin tiedoilla vaativaa. Tässä tutkimuksessa ja aineistossa tarkasteluun voitiin ottaa mukaan vain ne lapsiperheet, joiden päiväkirjat oli täytetty täydellisimmin. Mukana olivat lapsiperheiden yhteiset päivät, jolloin kaikki vähintään 10-vuotiaat jäsenet olivat pitäneet päiväkirjaa. Niistäkin päiväkirjoista yksinolo jäi selvittämättä keskimäärin kymmenen minuutin osalta vuorokaudessa. Osa tästä ajasta on todennäköisesti vietetty täysin yksin. Onkin oletettavaa, että esittämäni luvut aliarvioivat jonkin verran koululaisten yksinoloa.

Kiireen kokeminen ja ajankäyttötutkimukseen vastaaminen

Artikkelissa I tarkastelin kiireen kokemista pienten lasten perheissä, joissa molemmat puoliset olivat kokopäivätyössä. Artikkelissa käytin hyväksi ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 haastattelutietoja. Vastausten mukaan lähes kaikki

äidit ja isät ilmoittivat kokevansa kiirettä ainakin silloin tällöin. Tutkimani osajoukko on muidenkin ajankäyttöaineistoja analysoineiden tutkimusten mukaan eniten kiirettä kokeva väestöryhmä (Anttila ym. 2009; Takala 2002).

Aikapulaa koki kolme neljäsosaa äideistä ja lähes yhtä suuri osa isistä. Vastauksista näkyi vanhempien toive viettää enemmän aikaa lastensa kanssa. Kotitöiden ohella enemmän aikaa olisi haluttu käyttää myös liikuntaan, lukemiseen ja taideharrastuksiin, mutta myös pelkkään lepäilyyn ja nukkumiseen. Ansiotyöhön ei kukaan ilmoittanut haluavansa käyttää lisää aikaa.

Samat toiveet tulivat ilmi myös Raija Julkusen ja kumppaneiden (2004) tutkimuksessa vuodelta 2001. Korkeakoulututkimuksen suorittaneista 25–64-vuotiaista työssäkäyvistä suomalaisista yli puolet ilmoitti haluavansa lisää aikaa liikuntaan, harrastukseen, matkustamiseen, perhe-elämälle ja sosiaaliseen elämään. Tässäkin tutkimuksessa vain hyvin harvat halusivat lisää aikaa työhön.

Viimeisessä artikkelissa VIII kysyin, ovatko kiireiset ihmiset ali- vai yliedustettuina kansallisissa ajankäyttötutkimuksissa. Tulosten mukaan Tilastokeskuksen vuosien 1987–1988 ajankäyttötutkimuksessa haastatteleamalla kysytty kiireen kokeminen ei ollut päiväkirjanpidosta kieltäytyneillä suurempaa kuin vastanneilla. Kieltäytyneiden joukossa oli kuitenkin hyvin pitkää työviikkoa tekeviä yrittäjiä, ja kieltäytyneet olivat vastanneita kiireisempiä työssään. Onkin ilmeistä, että työssään erittäin kiireiset henkilöt olivat jonkin verran aliedustettuina aineistossa. Haastatteleamalla kysytyjen vapaa-ajan harrastustietojen perusteella näytti kuitenkin siltä, että monipuolisesti aktiiviset ihmiset osallistuivat tutkimukseen useammin kuin passiiviset. Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa (Gershuny 1990) ajankäyttötutkimukseen vastanneet ja kadoksi jääneet eivät eronneet aktiivisuudeltaan toisistaan.

Ajankäyttötutkimuksen ja eräiden muiden haastattelu- ja kyselytutkimusten mukaan parhaiten tutkimuksiin vastaavat hyvin koulutetut ja hyvätuloiset (Heiskanen 1996; Heiskanen & Laaksonen 1996; Kangassalo 1996; Laaksonen 1996; Laaksonen & Pääkkönen 1992; Lyberg 1990; Statistiska Centralbyrån 1992). Toisaalta Robinsonin (1990) mukaan juuri nämä ryhmät ovat myös niitä, jotka kokevat eniten kiirettä. Katotutkimusten pohjalta nousee pikemminkin huoli siitä, miten huono-osaisten arkipäivästä saataisiin eri tutkimuksissa luotettavaa tietoa. Saattaa olla, että ajankäyttötutkimukseen vastaavat parhaiten velvollisuudentuntoiset ja kirjanpitoon tottuneet ihmiset. Näitä ominaisuuksia kuvaavia muuttujia ei aineistoissa ole kuitenkaan käytettävissä. Osa koulutuksen vaikutuksesta vastausaktiivisuuteen selittyy ehkä näillä piirteillä.

Aikakulttuurin muutoksia

Miten luvussa 3.2 esittelemäni Manfred Garhammerin (1999) nimeämät eurooppalaisen aikakulttuurin trendit näkyivät tuloksissani? Moniin Gar-

hammerin esittämiin trendeihin liittyy kiire. Hänen mukaansa elämän vauhti on nopeutunut. Tutkimuksessani kiire korostui kokopäivätyötä tekevien lapsiperheiden vanhemmilla, joista valtaosa koki aikapulaa (I). Elämänrytmin siirtyminen myöhemmäksi näkyi koululaisten ajankäytössä. Vuosituhannen vaihteessa nukkumaan mentiin myöhemmin kuin 1980-luvun lopulla (V). Työaikojen muuttumisella joustaviksi oli myönteisiä seurauksia perheen työnjakoon: miehen osuus kotitöistä oli suurin silloin, kun hän teki vuorotyötä ja vaimo kävi säännöllisessä päivätyössä. Koululaisten ruokailutavat eivät olleet vielä yksilöllistyneet. Koululaisten ruokailusta valtaosa tapahtui muiden perheenjäsenten seurassa. (VI.)

Vastoin Garhammerin näkemystä vapaa-ajan kotikeskeisyydessä ei ollut tapahtunut suuria muutoksia 1980- ja 1990-luvuilla. Kuitenkin syksyn ajankäyttöä verrattaessa vuonna 1999 hieman suurempi osa 10–64-vuotiaiden vapaa-ajasta kului kotona kuin vuonna 1987. (IV; Niemi & Pääkkönen 2001, 37.)

6.2 *Aineiston luotettavuus ja päiväkirjamenetelmän rajoitukset*

Artikkeleideni aineistot ovat koko maata koskevia suuria otosaineistoja. Siten esittämäni tulokset ovat koko kotitalousväestöä koskeva estimaatteja, ja ne ovat yleistettävissä tuohon perusjoukkoon. Tulokseni toimivatkin siten eräänlaisina mittatikkaina, joihin voi verrata vain tiettyjä väestöryhmiä tai alueita koskevien tutkimusten tuloksia. Tällaisen aseman Frank Stafford (2009) antaa Yhdysvaltojen kansalliselle ATUS-ajankäyttötutkimukselle suhteessa pienempiin päiväkirjatutkimuksiin. Monissa kotitöiden jakoa koskeneissa tutkimuksissa onkin viitattu tässä mielessä ajankäyttötutkimusten tuloksiin (esim. Malinen ym. 2005; Malinen & Rönkä 2009; Suhonen & Salmi 2004).

Otoksen koko ei kuitenkaan aina riittänyt tarpeeksi pienien osaryhmien tarkasteluun. Näin kävi artikkelissa I, jossa aineiston koko ei sallinut ottaa kahden työttömän pariskunta mukaan tarkasteluun. Myöskään koululaisten yksinoloa tarkasteltaessa artikkelissa VI aineiston koko ei riittänyt yli kaksi tuntia yksin kotona olleiden erittelyyn.

Aineiston luotettavuutta heikentää kadon kasvu siirryttäessä kotitalousotokseen vuosien 1999–2000-tutkimuksessa. Kuten artikkelista VIII käy ilmi, kadossa on yleensä muita enemmän vähän koulutettuja ja muuten huonossa asemassa olevia, kuten työttömiä. Kadon vaikutusta on korjattu tulosten estimoinnissa painotuksella ja kalibroinnilla (Väisänen 2001a, 2001b, 2005). Otokselle tehtiin poiminnan jälkeen ositus maakunnan, pääkaupunkiseudun ja kotitalouden koon mukaan, koska kato oli jakautunut vinosti näiden tekijöiden suhteen. Painot kalibroititiin vielä iän ja sukupuolen mukaan vastaamaan perusjoukon jakaumia näiden muuttujien suhteen. Lisäksi kalibroinnissa oli

mahdollista käyttää hyväksi työministeriön rekisteritietoa työttömänä työnhakijana olemisesta. (Väisänen 2001a.) Tilastokeskuksen tutkintorekisterin tietoa suoritetusta korkeimmasta tutkinnosta ei hyödynnetty kalibroinnissa. Katotutkimusten perusteella voi päätellä, että tutkintorekisteritiedon hyväksikäyttäminen estimoinnissa parantaisi tulosten tarkkuutta.

Myös saaduissa ajankäyttöpäiväkirjoissa saattaa olla sosioekonomisen aseman tuottamaa harhaa (SES bias). Ajankäytön kirjaaminen edellyttää jonkin verran matemaattisia taitoja, joita hyvin koulutetuilla ihmisillä on. Tämä näkyi Thomas Justerin Yhdysvalloissa tekemässä laatututkimuksessa siinä, että vähän koulutusta saaneilla oli vähemmän päiväkirjamerkintöjä kuin muilla (Juster 1985; Juster ym. 2003).

Kokonaistyöaikaa ei voida tutkia muulla kuin päiväkirjamenetelmällä, koska haastatteleamalla kysytyt työajat ja kotityöajat liioittelevat niihin käytettyä aikaa. Liioittelua on todettu myös vapaaehtoistyöhön käytetyssä ajassa (Robinson 1985). On sosiaalisesti suotavaa ilmoittaa tehneensä vapaaehtoistyötä. Kun vapaaehtoistyöhön käytettyä aikaa verrataan kansainvälisesti, ei voida Anne Birgitta Yeungin (2002, 61–63) tapaan verrata pelkästään vapaaehtoistoimintaan osallistuneiden siihen käyttämää aikaa. Myös vapaaehtoistyöhön osallistumisen osuus on otettava vertailussa huomioon. Ajankäyttötutkimuksesta saatava koko väestöä kuvaava vapaaehtoistyön tekemisen keskiarvo on käyttökelpoinen vertailussa, vaikka se ei kuvaakaan kenenkään yksilön todellista käytettyä aikaa.

Vaikka päiväkirjamuoto vähentää sosiaalisen suotavuuden vaikutusta tuloksiin, päiväkirjoihin ei yleensä kirjata kaikkea toimintaa. Tällaisia toimintoja ovat seksin lisäksi rikokset ja muu luvaton käyttäytyminen (Robinson 1985, 41). Esimerkkinä tästä on, että koululaisten yksinoloa tutkittaessa (artikkeli VI) alkoholin käyttöä ei mainittu yhdessäkään päiväkirjassa, vaikka ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen mukaan 15–18-vuotiaista pojista peräti 50 prosenttia sanoi juovansa alkoholia vähintään kerran kuukaudessa. Samanikäisillä tytöilläkin osuus oli 29 prosenttia.

Päiväkirjamenetelmän reliabiliteettia ja validiteettia on tutkittu runsaasti vertaamalla tuloksia haastattelutietoihin ja muilla menetelmillä saatuihin tietoihin (Juster 1985; Juster ym. 2003; Niemi 1993; Robinson 1985). Ajankäyttöaineisto sopii hyvin päivittäisten toimintojen tutkimiseen. Näitä ovat esimerkiksi nukkuminen, ruokailu, peseytyminen ja monet muut henkilökohtaisiin tarpeisiin liittyvät toiminnot sekä monet kotityöt, kuten ruoanlaitto ja lastenhoito ainakin pienten lasten vanhemmilla. Harvinaisemmista toiminnoista suurilla otoksilla tehtävät ja koko vuoden kattavat ajankäyttötutkimukset antavat väestötasoisia tietoja. Harvinaisetkin toiminnot näkyvät aineistossa omalla osuudellaan. Tutkimuksen tuottamat luvut ovat kuitenkin silloin abstrakteja, ja niitä on vaikea havainnollistaa ymmärrettävään muotoon. Luvut soveltuvat silti hyvin vertailuihin eri väestöryhmien ja ajankoh-

tien välillä. Myös eri maiden väliset vertailut ovat mahdollisia edellyttäen, että tutkimukset on tehty samanlaisilla menetelmillä.

Informaatioteknologian kehitys on tuonut uusia ongelmia ajankäytön luokitteluun. Miten esimerkiksi luokitellaan sanomalehden lukeminen tietokoneella Internetistä? Onko se lukemista vai tietokoneen käyttöä? Eurostatin toisen harmonisoidun kierroksen luokitusta suunniteltaessa ongelma ratkaistiin niin, että ei ryhdytty luokittelemaan kaikkia mahdollisia tarkoituksia, mihin tietokonetta tai Internetiä voitaisiin käyttää. Sen sijaan jokainen päiväkirjassa mainittu pää- ja sivutoiminto varustetaan binäärisellä koodilla, joka ilmaisee, käytettiinkö toiminnossa tietokonetta tai Internetiä (0= ei, 1 = kyllä) (Eurostat 2009, 151). Aineiston käyttäjä voi luokitella esimerkin toiminnon kulloisenkin tarpeensa mukaan joko sanomalehden lukemiseksi tai Internetin käyttöksi tai myös tietokoneen avulla tapahtuvaksi sanomalehden lukemiseksi.

Haastattelut ovat sopiva menetelmä täydentämään tietoa harvinaisemmista toiminnoista. Esimerkiksi järjestösallistumisesta saadaan eri menetelmillä erilaisia lukuja. Tulosten pohjana olevat määritelmät ja viiteajankohdat poikkeavat yleensä toisistaan. Artikkelissa III on esimerkki järjestötoiminnan yleisyyttä kuvaavista luvuista eri tutkimuksissa. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksesta saadaan selville, kuinka moni on osallistunut kokouksiin tai muuhun aktiiviseen järjestötoimintaan vuoden aikana vähintään kerran. Heitä oli 52 prosenttia 10 vuotta täyttäneestä väestöstä vuonna 2002 (Hanifi 2006). Vuosien 1999–2000 ajankäyttötutkimuksen päiväkirjatietojen pohjalta tiedetään, että järjestötoimintaan osallistui satunnaisena vuoden päivänä neljä prosenttia 10 vuotta täyttäneistä. Lisäksi ajankäyttötutkimuksen haastatteluissa selvitetiin erikseen järjestöjen kautta tapahtuvaan vapaaehtoistyöhön osallistumista. Tämä toiminta on siis määritelty yleistä järjestötoimintaa suppeammin. Vapaaehtoistyötä oli tehnyt neljän viikon aikana 29 prosenttia, mutta satunnaisena vuoden päivänä vain prosentti 10 vuotta täyttäneistä. (III.)

Päiväkirjamenetelmä sopii kuvaamaan hyvin fyysistä aktiivisuutta, joka on laajempi käsite kuin liikunta. Varsinaisen liikunnan lisäksi menetelmä tuottaa tietoa kaikkiin tärkeimpiin toimintoluokkiin liittyvistä matkoista ja kulkutavoista. Kulkutapaluokkia ovat esimerkiksi kävely ja pyöräily. Kokonaisliikunnan arvioimiseksi voidaan laskea yhteen sekä liikunnaksi koodattu kävely, juoksu tai pyöräily että muihin toimintoihin liittyvä vastaava liikuminen. Koululaisia koskeneissa artikkeleissani (V, VI, VII) näin ei ole tehty, mutta olen tarkastellut toisaalla koulumatkoihin käytettyä aikaa kulkutapojen mukaan (Pääkkönen & Niemi 2002, 24). Fyysistä aktiivisuutta kuvaava aika voidaan suhteuttaa esimerkiksi niin sanottuun ruutu-aikaan (television katselu ja tietokoneen käyttö). Näin saadaan istuvaa elämäntapaa kuvaava mittari (Samdal, Tynjälä, Roberts, Sallis, Villberg & Wold 2007; Tammelin, Ekelund, Remes & Näyhä 2007).

6.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimukseni aineistot on kerätty osana tilastolaissa mainittua yhteiskuntaoloja kuvaavien tilastojen laatimista. Ajankäyttötutkimuksesta on tehty rekisteriseloste, joka on saatavilla Internetissä (Tilastokeskus 2009b). Selosteessa mainittu aineiston pääasiallinen käyttötarkoitus on ajankäytön ja siinä tapahtuneiden muutosten tilastointi ja tutkiminen väestöryhmittäin.

Haastateltaville on kerrottu tutkimuksen esitteessä tietojen käyttötarkoituksista ja siitä, että lomakkeilla kerättävien tietojen lisäksi niihin yhdistetään muita tietoja. Tunnistetietoina tutkimuksessa ovat henkilötunnus sekä kohdenumerot. Henkilötunnus on kerätty, koska haastattelutietoihin yhdistetään rekisteritietoja. Aineiston jatkokäsittelyssä henkilötunnus on korvattu kotitalous-, henkilö- ja päivätunnisteilla. Tutkimuksella kerättäviä muita tietoja ovat henkilön ja kotitalouden taustatiedot sekä ajankäyttötiedot. Arkaluonteisiksi tiedoiksi ajankäyttötutkimuksen rekisteriselosteessa on määritelty terveydentila, työttömyysturva, kodinhoitoapu, ammattiliittoon kuuluminen sekä poliittiseen järjestöön kuuluminen ja toiminta.

Ajankäyttötiedot ovat vastaajien itsensä kirjoittamia. Kirjaamisen tarkkuutta on ohjeistettu päiväkirjoissa olevilla esimerkeillä. Hyvin henkilökohtaisia toimintoja, kuten seksi ja WC:ssä käyminen, tai epäsosiaalista käyttäytymistä kuvaavia tietoja, kuten rikokset, ei yleensä merkitä päiväkirjoihin. Päiväkirjaesimerkitkään eivät sisällä niitä.

Kaikki tilastotarkoituksiin kerättävät tiedot ovat salassa pidettäviä, ja Tilastokeskuksen työntekijänä minua sitoo vaitiolovelvollisuus. Kerätyt tiedot suojataan Tilastokeskuksen tietosuojajohteen mukaisesti.

Tilastotarkoituksiin kerättävää tietoa voidaan luovuttaa tunnistetiedot poistettuina tieteellisten tutkimusten ja tilastollisten selvitysten tekoon erillisen käyttöluvapäätöksen perusteella. Tietojen käyttäjä allekirjoittaa salassapitositoumuksen. Henkilöiden tunnistamisen estämiseksi esimerkiksi asuin- aluetta, ammattia ja toimialaa koskevia tietoja karkeistetaan aineistoon.

Ajankäyttötutkimuksen alaikärajana on 10 vuotta, joten myös lapsia haastatellaan, ja heitä pyydetään pitämään päiväkirjaa. Lasten mukana olo onkin aineiston vahvuus; yleensä tilastotarkoituksiin kerättävän tiedon alaikärajana on vähintään 15 vuotta. YK:n yleissopimuksessa lasten oikeuksista korostetaan, että myös lapsille pitää antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi omilla ehdoillaan. ”Siksi myös lasten osallistuminen tutkimuksiin on perusteltua paitsi kulttuurin, yhteiskunnan ja lääketieteen tutkimuksen näkökulmasta, myös itsensä lasten näkökulmasta” (Kuula 2006, 147). Tilastokeskuksen haastattelututkimuksissa huoltajalta pyydetään aina lupa alle 15-vuotiaiden lasten haastattelemiseen, ja 15–17-vuotiaiden lasten vanhempia informoidaan, jos heidän lapsensa on kohdehenkilönä tutkimuksessa.

Lapsilta tietoja kerättyäessä lomakkeiden pitää olla kognitiivisesti, kielellisesti sekä sosiaalisesti sopivia ikäryhmälle (Järvensivu 2007). Ajankäyttötut-

kimuksessa tähän on pyritty käyttämällä 10–14-vuotaille omaa päiväkirjaa, jossa ohjeet ja esimerkit on mukautettu lapsen elämään sopiviksi. Päiväkirjamenetelmän on todettu testeissä olevan luotettavampi kuin tavallisen kyselylomakkeen, koska päiväkirja koskee ”tässä ja nyt” tilannetta, eikä vaadi lapselta muistikapasiteettia yhtä paljon kuin kysymyksiin vastaaminen jälkikäteen. Lisäksi 11–16-vuotiaana lapsi hallitsee jo ajan ulottuvuuksia, kuten menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus (*temporaalisuus*). (Emt.) Lapset eivät jää ajankäyttötutkimuksen kadoksi muita ikäryhmiä useammin; vuosien 1999–2000 tutkimuksessa 10–19-vuotiaiden vastaamisaktiivisuus oli jopa hieman keskimääräistä parempaa (Väisänen 2001a, 108).

6.4 Ajankäyttötutkimuksen haasteet

Ajankäyttötutkimus on nopeassa kehitysvaiheessa. Uusia sovellutusalueita löydetään ja analyysimenetelmiä kehitetään koko ajan. Ajankäyttötutkimusten merkitys keskeisenä väestön elinoloja ja elämänlaatua kuvaavien mittareiden lähteenä on tunnustettu. Tuoreessa OECD:n (2009) sosiaalindikaattoreita koskevassa vuosijulkaisussa *Society at a Glance* 18 jäsenmaan ajankäyttötutkimustietoja käytettiin vapaa-ajan mittareina ja maita kannustettiin säännöllisten, kansainvälisesti vertailukelpoisten ajankäyttötutkimusten tekemiseen (OECD 2009, 41). Sama toivomus vertailukelpoisten ajankäyttötietojen keräämisestä esitettiin painokkaasti myös taloudellisen suorituskyvyn ja sosiaalisen edistyksen mittaamista pohtineen niin sanotun Stiglitzin komission loppuraportissa (Stiglitz ym. 2009).

Euroopassa ajankäyttötutkimusten tilanne onkin hyvä. Yhdenmukaiset ohjeet valmistuivat Eurostatin johdolla kymmenen vuotta sitten, ja kaksikymmentä maata toteutti tutkimuksen ensimmäisen kierroksen. Parhailtaan useat Euroopan maat ovat tekemässä uutta tutkimusta yhdenmukaisilla menetelmillä. Tilastokeskuksen seuraava ajankäyttötutkimus kerätään vuosina 2009–2010. Tutkimusten valmistuttua käytössä on ainutlaatuinen, ajallisesti vertailukelpoinen eurooppalainen monikansallinen aineisto.

Oman tutkimukseni kannalta jatkotutkimuksen aiheiksi nousevat seuraavat kolme aiheet: kotitalousaineistojen laajempi hyödyntäminen perheiden ajankäytön tutkimuksessa, analyysimenetelmien monipuolistaminen ja uusien tiedonkeruutapojen kehittäminen.

Omassa tutkimuksessani olen tarkastellut puolisoiden työnjakoa pelkästään päätoimintojen kestojen perusteella siten, että eri aikaan päivästä tapahtuneet toiminnot on laskettu yhteen. Päiväkirja-aineisto mahdollistaa kuitenkin monipuolisemman analyysin. Toimintojen *kestojen* lisäksi aineistossa on tietoja niiden *ajoittumisesta* ja *peräkkäisyydestä* (*sekvensseistä*). Kotitalousaineistossa on kotitalouden jäsenten päiväkirjatiedot samoilta päiviltä, joten on myös mahdollista tutkia *puolisoiden* ajankäytön *synkronisaatiota*.

Tällöin verrataan puolisoiden yhtäaikaista ajankäyttöä, ”perheen työpäivää” (Nock & Kingston 1984). Jatkokysymykseksi herää, mitä toimintoja puoliset tekevät yhdessä ja mitä erikseen. Työaikojen osalta puolisoiden viikkopäiväkirjat antavat lisätietoa puolisoiden työviikkojen rakenteista. Onko niissä synkronisaatiota? Menevätkö puolisoiden työajat päällekkäin vai ovatko ne eriytyneitä? Ranskassa on havaittu, että puolisoiden ajankäytön synkronisatiossa on sosio-ekonomisia eroja (Chenu & Lesnard 2006). Aikataulut ovat epäsäännöllisiä ja pirstoutuneita alhaisemmissa sosio-ekonomisissa asemissa olevilla, mikä voi olla myös merkki siitä, että alemman tulotason kotitalouksissa on muita enemmän vaikeuksia sovittaa yhteen työn ja perheen tehtäviä. Samoin puolisoilla voi olla vähemmän mahdollisuuksia yhteiseen aikaan tai lasten ja muiden perheenjäsenten ja ystävien kanssa vietettävään aikaan.

Kiirekokemusten yleistymisen selityksenä on osaltaan pidetty vapaa-ajan pirstaleistumista (Bittman 2004; Bittman & Wajcman 2004). Tällä on merkitystä myös sukupuolten tasa-arvon kannalta. Sekvenssitietojen avulla voidaan tutkia, miten yhtenäisiä vapaa-aikajaksot ovat. Onko niissä eroja miesten ja naisten ja eri sosiaalisryhmien välillä?

Kotitalousaineisto mahdollistaa myös *vanhempien ja lasten* ajankäytön synkronisaation tutkimisen. Omassa tutkimuksessani tarkastelin lasten yksinoloa kotona, jolloin käytin hyväksi myös muiden kotitalouden jäsenten päiväkirjatietoja. Tarkastelua voi laajentaa perheiden yhteisen ajan tutkimiseen: kuinka paljon perheenjäsenet viettävät aikaa yhdessä? Mitä perheenjäsenet tekevät yhdessä? Mihin aikaan ollaan yhdessä? Entä miten puolisoiden työviikkojen synkronisaatio vaikuttaa lastenhoitoon ja perheen yhdessäoloon? Tuloksena tällaisesta analyysistä on uudenlainen perheiden elämänlaatua kuvaava indikaattorijärjestelmä.

Kotitalousaineistoa voidaan hyödyntää myös vapaaehtoistyön tutkimisessa. Ajankäyttötutkimus on tässä suhteessa ainutlaatuinen aineisto Suomessa. Sen avulla voi selvittää, minkälaiset ovat puolisoiden osuudet vapaaehtoistyön tekemisessä: täydentäväkö vai korvaavatko ne toisiaan (Hook 2004; Wilson 2000, 225)?

Olen tutkinut vapaaehtoistyön ja naapuriavun tekemistä pelkästään riistiintaulukoinnin avulla. Vapaaehtoistyön ja naapuriavun analyysissä voisi käyttää monimuuttuja-analyysiä, esimerkiksi logit-mallitusta. Kiinnostava kysymys on, säilyvätkö artikkelissa esitetyt tulokset, kun muut taustatekijät otetaan huomioon? Myös yhteiskuntien väliset vertailut olisivat kiinnostavia (vrt. Hank & Stuck 2007).

Tietokoneiden, Internetin ja erilaisten kannettavien laitteiden yleistyttyä paperisten ajankäyttöpäiväkirjojen täyttäminen saattaa tuntua vanhanaikaiselta. Perinteisen ajankäyttötutkimusaineiston kerääminen on myös hyvin kallista. Esimerkiksi Tilastokeskus on kahdessa viime tutkimuksessaan tarvinnut tiedonkeruun rahoittamiseen ulkopuolisia yhteistyökumppaneita. Uusia, halvempia tiedonkeruutapoja onkin kehitelty. Tilastokeskuksen vuosien

2009–2010 tutkimuksessa osa käyntihaastatteluista korvataan puhelinhaastatteluilla. Koodauksen automatisoimiseksi on kehitetty sovelluksia esimerkiksi Ranskassa ja Italiassa. Vastausaktiivisuuden heikentyessä haasteena on myös saada tutkimusten vastaajat pitämään yksityiskohtaisia päiväkirjoja.

Vastausrasitusta voidaan helpottaa ja työläs koodausvaihe säästää käytämällä valmiiksi luokiteltua niin sanottua kevytpäiväkirjaa. Kevytpäiväkirjaa voidaan lisäksi käyttää web-sovelluksena, jolloin säästetään myös tallennuskustannuksissa. Toisaalta ajankäytön kirjaaminen tietokoneelle muuttaa aina vastaajan ajankäyttöä, mikä vaikuttaa tutkimuksella saataviin tuloksiin (Järvensivu 2008). Lisäksi haittapuolena kevytpäiväkirjassa on ajankäyttöluokkien pienempi määrä. Kokemusten perusteella on päädytty kysymään päätoimintoja vain noin 30 ajankäyttöluokasta. Kevytpäiväkirja sopii hyvin ajankäytön yleisten trendien selvittämiseen, mutta sisällöllisesti rikasta, ”raskasta” päiväkirjatutkimusta se ei korvaa.

Teknologian kehitys mahdollistaa web-päiväkirjojen lisäksi myös muunlaisen ajankäytön tiedonkeruun. Aika-tila-suhteiden tutkimiseksi on kehitetty GPS-paikannustekniikkaa hyödyntäviä sovelluksia esimerkiksi kanadalaisessa The Halifax STAR Project -hankkeessa (2009). Matkapuhelimia on hyödynnetty ajan subjektiivisen kokemisen tutkimisessa (esim. Malinen ym. 2009). Suurissa väestötutkimuksissa näiden laitteiden käyttö tulisi kuitenkin kalliiksi. Teknisten välineiden käyttö nostaa myös tutkimuseettisiä kysymyksiä; mahdollistavathan ne hyvinkin tarkan tiedon keruun tutkittavien henkilöiden päivittäisestä liikkumisesta (vrt. matkapuhelinten paikannustekniikan käyttö lasten ja vankien valvonnassa).

Kustannusten ja vastausrasituksen kasvun vastapainona toisessa vaakakupissa painaa kansainvälisesti ja ajallisesti vertailukelpoisten tietojen tarve (esim. OECD 2009; Stiglitz ym. 2009). Olenkin Teresa Harmsin ja Jonathan Gershunyn (2009) kanssa samaa mieltä siitä, että kalleudesta huolimatta toisella kierroksella oleva harmonisoitu eurooppalainen ajankäyttötutkimus HETUS on ainakin seuraavan vuosikymmenen ajan ajankäyttötutkimusten ”kultainen standardi”.

6.5 Kohti uutta aikapolitiikkaa

Ajankäyttötutkimuksella on hyvin käytännönläheinen historia. Se syntyi tarpeesta kuvata pitkien työpäivien rasittaman työväestön elinoloja. Sittemmin tietojen käyttötarkoitus painottui lisääntyneen vapaa-ajan tuottamiin ongelmiin. Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa ajankäyttötietoja pyrittiin käyttämään hyväksi yhteiskuntapoliittisessa suunnittelussa. Myös Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen aloittamisen takana oli tarve elämänlaatua kuvaavista tiedoista.

Ajankäyttötutkimukset olivat pitkään paikallisia. Niillä tutkittiin väestön elinoloja tietyillä alueilla. Myöhemmin kansallisilla ajankäyttötutkimuksilla on ollut käyttöä eri väestöryhmiä koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Aikasuunnitteluun liittyvät kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia sekä yksilöiden ja perheiden että laajemmin koko yhteiskunnan kannalta. Kahden ansaitsijan mallin yleistyessä perheiden arjen sujumiseen on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota. Työaikojen yksilöllistyminen asettaa haasteita päivähoidon ja muiden palvelujen järjestämiselle. Aikajärjestelmillä, kuten tuotannon ja palveluiden pituudella, joustavuudella ja jaksottamisella, on myös merkittäviä ympäristöllisiä ja kokonaistaloudellisia vaikutuksia.

Aika ja tila yhdistyvät eurooppalaisessa aikapolitiikassa. Se on kehittynyt alueellisena, kaupunkien aikapolitiikkana, ei niinkään valtakunnallisena aikasuunnitteluna. Aikapoliitikan avulla yksilöiden, perheiden ja yhdyskuntien aikarakenteet pyritään sovittamaan yhteen. Suomessa eurooppalaistyyppinen aikapolitiikka ja -suunnittelu ovat vasta iduillaan. Ajankäyttötutkimuksen kannalta paikallisuus on ongelma, koska valtakunnalliset otokset eivät riitä kaupunginosakohtaiseen tarkasteluun. Käytännössä alueellisen aikapolitiikan tarpeisiin joudutaan keräämään omia tutkimuksia, joissa voidaan käyttää AR-JA-hankkeen tapaan hyväksi isojen tutkimusten metodiikkaa (Niemi, Horelli, Kiiskilä & Haverinen 2006). Oma erityinen kysymyksensä on myös se, milta yritysten ja organisaatioiden aikapolitiikka (työaikatarkaus, tuotannon ja palveluiden joustavoittaminen) näyttäisi, jos sitä tarkasteltaisiin yhteiskunnan hyvinvoinnin ja sosiaalisten tavoitteiden kannalta tai vaikkapa vain työn tuottavuuden ja työvoiman uusintamiskustannusten kannalta (vrt. Chung 2009).

Oman tutkimukseni tulosten kannalta aikapoliittista sääntelyä kaivataan perheiden työnjaon tasoittamiseen, kiireen ja aikapulan helpottamiseen sekä lasten ajankäytön hallintaan ja yksinolon vähentämiseen. Vaikka miesten ja naisten kokonaistyöpanokset ovatkin samansuuruiset, miehet tekevät edelleen naisia enemmän ansiotyötä ja naiset puolestaan miehiä enemmän kotityötä. Kotitöiden tekemisessä näkyvät vielä sisällölliset erot sukupuolten välillä. Naiset vastaavat lastenhoidosta yhä valtaosin. Myös naapuriavussa on sukupuolen mukaisia eroja. Miten sukupuolten tasa-arvoa voitaisiin edistää aikapolitiikan keinoilla? Keski- ja Etelä-Euroopan aikapolitiikassa sukupuolinerot ovat erittäin vahvat. Koko liike sai alkunsa italialaisesta naisliikkeestä. Suomessa miesten ja naisten ajankäyttö on kuitenkin tasa-arvoisempaa kuin Etelä- ja Keski-Euroopassa. Ratkaisuna työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmiin on esitetty perheystävällistä työnantajapolitiikkaa: joustavia työaikoja ja rohkaisemista perhevapaiden käyttöön. Suomessa miesten osallistuminen perhevapaisiin on ollut hyvin vähäistä (Hämäläinen & Takala 2007; Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009). Käytettävissä olevalla ajalla on myönteinen vaikutus miesten kotitöiden tekemiseen, joten perhevapaiden käyttö lisäisi todennäköisesti lapsiperheissä miesten osallistumista paitsi las-

tenhoitoon, myös muihin kotitöihin. Asenteisiin vaikuttaminen on tietysti yksi keino. Työnjaon tasoittaminen edistäisi myös kiireen helpottamista.

Huoli lasten ajankäytön muuttumisesta ruutukeskeiseksi, istuvaksi elämäntavaksi on johtanut suosituksiksi liikunta-ajan vähimmäisajasta ja ruudun ääressä vietettävän ajan enimmäisajoista. Terveystutkijat ovat esittäneet myös nuorten nukkumisaikaa koskevia minimisuosituksia. Lasten yksinolon vähentämiseksi on aloitettu kunnallinen iltapäivähoitojärjestely.

Istuvan elämäntavan etenemisen hidastamiseksi Opetusministeriön ja Nuori Suomi -yhdistyksen suosituksessa sanotaan, että "(y)li kahden tunnin pituisia istumisjaksoja tulee välttää. Ruutuaikaa viihdemedian ääressä saa olla korkeintaan kaksi tuntia päivässä" (Tammelin & Karvinen toim. 2008, 18). Minimisuositukseksi liikkumisesta samassa suosituksessa sanotaan: "(k)aikkien 7–18-vuotiaiden tulee liikkua vähintään 1–2 tuntia päivässä monipuolisesti ja ikään sopivalla tavalla" (emt. 18). Myös nukkumisajasta on esitetty lääketieteellisiä minimisuosituksia, joiden mukaan 10–17-vuotiaat tarvitsevat unta noin 9 tuntia vuorokaudessa (Tynjälä ym. 2002; Tynjälä & Kannas 2004, 147).

Omien tulosteni mukaan hälyttäviä rajoja ei ollut vielä ylitetty television ja tietokoneen käytössä, ja liikkumisharrastuskin oli yhä säilynyt. Seuraavat ajankäyttötiedot saattavat kuitenkin paljastaa muuttuneen tilanteen.

Päätösten on pohjauduttava tietoon asioiden tilasta. Ajankäyttötutkimus tarjoaa tietoa ajankäytön eri ulottuvuuksista. Tietojen keräämisen haasteena on vastaushalukkuuden ylläpitäminen omista asioistaan. Kiireisten ihmisten elämää helpottavan aikapolitiikan on perustuttava kiireisten ihmisten antamiin tietoihin. Samoin huono-osaisten elämän parantamiseen tarvitaan heiltä itseltään saatuja tietoja.

7 Lähteet

- Aalto, Kristiina & Varjonen, Johanna (2005) Hoituuko kaksi lasta samalla kuin yksi? Kotityöaika erikokoisissa perheissä. Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus, 19–39.
- Adam, Barbara (1995) *Timewatch. The social analysis of time.* Cambridge: Polity Press.
- Adam, Barbara (2004) *Time.* Cambridge: Polity Press.
- Adam, Barbara (2008) Of timescapes, futurescapes and timeprints. Lüneburg University, 17 June 2008. [online]. <URL:<http://www.cf.ac.uk/socsi/resources/Lueneburg%20Talk%20web%20070708.pdf>>. Luettu 25.8.2009.
- Ahponen, Pirkkoliisa & Järvelä, Marja (1983) Maalta kaupunkiin, pientalalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Porvoo–Helsinki–Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Alanen, Aku (2003) Ajankäytöllä sosiaalista pääomaa mittaamaan. *Futura* 22 (3), 46–59.
- Alanen, Aku, Niemeläinen, Sami & Pääkkönen, Hannu (2003) About measuring social capital by the Finnish time use survey. Paper presented at the ERSA-Congress, Jyväskylä, August 2003.
- Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta.* Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alanen, Leena, Luolaja, Jorma, Pölkki, Pirjo & Takala, Martti (1978) Tutkimusprojekti "Lasten sosiaaliset taidot ja niiden kehittymisedellytykset". Tietoja menetelmistä, otannasta sekä perheiden ajankäytöstä ja toiminnasta. Reports from the Department of Psychology No. 211. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Allin, Paul (2008) From measuring social capital to measuring societal well-being. Some early thoughts from the United Kingdom. Teoksessa *Measuring capital – beyond the traditional measures.* Proceedings from the Seminar Session of the 2007 Conference of European Statisticians. New York and Geneva: United Nations, 137–141.
- Alvarez, Anthony S., Chenu, Alain & Robinson, John P. (2002). Measuring the complexity of hours at work. *The weekly work grid.* *Monthly Labor Review* 125 (4), 44–54.
- Andorka, Rudolf (1987) Time budgets and their uses. *Annual Review Sociology* 13 (August), 149–164.
- Andorka, Rudolf & Harcsa, István (1986) Economic development and the use of time in Hungary, Poland and Finland. Teoksessa Dagfinn Ås, Andrew S. Harvey, Edmund Wnuk-Lipinski & Iris Niemi (toim.) *Time use studies. Dimensions and applications.* Tutkimuksia No. 128. Helsinki: Tilastokeskus, 7–36.
- Andorka, Rudolf, Harcsa, István & Niemi, Iris (1983) Use of time in Hungary and in Finland. Comparison of results of time budget surveys. *Studies* 101. Helsinki: Central Statistical Office of Finland.
- Antila, Juha (2005) Veteen piirretty viiva? Työn ja yksityiselämän välisen rajapinnan tarkastelua. Työpoliittinen tutkimus Nro 272. Helsinki: Työministeriö.
- Anttila, Anna & Rensujeff, Kaija (2009) Taiteen taskurahat. Lastenkulttuurin käsite, linjaukset ja edistäminen. Tutkimusyksikön julkaisuja N:o 35. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Anttila, Timo, Nätti, Jouko & Väisänen, Mia (2007) Työ, perhe ja aikapulan hallinta. *Janus* 15 (3), 245–260.

- Anttila, Timo, Oinas, Tomi & Nätti, Jouko (2009) Predictors of time famine among Finnish employees. *Work, family or leisure? Electronic International Journal of Time Use Research* 6 (1), 73–91. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/eijtur/pdf/volumes/eijtur-6-1.pdf#page=74>>. Luettu 30.9.2009.
- Artemov, Viktor & Novokhatskaya, Olga (2004) Time budget studies in the Soviet Union (the 1920s–1930s). Paper presented at the 2004 IATUR Conference, Rome.
- Babarczy, Ágnes, Harcsa, István & Pääkkönen, Hannu (1991) Time use trends in Finland and in Hungary. *Studies* 180. Helsinki: Central Statistical Office of Finland.
- Belli, Robert F., Stafford, Frank P. & Alwin, Duane F. (toim.) (2009) *Calendar and time diary methods in life course research*. Los Angeles: Sage.
- Ben-Arieh, Asher & Ofir, Anat (2002) Time for (more) time-use studies. *Studying the daily activities of children. Childhood* 9 (2), 225–248.
- Bergmann, Werner (1992) The problem of time in sociology. An overview of the literature on the state of theory and research on the ‘Sociology of Time’, 1900–82. *Time & Society* 1 (1), 81–134.
- Bevans, G. E. (1913) *How working men spend their spare time*. New York: Columbia University Press (sit. Harvey & Pentland 1999).
- Bianchi, Suzanne M., Robinson, John P. & Milkie, Melissa A. (2006) *Changing rhythms of American family life*. New York: Russell Sage Foundation.
- Bittman, Michael (2004) Parenting and employment. What time-use surveys show. Teoksessa Nancy Folbre & Michael Bittman (toim.) *Family time. The social organization of care*. London: Routledge, 152–170.
- Bittman, Michael & Fisher, Kimberly (2006) Exploring the economic and social value of present patterns of volunteering in Australia. Australian Government. Department of Families, Community Services and Indigenous Affairs. Social Policy Research Paper No. 28. [online]. <URL:<http://www.fahcsia.gov.au/about/publicationsarticles/research/socialpolicy/Documents/prp28/sprp28.pdf>>. Luettu 19.5.2009.
- Bittman, Michael & Wajcman, Judy (2004) The rush hour. The quality of leisure time and gender equity. Teoksessa Nancy Folbre & Michael Bittman (toim.) *Family time. The social organization of care*. London: Routledge, 171–193.
- Bonke, Jens (2002) *Tid og velfærd*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Bonke, Jens (2005) Paid work and unpaid work. Diary information versus questionnaire information. *Social Indicators Research* 70 (3), 349–368.
- Bostrom, Ann & Robinson, John P. (1994) The overestimated workweek? What time use measures suggest. *Monthly Labor Review* 117 (August), 11–23.
- Boulin, Jean-Yves (2006) Local time policies in Europe. Teoksessa Diane Perrons, Colette Fagan, Linda McDowell, Kath Ray & Kevin Ward (toim.) *Gender divisions and working time in the new economy. Changing patterns of work, care and public policy in Europe and North America*. Cheltenham: Edward Elgar, 193–206.
- Bourdieu, Pierre (1986) The forms of capital. Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Burchardt, Tania (2008) Time and income poverty. Centre for Analysis of Social Exclusion. London School of Economics. CASEreport 57. November 2008. [online]. <URL:<http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport57.pdf>>. Luettu 28.8.2009.

- Bureau of Labor Statistics (2009) American Time Use Survey. [online]. <URL:<http://www.bls.gov/tus/>>. Luettu 28.8.2009.
- Carskadon, Mary A. (1999) When worlds collide. Adolescent need for sleep versus societal demands. *Phi Delta Kappan* 80 (5), 348–353.
- Centre for Time Use Research – information gateway (2009) Multinational Time Use Study (MTUS). [online]. <URL:<http://www.timeuse.org/mtus/>>. Luettu 28.8.2009.
- Chenu, Alain & Lesnard, Laurent (2006) Time use surveys. A review of their aims, methods, and results. *European Journal of Sociology* 47 (3), 335–359.
- Chung, Heejung (2009) Flexibility for Whom? Working Time Flexibility Practices of European Companies. Tilburg: Tilburg University. [online]. <URL:<http://www.raadwerkinkomen.nl/CmsData/Signaal%202009/Flexibility%20for%20whom.pdf>>. Luettu 28.12.2009.
- Coleman, James S. (1988) Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology* 94 (Supplement), S95–S120.
- Crompton, Rosemary & Lyonette, Clare (2006) Work-life 'balance' in Europe. *Acta Sociologica* 49 (4), 379–393.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2005) Elämän virta flow. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Kääntänyt Ritva Hellsten. Helsinki: Rasalas.
- Deding, Mette & Lausten, Mette (2006) Choosing between his and her time? Paid and unpaid work of Danish couples. *Electronic International Journal of Time Use Research* 3 (1), 28–48. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/ejTUR/pdf/volumes/eIJTUR-3-1.pdf#page=29>>. Luettu 17.9.2007.
- Eberling, Matthias & Henckell, Dietrich (1998) Kommunale Zeitpolitik. Veränderungen von Zeitstrukturen – Handlungsoptionen der Kommunen. Berlin: Edition Sigma.
- Elchardus, Mark (1988) The rediscovery of Chronos. The new role of time in sociological theory. *International Sociology* 3 (1), 35–59.
- Ellegård, Kajsa & Cooper, Matthew (2004) Complexity in daily life. A 3D-visualization showing activity patterns in their contexts. *Electronic International Journal of Time Use Research* 1 (1), 37–59. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/ejTUR/pdf/volumes/eIJTUR-1-1.pdf>>. Luettu 26.4.2009.
- Elliot, David H. (1984) Activities, space and time. Teoksessa Andrew S. Harvey, Alexander Szalai, David H. Elliott, Philip J. Stone & Susan M. Clark Time budget research. An ISSC workbook in comparative analysis. Campus Verlag: Frankfurt, 194–217.
- Eräranta, Kirsi & Käsälä, Marja (2007) Tutkimuksen näkökulmia työn ja perheen yhteensovittamiseen. Teoksessa Anna-Maija Castrén (toim.) Työn ja perheen tasapaino. Sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä. Oppimisverkostot työn ja perheen tasapainon rakentajina -hankkeen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 57–78. [online]. <URL:http://www.helsinki.fi/palmenia/hankeet/2007/Artikkelikokoelma_Tyo_perhe_310507.pdf>. Luettu 2.5.2009.
- Eskelinen, Juha & Kinnunen, Petri (2001) Lapsuuden loppu vai uusi lapsuus. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa Lapset, 10–19.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999) Social foundations of postindustrial economies. New York: Oxford University Press.
- Eurostat (1997) Euroopan kansantalouden tilinpitajärjestelmä. EKT 1995. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

- Eurostat (2003) Time use at different stages of life. Results from 13 European countries. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [online]. <URL:http://unece.org/stats/gender/timeuse/DataReports/TU_Diff_Stages_of_life.pdf>. Luettu 19.5.2009.
- Eurostat (2004) Guidelines on harmonised European time use surveys. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [online]. <URL:http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CC-04-007/EN/KS-CC-04-007-EN.PDF>. Luettu 16.8.2009.
- Eurostat (2005) Comparable time use statistics. National tables from 10 European countries. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [online]. <URL:http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=1073,1135281,1073_1135295&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=KS-CC-05-001>. Luettu 29.9.2005.
- Eurostat (2006) Comparable time use statistics. Main results for Spain, Italy, Latvia, Lithuania and Poland. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [online]. <URL:http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CC-06-006/EN/KS-CC-06-006-EN.PDF>. Luettu 16.8.2009.
- Eurostat (2009) Harmonised European time use surveys. 2008 guidelines. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [online]. <URL:http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-08-014/EN/KS-RA-08-014-EN.PDF>. Luettu 20.8.2009.
- Fisher, Kimberly, Gershuny, Jonathan, Gauthier, Anne & Victorino, Charlemaigne (2000) Exploring new ground for using The Multinational Time Use Study. Working Papers of the ESRC Research Centre on Micro-Social Change. Paper Number 2000-28. [online]. <URL:<http://www.iser.essex.ac.uk/publications/working-papers/iser/2000-28.pdf>>. Luettu 25.5.2009.
- Fisher, Kimberly & Layte, Richard (2004) Measuring work-life balance using time diary data. *Electronic International Journal of Time Use Research* 1 (1), 1–13. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/eijtur/pdf/volumes/eIJTUR-1-1.pdf#page=8>>. Luettu 2.5.2009.
- Flood, Lennart & Gråsjö, Urban (1999) Regression analysis and time use data. A comparison of microeconomic approaches with data from the Swedish time use survey (HUS). Teoksessa Joachim Merz & Manfred Ehling (toim.) *Time use. Research, data and policy. Contributions from the International Conference on Time Use (ICTU), University of Lüneburg, April 22–25, 1998*. Baden-Baden: NOMOS Verlagsgesellschaft, 457–472.
- Fogelholm, Mikael, Paronen, Olavi & Miettinen, Mari (2007) Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti 2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, opetusministeriö, UKK-Instituutti. [online]. <URL:http://www.ktl.fi/attachments/liikunta/stm_liikunta.pdf>. Luettu 5.8.2009.
- Forsberg, Hannele (2003) Johdanto. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–15.
- Forsberg, Hannele & Strandell, Harriet (2006) After-school hours. A risk of being alone? Teoksessa Atte Oksanen, Eija Paavilainen & Tarja Pösö (toim.) *Comparing children, families and risks. Childhood and Family Research Unit Net Series*. Tampere: Tampere University Press. [online]. <URL:<http://tampub.uta.fi/childhood/951-44-6654-3.pdf>>. Luettu 15.10.2009.

- Forsberg, Hannele & Strandell, Harriet (2007) After-school hours and the meanings of home. Re-defining Finnish childhood space. *Children's Geographies* 5 (4), 393–408.
- Forssén, Katja & Ritakallio, Veli-Matti (2009) Yksinhuoltajaäitien moniulotteinen köyhyys Euroopassa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009*. Helsinki: Väestöliitto, 77–94.
- Frazis, Harley & Stewart, Jay (2004) What can time-use data tell us about hours of work? *Monthly Labor Review* 127 (12), 3–9. [online]. <URL:<http://www.bls.gov/opub/mlr/2004/12/art1full.pdf>>. Luettu 1.6.2009.
- Gallie, Duncan, Gershuny, Jonathan & Vogler, Carolyn (1994) Unemployment, the household, and social networks. Teoksessa Duncan Gallie, Catherine Marsh & Carolyn Vogler (toim.) *Social change and the experience of unemployment*. Oxford: Oxford University Press, 231–263.
- Garhammer, Manfred (1994/1996) *Balanceakt Zeit. Auswirkungen flexible Arbeitszeiten auf Alltag, Freizeit und Familie*. Berlin: Edition Sigma.
- Garhammer, Manfred (1999) *Wie Europäer ihre Zeit nutzen. Zeitstrukturen und Zeitkulturen im Zeichen der Globalisierung*. Berlin: Edition Sigma.
- Gershuny, Jonathan (1990) International comparisons of time budget surveys. Methods and opportunities. Teoksessa Rosemarie von Schweitzer, Manfred Ehling, Dieter Schäfer ym. *Zeitbudgeterhebungen. Ziele, Methoden und neue Konzepte. Band 13 der Schriftenreihe Forum der Bundesstatistik*. Stuttgart: Metzler-Poeschel, 23–53.
- Gershuny, Jonathan (1995) Time budget research in Europe. *Statistics in Transition* 2 (4), 529–551.
- Gershuny, Jonathan (2000) *Changing times. Work and leisure in postindustrial society*. Reprinted 2007. Oxford: Oxford University Press.
- Gershuny, Jonathan (2005) *Busyness as the badge of honour for the new superordinate working class*. Working Papers of the Institute for Social and Economic Research, paper 2005–9. Colchester: University of Essex.
- Gershuny, Jonathan, Fisher, Kimberly, Gauthier, Anne, Jones, Sally & Baert, Patrick (2000) *A longitudinal, multinational collection of time-use data – the MTUS*. Teoksessa Jonathan Gershuny *Changing times. Work and leisure in postindustrial society*. Reprinted 2007. Oxford: Oxford University Press, 270–288.
- Gershuny, Jonathan & Sullivan, Oriel (1998) The sociological uses of time-use diary analysis. *European Sociological Review* 14 (1), 69–85.
- Gershuny, Jonathan & Sullivan, Oriel (2003) Time use, gender, and public policy regimes. *Social Politics* 10 (2), 205–228.
- Giddens, Anthony (2006) *Sociology. Fifth Edition*. Cambridge: Polity Press.
- Goodin, Robert E., Rice, James Mahmud, Bittman, Michael & Saunders, Peter (2005) The time-pressure illusion. Discretionary vs. free time. *Social Indicators Research* 73 (1), 43–70.
- Goodin, Robert E., Rice, James Mahmud, Parpo, Antti & Eriksson, Lina (2008) *Discretionary time. A new measure of freedom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodnow, Jacqueline J. & Bowles, Jennifer M. (1994) *Men, women and household work*. Melbourne: Oxford University Press.

- Gordon, L. & Klopov, E. (1975) Man after work. Social problems of daily life and leisure time. Based on the surveys of workers' time budgets in major cities of the European part of the USSR. Moscow: Progress Publishers.
- Granovetter, Mark (1973) The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78 (6), 1360–1380.
- Haavio-Mannila, Elina (1980) Kodinhoitotehtävien jakautuminen perheessä. *Sosiologia* 17 (3), 185–194.
- Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet (1984) Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Haavio-Mannila, Elina, Majamaa, Karoliina, Tanskanen, Antti, Hämäläinen, Hans, Karisto, Antti, Rotkirch, Anna & Roos, JP (2009) Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hallberg, Daniel & Klevmarcken, Anders (2001) Time for children. A study of parents' time allocation. Uppsala University. Department of Economics. Working paper 2001:21 [online]. <URL:<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-2238>>. Luettu 27.8.2009.
- Halme, Titta (2003) Jyväslapset. 3.–6. luokkalaisten liikunta-aktiivisuus Jyväskylän kaupungissa, muissa kaupungeissa ja maaseudulla. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 145 Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys LIKES. [online].<URL:<http://www.likes.fi/pages/UserFiles/File/LINET%20PDF/Jyvaslapset.pdf>>. Luettu 21.8.2009.
- Halme, Titta & Laine, Kaarlo (2005) Katsaus lasten ja nuorten liikuntakäyttytymisen tutkimukseen. 3–18-vuotiaiden liikunnan useus, intensiteetti, liikuntaan käytetty aika, liikuntamuodot sekä omatoimiseen ja ohjattuun liikuntaan osallistuminen. LIKES / LINET. [online]. <URL:http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Liikunta/valtion_liikuntaneuvosto/VLN_lausunnot/lapset_ja_nuoret.pdf>. Luettu 5.8.2009.
- Hamermesh, Daniel S. (2009) It's time to "do economics" with time-use data. *Social Indicators Research* 93 (1), 65–68.
- Hamermesh, Daniel S. & Pfann, Gerard A. (2005) Introduction. Time-use data in economics. Teoksessa Daniel S. Hamermesh & Gerard A. Pfann (toim.) *The economics of time use*. Amsterdam: Elsevier B.V., 1–15.
- Hanifi, Riitta (2006) Social, cultural and political participation and trust. Teoksessa Laura Iisakka (toim.) *Social capital in Finland*. Statistical Review. Living Conditions. Helsinki: Statistics Finland, 33–41.
- Hanifi, Riitta (2009) Kulttuuri- ja yhdistystoimintaan osallistuminen ja luottamus. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) *Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista*. Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus, 42–56.
- Hank, Karsten & Stuck, Stephanie (2007) Volunteer work, informal help, and care among the 50+ in Europe. Further evidence for 'linked' productive activities at older ages. Discussion Papers 733. Berlin: DIW Berlin German Institute for Economic Research.
- Harcza, István, Niemi, Iiris & Babarczy, Ágnes (1988) Use of time in Hungary and in Finland II. The effects of life cycle and education. *Studies* 142. Helsinki: Central Statistical Office of Finland.

- Harms, Teresa & Gershuny, Jonathan (2009) Time budgets and time use. Working Paper No. 65. Berlin: German Council for Social and Economic data (RatSWD). [online]. <URL:http://www.ratswd.de/download/RatSWD_WP_2009/RatSWD_WP_65.pdf>. Luettu 25.8.2009.
- Harrikari, Timo (2006) Lasten ja nuorten kotiintuloaikoja koskevat käytännöt Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 106. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.
- Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt. Lapset ja nuorethuolen ja puuttumisen politiikassa. Julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Harvey, Andrew S. (1984) Special time budget measures. Teoksessa Andrew S. Harvey, Alexander Szalai, David H. Elliott, Philip J. Stone & Susan M. Clark Time budget research. An ISSC workbook in comparative analysis. Frankfurt: Campus Verlag, 116–135.
- Harvey, Andrew S. & Pentland, Wendy (1999) Time use research. Teoksessa Wendy E. Pentland, Andrew S. Harvey, M. Powell Lawton & Mary Ann McColl (toim.) Time use research in the social sciences. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers, 3–18.
- Heiskanen, Markku (1996) The 1994 survey on living conditions. Teoksessa Seppo Laaksonen (toim.) International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25–27 October 1995. Research Reports 219. Helsinki: Statistics Finland, 221–223.
- Heiskanen, Markku & Laaksonen, Seppo (1996) Nonresponse and ill-being in the Finnish survey on living conditions. Teoksessa Seppo Laaksonen (toim.) International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25–27 October 1995. Research Reports 219. Helsinki: Statistics Finland, 81–100.
- Heiskanen, Pirkko (toim.) (1989) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus.
- Hektner, Joel M., Schmidt, Jennifer A. & Csikszentmihalyi, Mihalyi (2007) Experience sampling method. Measuring the quality of everyday life. Thousand Oaks: Sage Publications.
- HETUS (2005–2007) Harmonised European Time Use Survey [online database version 2.0]. Created 2005–2007 by Statistics Finland and Statistics Sweden. [reference date 2007–10–01.]. [online]. <URL:<http://www.tus.scb.se>>. Luettu 21.3.2010.
- Hjerppe, Reino (1998) Social capital and economic growth. VATT-keskustelualoitteita 183. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Hochschild, Arlie Russell (1997) The time bind. When work becomes home and home becomes work. New York: Metropolitan Books.
- Hochschild, Arlie Russell & Machung, Anne (1989) The second shift. Working parents and the revolution at home. New York: Avon Books.
- Honkanen, Maire (1970) Viljelijäemännän vapaa-aika. Maatalouskeskusten liiton julkaisuja N:o 553. Maa- ja kotitalousnaisten keskuksen julkaisuja N:o 99. Helsinki.
- Honoré, Carl (2006) Slow. Elä hitaammin. Kääntänyt Outi Huovinen. Juva: Bazar.
- Hook, Jennifer (2004) Reconsidering the division of household labor. Incorporating volunteer work and informal support. Journal of Marriage and Family 66 (February), 101–117.

- Horelli, Liisa & Boulin, Jean-Yves (2006) Paikallista aikapolitiikkaa Euroopassa. Teoksessa Liisa Horelli & Sirkku Wallin (toim.) Arjen ajan hallintaa. Kokemuksia suomalaisesta aikasuunnittelusta. Tutkimuksia 2006:9. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 16–25.
- Horelli, Liisa & Wallin, Sirkku (2006) Aikasuunnittelun lähtökohdat. Teoksessa Liisa Horelli & Sirkku Wallin (toim.) Arjen ajan hallintaa. Kokemuksia suomalaisesta aikasuunnittelusta. Tutkimuksia 2006:9. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 10–15.
- Hämäläinen, Ulla & Takala, Pentti (2007) Isien perhevapaat ja tasa-arvo. Teoksessa Reija Lilja, Rita Asplund & Kaisa Kauppinen (toim.) Perhevapaavalinnat ja perhevapaiden kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä? Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:69. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 22–45.
- Iisakka, Laura (2006a) Arviointia: mitä tilastot voivat kertoa sosiaalisesta pääomasta. Teoksessa Laura Iisakka (toim.): Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus. Elinolot. Helsinki: Tilastokeskus, 103–106.
- Iisakka, Laura (2006b) Kansainvälisiä malleja sosiaalisen pääoman tilastoinnista. Teoksessa Laura Iisakka (toim.) Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus. Elinolot. Helsinki: Tilastokeskus, 17–22.
- Iisakka, Laura & Alanen, Aku (2006) Sosiaalinen pääoma Suomessa. kotimaista ja kansainvälistä taustaa. Teoksessa Laura Iisakka (toim.) Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus. Elinolot. Helsinki: Tilastokeskus, 7–14.
- Iisakka, Laura & Simpura, Jussi (2008) Social capital. Ways ahead and ways blocked in national assessment and international comparisons. Teoksessa Measuring capital. Beyond the traditional measures. Proceedings from the Seminar Session of the 2007 Conference of European Statisticians. New York and Geneva: United Nations, 119–136.
- Ironmonger, Duncan (2004) Bringing up Bobby and Betty. The inputs and outputs of childcare time. Teoksessa Nancy Folbre & Michael Bittman (toim.) Family time. The social organization of care. London: Routledge, 93–109.
- Jacobs, Jerry A. & Gerson, Kathleen (2004) The time divide. Work, family and gender inequality. Cambridge: Harvard University Press.
- Jalas, Mikko (2006) Busy, wise and idle time. A study of the temporalities of consumption in the environmental debate. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis A-275. Helsinki: Helsinki School of Economics.
- Jallinoja, Riitta (2004) Familistisen käänteen rakentajat. Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) Sosiologiaa nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus, 64–98.
- Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jensen, An-Margritt (2004) Introduction. Teoksessa An-Margritt Jensen, Asher Ben-Arief, Cinzia Conti, Dagmar Kutsar, Máire Nic Ghiolla Phádraig & Hanne Warming Nielsen (toim.) Children's welfare in ageing Europe. Volume I, Trondheim: Norwegian Centre for Child Research, 13–18.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY.
- Jolkkonen, Arja & Koistinen, Pertti (2006) Siirtymät informaalista kotitalous- ja hoivatyöstä palkkatyöhön Euroopassa. Janus 14 (3), 272–293.

- Jolkkonen, Arja & Koistinen, Pertti (2009) Kotitalous- ja hoivatyön jälkeinen työllisyys. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus, 98–118.
- Julkunen, Raija (1985) Naisten aika. *Tiede & edistys* 10 (4), 295–308.
- Julkunen, Raija (1989) Jokapäiväinen aikamme. Teoksessa Pirkko Heiskanen (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus, 10–21.
- Julkunen, Raija (2000) Työajan hallinnan uudet lähteet. Teoksessa Eija Nurminen (toim.) Sosiaalipolitiikan lukemisto. Tampere: Palmenia, 169–191.
- Julkunen, Raija (2008) Uuden työn paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija, Nätti, Jouko & Anttila, Timo (2004) Aikanyrjähdys. Keski luokka työn puristuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Juster, F. Thomas (1985) The validity and quality of time use estimates obtained from recall diaries. Teoksessa F. Thomas Juster & Frank P. Stafford (toim.) Time, goods, and well-being. Ann Arbor: The University of Michigan, Institute for Social Research, 63–91.
- Juster, F. Thomas, Ono, Hiromi & Stafford, Frank, P. (2003) An assessment of alternative measures of time use. *Sociological Methodology* 33 (1), 19–54.
- Juster, F. Thomas & Stafford, Frank, P. (1991) The allocation of time. Empirical findings, behavioral models, and problems of measurement. *Journal of Economic Literature* 29 (2), 471–522.
- Jyrkämä, Jyrki (2001) Aika tutkimuksessa ja elämäkulussa. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 117–157.
- Järvensivu, Marjaana (2007) Lapset lomaketutkimuksen vastaajina. *Hyvinvointikatsaus* 18 (1), 50–53. [online]. <URL:http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-04-12_002.html>. Luettu 27.8.2008.
- Järvensivu, Marjaana (2008) Web-kysely ei aina korvaa paperilomaketta. *Hyvinvointikatsaus* 19 (4), 60–62.
- Kahneman, Daniel, Krueger, Alan B., Schkade David A., Schwarz, Norbert & Stone, Arthur A. (2004) A survey method for characterizing daily life experience. The day reconstruction method. *Science* 306 (5702), 1776–1780.
- Kajanoja, Jouko (2003) Sosiaalipolitiikka ja talusteoria. Teoksessa Tuula Helne, Raija Julkunen, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti & Jussi Simpura Sosiaalinen politiikka. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 183–213.
- Kan, Man Yee (2008a) Does gender trump money? Housework hours of husbands and wives in Britain. *Work, Employment & Society* 22 (1), 45–66.
- Kan, Man Yee (2008b) Measuring housework participation. The gap between “stylized” questionnaire estimates and diary-based estimates. *Social Indicators Research* 86 (3), 381–400.
- Kangassalo, Pertti (1996). Household budget survey. Teoksessa Seppo Laaksonen (toim.) International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25–27 October 1995. Research Reports 219. Helsinki: Statistics Finland, 211–218.
- Keskinen, Vesa (2000) Koululaisten iltapäivä. 9–12-vuotiaiden helsinkiläisten koululaisten iltapäivän ajankäyttö. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B3:2000. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.

- Keskinen, Vesa (2001) Kiirettä pitää. Kaverit, koti, koulu ja nuorten vapaa-aika Helsingissä 2000. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2001:10. Helsinki: Helsingin kaupunki, tietokeskus.
- Kestnbaum, Meyer, Robinson, John P., Neustadl, Alan & Alvarez, Anthony (2002) Information technology and social time displacement. *IT&Society* 1 (1), 21–37. [online]. <URL:<http://www.stanford.edu/group/siqss/itandsociety/v01i01/v01i01a02.pdf>>. Luettu 7.5.2009.
- Kirjavainen, Leena (1989) Time-use and its value in household production in Finland and the United States. Helsingin yliopiston kodin taloustieteen laitoksen julkaisuja 1/1989. Helsinki: Helsingin yliopiston kodin taloustieteen laitos.
- Kirjavainen, Leena, Anachkova, Bistra, Laaksonen, Seppo, Niemi Iiris, Pääkkönen, Hannu & Staikov, Zahari (1992) Housework time in Bulgaria and Finland. *Studies* No. 193. Helsinki: Statistics Finland.
- Kitterød, Ragni Hege & Lyngstad, Torkild Hovde (2005) Diary versus questionnaire information on housework. The case of Norway. *Electronic International Journal of Time Use Research* 2 (1), 13–32. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/ejitur/pdf/volumes/eIJTUR-2-1.pdf#page=14>>. Luettu 1.6.2009.
- Kivimäki, Riikka (2003) Perhe tuli työelämään. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 186–201.
- Kivimäki, Riikka (2009) Vanhemmuus työpaikoilla. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 907. Tampere: Tampereen yliopisto. [online]. <URL:<http://acta.uta.fi>>. Luettu 27.11.2009.
- Koistinen, Pertti (2009) Yhteiskunnallisen työn muodot. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) *Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista*. Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus, 7–15.
- Kopomaa, Timo (2008) *Leppoistamisen tekniikat*. Helsinki: Like Kustannus.
- Koskeniemi, Matti (1980) Koululaisen päivänkehä. Oppilaiden vapaa-ajan käyttö muuttuneissa oloissa. Reports of the Department of Education No. 84. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kousa, Anu (2007) Ajankäyttötietojen käyttö ilmansaasteille altistumisen arvioinnissa. Ajankäyttötutkimuksen käyttäjäseminaari 16.3.2007.
- Kühl, P.-H. ym. (1966) *Fritidsvaner i Danmark*. Socialforskningsinstituttets publikation 25. København: Socialforskningsinstituttet (sit. Körmendi 1990).
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Köppä, Tapani & Visuri, Anna-Maija (1970) Vuorotyötutkimus. Vuorotyön ja poikkeavien työaikojen yleisyys toimialoittain sekä ajankäyttö ja radion ja television seuraaminen näiden ryhmien keskuudessa. PTS-tutkimuksia 7/1970. Helsinki: Oy. Yleisradio Ab., PTS-elin.
- Körmendi, Eszter (1990) Time use trends in Denmark. Teoksessa Gunnar Viby Mogensen (toim.) *Time and consumption. Time use and consumption in Denmark in recent decades*. Copenhagen: Danmarks Statistik, 51–74.
- Laakso, Lauri, Nupponen, Heimo, Rimpelä, Arja & Telama, Risto (2006) Suomalaisten nuorten liikunta-aktiivisuus. Katsaus nykytilaan, trendeihin ja ennusteisiin. *Liikunta ja tiede* 43 (1), 4–13.

- Laaksonen, Seppo (1991) Kato ja päiväkirjan pitopäivien siirrot. Teoksessa Iris Niemi, Hannu Pääkkönen, Veli Rajaniemi, Seppo Laaksonen & Jarmo Lauri Vuotuinen ajankäyttö. Ajankäyttötutkimuksen 1987–1988 taulukot. Tutkimuksia 183 B. Helsinki: Tilastokeskus, 101–104.
- Laaksonen, Seppo (1996) The 1987–1988 time use survey. Teoksessa Seppo Laaksonen (toim.) International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25–27 October 1995. Research Reports 219. Helsinki: Statistics Finland, 224–227.
- Laaksonen, Seppo & Pääkkönen, Hannu (1992) Some methodological aspects on the use of time budget survey data. Teoksessa Leena Kirjavainen, Bistra Anachkova, Seppo Laaksonen, Iris Niemi, Hannu Pääkkönen & Zahari Staikov Housework time in Bulgaria and Finland. Studies No. 193. Helsinki: Statistics Finland, 86–104.
- Lader, Deborah, Short, Sandra & Gershuny, Jonathan (2006) The time use survey, 2005. How we spend our time. London: Office for National Statistics. [online]. <URL:<http://www.timeuse.org/information/publications/docs/TimeUse2005.pdf>>. Luettu 15.10.2009.
- Lairio, Marjatta (1980) Opiskelu uudistetussa tutkintojärjestelmässä osana opiskelijoiden kokonaisajankäyttöä. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja n:o 232. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lammi-Taskula, Johanna (2004a) Pienet koululaiset. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarijärvi: STAKES, 58–74.
- Lammi-Taskula, Johanna (2004b) Työ ja perhe –kyselyn taustatietoja. Minkälaiden ihmisten työn ja perheen yhteensovittamista kuvataan. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarijärvi: STAKES, 191–193.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2004) Aikaa työlle, aikaa perheelle. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarijärvi: STAKES, 30–39.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2009a) Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen lapsiperheissä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 50–57. [online]. <URL:<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>>. Luettu 28.8.2009.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2009b) Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 38–48. [online]. <URL:<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>>. Luettu 28.8.2009.
- Lapsen oikeuksien julistus. [online]. <URL:http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf>. Luettu 3.5.2009.
- Lapsiasiavaltuutettu ym. (2006) Ehdotus lasten ja nuorten hallitusohjelmaksi. Lokakuu 2006 [online]. <URL: http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-8044.pdf>. Luettu 28.5.2009.
- Larson, Reid (1998) Implications for policy and practise. Getting adolescents, families, and communities in sync. Teoksessa Ann C. Crouter & Reid Larson (toim.) Temporal rhythms in adolescence. Clocks, calendars and the coordination of daily life. New Directions in Child Development No. 82. San Francisco: Jossey-Bass, 83–88.

- Le Feuvre, Nicky (2000) Women in the EU. WORK - the sexual division of domestic labour. [online]. <URL:<http://www.helsinki.fi/science/xantippa/wee/weetext/wee224.html>>. Luettu 14.3.2000.
- Lehto, Anna-Maija (1996) Työolot tutkimuskohteena. Työolotutkimusten sisällöllistä ja menetelmällistä arviointia yhteiskuntatieteen ja naistutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuksia 222. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2004) Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2003. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008) Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lesnard, Laurent (2004) Schedules as sequences. A new method to analyze the use of time based on collective rhythm with an application to the work arrangements of French dual-earner couples. *Electronic International Journal of Time Use Research* 1 (1), 60–84. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/eijtur/pdf/volumes/eIJTUR-1-1.pdf#page=67>>. Luettu 26.4.2009.
- Liao, F.T. (1994) Interpreting probability models. Logit, probit, and other generalized linear models. Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences. Series no 07-101. Thousand Oaks: Sage.
- Liikkanen, Mirja, Hanifi, Riitta & Hannula, Ulla (toim.) (2005) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki: Tilastokeskus.
- Linnaila, Jorma (1972) PM. Vuoden 1971 kotitaloustiedustelun vuosihaastattelu. Helsinki: Tilastokeskus. (Julkaisematon)
- Luopa, Pauliina, Pentikäinen, Minna & Jokela, Jukka (2008) Kouluterveyskysely 1998–2007. Nuorten hyvinvoinnin kehitys ja alueelliset erot. Stakesin raportteja 23. Helsinki: Stakes.
- Lyberg, Ingrid (1990) Sampling, nonresponse and measurement issues in the 1984/85 Swedish time budget survey. R&D Report 1990:2. Stockholm: Statistics Sweden.
- Malinen, Kaisa, Härmä, Senja, Sevón, Eija & Kinnunen, Ulla (2005) Miten meillä menee? Työssäkäyvien pienten lasten vanhempien kokemuksia perhe-elämästä ja työstä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimuksen laitoksen julkaisuja 15. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Malinen, Kaisa & Rönkä, Anna (2009) Mihin aika riittää? Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.) (2009) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 179–202.
- Malinen, Kaisa, Rönkä, Anna, Lämsä, Tiina & Tolvanen, Asko (2009) Päiväkirjamenetelmä Paletti-tutkimuksessa. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.) (2009) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 21–43.
- Marjomaa, Pentti (toim.) (2000) Tilastokeskus 1971–2000. Helsinki: Tilastokeskus.
- Markkanen, Tapio (1989) Ajanlaskun historiaa. Teoksessa Pirkko Heiskanen (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus, 155–171.
- McGinnity, Frances, Russell, Helen, Williams, James & Blackwell, Sylvia (2005) Time-use in Ireland 2005. Survey report. Dublin: The Economic and Social Research Institute. [online]. <URL:http://www.esri.ie/pdf/BKMNINT183_Prelims.pdf>. Luettu 15.10.2009.

- Measuring capital – beyond the traditional measures (2008) Proceedings from the Seminar Session of the 2007 Conference of European Statisticians. New York and Geneva: United Nations.
- Melkas, Tuula (2004) Tasa-arvobarometri. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Merz, Joachim (2009) Time use and time budgets. Improvements, future challenges and recommendations. Discussion Paper No. 4358. August 2009. Bonn: IZA. [online]. <URL:<http://ftp.iza.org/dp4358.pdf>>. Luettu 22.10.2009.
- METELI (1975) Kolmen metallitehtaan henkilöstöjen elinolot ja elämäntapa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 1. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys.
- Metsäpelto, Riitta-Leena, Kotamäki, Niina, Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea (2004) Vapaa-ajan toimintasuunnitelma (VAPSU). Välikartoitus 2. Oppilaiden vapaa-aika keväällä 2004. Valtakunnallinen kokeilu- ja tutkimusprojekti MUKAVA. [online]. <URL:http://www.peda.net/img/portal/79353/vapsu_2004.pdf>. Luettu 21.10.2009.
- Michelson, William (2005) Time use. Expanding explanation in social sciences. Boulder: Paradigm Publishers.
- Miettinen, Anneli (2008) Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakautumiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja E 32/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Minkkinen, Virpi, Pääkkönen, Hannu & Liikkanen, Mirja (2001) Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset 1991 ja 1999. Kulttuuri ja viestintä 2001:5. Helsinki: Tilastokeskus.
- Morris, Lydia (1985) Renegotiation of the domestic division of labour in the context of male redundancy. Teoksessa Bryan Roberts, Ruth Finnegan & Duncan Gallie (toim.) New approaches to economic life. Economic structuring. Unemployment and the social division of labour. Manchester: Manchester University Press, 400–416.
- Morris, Lydia (1995) Social Divisions. Economic Decline and Social Structural Change. London: UCL Press.
- Mustonen, Anu & Pulkkinen, Lea (2003) Sosiaalinen pääoma ja tietotekniikka. Loppuraportti. Teknologian arviointeja 14. Eduskunnan kanslian julkaisu 1/2003. Helsinki: Eduskunta. Tulevaisuusvaliokunta.
- Mückenberger, Ulrich (2004) Metronome des Alltags. Betriebliche Zeitpolitiken, lokale Effekte, soziale Regulierung. Berlin: Edition Sigma.
- National Sleep Foundation (2010) Teens and sleep. [online]. <URL:<http://www.sleepfoundation.org/article/sleep-topics/teens-and-sleep>>. Luettu 16.3.2010.
- Niemelä, Anna (2007) Selvitys lasten ja nuorten hyvinvointia koskevasta tutkimuksesta. Verso raportteja 3/2007. [online]. <URL:<http://verso.palmenia.helsinki.fi/kirjasto/julkaisut/LastenHVselvitys.pdf>>. Luettu 13.8.2008.
- Niemi, Iiris (1984) Kotityön harhat. Sosiologia 21 (3), 211–218.
- Niemi, Iiris (1993) Systematic error in behavioural measurement. Comparing results from interview and time budget studies. Social Indicators Research 30 (2–3), 229–244.
- Niemi, Iiris (2000) Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987–88 ja 1999–2000. Teoksessa Pentti Marjomaa (toim.) Tilastokeskus 1971–2000. Helsinki: Tilastokeskus, 328–330.

- Niemi, Iiris, Eglite, Parsla, Mitrikas, Algimantas, Patrushev, V.D. & Pääkkönen, Hannu (1991) Time use in Finland, Latvia, Lithuania and Russia. Studies 182. Helsinki: Central Statistical Office of Finland.
- Niemi, Iiris, Horelli, Liisa, Kiiskilä, Kati & Haverinen, Elise (2006) Perheiden aika ja liikkuminen – hallinnassa vai ei? Teoksessa Liisa Horelli & Sirkku Wallin (toim.) Arjen ajan hallintaa. Kokemuksia suomalaisesta aikasuunnittelusta. Tutkimuksia 2006:9. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 26–41.
- Niemi, Iiris, Kiiski, Salme & Liikkanen, Mirja (1981) Suomalaisten ajankäyttö 1979. Tutkimuksia N:o 65. Helsinki: Tilastokeskus.
- Niemi, Iiris & Pääkkönen, Hannu (1989) Ajankäytön muutokset 1980-luvulla. Tutkimuksia 153. Helsinki: Tilastokeskus.
- Niemi, Iiris & Pääkkönen, Hannu (1992) Vuotuinen ajankäyttö. Tutkimuksia 183. Helsinki: Tilastokeskus.
- Niemi, Iiris & Pääkkönen, Hannu (2001) Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. Kulttuuri ja viestintä 2001:6. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nock, Steven L. & Kingston, Paul William (1984) The family work day. Journal of Marriage and the Family 46 (2), 333–343.
- Nordenmark, Mikael (2000) Unemployment and family life. The relationship among employment status, household division of labour and well-being. Teoksessa Carol D. H. Harvey (toim.) Walking a tightrope. Meeting the challenges of work and family. Aldershot: Ashgate, 25–41.
- Nupponen, Heimo, Halme, Titta & Parkkisenniemi Susanna (2005) Arjen oma liikunta lasten liikunnan perusta. Liikunta ja tiede 42 (4), 5–9.
- Nurmela, Juha, Sirkiä, Timo & Muttilainen, Vesa (2007) Suomalaiset tietoyhteiskunnassa 2006. Katsauksia 2007/1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (2005) Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- OECD (2002) Social capital. The challenge of international measurement. [online]. <URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/2/47/2380584.pdf>>. Luettu 29.8.2005.
- OECD (2009) Society at a glance 2009 – OECD social indicators. [online]. <URL: www.oecd.org/els/social/indicators/SAG>. Luettu 22.10.2009.
- Ojanen, Miia (2009) Ansio-, hoiva- ja vapaaehtoistyön yhdistäminen. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus, 73–83.
- Opetusministeriö (2007) Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2008–2011. Opetusministeriön julkaisuja 2007:3. [online]. <URL: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2007/toiminta-_ja_taloussuunnitelma_2008_2011>. Luettu 11.8.2009.
- Osgood, D. Wayne, Anderson, Amy L. & Shaffer, Jennifer N. (2005) Unstructured leisure in the after-school hours. Teoksessa Joseph L. Mahoney, Reed W. Larson & Jacquelynne S. Eccles (toim.) Organized activities as contexts of development. Extracurricular activities, after-school and community programs. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 45–64.
- Paajanen, Pirjo (2001) Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Perhebarometri 2001. Katsauksia E 12/2001. Helsinki: Väestöliitto. Väestötutkimuslaitos.

- Pacholock, Shelley & Gauthier, Anne H. (2004) A tale of dual earner families in four countries. Teoksessa Nancy Folbre & Michael Bittman (toim.) *Family time. The social organization of care*. London: Routledge, 197–223.
- Pahl, R.E. (1984) *Divisions of labour*. Oxford: Basil Blackwell.
- Patulny, Roger (2003) Social capital. Values and time use. Paper presented at the 8th Australian Institute of Family Studies Conference, Melbourne, February 12–14, 2003.
- Patulny, Roger, Bittman, Michael & Fisher, Kimberly (2003) Trust and volunteering. Contrasting time diaries with values data. Paper presented at 'COMPARING TIME – The 25th IATUR Conference on Time Use Research', Brussels, 17–19 September, 2003. [online]. <URL:<http://www.vub.ac.be/TOR/iatur/abstracts/doc/paper-10.pdf>>. Luettu 1.6.2009.
- Pekonen, Osmo & Pulkkinen, Lea (2002) Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintäteknikan kehitys. Esiselvitys. Teknologian arviointeja 11. Eduskunnan kanslian julkaisu 5/2002. Helsinki: Eduskunta. Tulevaisuusvaliokunta. [online]. <URL:http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?{APPL}=erekj&{BASE}=erekj&{THWIDS}=0.19/1251725839_197774&{TRIPPIFE}=PDF.pdf>. Luettu 31.8.2009.
- Pember-Reeves (1913) *Round about a pound a week*. London: Bell (sit. Harvey & Pentland 1999).
- Pennanen, Hanna (2000) Neljäsluokkalaisten koululaisten iltapäivät Helsingissä: todellisuus ja toiveet. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B15:2000. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.
- Pessi, Anne Birgitta (2008) Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaiskyselyjen tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19. Helsinki: RAY.
- Pessi, Anne Birgitta (2009) Selvitys altruismista ja sosiaalisesta kestävydestä. Teoksessa *Näkökulmia sosiaaliseen kestävyteen*. Valtioneuvoston kanslian raportteja 1/2009, 39–55. [online]. <URL:<http://www.vnk.fi/julkaisut>>. Luettu 17.5.2009.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008) *Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Phipps, Polly A. & Vernon, Margaret K. (2009) Twenty-four hours. An overview of the recall diary method and data quality in the American time use survey. Teoksessa Robert F. Belli, Frank P. Stafford & Duane F. Alwin (toim.) *Calendar and time diary methods in life course research*. Los Angeles: Sage, 109–128.
- Piekkola, Hannu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2006) Työtä eri elämänvaiheissa. Äidit ja ikääntyvät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:73. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Pilger, Jane (2000) Domestic divisions of labour in the twentieth century. 'Change slow a-coming'. *Work, Employment & Society* 14 (4), 771–780.
- Pohjanen, Jorma (2002) Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 197. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pohjanen, Jorma (2003) Kello ja ristiriitainen yksilöllistyminen. *Sociologia* 40 (2), 85–96.
- Pulkkinen, Lea (2002) Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.
- Pulkkinen, Lea & Launonen, Leevi (2005) *Ehetytty koulupäivä. Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen*. Helsinki: Edita.

- Putnam, Robert D. (1999) Foreword by Robert D. Putnam. Teoksessa John P. Robinson & Geoffrey Godbey *Time for life. The surprising ways Americans use their time*. Second edition. University Park: The Pennsylvania State University Press, xiii–xviii.
- Putnam, Robert (2000) *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, Robert D., Leonardi, Robert & Nanetti, Raffaella Y. (1993) *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Pälli, Pekka & Rissanen, Tapio (2006) Työ ja perhe. Teoksessa Mikko Jakonen, Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.) *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto, 41–49.
- Pääkkönen, Hannu (2002) Mistä aika tietokoneelle? *Hyvinvointikatsaus* 13 (4), 8–9.
- Pääkkönen, Hannu (2003) Työviikon rakenne. Teoksessa Laura Hulkko (toim.) *Työajan muutokset. Työmarkkinat 2008:3*. Helsinki: Tilastokeskus, 87–95.
- Pääkkönen, Hannu (2004) *Measuring hours worked. Diary versus questionnaire information*. Paper presented at the International Association for Time Use Research Annual Conference 2004, 27–29 October, Rome, Italy ISTAT – Italian National Statistical Institute.
- Pääkkönen, Hannu (toim.) (2005) *Perheiden ajankäyttö*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pääkkönen, Hannu (2007) Koululaisten ajankäyttö kesälaitumilla. *Hyvinvointikatsaus* 18 (2), 44–45.
- Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iiris (2002) *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhannen vaihteessa. Kulttuuri ja viestintä 2002:2*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Raijas, Anu & Varjonen, Johanna (2007) "Minä vastaan vaatteista, sinä autosta". *Muuttuuko kotitöiden jakaminen suomalaisissa lapsiperheissä?* *Janus* 15 (3), 261–279.
- Reuna, Veera (1998) *Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjessa. Katsauksia E 4/1998*. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos.
- Rimpelä, M. & Rimpelä, A. (2002) *Kouluterveyskysely 2002. Myöhäinen nukkumaanmeno ja univaje lisäävät nuorten oireisuutta. Kouluterveys 2002:15*. [online]. <URL:<http://www.stakes.fi/kouluterveys/ktlehti/ktl1502/ktl1502b.pdf>>. Luettu 5.5.2003.
- Robinson, John P. (1985) The validity and reliability of diaries versus alternative time use measures. Teoksessa F. Thomas Juster & Frank P. Stafford (toim.) *Time, goods, and well-being*. Ann Arbor: The University of Michigan, Institute for Social Research, 33–62.
- Robinson, John P. (1990) The time squeeze. *American Demographics* (February), 30–33.
- Robinson, John P. & Bostrom, Ann (1994) The overestimated workweek? What time diary measures suggest. *Monthly Labor Review* 117 (8), 11–23.
- Robinson, John P. & Godbey, Geoffrey (1999) *Time for life. The surprising ways Americans use their time*. Second edition. University Park: The Pennsylvania State University Press.
- Roos, J. P. (1981/1985) *Suomalainen elämäntapa*. Teoksessa J. P. Roos (Keijo Rahkonen toim.) *Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisusarja 34*. Helsinki: Tutkijaliitto, 31–35.

- Roos, J. P. & Haavio-Mannila, Elina (2008) Generational transfers, happiness and conflicts in Finland. Paper presented at European Science Foundation conference "The Transfer of Resources across Generations: Family, Income, Human Capital and Children's Wellbeing", Vadstena 9.–13.6.2008. [online]. <URL:<http://blogs.helsinki.fi/gentrans/2008/06/24/generational-transfers-happiness-and-conflicts-in-finland/>>. Luettu 13.10.2009.
- Ruston, Dave (2003) Volunteers, helpers and socialisers. Social capital and time use. Office for National Statistics [online]. <URL:http://www.statistics.gov.uk/articles/nojournal/Time_Use_Volunteers_helpers_socialisers.pdf>. Luettu 15.9.2005.
- Ruuskanen, Olli-Pekka (2004) An econometric analysis of time use in Finnish households. Sarja A41 Series. Helsinki: ETLA, The Research Institute of the Finnish Economy.
- Ruuskanen, Petri (2007) Sosiaalisella pääomalla selittäminen. Teoksessa Leena Alanen, Veli-Matti Salminen & Martti Siisiäinen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 11–38.
- Rydenstam, Klas (1992) I tid och otid. En undersökning om kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91. Levnadsförhållanden. Rapport nr 79. Stockholm: SCB Statistiska Centralbyrån.
- Rydenstam, Klas (2001) Paid and unpaid work, the apples and pears of time use statistics? Paper presented at the 2001 IATUR Conference, Oslo.
- Rydenstam, Klas (2004) A contribution from the time use statistics. Reconciling work and private life. Some gender-related similarities and dissimilarities in the organisation of everyday life. 25th CEIES seminar. Gender statistics – Occupational segregation: extent, causes and consequences. Stockholm 21 – 22 June 2004. Luxembourg: European Communities, 160–178. [online]. <URL:http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ceies/library?l=/seminars_21_to_30/25thgendersstatistics/englishdocuments/2004-505_vol-1pdf/_EN_1.0_&a=d>. Luettu 13.10.2009.
- Rydenstam, Klas & Wadeskog, Anders (1998) Evaluation of the European time use pilot studies. Eurostat DOC E2/TUS/5/98.
- Rönkä, Anna, Kinnunen, Ulla & Sallinen, Marjukka (2004) Päiväkirjamenetelmä perhepsykologisessa tutkimuksessa. *Psykologia* 39 (3), 234–243.
- Saad-Sulonen, Joanna (2009) Participatory local community. [online]. <URL: <https://wiki.tkk.fi/display/Palco/Participatory+Local+Community>>. Luettu 21.10.2009.
- Saastamoinen, Olli & Vaara, Matti (2009) Small-scale forest related activities in the everyday life of the Finns. Results of time-budget studies. *Small-scale Forestry*. DOI 10.1007/s11842-009-9093-3.
- Salmi, Minna (2004) Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarijärvi: STAKES, 1–9.
- Salmi, Minna, Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 24/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [online]. <URL: http://www.tem.fi/files/22983/TEM_24_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf>. Luettu 30.12.2009.
- Samdal, Oddrun, Tynjälä, Jorma, Roberts, Chris, Sallis, James F., Villberg, Jari & Wold, Bente (2007) Trends in vigorous physical activity and TV watching of adolescents from 1968 to 2002 in seven European countries. *European Journal of Public Health* 17 (3), 242–248.
- SAS Institute Inc. (2004) SAS OnlineDoc® 9.1.3. Cary: SAS Institute Inc.

- Sauli, Hannele (2003) Vanhemmuuden aika ja sen muutokset. Puheenvuoro MLL:n seminaarissa Lapsen oikeuksien päivänä 20.11.2003.
- Sauri, Tuomo & Soramäki, Martti (1978) Yleisradion ajankäyttötutkimuksista. Teoksessa Ajankäyttötutkimuksen tarvekartoitusseminaari 15.3.1978. Muistio N:o 49. Helsinki: Tilastokeskus, 10–19.
- Saurio, Elli (1947) Maalaisemännän ajankäyttö suhteessa talouden laatuun ja henkilörakenteeseen. Helsinki: WSOY.
- Schor, Juliet B. (1991) *The overworked American. The unexpected decline of leisure.* United States of America: BasicBooks.
- Schwarz, Norbert, Kahneman, Daniel & Xu, Jing (2009) Global and episodic reports of hedonic experience. Teoksessa Robert F. Belli, Frank P. Stafford & Duane F. Alwin (toim.) *Calendar and time diary methods in life course research.* Los Angeles: Sage, 157–174.
- Sorokin, Pitirim A. & Berger, Clarence Q. (1939) *Time-budgets of human behavior.* Cambridge: Harvard University Press.
- Soupourmas, Faye & Ironmonger, Duncan (2002) Giving time. The economic and social value of volunteering in Victoria. Melbourne: Department of Human Services, Victoria. [online]. <URL:<http://www.dhs.vic.gov.au/pdppd/pdfs/givingtime.pdf>>. Luettu 16.10.2009.
- Southerton, Dale (2006) Analysing the temporal organization of daily life. Social constraints, practices and their allocation. *Sociology* 40 (3), 435–454.
- Stafford, Frank P. (2009) Timeline data collection and analysis. Teoksessa Robert F. Belli, Frank P. Stafford & Duane F. Alwin (toim.) *Calendar and time diary methods in life course research.* Los Angeles: Sage, 13–30.
- Stafford, Frank P. & Belli, Robert F. (2009) Future directions in calendar and time diary methods. Teoksessa Robert F. Belli, Frank P. Stafford & Duane F. Alwin (toim.) *Calendar and time diary methods in life course research.* Los Angeles: Sage, 307–315.
- Statistiska Centralbyrån (1992) *Tidsanvändningsundersökningen 1990/91. Levnadsförhållanden. Rapport nr 80.* Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Stewart, Jay (2006) Assessing alternative dissimilarity indexes for comparing activity profiles. *Electronic International Journal of Time Use Research* 3 (1), 49–59. [online]. <URL:<http://ffb.uni-lueneburg.de/eijtur/pdf/volumes/eIJTUR-3-1.pdf#page=50>>. Luettu 24.8.2009.
- Stewart, Jay (2009) Tobit or not Tobit? Discussion Paper No. 4588. November 2009. Bonn: IZA. [online]. <URL:<http://ftp.iza.org/dp4588.pdf>>. Luettu 18.12.2009.
- Stiglitz, Joseph E., Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009) Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress. [online]. <URL:www.stiglitz-sen-fitoussi.fr>. Luettu 23.10.2009.
- Stone, Philip J. (1984) Event analysis. Teoksessa Andrew S. Harvey, Alexander Szalai, David H. Elliott, Philip J. Stone & Susan M. Clark *Time budget research. An ISSC workbook in comparative analysis.* Frankfurt: Campus Verlag, 136–156.
- Stormbom, N.-B. (toim.) (1969) *Yleisradion suunta. Toimintaedellytykset.* Helsinki: Weilin + Göös.
- Strandell, Harriet & Forsberg, Hannele (2005) Kohti kurinalaista lapsuutta? Kysymys pienten koululaisten iltapäivien (uudelleen) määrittelystä. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (6), 610–623. [online]. <URL:<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/FF47B695-2580-427C-8F32-53F496F1C32A/0/056strandell.pdf>>. Luettu 26.4.2009.

- Suhonen, Anna-Stiina & Salmi, Minna (2004) Kahden kauppa: puolison merkitys. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarijärvi: STAKES, 74–88.
- Sullivan, Oriel (2008) Busyness, status distinction and consumption strategies of the income rich, time poor. *Time & Society* 17 (1), 5–26.
- Suoninen, Annikka (2004) Mediakielitaidon jäljillä. Lapset ja nuoret valikoivina mediankäyttäjinä. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 81. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sutela, Hanna (2007) Työ, hoiva ja perhe. Teoksessa Hanna Sutela ja Anna-Maija Lehto Tasa-arvo työn takana. *Työmarkkinat 2007*. Helsinki: Tilastokeskus, 5–59.
- Szalai, Alexander (1966) Trends in comparative time-budget research. *The American Behavioral Scientist* 9 (9), 3–8.
- Szalai, Alexander (1972) Introduction. Concepts and practices of time-budget research. Teoksessa Alexander Szalai (toim.) *The use of time. Daily activities in urban and suburban populations in twelve countries*. The Hague: Mouton, 1–12.
- Szalai, Alexander (1984) The concept of time budget research. Teoksessa Andrew S. Harvey, Alexander Szalai, David H. Elliott, Philip J. Stone & Susan M. Clark *Time budget research. An ISSC workbook in comparative analysis*. Frankfurt: Campus Verlag, 17–34.
- Szalai, Alexander (toim.) (1972) *The use of time. Daily activities in urban and suburban populations in twelve countries*. The Hague: Mouton.
- Säntti, Riitta, Otva, Ritva-Anneli & Kilpiö, Eila (1981) Kotityötutkimus. Osa VIII. Palkaton kotityö. Ajankäyttö ja arvo. Suomen virallinen tilasto. Sosiaalisia erikoistutkimuksia. SVT XXXII:78. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Takala, Pentti (2002) Aikapula ja kiire lapsiperheissä. *Hyvinvointikatsaus* 13 (4), 10–15.
- Takala, Pentti (2005) Selittävätkö puolisoien tuloerot kotitöiden jakoa? Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) *Perheiden ajankäyttö*. Helsinki: Tilastokeskus, 83–102.
- Talousneuvosto (1972) Yhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja niiden mittaamista tutkiva jaosto. Liite 6. Erillisselvityksiä. Helsinki: Talousneuvosto.
- Tammelin, Mia (2009) Working time and family time. Experiences of work and family interface among dual-earning couples in Finland. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 355. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Tammelin, Tuija (2008) Johdatus suomalaisten kouluikäisten lasten fyysisen aktiivisuuden. Teoksessa Tuija Tammelin & Jukka Karvinen (toim.) *Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille*. Helsinki: Opetusministeriö ja Nuori Suomi ry, 12–15.
- Tammelin, Tuija (2009) Mitä lasten ja nuorten liikumisestatioidetään? Liikuntatutkimuksen suuntaviivat -seminaari 27.5.2009 Helsinki. [online]. <URL:http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Liikunta/valtion_liikuntaneuvosto/Liikuntatieteen_seminaarimateriaalit/Tammelin.pdf> Luettu 21.8.2009.
- Tammelin, Tuija, Ekelund, Ulf, Remes, Jouko & Näyhä, Simo (2007) Physical activity and sedentary behaviors among Finnish youth. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 39 (7), 1067–1074.
- Tammelin, Tuija & Karvinen, Jukka (toim.) (2008) *Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille*. Helsinki: Opetusministeriö ja Nuori Suomi ry.
- Taylor, Rebecca F. (2004) Extending conceptual boundaries. Work, voluntary work and employment. *Work, Employment and Society* 18 (1), 29–49.

- The Halifax STAR Project (2009) [online]. <URL:<http://www.halifaxstarproject.ca/>>. Luettu 29.11.2009.
- Tidsnyttingsundersøkelsen 1971–72 (1974) Hefte II. Norges offisielle statistikk A 662. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Tidsnyttingsundersøkelsen 1971–72 (1975) Hefte I. Norges offisielle statistikk A 692. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Tilastokeskus (1978) Ajankäyttötutkimuksen tarvekartoitusseminaari 15.3.1978. Muistio N:o 49. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2008) Verkkokoulu. Kansantalouden tilinpito. [online]. <URL:<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/talt/02/09/index.html>>. Luettu 22.5.2008.
- Tilastokeskus (2009a) Kokonaistyöaika. [online]. <URL:<http://www.stat.fi/meta/kas/kokonaistyöaika.html>>. Luettu 24.8.2009.
- Tilastokeskus (2009b) Rekisteriseloste: Ajankäyttötutkimus vuosilta 1979, 1987–88, 1999–2000. [online]. <URL:http://stat.fi/meta/rekisteriselosteet/rekisteriseloste_ajankayttotutkimukset.html>. Luettu 28.8.2009.
- Tilastokeskus (2009c) Tieto- ja viestintäteknikan käyttö. [online]. <URL:<http://stat.fi/meta/til/sutivi.html>>. Luettu 20.8.2009.
- Toivanen, Minna & Kauppinen, Kaisa (2007) Eri elämäntilanteiden tasapaino. Teoksessa T. Kauppinen, R. Hanhela, P. Heikkilä, A. Kasvio, S. Lehtinen, K. Lindström, J. Toikkanen & A. Tossavainen (toim.) Työ ja terveys Suomessa 2006. Helsinki: Työterveyslaitos, 139–151. [online]. <URL:http://www.ttl.fi/NR/rdonlyres/3E46BED3-63C0-4918-8BC0-20A872D8EECA/0/06_tyo_ja_terveys_3_luku.pdf>. Luettu 2.5.2009.
- Toivonen, Timo (2008) Increasingly hurried leisure time? The change in intensity of leisure time use in Finland 1979, 1987 and 1999/2000. Teoksessa Terhi-Anna Wilska & Maria Halme (toim.) Taloussosiologian monet kasvot. The many faces of economic sociology. Sarja KR-5:2008. Turku: Turun kauppakorkeakoulu, 9–22. [online]. <URL:http://info.tse.fi/julkaisut/kr/Kre5_2008.pdf>. Luettu 15.10.2009.
- Turpeinen, Merja & Toivanen, Minna (2008) Perhe työssä, työ perheessä. Työn ja perheen yhteensovittamisen rajat ja mahdollisuudet työorganisaatio toimijoiden, perheen ja sukupuolen näkökulmasta. Helsinki: MONIKKO-hanke.
- Tynjälä, Jorma, Villberg, Jari & Kannas, Lasse (2002) Nuorten nukkumistottumukset ja väsyneisyys vuosina 1984–98. Suomen Lääkärilehti 57 (30–32), 2993–2998.
- Tynjälä, Jorma & Kannas, Lasse (2004) Koululaisten nukkumistottumukset, unen laatu ja väsyneisyys vuosina 1984–2002. Teoksessa Lasse Kannas (toim.) Koululaisten terveys ja terveyskäyttäytyminen muutoksessa. WHO-Koululaistutkimus 20 vuotta. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 141–178.
- Työn ja ajankäytön yhteyksien raportointiryhmä (1983) Työ ja ajankäyttö. Työaikakomitea 1980:n mietinnön liite 5. Komiteamietintö 1983:69. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- United Nations Statistics Division – Demographic and Social Statistics (2009) Allocation of time and time use. [online]. <URL:<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/tuse/>>. Luettu 28.8.2009.
- Urwin, Peter, Sturgis, Patrick & di Pietro, Giorgio (2002) 'The Yuppies Networking'. Measuring the employment effects of networking and the accumulation of social capital using the UK Time Use Survey. Paper presented at the International Association for Time Use Research (IATUR)–Annual Conference, Lisbon, October 2002.

- Uusitalo, Liisa (1979) Consumption style and way of life. An empirical identification and explanation of consumption style dimensions. *Acta Academiae oeconomicae Helsinkiensis. Series A: 27.* Helsinki: The Helsinki School of Economics.
- Vaara, Matti & Saastamoinen, Olli (2002) Ajankäyttö luonnonvirkistyksessä 1987/88. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen alkuperäisaineistoon perustuva tarkastelu. *Metsätieteellinen tiedekunta. Tiedonantoja 144.* Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Warde, Alan & Hetherington, Kevin (1993) A changing domestic division of labour? Issues of measurement and interpretation. *Work, Employment & Society 7 (1), 23–45.*
- Varjonen, Johanna (2009) Kotona tehdyn työn arvo. *Hyvinvointikatsaus 20 (3), 37–41.*
- Varjonen, Johanna & Aalto, Kristiina (2005a) Kotitaloustuotannon satelliittitilinpito Suomessa 2001. Helsinki: Tilastokeskus ja Kuluttajatutkimuskeskus.
- Varjonen, Johanna & Aalto, Kristiina (2005b) Kotitaloustuotannon pitkä marssi tilastoihin. Teoksessa Johanna Leskinen, Hannele Hallman, Merja Isoniemi, Liisa Perälä, Taina Pohjoisaho & Erja Pylvänäinen (toim.) *Vox conumptoris. Kuluttajan ääni. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2005.* Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 1–22.
- Varjonen, Johanna & Pääkkönen, Hannu (2005) Johdanto. Perhe- ja kotitalousnäkökulmat ajankäyttötutkimuksessa. Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) *Perheiden ajankäyttö.* Helsinki: Tilastokeskus, 9–18.
- Wheelock, Jane (1990) *Husbands at home. The domestic economy in a post-industrial society.* London: Routledge.
- Wheelock, J. (1997) Gender responses to male unemployment. Or is Andy Capp dead? Teoksessa Jane Wheelock & Åge Mariussen (toim.) *Households, work and economic change. A comparative institutional perspective.* Boston: Kluwer Academic Publishers, 113–120.
- Vickery, Clair (1977) The time-poor: a new look at poverty. *Journal of Human Resources 12 (1), 27–48.*
- Vihavainen, Marjut (1995) Calculating the value of household production in Finland in 1990. Working Papers No 6. Helsinki: Statistics Finland.
- Williams, Richard D. (2004) Investigating hours worked measurements. *Labour Market Trends 112 (2), 71–79.*
- Wilson, Clarke (1999) Sequence alignment analysis of daily activities. Teoksessa Joachim Merz & Manfred Ehling (toim.) *Time use. Research, data and policy. Contributions from the International Conference on Time Use (ICTU), University of Lüneburg, April 22–25, 1998.* Baden-Baden: NOMOS Verlagsgesellschaft, 505–516.
- Wilson, John (2000) Volunteering. *Annual Review of Sociology 26 (August), 215–240.*
- Woolcock, Michael (2000) Social capital. The state of notion. Teoksessa Jouko Kajanoja & Jussi Simpura (toim.) *Social capital. Global and local perspectives.* VATT-Publications. Helsinki: Government Institute for Economic Research, 15–40.
- Väisänen, Paavo (2001a) Ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 otanta-asetelma. Teoksessa Iris Niemi & Hannu Pääkkönen *Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. Kulttuuri ja viestintä 2001:6.* Helsinki: Tilastokeskus, 106–115.
- Väisänen, Paavo (2001b) Ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 vapaa-aikakysymysten otanta-asetelma, kato ja estimointi. Teoksessa Virpi Minkkinen, Hannu Pääkkönen ja Mirja Liikkanen *Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset 1991 ja 1999. Kulttuuri ja viestintä 2001:5.* Helsinki: Tilastokeskus, 101–105.

- Väisänen, Paavo (2005) Ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 otanta-asetelma ja kotitaloustietojen painottaminen. Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus, 131–133.
- Välimaa, Raili, Ojala, Kristiina, Tynjälä, Jorma, Vuori, Mika, Villberg, Jari & Kannas, Lasse (2007) WHO-Koululaistutkimus. Suomalaiset koululaiset terveystutkimuksessa. Teoksessa Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:33. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Lapsiasiavaltuutettu, 83–87. [online]. <URL:http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101293&name=DLFE-8414.pdf>. Luettu 13.10.2009.
- Yeung, Anne Birgitta (2002) Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa. Ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Yeung, Anne Birgitta (2004) Individually together. Volunteering in late modernity. Social work in the Finnish Church. Helsinki: The Finnish Federation for Welfare and Health.
- Zerubavel, Eviatar (1976) Timetables and scheduling. On the social organization of time. *Sociological Inquiry* 45 (2), 87–94.
- Zuzanek, Jiri (1980) Work and leisure in the Soviet Union. A time-budget analysis. New York: Praeger Publishers.
- Zuzanek, Jiri (1999) Experience sampling method. Current and potential research applications. Paper presented at the Workshop on Time-use Measurement and Research, Washington, D.C., May 1999.
- Zuzanek, Jiri (2005) Adolescent time use and well-being from a comparative perspective. *Loisir et société / Society and Leisure* 28 (2), 379–423.
- Ås, Dagfinn (1978) Studies of time-use. Problems and prospects. *Acta Sociologica* 21 (4), 125–141.
- Ås, Dagfinn, Harvey, Andrew S., Wnuk-Lipinski, Edmund & Niemi, Iiris (toim.) (1986) Time use studies. Dimensions and applications. Tutkimuksia No. 128. Helsinki: Tilastokeskus.

8 *Liitteet*

Artikkeli II löytyy kirjan lopusta.

Liite 1

**Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 haastattelu-
lomakkeiden vapaaehtoistyötä ja naapuriapua koskevat kysymykset**

KAIKKI:
V 71. Seuraava kysymys koskee vapaaehtoistyötä. Sillä tarkoitetaan työtä, jota tehdään järjestön tai ryhmän hyväksi ilman palkkaa. Se voi olla sihteerin työtä, rahankeruuta, liikunnan ohjausta, ystäväpalvelua tai jotain muuta järjestettyä toimintaa. Tällä kortilla on lueteltu erilaisia yhdistyksiä ja ryhmiä. Oletteko neljän viime viikon aikana tehnyt työtä jonkin järjestön tai ryhmän hyväksi?

JOS KYLLÄ: b. Montako kertaa neljän viime viikon aikana?
JOS KYLLÄ: c. Paljonko aikaa tähän kului viimeksi?

KORTTI 2

	KYLLÄ	EI	Kuinka monta kertaa?	Aika viimeksi?
a. Urheilujärjestö tai liikuntakerho	☐	☐		
b. Nuoriso-, koululais- tai opiskelijajärjestö tai -ryhmä	☐	☐		
c. Sosiaali- ja terveysjärjestö (esim. SPR, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, sydän- tai syöpäyhdistys, vammaisjärjestö, työttömien yhdistys, sotaveteraanit)	☐	☐		
d. Yleisluonteinen kansalaisjärjestö (esim. Lions, Rotary, Zonta, Soroptimistit)	☐	☐		
e. Uskonnollinen yhdistys tai seurakunta	☐	☐		
f. Asuinalueyhdistys, kylätoimikunta, taloyhtiö	☐	☐		
g. Koulun tai päiväkodin vanhempaintoiminta	☐	☐		
h. Poliittinen puolue tai järjestö tai ammatillinen yhdistys (myös nais- ja nuorisojärjestöt)	☐	☐		
i. Naisasiajärjestö tai -ryhmä (paitsi puoluepoliittinen ja ammatillinen)	☐	☐		
j. Eläkeläisjärjestö	☐	☐		
k. Maatalous- ja kotitalousalojen neuvontajärjestö (esim. Martat, 4H, Maa- ja kotitalousnaiset)	☐	☐		
l. Luonto- tai ympäristöyhdistys tai -ryhmä	☐	☐		
m. Kulttuuri- tai taidejärjestö tai -piiri	☐	☐		
n. Harrastejärjestö tai -ryhmä (esim. kudonta ja puutyö, keräily, tikkakerho, moottorikerho)	☐	☐		
o. Muu järjestö, yhdistys tai ryhmä. Mikä? (Autoliiton tiepalvelu, ystävyysseura)	☐	☐		
.....	☐	☐		

V 72. Tällä kortilla on lueteltu erilaisia tapoja auttaa ystäviä, sukulaisia tai naapureita. Oletteko neljän viime viikon aikana auttanut palkatta tai pientä korvausta vastaan toista kotitaloutta:

JOS KYLLÄ: b. Montako kertaa neljän viime viikon aikana?

KORTTI 3

Kuinka monta
Kyllä Ei kertaa?

a. Lastenhoidossa?	☐ 1	☐ 2	___
b. Ruuanlaitossa?	☐ 1	☐ 2	___
c. Siivouksessa?	☐ 1	☐ 2	___
d. Kukkien kastelussa?	☐ 1	☐ 2	___
e. Ostoksissa tai asioinneissa?	☐ 1	☐ 2	___
f. Vanhuksen tai sairaan hoidossa?	☐ 1	☐ 2	___
g. Korjaus- tai rakennustöissä?	☐ 1	☐ 2	___
h. Auton- tai pyörän huollossa?	☐ 1	☐ 2	___
i. Piha- tai lumi/puutarhatöissä?	☐ 1	☐ 2	___
j. Puiden pilkkomisessa tai veden kannossa?	☐ 1	☐ 2	___
k. Lemmikkieläinten hoidossa tai ulkoiluttamisessa?	☐ 1	☐ 2	___
l. Kuljetuksissa tai muutossa?	☐ 1	☐ 2	___
m. Jossain muussa, esim. lomakkeen täytössä, vaatteiden ompelussa? Missä?	☐ 1	☐ 2	___
-

JOS AUTTANUT:

V73. Keitä olette auttanut neljän viime viikon aikana?

MERKITSE KAIKKI SOPIVAT VAIHTOEHDOT

	KYLLÄ	EI
OMIA TAI PUOLISON VANHEMPIA	☐ 1	☐ 2
AIKUISIA LAPSIA	☐ 1	☐ 2
OMIA TAI PUOLISON SISARUKSIA	☐ 1	☐ 2
LASTENLAPSIA	☐ 1	☐ 2
MUITA SUKULAISIA	☐ 1	☐ 2
NAAPUREITA, YSTÄVIÄ, TYÖTOVEREITA	☐ 1	☐ 2
MUITA IHMISIÄ	☐ 1	☐ 2

Liite 2

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 päiväkirja

Kello	<p>Mitä teitte?</p> <p>Merkittävä pääasiallinen toimintanne 10 minuutin tarkkuudella kello 07.00:n ja 10.00:n välisenä aikana.</p> <p>Vain yksi toiminto riville! Matkoihin kulunut aika erikseen ja kulkutapa. Merkittävä, olko kyseessä pää- vai sivutyö.</p>
07.00–07.10	
07.10–07.20	
07.20–07.30	
07.30–07.40	
07.40–07.50	
07.50–08.00	
08.00–08.10	
08.10–08.20	
08.20–08.30	
08.30–08.40	
08.40–08.50	
08.50–09.00	
09.00–09.10	
09.10–09.20	
09.20–09.30	
09.30–09.40	
09.40–09.50	
09.50–10.00	

Mitä muuta teitte samanaikaisesti? Merkitkää tärkein samanaikainen toiminta.	Olitteko yksin vai yhdessä jonkun kanssa, jonka tunnette? Merkitkää rastiä tai pystysuoralla viivalla				
	Yksin	Omaan kotitalouteen kuuluvien alle 10-v. lasten kanssa	Muiden omaan kotitalouteen kuuluvien kanssa	Muiden kanssa, jotka tunnette	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	

Artikkeli I

Pääkkönen, Hannu (2009) Kokonaistyöaika ja sen jakautuminen kotitalouksissa. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus, 16–28.

Kokonaistyöaika ja sen jakautuminen kotitalouksissa

Kotitalouden sisäistä työnjakoa on tutkittu yleensä siitä näkökulmasta, mitä tapahtuu, kun perinteinen mieselättäjämalli murtuu ja naiset osallistuvat yhä enemmän ansiotyöhön. Jäävätkö kotityöt tällöin edelleen naisten vastuulle, vai alkavatko miehetkin osallistua niiden tekemiseen enemmän? Lopputuloksena voi olla työnjaoltaan joko ”symmetrinen perhe”, jolloin vastuu jaetaan, tai sitten asymmetrian kasvu, kun naisille jää ansiotyön ja kotityön ”kaksoistaakka”. Ajankäyttötutkimusten tulosten perusteella on käynyt ilmeiseksi, että kaksoistaakkanäkemyksellä on osaksi liioiteltu (Warde & Hetherington 1993; Bianchi ym. 2006; Bittman & Wajcman 2004; Piekkola & Ruuskanen 2006). Jos ansio- ja kotityöhön käytetty aika lasketaan yhteen, miesten ja naisten kokonaistyöajat ovat aika lähellä toisiaan. Miesten lyhyempää kotityöaika tasoittaa heidän ansiotyöaikansa, joka on yleensä pidempi kuin naisilla. Miesten ja naisten kokonaistyöaika on kuitenkin tutkittu vähän (Bittman & Wajcman 2004, 173).

Kotitalouden työnjaon muutosta voidaan tutkia myös tosin päin. Voidaan kysyä mitä tapahtuu, kun mies jää pois työelämästä vaikkapa työttömyyden takia, ja vaimo jatkaa työelämässä. Lisäävätkö miehet tällöin kotitöiden tekemistä vai säilyykö perheen työnjako entisenlaisena? Tähän kysymykseen tutkimukset antavat keskenään ristiriitaisia tuloksia. Eräiden tutkimusten mukaan työttömyys ei lisännyt miesten kotitöiden tekemistä, mutta toisten tutkimusten mukaan se lisäsi, riippuen kuitenkin puolison työssäkäynnistä (ks. Morris 1985, 1995; Wheelock 1990, 1997; Pahl 1984; Gallie ym. 1994). Tutkimusten vertailtavuutta vaikeuttaa usein se, että monet niistä perustuvat pieniin aineistoihin, tutkimukset ovat paikallisia, ja kotityö on määritelty niissä eri tavoin (Warde & Hetherington 1993; Pilger 2000).

Kotitalouden työnjakoa on selitetty erilaisilla teoreettisilla malleilla. Goodnow ja Bowles (1994) erottavat työnjakoon vaikuttavina tekijöinä neljä tekijää: 1) rakenteelliset tekijät: kuinka paljon eri kotitalouden jäsenillä on aikaa käytettävissään, johon vaikuttavat esimerkiksi puolisoitten työssäkäynti ja työajat, 2) henkilökohtaiset tekijät: ikä, koulutus ja asenteet, 3) henkilöi-

den välisiin suhteisiin liittyvät tekijät kuten ”neuvotteluvoima”, johon vaikuttavat esimerkiksi puolisoiden ansiot ja tuloerot, 4) työnjakoa koskevan ”puheen” ja ”neuvottelun”. (Vrt. Takala 2005; Pacholok & Gauthier 2004; Deding & Lausten 2006.)

Tarkastelen tässä artikkelissa työssäkäynnin vaikutusta perheiden ajankäyttöön ja puolisoiden väliseen työnjakoon. Millainen työnjako on perheessä, kun molemmat puoliset käyvät työssä? Entä onko työnjako erilainen, jos toinen puolisoista on työssä ja toinen työttömänä tai työvoiman ulkopuolella? Miten puolison työajan pituus tai vuorotyö vaikuttaa kodin sisäiseen työnjakoon?

Tutkimusaineistona ovat Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset vuosilta 1987–1988 ja 1999–2000. Uusin aineisto kerättiin kotitalouksittain siten, että kotitalouden 10 vuotta täyttäneet jäsenet pitivät päiväkirjaa samoina päivinä. Tarkastelen ensiksi kaikkien miesten ja naisten ajankäyttöä ja sitten kotitalouden työnjakoa, mutta rajoitun vain pariskuntien ajankäyttöön. Mukaan on valittu miehet ja naiset, jotka ovat ilmoittaneet olevansa avo- tai avioliitossa ja pitäneet päiväkirjaa ainakin yhtenä päivänä. Toisin kuin Suomen aiemmissa ajankäyttötutkimuksissa, otoksen puoliset ovat samoista perheistä, ja heidän ajankäyttönsä on samoilta päiviltä. Myös perheen lapset osallistuvat yleensä kotitöihin, mutta heidän panoksensa jätetään tästä tarkastelusta pois (ks. Aalto & Varjonen 2005; Pääkkönen 2002).

Artikkelissa verrataan eri työmarkkina-asemissa olevia perheitä. Puoliset jaetaan työssä käyviin eli työllisiin, työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Viimeksi mainittuun luokkaan kuuluvat opiskelijat, omaa kotitalouttaan hoitavat, hoitovapaalla olevat, eläkeläiset sekä muut työelämän ulkopuolella olevat. Aineiston koko rajoitti tarkasteluja. Niinpä esimerkiksi ei ollut mahdollista tarkastella perheitä, joissa molemmat puoliset ovat työttömänä. Myös lapsiperheiden osalta puoliset jouduttiin jatkamaan vain työllisiin ja ei-työllisiin.

Puolison työllisyyttä koskevat tiedot perustuvat haastatteluihin. Osa haastatelluista ei pitänyt päiväkirjaa, joten niiltä osin puolison ajankäyttötiedot puuttuvat. Lisäksi osalta vastaajista aineistossa on vain yksi päivä. Siksi miesten ja naisten tutkimuspäivien lukumäärät eivät ole välttämättä aivan samoja eri ryhmien sisällä. Kaikkiaan tutkimusaineistossa on tietoja 6813 päivältä. Koska samoilta perheiltä on vain yhden ajankohdan tiedot, niistä ei voi päätellä suoraan, miten perheen työnjako muuttuu silloin, kun esimerkiksi toinen puolisoista jää työttömäksi ja toinen jatkaa työelämässä. Erilaisia perheiden työssäkäynnin yhdistelmiä on tarkasteltu aiemmin myös Tilastokeskuksen työvoima- ja työolotutkimusten aineistojen pohjalta (ks. Sauli 1998; Kartovaara & Sauli 2000; Sutela 1999).

Ensin kuvailen miesten ja naisten ansio- ja kotityöaikojen muutoksia 1990-luvulla ja sen jälkeen tarkastelen pariskuntien kokonaistyöpanoksen jakautumista puolisoiden kesken. Kolmanneksi analysoin tarkemmin kotitöiden jakamista lapsiperheissä. Lopuksi keskityn kokopäivätyötä tekeviin puolisoihin ja analysoin puolisoiden keskinäistä työnjakoa kotona, perhevaiheissa olevien vapaa-aikaa ja pienten lasten vanhempien kiireen kokemista.

Ansio- ja kotityöajan muutokset

Ajankäyttötutkimusten 1987–1988 ja 1999–2000 aineistot kerättiin koko vuoden ajalta. Päiväkirjojen pohjalta on siten mahdollista laskea vuotuinen työaika. Työllisten keskimääräinen vuosityöaika oli 1766 tuntia vuosina 1999–2000. Työaika oli lähes sama kuin edellisen ajankäyttötutkimuksen keruuajana vuosina 1987–1988, jolloin se oli 1780 tuntia. (Taulukko 1.) Vuosityöaikaan luetaan tässä pää- ja sivutyössä tehdyt työtunnit, mutta ei päivittäisiä työmatkoja. Työaikaa vähentävät vuosi- ja sairauslomat sekä vanhempainlomat. (Niemi & Pääkkönen 2001, 21–22).

Miesten vuosityöaika oli selvästi pidempi kuin naisten, vaikkakin ero oli kaventunut 1990-luvulla miesten keskimääräisen työajan lyhentyessä ja naisten työajan pidentyessä. Miesten työajan lyheneminen koski kuitenkin vain maatalousyrittäjiä ja työntekijäasemassa olevia. Muiden yrittäjien ja toimihenkilöiden työajat olivat sen sijaan pidentyneet. Eniten kasvua oli ylempien toimihenkilömiesten työajoissa.

Naisilla vuotuisen työajan piteneminen koski selvästi yrittäjiä, niin maataloudessa kuin muualla. Myös alempien toimihenkilöiden työaika oli pidentynyt. Naisten keskimääräinen vuosityöaika oli lyhentynyt ylempillä toimihenkilöillä ja työntekijöillä.

Sosioekonomisten ryhmien väliset erot olivat kaventuneet palkansaajamiehillä. Pisintä työaikaa tehneiden työntekijämiesten työajat olivat lyhentyneet tehtyjen työmarkkinasopimusten nojalla. Ylempien toimihenkilöiden työajat olivat pidentyneet, ja he tekivät keskimäärin pitempää työaikaa kuin työntekijämiehet. (Niemi & Pääkkönen 2001, 21–22.)

Kotitöitä tehtiin vuosituhannen vaihteessa 3 tuntia 10 minuuttia vuorokaudessa, mikä oli hieman enemmän kuin vuosina 1987–1988. Kotitöihin luetaan tässä kotitalous- ja huoltotyöt, lastenhoito, ostoksilla ja asioilla käyminen, naapuriapu sekä näihin toimintoihin liittyvät matkat.

Taulukko 1.

Työllisten vuosityöaika (tuntia/vuosi) pää- ja sivutyössä sukupuolen ja sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1987–1988 ja 1999–2000

Sosioekonominen asema	Miehet			Naiset		
	1987– 1988	1999– 2000	Muutos	1987– 1988	1999– 2000	Muutos
Työlliset yhteensä	2 007	1 983	–24	1 527	1 539	12
Maatalousyrittäjät	2 446	2 409	–37	1 551	1 722	171
Muu yrittäjät	2 202	2 287	85	1 612	1 752	140
Ylemmät toimihenkilöt	1 880	1 965	85	1 503	1 442	–61
Alemmat toimihenkilöt	1 801	1 849	48	1 497	1 563	66
Työntekijät	2 038	1 904	–134	1 563	1 478	–85

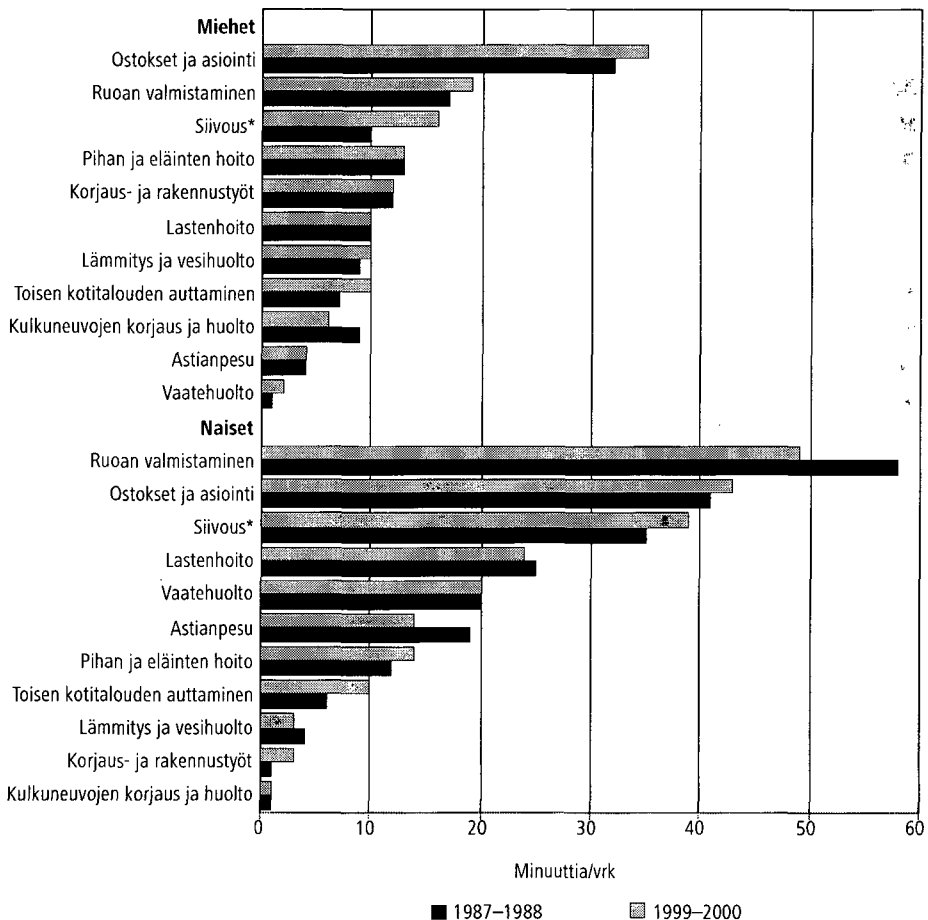
Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimukset 1987–1988 ja 1999–2000

Naiset tekivät edelleen selvästi enemmän kotitöitä (3 tuntia 47 minuuttia) kuin miehet (2 tuntia 27 minuuttia). Miehet olivat kuitenkin lisänneet kotitöiden tekemistä kymmenisen minuuttia vuorokaudessa. Naisten kotitöiden tekeminen oli puolestaan pikemminkin hieman vähentynyt. (Niemi & Pääkkönen 2001, 23.)

Miehet osallistuivat enemmän siivoukseen ja ruoanlaittoon kuin aikaisemmin (kuvio 1). Naisilla ruoan valmistamiseen käytetty aika oli sen sijaan vähentynyt, samoin kuin astianpesuun ja ruokailun jälkeisiin toimiin kuluva aika. Päinvastainen kehitys oli havaittavissa kodin huoltotöiden kohdalla: miehet olivat vähentäneet niiden tekemistä ja naiset lisänneet. Näin sukupuolten vä-

Kuvio 1.

Miesten ja naisten kotitöihin käyttämä aika vuosina 1987–1988 ja 1999–2000, minuuttia vuorokaudessa

* Vuosien 1987–1988 tieto ei ole täysin vertailukepoinen.

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimukset 1987–1988 ja 1999–2000

listen erojen tasoittumista oli tapahtunut perinteisesti nais- ja miesvaltaisimmissa kotitöissä.

Työssä käyvien miesten ja naisten kotityöajan kehitys noudatti koko väestön trendiä. Miehet olivat lisänneet ja naiset vähentäneet kotitöiden tekemistä. Työtömät ja eläkkeellä olevat miehet tekivät vuosina 1999–2000 lähes puoli tuntia enemmän kotitöitä vuorokaudessa kuin runsas vuosikymmen aikaisemmin. Omaa kotitalouttaan hoitavat naiset olivat muista naisista poiketen lisänneet selvästi kotitöiden tekemistä. He tekivät vähemmän kotitaloustöitä kuin aikaisemmin, mutta käyttivät yli tunnin enemmän aikaa lastenhoitoon. 1990-luvun alun laman seurauksena pienten lasten äidit jäivät yhä useammin kotiin hoitamaan lapsia, joten tämän väestöryhmän koostumus oli erilainen kuin 1980-luvun lopulla (ks. Savola 2000.)

Maatalousyrittäjänaiset ovat tehneet perinteisesti enemmän kotitöitä kuin muut työssäkäyvät. Viime vuosikymmenellä tässä ei tapahtunut juuri muutosta; maatalousyrittäjänaiset tekivät edelleen yli viisi tuntia päivässä kotitöitä (taulukko 2). Seuraavaksi eniten kotitöitä tekivät työntekijänaiset sekä toimihenkilöt. Suurin muutos oli tapahtunut muilla naisrytillä: he olivat vähentäneet kotitöiden tekemistä 45 minuuttia vuorokaudessa. He tekivät työllisistä naisista vähiten kotitöitä. Vähennystä oli erityisesti ruoanlaitossa ja lastenhoidossa. Toisaalta yrittäjänaiset tekivät vuorokaudessa yli puoli tuntia enemmän ansiotyötä, joten lisäaika oli nähtävästi nipistetty kotitöiden tekemisestä.

Miehistä työntekijät lisäsivät 1990-luvulla kotitöiden tekemistä. Sen sijaan toimihenkilöt toisin kuin 1980-luvulla vähensivät hieman kotitöiden tekemistä. (Taulukko 2.)

Maatalousyrittäjien perinteisesti syvä sukupuolten välinen työnjako kotitöissä kaventui hieman miesten lisätessä ja naisten vähentäessä kotitöitä (taulukko 2). Myös muilla yrittäjillä ja työntekijöillä kotitöiden tekeminen

Taulukko 2.

Kotityöhön käytetty aika (tuntia ja minuuttia vuorokaudessa) sukupuolen ja sosioekonomisen aseman mukaan sekä miesten kotityöajan osuus (%) naisten kotityöajasta vuosina 1987–1988 ja 1999–2000

Sosioekonominen asema	Miehet			Naiset			Miesten kotityöajan osuus naisten kotityöajasta	
	1987–1988	1999–2000	Muutos	1987–1988	1999–2000	Muutos	1987–1988	1999–2000
Työlliset yhteensä	2.14	2.19	+0.05	3.51	3.42	-0.09	58	63
Maatalousyrittäjät	1.56	2.03	+0.07	5.12	5.08	-0.04	37	40
Muut yrittäjät	2.02	1.58	-0.04	4.02	3.17	-0.45	50	60
Ylemmät toimihenkilöt	2.29	2.26	-0.03	3.45	3.40	-0.05	66	66
Alemmat toimihenkilöt	2.27	2.19	-0.08	3.46	3.38	-0.08	65	64
Työntekijät	2.09	2.25	+0.16	3.40	3.47	+0.07	59	64

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimukset 1987–1988 ja 1999–2000

tasoittui sukupuolten välillä. Toimihenkilömiesten ja -naisten välinen suhde kotitöiden tekemisessä pysyi suunnilleen samana. Kotitöiden tekemisessä oli kaiken kaikkiaan havaittavissa sekä sosioekonomisten erojen että sukupuolten välisten erojen pienenemistä.

Kokonaistyöaika

Kun kaikki ansio- ja kotityöhön käytetty aika lasketaan yhteen, saadaan kokonaistyöaika, jota voidaan pitää yksilön tekemän työn määrän ja sen jakautumisen mittarina. Kokonaistyöaika lyhenyi 1990-luvulla keskimäärin kolme tuntia viikossa (taulukko 3). Väheneminen oli yhtä suurta miehillä ja naisilla. Syynä kokonaistyöajan lyhenemiseen oli koko väestön ansiotyöpanoksen väheneminen, vaikka työllisten työaika pysyikin ennallaan. Kuten edellä nähtiin, miehillä kotityöt lisääntyivät, kun taas naiset tekivät niitä melkein saman verran kuin 1980-luvun lopulla. Yhteenlaskettuna miesten ja naisten kokonaistyöajat olivat lähes samanpituiset: miehillä keskimäärin 41 ja naisilla 42 tuntia viikossa.

Taulukko 3.

Kokonaistyöaika (tuntia viikossa) sukupuolen mukaan 1987–1988 ja 1999–2000

Työn muoto	Yhteensä		Miehet		Naiset	
	1987–1988	1999–2000	1987–1988	1999–2000	1987–1988	1999–2000
Ansio työ	23	20	28	24	19	16
Kotityö	22	22	16	17	27	26
Yhteensä	45	42	44	41	45	42

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimukset 1987–1988 ja 1999–2000

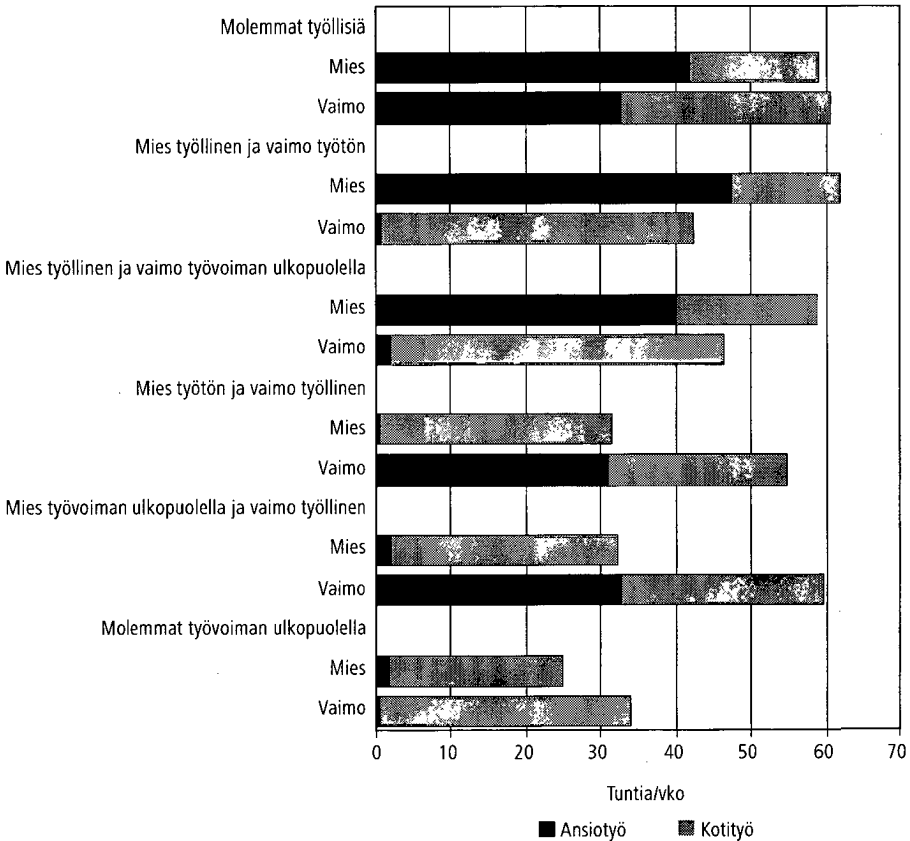
Kahden ansaitsijan perheet

Mitä tulee kokonaistyöaikaan, sen määrään ja jakautumiseen, on oletettavaa, että se vaihtelee yksilöiden elämäntilanteen ja kotitalouksien rakenteen muuttuessa. Seuraavaksi tarkastellaan kokonaistyöajan jakautumista perheissä, joissa molemmat puoliset käyvät työssä. Noin puolet ajankäyttötutkimusaineiston naimisissa tai avoliitossa olevista miehistä ja naisista kuului tähän ryhmään. Myös äitiys-, isyys- tai vanhempainlomalla olevat on tässä luettu työllisiksi. Se, että molemmat puoliset ovat työelämässä mukana, on ollut jo pitkään tyypillinen tilanne suomalaisissa perheissä (Keinänen 1994).

Työssä käyvien puolisoitten yhteinen ansiotyöpanos oli 74 tuntia viikossa (kuvio 2). Miehet tekivät tästä ajasta yli puolet eli 56 prosenttia. Kotitöitä puoliset tekivät yhteensä keskimäärin 45 tuntia viikossa, josta mies teki selvästi pienemmän osuuden, 38 prosenttia. Kun ansiotyö ja kotityö lasketaan

Kuvio 2.

Naimisissa tai avoliitossa olevien kokonaistyöaika puolison työssäkäynnin mukaan, tuntia viikossa

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 1999–2000

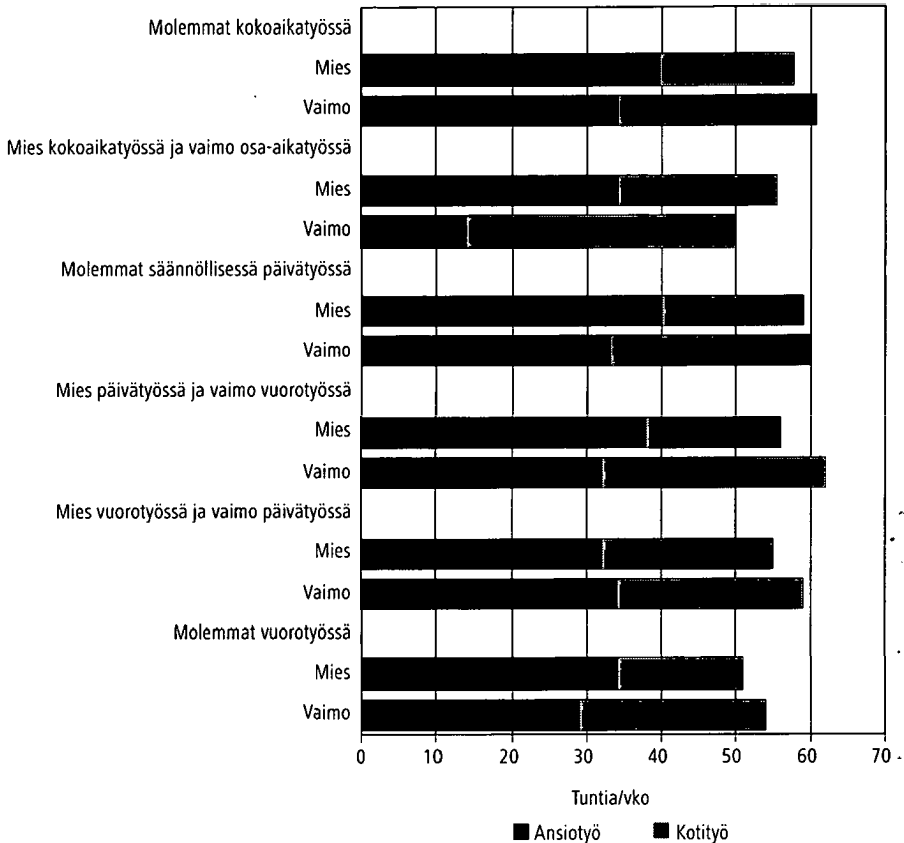
yhteen, perheen kokonaistyöpanos 120 tuntia viikossa jakautui lähes tasaisesti puolisoitten kesken.

Suomessa sekä miehillä että naisilla yleisin työaikatyyppi on kokoaikatyyppi. Kun molemmat puolisoit olivat kokoaikaistyössä, kokonaistyöpanos jakautui silloinkin jokseenkin tasan (kuviokuva 3). Ansiotöistä mies teki hieman suuremman osuuden. Kotitöistä mies teki 40 prosenttia. Kun kokoaikaistyötä tekevän miehen puoliso työskenteli osa-aikaisesti, miehen osuus kotitöistä pieneni jonkin verran. Miehen kokonaistyöaika oli kuitenkin suurempi kuin vaimon. Vaimon kotityöajan lisäys ei siten riittänyt kompensoimaan lyhyempää työaika.

Kotitalouden sisällä yksilöt joutuvat tunnetusti sovittamaan yhteen omia työaikojaan sekä suhteessa työpaikan että puolison työaikoihin. Tämän vuoksi on mielenkiintoista kysyä, miten työnjakoon vaikuttaa se, mihin aikaan puoliso käy työssä. Kun molempien puolisoitten työaikamuoto oli samanlainen

Kuvio 3.

Naimisissa tai avoliitossa olevien kokonaistyöaika puolison työajan ja työaikamuodon mukaan, tuntia viikossa

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 1999–2000

eli molemmat puoliset kävivät säännöllisessä päivä- tai vuorotyössä, oli miehen osuus kotitöistä 41 prosenttia. Miehen kotityöosuus oli suurin silloin, kun hän kävi vuorotyössä ja puoliso teki säännöllistä päivätyötä. Mies hoiti silloin lähes puolet kotitöistä. Pienimmän osuuden perheen kotitöistä mies teki silloin, kun hän oli säännöllisessä päivätyössä ja vaimo vuorotyössä.

Mies tai vaimo elättäjänä

Kun kotitalouden sisäinen työnjako nähdään sosiaalisena konstruktiona, johon vaikuttavat sekä puolisoitten valinnat että muutokset puolisoitten työmarkkina-asemassa, on kiinnostavaa kysyä, miten siihen vaikuttaa muutokset työmarkkina-asemassa ja kotitalouden sisällä tulojen tuottajana. Ajankäyttötutkimuksen tulokset osoittavat tässä suhteessa sekä jatkuvuuksia että merkittäviä muutoksia. Perinteistä mieselättäjämallia, jossa puolisoista vain mies

käy ansiotyössä, edusti ajankäyttöaineistossa noin 15 prosenttia pariskunnista. Kun työssä käyvän miehen puoliso oli työttömänä, mies teki kotitöistä enää neljänneksen. Miehen ansiotyöpanos ylitti kuitenkin vaimon kotityömäärän, joten puolisoiden kokonaistyöajasta miehen vastuulle jäi yli puolet eli 59 prosenttia.

Kotityöt jaettiin hieman tasaisemmin silloin, kun vaimo oli kotona lastenhoidon tai opiskelun vuoksi tai hän oli eläkkeellä. Mies teki silloin 30 prosenttia puolisoiden yhteenlasketusta kotityöajasta. Kokonaistyöpanoksesta mies teki vain hieman suuremman osuuden kuin puolisonsa: miehen osuus oli 56 prosenttia.

Päinvastainen tilanne, jolloin vain vaimo käy työssä ja mies on joko työttömänä tai muuten poissa työelämästä, on Suomessa melko harvinainen. Tutkimukseen osallistuneista pariskunnista alle kymmenesosa kuului tähän ryhmään. Työssä käyvän vaimon työtön mies teki yli puolet (57 prosenttia) perheen kotitöistä. Vaimon osuus perheen kokonaistyöpanoksesta oli vajaat kaksi kolmasosaa (64 prosenttia). Nämä luvut ovat kuitenkin vain suuntaa-antavia aineiston pienuuden vuoksi. Kultakin puolisoilta tutkimusaineistossa oli tiedot vain 68:lta tutkimuspäivältä.

Työssä käyvän naisen työvoiman ulkopuolella oleva puoliso teki myös yli puolet kotitöistä (53 prosenttia). Vaimon osuus koko perheen työajasta oli samoin kuin edellä eli noin kaksi kolmasosaa (65 prosenttia). Kotona olevista miehistä kaksi kolmasosaa oli eläkkeellä iän tai työkyvyttömyyden vuoksi.

Puolisoiden työnjakoa koskevat tulokset ovat samansuuntaisia Tilastokeskuksen työolotutkimuksen haastattelutietojen kanssa. Niiden mukaan suurin muutos 1990-luvulla puolisoiden työnjaossa oli tapahtunut silloin, kun vaimo oli kokopäivätyössä ja puoliso kotona. Huomattava osa näistä miehistä oli työttömiä. Hanna Sutela kärjistääkin, että ”työttömyys on opettanut miehet kotitöiden tekoon” (Sutela 1999, 62).

Työnjako ja aikapula lapsiperheissä

Edellä on tarkasteltu työnjakoa perheissä riippumatta siitä, onko niissä lapsia vai ei. Seuraavaksi arvioidaan millainen on perheen sisäinen työnjako työmarkkina-asemaltaan erilaisissa lapsiperheissä. Miten eri kotityöt jaetaan? Lapsiperheinä pidetään tässä perheitä, joissa vanhempien lisäksi asuu ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi. Kahden vanhemman lapsiperhe on Suomessa yleisin perhetyyppi: niihin kuului tutkimusvuonna yli 40 prosenttia väestöstä (Perheet 1999, 8).

Aineiston pienuuden vuoksi työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat vanhemmat yhdistettiin samaksi ei-työllisten luokaksi. Taulukossa 4 on esitetty miesten osuudet eri kotitöistä.

Taulukko 4.

Miesten osuus (%) eri kotitöistä lapsiperheissä puolisoiden työssäkäynnin mukaan

Toiminta	Molemmat työllisiä	Mies työssä ja vaimo ei työssä	Mies ei työssä ja vaimo työssä	Ei kumpikaan työssä
Ruuan valmistaminen	29	19	36	26
Leipominen, säilöminen	14	9	18	0
Astianpesu	21	12	39	16
Siivous	25	18	51	33
Vaatehuolto	7	6	11	10
Lämmitys ja vesihuolto	80	73	87	69
Korjaus- ja rakennustyöt	86	72	96	100
Pihan ja eläinten hoito	45	30	69	67
Kulkuneuvojen korjaus ja huolto	89	100	100	100
Toisen kotitalouden auttaminen	58	36	67	55
Muut kotityöt	57	40	75	55
Lastenhoito	37	21	39	31
Ostokset ja asiointi	45	38	56	47
Kotityö yhteensä	38	26	52	35
<i>Tutkimuspäiviä</i>				
<i>Miehet</i>	915	262	73	69
<i>Naiset</i>	989	287	78	74

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 1999–2000

Kotitöiden työnjako oli lapsiperheissäkin tasaisin silloin, kun vaimo oli työllinen ja mies ei käynyt työssä: mies teki silloin runsaat puolet puolisoiden yhteenlasketusta kotityöajasta. Epätasaisinta työnjako oli, kun mies kävi työssä ja vaimo oli kotona: miehen osuus oli enää neljäsosa kotitöistä. Kun molemmat puoliset olivat ansiotyössä tai työvoiman ulkopuolella, mies teki reilun kolmanneksen kotitöistä.

Lämmitys ja vesihuolto, korjaus ja rakentaminen sekä kulkuneuvojen huolto erottuivat selvästi miesten töinä. Vähiten miehet osallistuivat vaatehuoltoon ja leipomiseen. Myös astianpesu, siivous ja ruuanlaitto jäivät usein naisten tehtäväksi. Tasaisinta työnjako oli naapuriavussa ja ostoksilla käymisessä. (Kotitöiden vastuunjaosta lapsiperheissä ks. myös Melkas 2001, 20–21.)

Mies osallistui enemmän paitsi perinteisiin ”miesten kotitöihin”, myös ruuanlaittoon ja siivoukseen silloin, kun hän ei ollut mukana työelämässä ja vaimo kävi työssä. Samoin mies teki suuremman osan pihatöistä silloin, kun hän ei käynyt työssä.

Lastenhoito oli selvästi naisten vastuulla. Tulosten mukaan työssäkäyvä vaimo teki lähes kaksi kolmasosaa perheen lastenhoitoajasta, siitä riippumatta oliko mies työssä tai ei. Kun vaimo ei ollut työllinen, hänen osuutensa lastenhoitoajasta oli 70–80 prosenttia riippuen siitä, kävikö mies ansiotyössä.

Suomalaisessa työelämässä on yleistä, että molemmat puoliset työskentelevät kokopäiväisesti. Seuraavassa tarkastellaan kokopäivätyötä tekevien äitien ja isien työnjakoa lasten iän mukaan.

Perheen työnjako oli melko samantyyppinen sekä pienten että kouluikäisten lasten perheissä (taulukko 5). Miesten kotityöpanos ei riippunut perheen lasten iästä, vaan oli noin 40 prosenttia kummassakin perhetyypissä. Lasten ollessa pieniä miehet osallistuivat kuitenkin hieman enemmän perinteisiin ”naisten kotitöihin”, kuten tiskaukseen ja vaatehuoltoon.

Lastenhoito oli kaikissa perhevaiheissa enemmän äidin kuin isän vastuulla. Kokoaikatyötä tekevissä perheissä äidit tekivät noin 60 prosenttia kaikesta lastenhoidosta. Fyysinen lastenhoito oli selvästi äidin harteilla. Eniten isät osallistuivat lasten kanssa leikkimiseen ja lukemiseen, jossa heidän osuutensa ylsi samaan äitien kanssa. Isompien lasten kuljettaminen ja muut lastenhoitomatkat olivat enemmän isän kuin äidin vastuulla.

Kokoaikatyötä tekeville äideillä ja isillä on vähiten vapaa-aikaa silloin, kun lapset ovat pieniä (taulukko 6). Naisille jää yleensä vähemmän vapaa-aikaa kuin miehille. Tässä suhteessa perheen arki näytti vuosituhannen vaihteessa

Taulukko 5.

Kotitöihin käytetty aika (tuntia ja minuuttia vuorokaudessa) ja miesten osuus (%) kotitöistä nuorimman lapsen iän mukaan, kun molemmat puoliset ovat kokoaikatyössä

Toiminta	Nuorin lapsi 0-6		Nuorin lapsi 7-17		Nuorin lapsi 0-6	Nuorin lapsi 7-17
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehen osuus	
	Tuntia ja minuuttia vuorokaudessa				%	%
Ruuan valmistaminen	0.19	0.42	0.19	0.43	31	31
Leipominen, säilöminen	0.01	0.04	0.01	0.08	20	11
Astianpesu	0.06	0.13	0.03	0.14	32	18
Siivous	0.17	0.48	0.18	0.47	26	28
Vaatehuolto	0.03	0.22	0.01	0.25	12	4
Lämmitys ja vesihuolto	0.05	0.01	0.08	0.01	83	89
Korjaus- ja rakennustyöt	0.20	0.05	0.18	0.01	80	95
Pihan ja eläinten hoito	0.08	0.10	0.12	0.14	44	46
Kulkuneuvojen korjaus ja huolto	0.08	0.00	0.09	0.00	100	100
Toisen kotitalouden auttaminen	0.05	0.02	0.06	0.04	71	60
Muut kotityöt	0.10	0.06	0.12	0.11	63	52
Lasten hoito ja auttaminen	0.30	1.13	0.02	0.06	29	25
Lukeminen ja leikkiminen lasten kanssa	0.24	0.23	0.01	0.02	51	33
Lasten ulkoiluttaminen	0.08	0.14	0.01	0.00	36	100
Muu lastenhoito	0.04	0.08	0.02	0.03	33	40
Lastenhoitoon liittyvät matkat	0.09	0.12	0.06	0.05	43	55
Lastenhoito yhteensä	1.15	2.10	0.13	0.17	37	43
Ostokset ja asiointi	0.32	0.38	0.36	0.45	46	44
Kotityö yhteensä	3.30	5.21	2.37	3.50	40	41
<i>Tutkimuspäiviä</i>	<i>217</i>	<i>216</i>	<i>320</i>	<i>356</i>		

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 1999-2000

Taulukko 6.

Naimisissa tai avoliitossa olevien miesten ja naisten vapaa-aika perhevaiheen mukaan, kun molemmat puoliset ovat kokoaikatyössä, tuntia ja minuuttia vuorokaudessa

Toiminta	Miehet				Naiset			
	Alle 45-v.		Yli 44-v.		Alle 45-v.		Yli 44-v.	
	Ei lapsia	Nuorin lapsi 0-6	Nuorin lapsi 7-17	Ei lapsia	Ei lapsia	Nuorin lapsi 0-6	Nuorin lapsi 7-17	Ei lapsia
Opiskelu	0.00	0.00	0.01	0.05	0.01	0.01	0.03	0.04
Osallistuva toiminta	0.03	0.06	0.12	0.05	0.01	0.04	0.07	0.05
Liikunta ja ulkoilu	0.44	0.22	0.34	0.42	0.32	0.20	0.38	0.35
Kulttuuri- ja huvitilaisuudet	0.04	0.05	0.06	0.04	0.03	0.04	0.05	0.05
Lukeminen	0.33	0.32	0.42	0.51	0.29	0.26	0.41	0.47
Radion kuuntelu	0.02	0.02	0.02	0.09	0.04	0.01	0.04	0.05
Television katselu	2.33	1.51	2.07	2.01	1.56	1.12	1.37	1.40
Seurustelu perheen kanssa	0.06	0.11	0.10	0.08	0.10	0.16	0.11	0.09
Seurustelu tuttavien kanssa	0.44	0.35	0.28	0.30	0.55	0.38	0.34	0.39
Harrastukset	0.27	0.17	0.17	0.09	0.16	0.10	0.11	0.14
Muu vapaa-aika	0.14	0.13	0.26	0.26	0.13	0.14	0.20	0.25
Matkat	0.36	0.25	0.33	0.20	0.39	0.22	0.27	0.19
Vapaa-aika yhteensä	6.04	4.40	5.37	5.29	5.19	3.47	4.59	5.07
<i>Tutkimuspäiviä</i>	192	217	320	288	193	216	356	280

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 1999–2000

samanlaiselta kuin mitä se oli 1980-luvun lopulla (ks. Niemi & Pääkkönen 1992, 31–33).

Pienten lasten äidit ottavat lastenhoidon ja kotitöiden vaatiman ajan kaikesta vapaa-ajan tekemisestä: liikunnasta, lukemisesta, television katselusta, harrastuksista ja tuttavien kanssa seurustelusta. Liikuntaan ja lukemiseen on jälleen enemmän aikaa, kun lapset kasvavat. Myös television katselu lisääntyy uudestaan lasten varttuessa. Isillä vapaa-ajan muutokset ovat paljolti samansuuntaisia kuin äideilläkin. (Taulukko 6.)

Televisiota miehet katsoivat reilusti enemmän kuin naiset. Lapsettomat miehet harrastivat enemmän liikuntaa kuin naiset. Lapsiperheissä tilanne taasoittui ja kääntyi kouluikäisten lasten perheissä jo naisten eduksi. Kokopäivätyössä olevat miehet lukivat enemmän kuin vaimot. Vasta lasten kasvaessa äideille jää yhtä paljon aikaa lukemiseen kuin puolisoilleen.

Perhe elää kiireisintä aikaa silloin, kun molemmat puoliset ovat kokopäivätyössä ja perheessä on pieniä lapsia. Mutta miten puoliset kokevat silloin arkensa? Riittääkö aika kaikkeen vai jääkö jotain tekemättä?

Ajankäyttötutkimuksen haastattelussa vastaajilta kysyttiin: Miten usein koette olevanne kiireinen? Kokoaikatyötä tekevien vanhempien perheissä alle kouluikäisten lasten äideistä 42 prosenttia ja isistä 32 prosenttia vastasi olevansa jatkuvasti kiireinen. Silloin tällöin kiireinen sanoi olevansa 54 prosenttia äideistä ja 59 prosenttia isistä. Lähes kaikki äidit ja isät ilmoittivat siis kokevansa kiirettä ainakin silloin tällöin.

Taulukko 7.

Mihin alle kouluikäisten lasten kokoaikatyössä olevat vanhemmat haluaisivat käyttää enemmän aikaa (%) arkipäivisin

Toiminta	Miehet	Naiset
	%	%
Kotityö	16	22
josta lastenhoito	6	10
Liikunta	23	22
Lukeminen	7	9
Taideharrastus	5	5
Seurustelu perheen kanssa	5	2
Käsityöt	1	4
Lepäily	4	2
Nukkuminen	2	1
Opiskelu	2	2
Kulttuuritilaisuudet	1	1
Tuttavien tapaaminen	1	1
Muu	5	4
Ei aikapulaa	28	25
Yhteensä	100	100
<i>Vastaajia</i>	<i>123</i>	<i>122</i>

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 1999–2000

Itsensä kiireiseksi kokeneilta kysyttiin myös: Onko sellaisia asioita, joita haluaisitte tehdä tavallisina arkipäivinä, mutta joista Teidän on luovuttava aikapulan takia?

Vastausten mukaan aikapulaa koki kolme neljäsosaa äideistä (75 prosenttia) ja lähes yhtä suuri osa isistä (72 prosenttia). Mitä äidit ja isät tekisivät, jos heillä olisi arkena enemmän aikaa? Taulukossa 7 vanhempien vastaukset on esitetty ajankäyttöluokkiin koodattuina.

Alle kouluikäisten lasten äideistä melkein joka neljäs haluaisi käyttää enemmän aikaa kotitöihin. Myös joka kuudes isä haluaisi tehdä enemmän kotitöitä. Vanhemmat haluaisivat olla enemmän lastensa kanssa. Isät haluaisivat enemmän aikaa myös kodin remontointiin.

Kuten edellä nähtiin, pienten lasten vanhemmilla liikuntaharrastus oli vähäisempää kuin muilla puolisoilla. Liikunnan vähentäminen ei ole aina vapaaehtoista. Vastauksista näkyi, että liikunnalle haluttaisiin selvästi antaa enemmän aikaa kuin siihen jää. Myös lukemiseen ja taideharrastuksille jää pienten lasten vanhemmilla liian vähän aikaa. Enemmän aikaa haluttaisiin myös pelkään lepäilyyn ja nukkumiseen. Toisin kuin edellisessä ajankäyttötutkimuksessa syksyllä 1987, kukaan alle kouluikäisten lasten kokoaikatyötä tekevästä vanhemmista ei sanonut tarvitsevänsä lisää aikaa ansiotyöhön. Myöskään käsityöille ei toivottu enää niin usein lisää aikaa kuin 12 vuotta aikaisemmin. (Ks. Niemi & Pääkkönen 1989, 61.)

Yhteenveto

Ansio- ja kotityöajan muodostama kokonaistyöpanos lyhenyi 1990-luvulla keskimäärin kolme tuntia viikossa. Syynä oli ansiotyöpanoksen väheneminen. Kokonaistyöajan lyheneminen oli samansuuruista miehillä ja naisilla.

Kotitöihin käytetty aika sen sijaan lisääntyi hieman 1990-luvulla. Kehitys oli kuitenkin erisuuntaista miehillä ja naisilla. Kotitaloustöihin käytetty aika kasvoi miehillä ja naisilla se puolestaan väheni. Kodin huoltotöissä tapahtui päinvastainen kehitys. Miesten ja naisten kotitöiden sisällöt lähenivät siten hieman toisiaan; jako ”naisten ja miesten kotitöihin” kaventui. Miehistä kotitöiden tekemistä lisäsivät ehkä hieman yllättäen vanhemmat miehet, työttömät ja työntekijämiehet. Naisista kotitöiden tekemistä vähensivät eniten yrittäjänaiset, joiden ansiotyöpanos lisääntyi 1990-luvulla.

Kahden ansaitsijan perheissä puolisoitten yhteinen kokonaistyöpanos, joka oli peräti 120 tuntia viikossa, jakautui lähes tasaisesti puolisoitten kesken. Kaksoistaakka koskettaa siten sekä naisia että miehiä. Sukupuolten välinen työnjako säilyi kuitenkin niin, että mies teki edelleen enemmän ansiotyötä kuin puolisonsa, ja vaimo puolestaan teki puolisoaan enemmän kotitöitä.

Perheen työnjako muuttuu, kun työssä käyvän naisen mies jää pois työelämästä, työttömäksi tai eläkkeelle. Mies osallistuu silloin enemmän kotitöihin kuin työssä ollessaan. Vertailu saksalaisiin, brittiläisiin ja espanjalaisiin miehiin vahvasti myös tämän tuloksen (Pääkkönen 2007). Perinteisin työnjako on perheissä, joissa mies käy työssä ja vaimo on työttömänä.

Vaikka jako perinteisiin ”miesten ja naisten kotitöihin” onkin lieventynyt, erottuivat lämmitys ja vesihuolto, korjaus ja rakentaminen sekä kulkuneuvojen huolto selvästi miesten töinä ja vähiten miehet osallistuivat vaatehuoltoon ja leipomiseen. Kotitöiden jako muuttuu hieman, kun mies jää kotiin ja vaimo käy työssä. Mies osallistuu silloin enemmän paitsi perinteisiin ”miesten kotitöihin”, myös ruuanlaittoon ja siivoukseen. Lastenhoito on selvästi naisten vastuulla. Työssäkäyvä vaimo tekee lähes kaksi kolmasosaa perheen lastenhoitoajasta, olipa mies työssä tai ei.

Pienten lasten vanhemmat ottavat lastenhoidon ja kotitöiden vaatiman ajan lähes kaikesta vapaa-ajan tekemisestä: liikunnasta, lukemisesta, television katselusta, harrastuksista ja tuttavien kanssa seurustelusta. Lisää aikaa haluttaisiin lasten kanssa olemiseen ja muihin kotitöihin sekä liikunnan harrastamiseen.

Artikkeli III

Pääkkönen, Hannu (2006) Volunteering, neighbourly help and socialising. Teoksessa Laura Iisakka (toim.) Social capital in Finland. Statistical Review. Living Conditions. Helsinki: Statistics Finland, 43–53.

5. *Volunteering, neighbourly help and socialising*

Hannu Pääkkönen

- *People spend almost one hour a day in social capital activities, such as socialising, neighbourly help and volunteering.*
- *Almost one-third of the population engage in volunteering each month.*
- *Each month 60 per cent of the population offer neighbourly help.*

Statistical materials

Statistics Finland's Time Use Survey is an extensive interview survey concerned with daily time use and people's living habits in Finland. Among the items covered are working hours, amount of time spent on household chores, studying and leisure activities. The Time Use Survey has been collected in 1979, 1987–1988 and 1999–2000.

The most recent Time Use Survey was collected during the period from 1 March 1999 to 12 March 2000. In line with Eurostat recommendations, the data were collected at household level; the previous surveys in 1979 and 1987–1988 used individual samples. Where possible all household members aged 10 or over were interviewed, and they were given diaries to complete. All household members were to keep a diary of their time use on two randomly assigned days, one of which was a weekday and the other a weekend day. In previous surveys the assigned days were always consecutive.

In their diaries, the respondents were asked to describe their main activities and any possible secondary activities to the closest 10 minutes. In addition, they were to enter comments on time they spent together with household members and other friends and acquaintances. The place of activity was deduced in connection with coding. The main and secondary activities were coded into one of 185 categories.

Interview responses were obtained from 5,884 people and 5,322 persons kept a diary for a total of 10,561 days. The diaries were returned by 56 per cent of the households and 52 per cent of the people. The interview response rate was 59 per cent. These figures are around the European average, but markedly lower than in previous Statistics Finland Time Use Surveys based on samples of individuals.

International comparisons are based on EU-harmonised time use data from fourteen countries in 1998–2004.

5. Volunteering, neighbourly help and socialising

Introduction

In the OECD statistical framework, social capital is divided into four main dimensions: social participation, networks, trust and civic participation (OECD 2003; also see Article 2 by Iisakka). Social participation includes involvement in organised groups as well as volunteering. Networks comprise informal networks and involvement in those networks, such as unpaid help for other households, receiving help from others and interaction with friends and acquaintances. This article focuses on these first two dimensions of social capital on the basis of the interview and diary data from Statistics Finland's Time Use Survey in 1999–2000. The article is thus concerned with volunteering and involvement in associations, informal help and socialising with family, friends and acquaintances. The article describes what kind of people take part in these social capital activities.

Social capital and time use

On average people spent just under one hour a day on social capital activities (Table 1). Most of this time was taken up by socialising (42 minutes), which is here defined as spending time with friends at home, in cafés, restaurants or elsewhere and visiting people. Socialising is usually also considered to include social interaction with family members and telephone conversations, but since they are not included in the OECD definition we have chosen to omit them from this discussion (cf. Ruston 2003). Socialising in the workplace and at schools is also excluded from the figure above.

Table 1. Time used by over 10-year-olds on neighbourly help, organisational activity and socialising by gender in 1999–2000, hours and minutes per day, participants, %.

	Time used h:min/day			Participants %		
	All	Men	Women	All	Men	Women
Neighbourly help	0:10	0:10	0:10	9.4	8.0	10.6
Organisational activity and volunteering	0:05	0:06	0:05	4.2	4.5	4.0
Socialising	0:42	0:42	0:41	41.7	37.9	45.1
Days studied	10 561	4 910	5 651			

Source: Time Use Survey 1999–2000, Statistics Finland.

In Table 1, socialising refers to the amount of time that people spent in social interaction, without reference to any other activity. In other words, having a meal or watching television in the company of friends is not included in these figures. If this kind of secondary or simultaneous socialising is also taken into account, the amount of time spent in socialising is doubled to 1 hour 23 minutes a day.

From the diary entries it emerges that if socialising in the workplace or place of study is taken into account, the amount of time spent with friends or acquaintances increases sharply to 4.5 hours a day, or 29 per cent of people's waking hours (Table 2). Young people spent the most time with friends; among adults the amount of time spent with friends and acquaintances decreased with advancing age. The workplace or school accounted for one-third of the total amount of time spent socialising with friends, the home for one-fifth and another household for one-sixth.

We know from the diary entries that people spent more than one hour (1 hour 16 minutes) a day in another household. Young people spent more time in other households than other age groups. This figure was twice as high during weekends: on Saturdays and Sundays, people spent two hours visiting other households. (Pääkkönen & Niemi 2002, p. 113.)

Volunteering and neighbourly help are not everyday activities, and therefore they accounted for no more than a total of 15 minutes of people's daily time use. On a random day of the year 4 per cent of the population were involved in organisational activity and almost 10 per cent provided neighbourly help. Various social capital activities took up a couple of hours a day among people who spent time on them (see Pääkkönen & Niemi 2002, p. 87).

The amount of time spent in organisational activity and neighbourly help showed little variation between different days of the week (Figure 1). Socialising with friends, on the other hand, was clearly more common during weekends than on other days of the week. Friends and acquaintances were mostly seen on Saturdays.

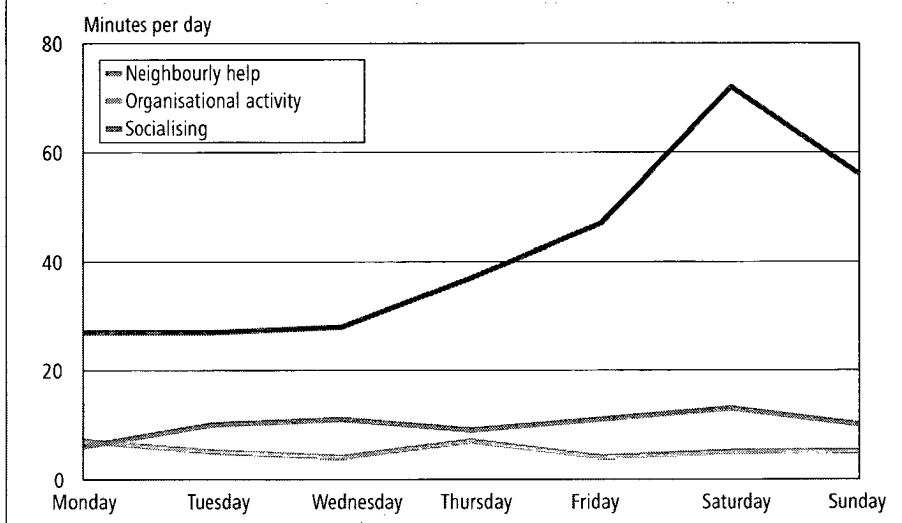
The amount of time spent in volunteering and neighbourly help increased in the 1990s. Time spent socialising with friends and acquaintances, on the other hand, seems to have decreased to some extent; this applies to the figure for socialising without any secondary activity. However the overall amount of time spent in another household did not decrease.

Table 2. Time used by over 10-year-olds in the company of their friends in 1999–2000, hours and minutes per day, % of waking hours.

Age	h:min/day	% of waking hours	Days studied
All	4:28	29	5 585
10–14	5:59	42	419
15–24	6:39	44	1 025
25–44	4:50	31	1 649
45–64	3:54	25	1 859
65+	2:09	14	633

Source: Time Use Survey 1999-2000, Statistics Finland.

Figure 1. Time used by over 10-year-olds on neighbourly help, organisational activity and socialising by day of the week, minutes per day.

Source: Time Use Survey 1999–2000, Statistics Finland.

Volunteering and involvement in associations¹

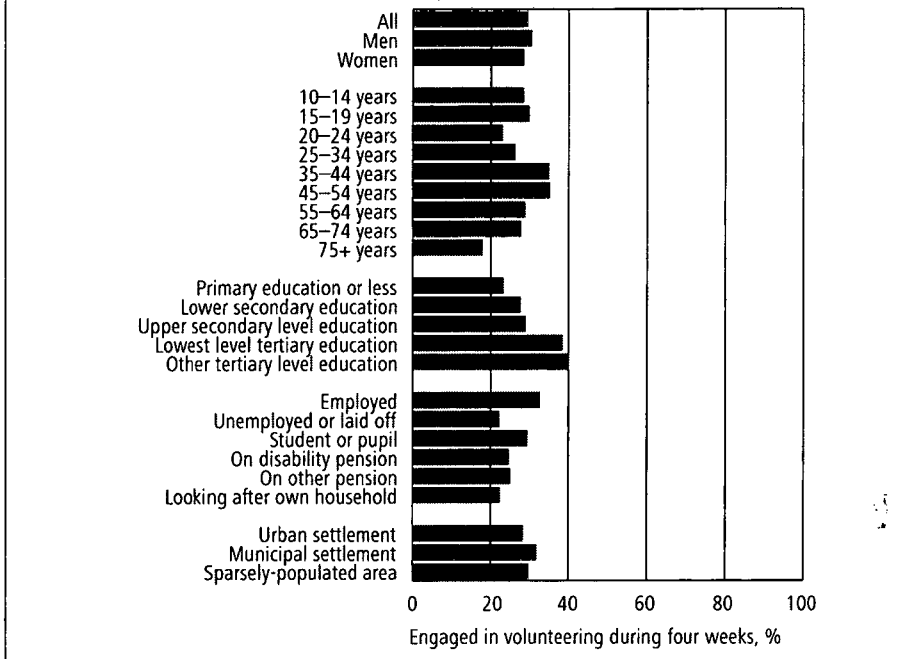
As volunteering and neighbourly help are not everyday activities, we shall look more closely at them in the light of the interview data from the Time Use Survey. The reference period for the interviews was four weeks. Volunteering refers to unpaid work that is done for a group or an organisation. This may involve secretarial work, fund raising, PE instruction, friendship services or some other organised activity.

Almost one-third or 29 per cent of the population aged 10 or over had participated in voluntary work (Figure 2). Men engaged in voluntary work more often than women. Volunteering was most common in the age group 35–54, among people with a high level of education, employed people and students.

Among men, the most common form of volunteering was working for a sports or exercise club or organisation; one in ten men reported this type of volunteering. The next most popular forms of volunteering were local

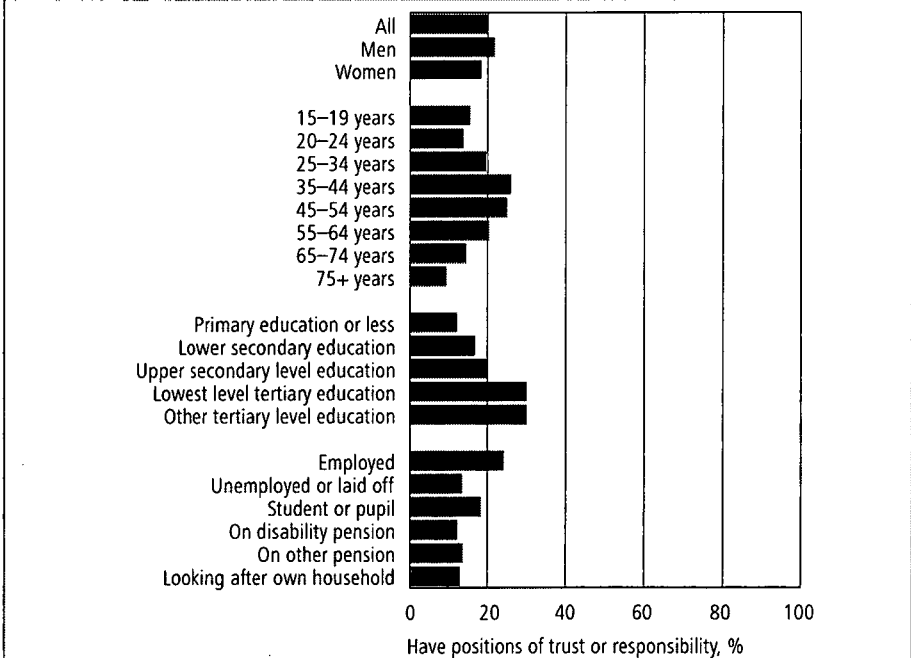
1 In this publication several figures are presented for involvement in associations. The methods and reference times on which these figures are based differ from one another. The Leisure Survey reveals how many people have taken part in meetings or other active organisational activities at least once during the year. In 2002 this figure was 52 per cent of the population aged over 10 (see Article 4, Hanifi). The diary data for the Time Use Survey 1999–2000 indicate that four per cent of over 10-year-olds took part in association activities on a random day. In the Time Use Survey interviews voluntary work through associations was studied separately. This activity is thus defined more narrowly than association activities in general. Twenty-nine per cent had been engaged in voluntary work during the past four weeks, but on a random day only one per cent of those aged over 10.

Figure 2. Participation of over 10-year-olds in volunteering during four weeks, %.

Source: Time Use Survey 1999-2000, Statistics Finland.

Figure 3. Positions of trust or responsibility of over 15-year-olds, %.

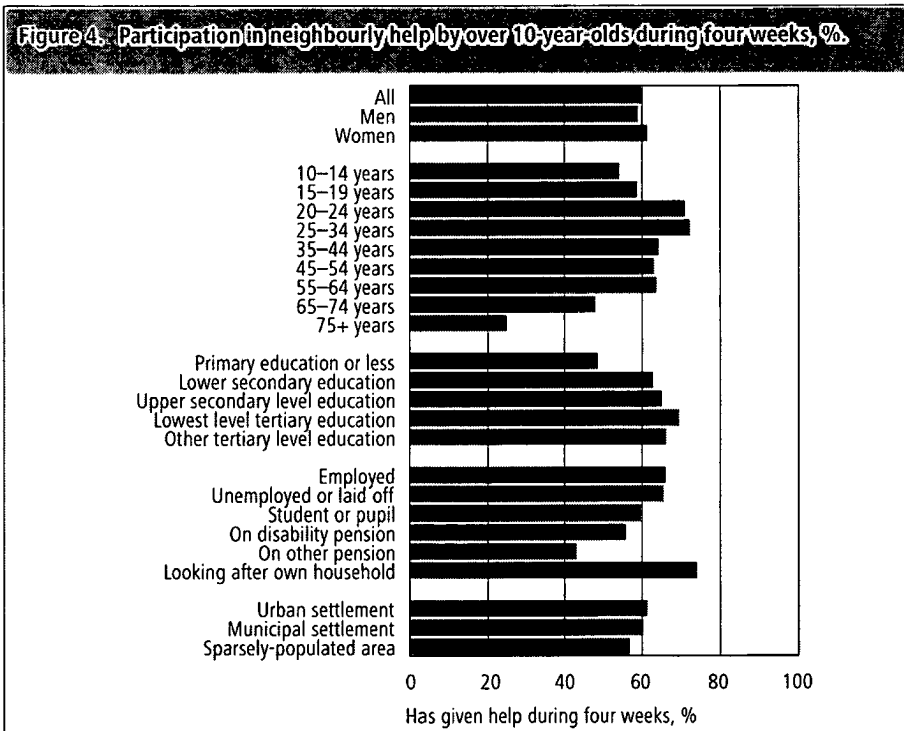
Source: Time Use Survey 1999-2000, Statistics Finland.

residents' associations, village councils or housing corporations as well as leisure organisations and groups. Among women, the most popular forms of volunteering were sports and exercise clubs, local residents' associations, village councils or housing corporations, religious associations and parish associations as well as social and health organisations, for which some 5 per cent of women had done unpaid work. No major differences were seen by place of residence, although people living in densely populated rural areas participated in the work of organisations and associations somewhat more often than others.

The Time Use Survey also included an item in which the respondents were asked whether they held any positions of trust or responsibility in an organisation. One-fifth of the respondents aged 15 or over reported having such a position (Figure 3). The numbers holding such positions were highest in the age group 35–54, among people with a tertiary level education and among those in gainful employment. As was discussed earlier, these same groups were also the most active participants in voluntary work.

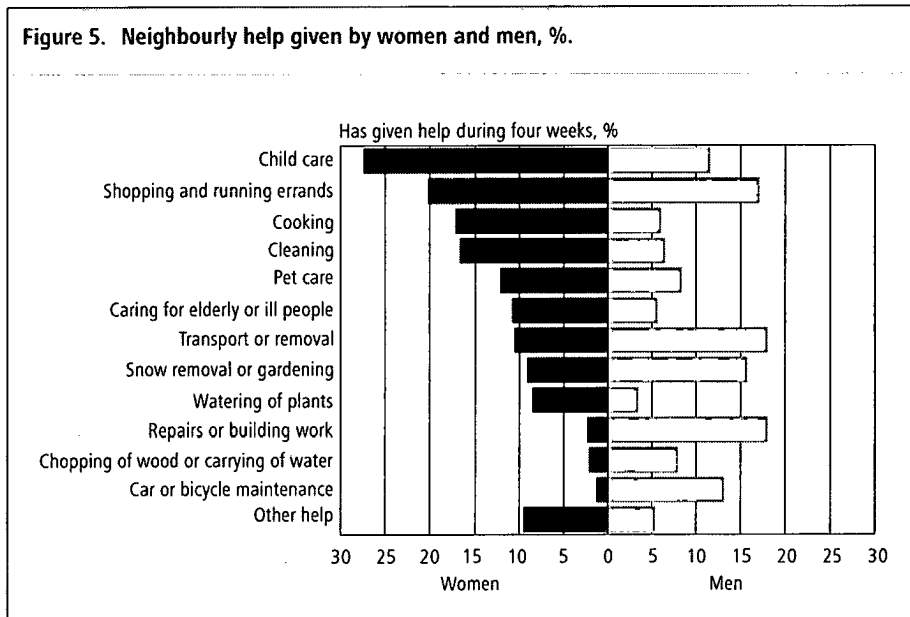
Informal help

During the past four weeks 60 per cent of the respondents had helped another household without pay or for nominal pay. Women had offered neighbourly help slightly more often than men. People in the age band 20–34 were the

Source: Time Use Survey 1999–2000, Statistics Finland.

Figure 5. Neighbourly help given by women and men, %.

Source: Time Use Survey 1999–2000, Statistics Finland.

most active in providing informal help. The oldest and youngest respondents had provided neighbourly help least often. The influence of age is also seen in the result that people with the least education participated in neighbourly help to a lesser extent than others. Otherwise there were no major differences in the provision of informal help by education.

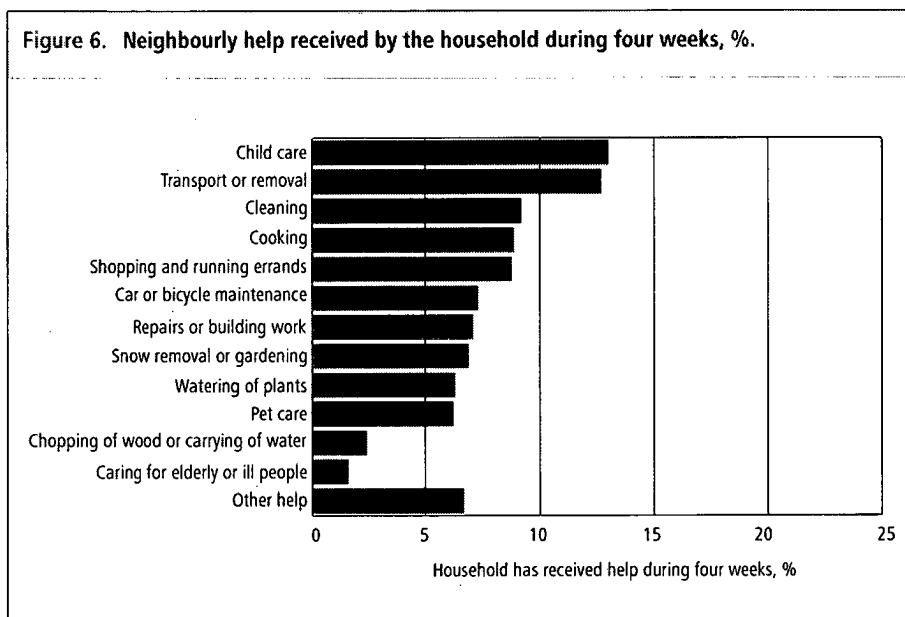
In contrast to the situation with volunteering, people who worked in their own household offered neighbourly help most often (74 per cent). There was no difference between the employed and unemployed: in both groups less than two-thirds had helped another household. This is a slightly higher proportion than the figure for students who had offered neighbourly help. Many of those who were on disability pension had taken part particularly in child care, and indeed they offered neighbourly help more often than other pensioners.

There were no major differences in the provision of neighbourly help by place of residence. However people who lived in densely populated areas did help other households somewhat more often than those living in sparsely populated areas.

The neighbourly help offered by men and women differs in much the same way as their participation in household chores in general (Figure 5). Women provided help most often with child care, shopping and running errands, cooking and cleaning. Men usually offered help with repairs and building work, transport and removals, shopping and running errands and with gardening and snow removal.

The recipient of informal help is dependent on the age and stage of life of the person giving the help. Most often, however, help was provided to

Figure 6. Neighbourly help received by the household during four weeks, %.

Source: Time Use Survey 1999–2000, Statistics Finland.

neighbours, friends and work colleagues (42 per cent of those offering informal help). Helping one's own or one's spouse's parents was most common in the age bracket 20–44 (45 per cent of help providers). More than one-quarter of those aged 55 or over who had given neighbourly help said they had helped their grandchildren. In the age group under 20 years, the most common targets of help were other relatives, neighbours, friends or work colleagues.

Apart from the provision of informal help, the Time Use Survey included an item to measure the receipt of help from an acquaintance, relative or neighbour during the past four weeks (Figure 6). Almost half (49 per cent) of the respondents had received help with their household chores, most typically with child care and transport and removals.

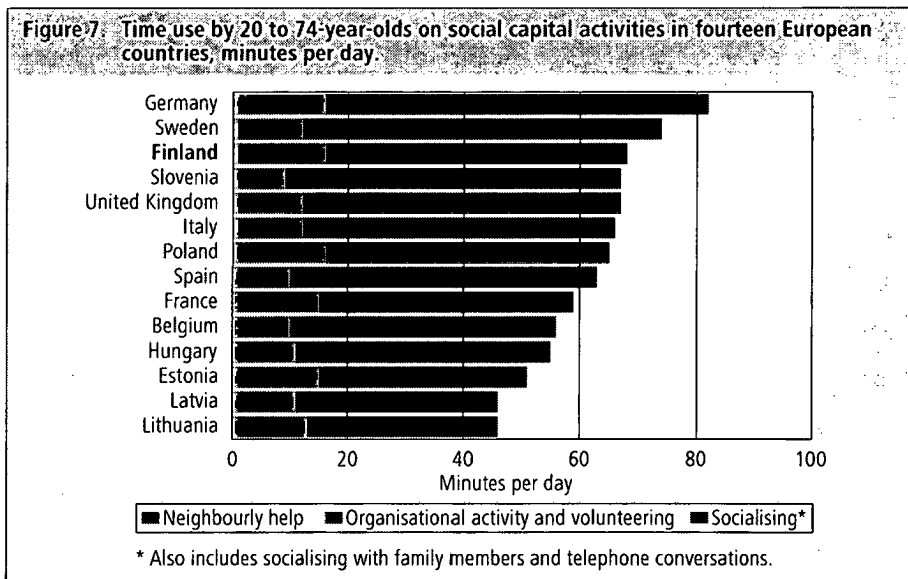
People who worked in their own household not only gave but also received help most often. There were no differences between the employed and unemployed in the provision of help, but unemployed households received help to a lesser extent than others.

One-fifth of the respondents were active helpers who had both taken part in voluntary work and in neighbourly help. No differences were seen here between men and women. The most active helpers were found in the age group 35–54 years, those with a tertiary level education and those in gainful employment.

People who undertook voluntary work often contributed to neighbourly help as well: two-thirds of them had also helped another household. One in three of those who had given neighbourly help had also done voluntary work.

International comparisons

Harmonised data on the amount of time spent on social capital activities are available from fourteen European countries (Figure 7). Social capital activities took up the most amount of time in Germany, followed by Sweden and Finland, Slovenia, the UK, Italy and Poland. The single activity for which the highest figures were recorded was socialising, which here also includes social interaction with the family and telephone conversations. People in Germany, Finland and Poland as well as in France and Estonia spent the most amount of time on organisational activities and neighbourly help. As in Finland, people in most other countries devoted more time to neighbourly help than to work in associations and organisations. This comparison is based on the amount of time spent on social capital activities. If different definitions and methods of measurement were applied, comparisons of involvement in organisations, for example, might produce a different picture of country differences (see also footnote 1).

Source: Eurostat 2005; Eurostat 2006.

Conclusions

In this chapter we have reviewed socialising, volunteering and neighbourly help as different aspects of social capital. This was done on the basis of the diary and interview data from the Time Use Survey. Previously these same datasets have been used for the classification of social capital into bonding, bridging and linking (see Alanen et al. 2003; Alanen 2003; Urwin et al. 2002). However the discussion here was based on the established classifications of the Time Use Survey.

According to the results socialising and spending time with friends is most common during youth. In adulthood contacts with friends and acquaintances tend to diminish, and old age is often a lonely period of life. People who had a higher level of education and who were in active employment engaged in voluntary work most often. Help with child care was the most typical form of neighbourly help, and people who worked in their own household were the most active providers of neighbourly help. However most people who helped other households were in active employment outside the home. Active behaviour tended to accumulate in the same people. This is reflected in the finding that people who offered voluntary help through organisations often provided informal help as well. The amount of time spent in social capital activities in Finland was among the highest.

Among the various social capital activities, the diary material is best suited for the measurement of socialising, which is usually a daily activity. However even then the only way to get a broad and comprehensive picture is to make use of all the various dimensions of the material: data on simultaneous activities, spending time together and location. Voluntary work and neighbourly help are usually activities in which people engage less often than daily, and therefore they can only be reliably measured with items concerning participation during the past month or year, for example.

Artikkeli IV

Mirja Liikkanen and Hannu Pääkkönen

Alkuperäisjulkaisu ilmestynyt: Grant Cushman, A.J. Veal & Jiri Zuzanek (toim.) Free time and leisure participation. International Perspectives. Oxfordshire: CABI Publishing, 61–73.

4 Finland

Mirja Liikkanen and Hannu Pääkkönen

History of Leisure and Time-use Surveys in Finland

Studying leisure in the past: leisure as part of consumption

Although the first national leisure survey in Finland was not conducted until the 1970s, the roots of studying leisure go back to social research on workers' living conditions in the 19th century (Liikkanen, 2000). For example, Vera Hjelt's study on the subsistence conditions of skilled workers in 1908–1909 included questions about cultural and educational expenditure (literature, magazines, children's schooling), association membership fees and entertainment (theatre, concerts, dances, etc.) (Ahlqvist, 2000).

Since the 1960s data about leisure expenditure have been collected regularly as part of Finnish consumption expenditure surveys. The 1971 Household Budget Survey was the first extensive study on leisure expenditure and use of leisure services. The object of the survey was to gain 'a comprehensive view of living conditions' and examine the use of all 'free services', including cultural services (Linnaila, 1972).

Leisure surveys and the social indicators movement

The study of leisure and cultural participation is closely associated with the concept of the Nordic welfare state and, in a broader international setting, with the so-called 'social indicators movement'. This movement proposed the development of a social statistical system comparable to the system of national accounts, that could compensate for the shortcomings of macro-economic statistics and be used for comprehensive social reporting (see Lehto, 1996, pp. 13–19). International organizations, such as the United Nations, the Organization for Economic Cooperation and Development and especially the European Union, have actively advocated this approach.

Concerns with the growth of free time and its effects on society were at the centre of the 1972 Report of the Finnish government's Economic Council (Yhteiskuntapolitiikan Tavoitteita Ja Niiden Mittaamista Tutkiva Jaosto, 1972a,b), which discussed, among other things, problems associated with the construction of social indicators that could serve social policy goals and objectives. According to the report:

Ways of thinking apparently need to be changed in a situation where leisure time clearly begins to dominate time use in society . . . To look for the socially optimal way of increasing leisure time we should, on the one hand, be aware of the *valuations* or preferences related to different possibilities and, on the other hand, try to establish the costs of different alternatives to society, that is the social *expenses* of alternative ways of increasing leisure time. A prerequisite of this is to identify social factors that control leisure time-use.

Yhteiskuntapolitiikan Tavoitteita Ja Niiden Mittaamista Tutkiva Jaosto (1972b, pp. 251–252)

Leisure surveys and cultural politics

The first extensive study on cultural participation in Finland was conducted in 1970 by Katarina Eskola for the National Council for Literature (Eskola, 1976b). The launching of this survey was closely associated with changes in Finland's cultural policies. The age of the 'pure art' policy was over: culture was now seen as a part of welfare policy and the objective was to examine the use, availability and distribution of cultural services to the entire population. Equal rights to cultural services had become the objective of the policy (see Kulttuuritoimintakomitean mietintö, 1974; Eskola, 1976a; Heiskanen, 1994).

Statistics Finland began developing a comprehensive system of cultural statistics in 1972. The results of these efforts were presented in a draft report entitled: *A General Outline for a System of Cultural Statistics* (Tapio Kanninen, 1973 Statistics Finland, Helsinki, unpublished). This draft suggested that the collection of leisure and cultural participation data be linked

with the broader system of social statistics, such as the national accounts and the Consumption Expenditure Surveys. The compilation of leisure and cultural statistics in Finland was also affected by UNESCO's efforts, during the 1970s, to build a system of comprehensive international cultural statistics. Leisure statistics were expected to include data on participation in institutional, organized, self-directed, active and passive leisure activities, as well as participation in organizations, associations and youth activities, and expenditure on leisure services and equipment, cultural commodities, leisure facilities and equipment, and recreation and entertainment services. Art and media statistics were to include data on music, theatre, physical art, visual art, festivals, exhibitions and other cultural events (including non-artistic), fiction and non-fiction reading, libraries, cinema and photography, radio, TV, cultural heritage and information services.

1977, 1981 and 1991 Studies of leisure and cultural participation

The first major Finnish compendium of leisure and cultural statistics was published in 1977. It contained data from a sample of 1300 persons collected as part of Statistics Finland's Leisure Survey, structured along lines suggested in Tapio Kanninen's draft on cultural statistics. An effort was made to make the contents of the 1977 survey as comparable as possible with Katarina Eskola's 1970 study. The close connection between the study of leisure and culture was reflected in the name of the survey, which referred to both cultural and leisure participation. Details of sample sizes and other technical information on this and other surveys discussed in this chapter are presented in Table 4.1.

Table 4.1. National leisure participation and time-use surveys conducted by Statistics Finland.

No.	Year of survey	Title of survey	Sample size	Sample age	Time referent	Measurement of participation
1	1977	Leisure Survey	1300	15 +	12 months	% participating
2	1979	Time-use Survey	6057	10–64	Day	Minutes
3	1981	Leisure Survey	2910	10 +	12 months	% participating
4	1987/88	Time-use Survey	7800	10 +	Day	Minutes
5	1991	Leisure Survey	5600	10 +	12 months	% participating
6	1999/2000	Time-use Survey	5300 (2600)	10 +	Day	Minutes

The 1981 survey of leisure and cultural participation was conducted along similar lines to the 1977 survey. The sample was slightly larger, at 2910 persons, and the data were collected by personal interviews from persons aged 10 years and older.

The 1991 Leisure Survey, for the first time, separated the collection of cultural and leisure statistics, and since then the Leisure Survey has been seen as an independent study. New kinds of approaches were introduced which challenged the assumption of 'universal leisure values' and turned attention towards everyday life and the meanings associated with it by various population groups. The survey questioned the active/passive dichotomy imposed on people 'from above', as reflected in the long tradition of popular education and welfare state 'leisure policies'. The 1991 Leisure Survey may also have been the first Statistics Finland study to combine, in the same research process, both traditional quantitative data collection methods and qualitative methods, thematic and semi-structured interviews and qualitative coding of open questions. The sample for the survey was larger than in the two previous studies, at 5600 persons. At the time of writing, the next Leisure Survey was to be carried out in 2002.

Time-use surveys in Finland

The first time-use surveys in Finland were conducted in the 1930s and 1940s (Niemi *et al.*, 1981, pp. 7–8; Niemi, 2000). They concerned time-use of schoolchildren and farmers' wives. Later on, surveys were conducted of time-use by other population groups. The Finnish Broadcasting Company carried out time-use surveys of the whole population by a mail enquiry for the purposes of programme planning in 1967, 1969, 1971 and 1975, but ceased when the non-response rate rose to unacceptable levels. Similarly to leisure surveys, Statistics Finland's Time-use Surveys were spurred by the recommendations of the 1972 *Report of the Economic Council*, which observed that: 'so far no exhaustive studies are available in Finland on the structure of real time-use in different population groups' (1972b, p. 251).

Statistics Finland's first Time-use Survey was administered in the autumn of 1979 in

connection with the Labour Force Survey. The target population was the population aged 10 to 64, with the exception of permanent or temporary residents of institutions. The Ministry of Education funded the data collection for 10–14-year-old children. Diaries were kept on 2 consecutive days, the first of which was drawn by lot. The total number of survey days was 12,057.

The next Time-use Survey was conducted after 8 years in 1987/88. The data were collected over the entire year and the target population was again the resident population aged 10 years and older, living in a household, but there was no upper age limit. The Ministry of Education again covered the costs of the sample of the 10–14-year-olds. The additional sample of the pension-age population was financed by the Ministry of Social Affairs and Health. As in the previous survey, the respondents kept a diary on 2 successive days. Total survey days numbered 15,350.

Statistics Finland's third Time-use Survey was conducted in 1999/2000 and was part of the European Time-use Survey harmonized by Eurostat, the Statistical Office of the European Union. Data collection was financed by the Ministries of Education, Labour, Agriculture and Forestry, and Transport and Communications, as well as the Finnish Broadcasting Company, the Social Insurance Institution, the National Consumer Research Centre, the Research Institute of the Finnish Economy (ETLA), and the National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES).

Data collection procedures changed somewhat compared to the earlier surveys. The survey now sampled households, so that all household members aged 10 and older kept a diary. The diaries were completed for 1 weekday and 1 weekend day. Household members kept the diary on the same days. The number of survey days was around 10,500.

Leisure as Time, Activity and Experience: Analysis of Trends

Changes in daily time-use patterns

The term 'free time', as used in the Time-use Surveys, means time remaining from the

24 hours, after the time devoted to sleep, meals, gainful employment, domestic work and full-time studies has been subtracted. Free time is thus 'residual' time, free from these activities.

As can be seen from Table 4.2, the allocation of time to major groups of daily activities remained almost unchanged during the 1980s. Personal needs took up more than 40% of daily time (of this sleeping took more than one-third, and meals and personal hygiene almost one-tenth). On average, a fifth of daily time was used for gainful employment and education, and domestic work took, on average, more than one-tenth. The remaining one-quarter was free time.

The amount of free time increased, on average, by 1 hour per week in the 1980s, from 40 hours in 1979 to 41 hours in 1987. Men's free time remained unchanged, whereas women's increased by nearly 2 hours/week. Men still had more free time than women, but the difference diminished from 5 hours to 3 hours/week.

The youngest and the oldest age groups had the greatest amounts of free time and showed its largest increase among the oldest age groups in the 1980s. People in the 45–64-year age group

had two more hours of free time per week in the late 1980s than at the end of the 1970s.

The greatest change in the structure of time-use was an increase in the amount of television-watching. In 1987, some 29% of free time was spent in front of the television set. In 1979 the proportion of television-watching was 23%. Resting has decreased to the same degree as television-watching has increased. It seems as if resting moved in front of the television screen.

The second largest portion of free time, after television-watching, is used for socializing with family members and friends. A quarter of free time is spent socializing and, contrary to expectations, this did not decrease during the 1980s. Free time did not become more home-centred either: in 1979 63% of all free time was spent at home and in 1987 the percentage was 62. Women spend a greater part of their free time (64%) at home than men (60%).

There was no discernible reduction in reading over the period, accounting for the same portion in 1987/88 (14%) as in 1979. Sports and outdoor recreation also retained their 10% proportion of free time.

Table 4.2. Use of time by gender, Finland (hours.min/day), 1979 and 1987.

	Total		Men		Women	
	1979	1987	1979	1987	1979	1987
Gainful employment, total	3.41	3.53	4.18	4.29	3.07	3.17
Domestic work, total	2.47	2.47	1.50	2.01	3.39	3.35
Physical needs, total	10.34	10.23	10.35	10.25	10.33	10.21
Education, total	1.12	1.00	1.10	0.97	1.14	1.05
Free time, total	5.44	5.53	6.05	6.06	5.25	5.40
Leisure-time studies	0.05	0.05	0.04	0.04	0.06	0.05
Voluntary activities	0.08	0.07	0.10	0.07	0.07	0.07
Sports and outdoor recreation	0.32	0.32	0.42	0.39	0.23	0.24
Entertainment and culture	0.06	0.05	0.07	0.06	0.05	0.05
Reading	0.48	0.49	0.52	0.50	0.45	0.48
Watching TV	1.18	1.41	1.27	1.51	1.10	1.31
Listening to radio (primary activity)	0.08	0.10	0.10	0.12	0.06	0.08
Socializing with family	0.12	0.12	0.12	0.11	0.13	0.13
Socializing with friends	1.00	0.58	0.59	0.53	1.01	1.04
Hobbies	0.27	0.25	0.18	0.20	0.36	0.30
Resting	0.27	0.12	0.30	0.14	0.25	0.10
Other free-time activity	0.05	0.05	0.05	0.06	0.04	0.04
Travel related to free time	0.27	0.32	0.31	0.34	0.25	0.30
Unspecified time-use	0.02	0.03	0.03	0.03	0.02	0.03
Total	24.00	24.00	24.00	24.00	24.00	24.00
Diary days	12,057	4764	5807	2395	6250	2369

Source: Niemi *et al.* (1981) and Niemi and Pääkkönen (1990).

Changes in the structure of men's and women's free time were similar, with few exceptions. The proportion of socializing diminished for men but increased for women. Another difference between men and women was in the amount of time spent on hobbies, with involvement declining for women but increasing slightly for men. This may have resulted from the decrease in women's involvement with handicrafts and an increase in men's technical hobbies (see Niemi and Pääkkönen, 1990).

Old and new communication technologies at home

The mass media and electronic means of communication occupy an increasingly prominent role in modern life at home. Watching television forms a permanent part of everyday life. As Table 4.3 indicates, in 1991 more than 70% of the respondents reported that they watched television every day. Today in Finland about 40% of families have more than one television set, and television-watching is becoming more individualized (Finnish Mass Media 2000, p. 79).

There was an increase in the frequency of television-watching through the 1980s and the 1990s. In 1981, less than 60% of respondents reported watching television every day. In 1991, this figure was over 70%. In 1987/88, television viewing as a primary activity accounted for 1 h 41 min/day. If television-watching as a secondary activity is added, it amounts to 1 h 50 min, compared to 1 h 29 min in 1979 (Niemi and Pääkkönen, 1990, p. 47). Women in Finland watch television slightly less frequently than men. Elderly and unemployed people are the most keen television viewers, and young adults the least frequent (see Table 4.4). The so-called television meter studies carried out continuously by Finnish television companies show that the increase in daily television viewing time continued throughout the 1990s. According to these studies, television and video viewing amounted to, on average, 2 h and 47 min in 1999 (Finnish Mass Media, 2000, p. 72).

According to the data collected by Finnish Mass Media, about two-thirds of Finnish households have a VCR (Finnish Mass Media, 2000, p. 72). Video watching is most popular among

young respondents and students, and men watch videos more often than women. The most common use of the VCR in Finland is watching recorded television programmes (the so-called 'time-shift' use) (Liikkanen, 1995a).

The importance of radio listening declined somewhat in the 1980s and 1990s, although radio remains, like television, a part of everyday life (Liikkanen, 1994a). Some 70% of respondents aged 10 or over reported that they listened to the radio daily in 1991, while only 2% of the population never listened to it. The number of daily listeners declined over the 1980s. The habit of radio listening is slightly more common among men, but women in almost all age groups considered the radio more important than men. The radio is mostly used for listening to music, although four out of five respondents of both sexes also used record and cassette players for listening to music (Liikkanen, 1994b).

A relatively new element in electronic household technology is the computer, which has spread rapidly in Finnish homes. In 1991, a quarter of the Leisure Survey respondents reported that they had a computer at home. According to the *Finns and the Future Information Society* study, carried out by Statistics Finland in 1999, as many as a half of the population aged 10–74 had access to a computer at home. In 1991 and in 1999 boys and men used home computers more often than girls and women, but this difference diminished in the course of the 1990s (see Nurmela *et al.*, 2000). Young people in general, and especially young boys, are the most eager home computer users, reporting the greatest variety of computer use and frequent regular playing of computer games. Men play computer games and use CD-ROMs more frequently than women, but the differences in other uses of the computer are relatively small. For instance, women and men seem to use e-mail and word processing equally. Only in the older age groups do men report considerably more e-mail and word processing than women. 'Chatting' over the Internet is common among both boys and girls under the age of 20, with about one-seventh reporting chatting often in their leisure time. Among older age groups Internet chatting is a very rare activity (see also Nurmela *et al.*, 2000).

Table 4.3. Leisure participation (%), Finland, 1981 and 1991.

	Total		Males	Females
	1981	1991	1991	1991
Use of media and reading				
Watches television every day	59	72	75	69
Listens to the radio every day	79	71	73	69
Listens to recorded music	87	82	83	80
Reads at least one newspaper regularly	97	96	96	95
Reads some magazine at least once a week	79	69	67	70
Has read books during the past 6 months	76	75	70	80
Creative hobbies				
Plays an instrument	20	15	15	15
Takes an interest in visual arts	13	13	11	15
Takes an interest in handiwork	65	63	52	74
Cultural attendance (during past 12 months)				
Concert	35	34	27	39
Theatre	45	37	28	46
Dance performance	25	18	14	22
Art exhibition	37	44	38	50
Museum	43	43	42	44
Cinema (during past 6 months)	41	35	35	35
Library (during past 6 months)	53	59	55	62
Social participation (during past 12 months)				
Attended a religious meeting	63	53	44	62
Participated in an association or club	57	52	52	52
Sports and outdoors (at least once a week for 2 months)				
Does sport in the summer	85	82	80	84
Does sport in the winter	81	81	79	84
Jogging, running	-	22	25	19
Walking	-	59	51	68
Swimming	-	28	25	31
Cycling	-	44	38	50
Keep-fit gymnastics at home	-	22	15	29
Soccer	-	6	11	2
Cross-country skiing (incl. biathlon)	-	20	21	19
Downhill skiing	-	11	13	9
Ice hockey (including ringette)	-	5	9	1
Hunting (at least once in the past 12 months)	10	9	17	1
Other fishing (at least once in the past 12 months)	-	45	62	30
Berry picking (at least once in the past 12 months)	-	65	58	71
Mushroom picking (at least once in the past 12 months)	-	41	37	44
Other pastimes (at least once in the past 12 months)				
Goes out dancing or to a restaurant	63	70	75	65
Video or TV games	-	31	39	24
Slot machines	54	43	58	30
One-arm bandit, solid state pinball or similar	30	46	59	35
Roulette or pool	21	25	37	14
Bingo	8	7	7	6
Chess	17	13	20	7
Card games	59	57	62	52
Crossword puzzles	53	49	39	57
Sample size	2506	4378	2108	2270

Source: Liikkanen and Pääkkönen (1994).

Table 4.4. Leisure participation by age (%), Finland, 1991.

	Age (years)				
	10-14	15-24	25-44	45-64	65+
Use of media and reading					
Watches television every day	72	64	67	75	84
Listens to the radio every day	28	55	74	82	83
Listens to recorded music	96	99	90	76	47
Reads at least one newspaper regularly	76	97	98	98	98
Reads some magazine at least once a week	57	73	69	71	65
Has read books during the past 6 months	90	86	80	66	61
Creative hobbies					
Plays an instrument	43	24	13	10	5
Takes an interest in visual arts	36	22	11	8	5
Takes an interest in handiwork	56	62	66	67	56
Cultural attendance (during past 12 months)					
Concert	31	48	34	32	22
Theatre	35	36	36	43	31
Dance performance	17	21	18	22	11
Art exhibition	49	53	44	45	30
Museum	60	49	45	41	25
Cinema (during past 6 months)	62	81	40	14	4
Library (during past 6 months)	94	82	65	45	28
Social participation (during past 12 months)					
Attended a religious meeting	65	48	44	59	65
Participated in an association, club	67	48	53	52	45
Sports and outdoors (at least once a week for 2 months)					
Does sport in the summer	93	87	82	83	77
Does sport in the winter	92	86	80	83	74
Jogging, running	32	41	28	12	2
Walking	19	46	61	71	69
Swimming	53	32	25	30	16
Cycling	70	42	43	48	32
Keep-fit gymnastics at home	16	19	21	24	26
Soccer	36	11	6	0	-
Cross-country skiing (incl. biathlon)	24	8	19	31	12
Downhill skiing	34	20	12	6	0
Hunting (at least once in the past 12 months)	-	8	12	9	4
Fishing (at least once in the past 12 months)	-	49	51	48	23
Berry picking (at least once in the past 12 months)	-	45	69	78	51
Mushroom picking (at least once in the past 12 months)	-	20	41	56	33
Other pastimes (at least once in the past 12 months)					
Goes out dancing or to a restaurant	-	82	86	65	24
Video or TV games	69	58	37	14	2
Slot machines	43	65	50	35	18
One-arm bandit, solid state pinball or similar	66	78	55	32	11
Roulette or pool	37	54	30	12	3
Chess	31	24	13	8	3
Card games	76	82	65	44	26
Crossword puzzles	49	56	54	47	29
Sample size	324	646	1603	1144	661

Source: Liikkanen and Pääkkönen (1994).

In the course of the 1990s, another product of new technology – the mobile phone – spread rapidly in Finland. There are now more mobile phones in Finland than fixed phones. This has had many effects on how people handle their social networks, as well as how they arrange and plan their time-use. According to the above-mentioned *Information Society* study, more than 70% of men and 60% of women aged 15–74 have a mobile phone for their private use. Mobile phones are most common in the 15–30 years age group, with four out of five of both sexes reporting having one. Using mobiles for sending text messages is also most common among younger age groups. In the 10–14-year age group, 25% of boys and 30% of girls had a mobile phone of their own and about half of the boys and 60% of the girls used a mobile phone at least sometimes. The availability of mobile phones has changed sociability patterns in Finland, especially among young respondents and families. The use of mobile phones decreases in older age groups, and gender differences are greater in these age groups. Among 60–74-year-old respondents, two in five men but only one in five women use mobile phones (see also Nurmela *et al.*, 2000).

Reading

Reading occupies a prominent position in Finland's life, for historical reasons. In the 1991 Leisure Survey this was reflected not only in the popularity of reading reported by respondents but also in the significance attached to it.

Reading of newspapers is very common in Finland among people of all kinds, irrespective of age, sex, education or social status. In 1991, about 90% of the adult population were daily newspaper readers. Three out of four respondents aged 15–24 reported reading newspapers, and even among those aged 10–14, the proportion was 40%. It seems that some changes have occurred since then, although data on the present situation are scarce. The reading habits of older age groups may not have changed, but there is some evidence that the frequency of newspaper reading has diminished among young people.

In contrast, reading magazines and comic books declined in the course of the 1980s. In

1991, 70% of the population aged 10 or over reported reading magazines and 30% reported reading comic books at least once a week. Comic-book reading is especially popular among young age groups. Higher-income employees read magazines more frequently than other social groups.

Reading of books is also common in Finland, with three out of four persons aged 10 or over reported having read at least one book during the past 6 months in 1991. The habit of reading is more common among women than men, with 80% of the former and 70% of the latter reporting reading at least one book during the past 6 months. Between 1981 and 1991 the reading of books declined slightly among men, but increased among women. Although young age groups continue to be the most eager readers, the biggest decline in the frequency of book reading during the 1980s occurred among young boys, with a smaller decline among young girls. This development among younger age groups seems to have continued during the 1990s (see also Eskola, 1994; Liikkanen, 1995a).

Cultural and other social attendances

Attending cultural and artistic events, similar to reading and participation in social organizations, has traditionally been considered an active and significant form of leisure in Finland. Finns have always been keen visitors to cultural events. In 1991, almost 80% of people aged 10 or over reported attending at least one cultural event or visiting a museum during the year of the survey. The figure for females was higher than that for men (see also Pääkkönen, 1994; Liikkanen, 1995a). Women valued artistic events more than men and were, in general, more active visitors to cultural functions. Approximately 60% of persons who had attended a cultural event (other than cinema or museums) during the year preceding the survey were women, and women accounted for some 70% of opera visitors, and slightly more than a half of cinema-goers and museum visitors.

In general, cultural attendance declined during the 1980s, only art exhibitions attracting an increasing number of visitors, in particular men. The most noticeable decline in the 1980s

was in visits to theatre and dance performances. The number of tickets sold in the course of the 1990s would indicate, however, that this trend may have changed again (Cultural Statistics, 1999, p. 212). Visits to the cinema declined more among men than among women, while the proportion of people going to concerts and museums remained almost unchanged for both sexes during the 1980s.

The proportion of women among frequent visitors to cultural events is clearly greater than that of men. Cultural attendance is one of the most socially exclusive of all groups of leisure activities. Salaried employees and students are the most active visitors, although people from a wide range of social groups can be found among audiences (Liikkanen, 1995b).

A wide range of types of event are included under the heading 'cultural'. For instance, in 1991: more than half of the population attended religious meetings; almost half attended sports events; about a third visited an agricultural or sales show; a third reported visiting an amusement park and a quarter reported visiting a zoo or an animal park. Sports events, motor racing sports, trotting races and agricultural shows are far more popular among men than women. Women, on the other hand, are more active in attending religious meetings.

Sports and outdoor recreation

By international comparison, Finns report a high level of sports and outdoor recreational participation. In 1991, the proportion of the population aged 10 or over participating in physical activities at least once a week was over 80%, in both summer and winter. According to the time-use and leisure surveys, participation in physically active leisure changed little in the 1980s. The proportion of free time devoted to sports and outdoor recreation was 10% in 1987, the same as in 1979 (Niemi and Pääkkönen, 1990, p. 52). The number of active participants in sports and outdoor recreation has declined slightly in the summer, but has remained unchanged in the winter. Children and young people are the most active participants and were also the group most involved in sports associations and clubs (see Aaltonen, 1994).

In 1991, the most favoured types of physical activities for Finns were walking, cycling, swimming, keep-fit gymnastics at home, jogging and cross-country skiing. These activities were practised by over one-fifth of respondents aged 10 years or over. Walking, cycling and skiing continued to be the most popular activities for adults at the end of the 1990s (Finnish Sports Federation, 1999). Reflecting the Finnish environment and traditions, fishing and berry and mushroom picking are also common leisure interests, with as many as two-thirds of those aged 15 or over having picked berries during 1991 and almost a half of the population having fished or picked mushrooms.

Time-use surveys and leisure participation surveys produce varying impressions with regard to gender differences in physically active leisure participation. According to the 1987 Time-use Survey, men spent an average of 44 min/day on physical activities, but for women the figure was just 27 min/day (Niemi and Pääkkönen, 1990, p. 52). However, according to the 1991 Leisure Survey, women practise more sports than men both in the summer and winter (Aaltonen, 1994, p. 115). This difference may be explained by the research methods used, in that men's definition of physical activities appears to correspond closely to that used in the Time-use Survey classification and analysis, while women may have included walking or cycling to work or shops as physical activities (cf. Niemi, 1985), activities which, in time-use surveys, were classified as a part of gainful employment or domestic work.

Dancing and eating out

There was no major change in the course of the 1980s in the frequency of going out dancing. In 1991, 34% of the population aged 15 or over had been out dancing at least once during the past 6 months, compared with 31% in 1981. The distinctively Finnish culture of dancing in open-air pavilions in the summer was also still alive in 1991. One in four respondents had been to open-air dances. However, restaurants had clearly taken over from dance pavilions as the chief place of dancing, with almost half of the population aged 15 or over having been to a

restaurant for dancing during the past 6 months, and one in ten having been to 'ladies' choice' dances. The number of those going to afternoon dances remained very low.

Going to discos has also become increasingly common, with one in four respondents aged 15 years and over having been during the past 6 months. Virtually all visitors to discos were in the age group under 45. Among those aged 15–24, as many as four-fifths had frequented discos.

Men tend to go dancing and to restaurants more than women. Young people went to dances less than before, whereas in other age groups the frequency increased. More young people, however, went to discos than 10 years previously (see Pääkkönen, 1994).

Games

Cards and other parlour games are the most popular types of games played in Finland. In 1991, 57% of respondents reported playing such games. About a half of respondents said that they did crosswords, and pinball and other slot machines were almost equally popular. One-quarter of respondents reported playing roulette or snooker. Chess and bingo are less common, with 13% of respondents reporting playing chess, and 7% playing bingo. The popularity of parlour games and slot machines increased considerably in the 1980s. There was also some increase in playing roulette and snooker. On the other hand, the traditional *Pajatso* slot machine lost players. Some decline was also reported for crosswords and chess playing. Men are more active in playing such games than women. The only category where women are more active than men is doing crosswords. Playing bingo has now become equally popular among men and women.

It is a popular theory in Finland that pensioners spend a lot of time playing slot machines. Indeed, the findings of the Leisure Survey indicated that, in 1991, some 17% of Finnish pensioners played on slot machines during the past 12 months while, in the groups aged over 65, only one in ten respondents reported playing slot machines (see also Pääkkönen, 1994).

Leisure as a subjective phenomenon

Time-use surveys define leisure time as a residual concept. Defined in this manner, leisure time does not include eating, lovemaking, childcare, tending of house or garden plants, sleeping or preparing festive meals or eating with friends. As a consequence, in many instances this definition does not correspond with respondents' subjective experiences of leisure in their everyday lives. Furthermore, in cultural terms, leisure does not represent merely time spent, but is rather a qualitative concept laden with a number of different meanings. If leisure is defined 'residually', numerous activities regarded by individuals as part of their leisure time can be excluded. Leisure in a subjective sense is determined to a great extent by individual situations. It means different things to different groups in society, and involves different types of activities depending on one's stage in life, although there are, of course, certain common and compelling forms of thinking about leisure in Western culture.

If leisure is perceived as a qualitative concept, and elements of enjoyment and fun are attached to it, even work can, at times, be regarded as leisure. In some situations in life, when the children are young, for example, many people regard work as the sphere in which they can enjoy their own life and spend time in their own way, particularly if the content of their work is interesting. Mixing work and leisure nowadays seems to be a trend, especially in the new technologies and media industries.

According to the 1991 Leisure Survey, neither men or women regard domestic work as always merely routine or a duty. These attitudes may apply to washing, ironing and cleaning, but many men, and even women, attach elements of pleasure and interest to cooking and shopping. As Table 4.5 indicates, almost 70% of all respondents surveyed in 1991 considered cooking and shopping to be fun at least occasionally, although only one-tenth regarded them as being fun at all times (Liikkanen, 1995a). The most enjoyment from household maintenance activities is derived from gardening, with 36% of women and 30% of the men in households where gardening was practised

Table 4.5. Attitudes towards domestic work by gender (%), Finland, 1991.

	Always a routine and duty	Sometimes a pleasure	Always a pleasure	Never takes part
Cooking				
Males	20	37	17	25
Females	28	57	12	2
Cleaning				
Males	54	19	5	20
Females	59	33	4	4
Laundry, care of clothing				
Males	35	10	2	51
Females	62	28	4	5
Gardening				
Males	16	33	30	19
Females	10	39	36	13
Shopping				
Males	42	39	8	10
Females	28	55	11	4
House repairs				
Males	41	40	9	8
Females	17	18	5	58

Source: Leisure Survey, 1991 (see Table 4.1) and Liikkanen and Pääkkönen (1994).

regarding it as being always fun and looking on it as a hobby. Three-quarters of women and three-fifths of men approached gardening in this way at least occasionally.

Conclusion

Many changes in Finnish use of leisure time parallel international trends. For example, in the past, time spent by Finns watching television was low by international standards, but use of electronic media, especially television viewing, is on the increase and is now close to the international average, but still far below the corresponding figures for some countries, such as the USA.

Changes in cultural life that began in the 1980s, appeared to have deepened in the 1990s. The most evident change is probably the transition from involvement with national and literary culture towards international and audio-visual and electronic media and, most recently, the Internet. Moreover, mobile phones are so popular in Finland that the country has been called 'a mobile information society' (Kopomaa, 2000).

It has long been predicted that the significance of national cultures will be eroded as a

result of 'globalizing' international trends. This was clearly reflected in the results of the 1991 Leisure Survey, which showed that many nationally important institutions were losing ground. The first signs of the fall in newspaper and book reading were visible. The same applies to the popularity of folk music and religious practices. The decline of interest in national culture was particularly evident among younger age groups who, unlike older age groups, often preferred international to national media content.

Similar changes have affected all Western cultures, but have probably been experienced particularly dramatically in Finland. Finland became independent from Russia over 80 years ago. Before that the country was, for a long period, under Swedish rule, and the re-establishment of the Finnish language as a national and official main language in the place of Swedish was not fully achieved until the 1930s. In these circumstances Finland was consciously built as an ethnically mono-cultural country of one language and one people, despite the position of Swedish as the official minority language. Literary production was constructed as the foundation of national culture. In the 1990s, new communication technologies took the country, particularly young

people, by storm. Computers, the Internet and mobile phones became part of everyday life, and became widely used, even when travelling abroad. However, national feelings have not disappeared in the globalized world, but are interestingly intertwined with the new phenomena. For example, Nokia is strongly felt to be a Finnish enterprise, of which Finns are particularly proud.

A surprising boom in the 1990s took place in the Finnish film industry, when all of a sudden a number of films were produced, drawing from the history of Finnish wars and popular culture, and achieving enormous popularity among all age groups. An interesting development took place in the recording industry as well. The sales of Finnish recordings clearly fell in the course of the late 1980s, but this trend has turned around in the 1990s (Finnish Mass Media, 2000). There may be several reasons for this. In part, Finnish production has become more international in style and performance, while at the same time, a comparable rise has occurred in the popularity of more traditional national musical forms. Of course, as with the film industries, this may be temporary and even slightly nostalgic.

Participation in sports and outdoor recreation has also followed international trends, since many conventional types of sports, such as athletics and cross-country skiing, have lost in popularity, while the diversity of sports participation has increased. Business-like approaches have penetrated sports in Finland, as in many other countries, but these developments have also been coupled with a strong national feeling and great pride in the success of Finns in the globalized world of sports. This pride naturally extends to those successful in cultural businesses as well, such as conductors, opera singers and pop stars. Cultural icons, such as Darude, Bomfunk MC's and HIM, may, like Nokia, be recognized as Finnish only by Finns, yet these success stories are meaningful from the perspective of the citizens of a small country.

Bibliography

- Aaltonen, K. (1994) Sports and physical culture in Finland. In: Liikkanen, M. and Pääkkönen, H. (eds) *Culture of the Everyday: Leisure and Cultural Participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland, Helsinki.
- Ahqvist, K. (2000) Kulutustutkimuksen historia ja yhteiskunnan muutos [*History of the consumption expenditure survey and social change* (in Finnish only)]. In: *Hyvää Elämää. 90 Vuotta Suomalaista Kuluttajatutkimusta* [*Good Life. 90 Years of Finnish Consumer Research* (in Finnish only)]. National Consumer Research Centre and Statistics Finland, Helsinki.
- Central Statistical Office of Finland (1976) *Finnish Survey on Relative Income Differences*. Study No. 35, Central Statistical Office of Finland, Helsinki.
- Eskola, K. (1976a) Taidehalli ja Taiteen Yleisö [*Kunsthalle Helsinki and the arts audience* (in Finnish only)]. In: *Taidehalli 76 (Kunsthalle 76)*. Kunsthalle, Helsinki.
- Eskola, K. (1976b) *Suomalaisten Kulttuuriharrastukset. [Finns' Cultural Participation* (in Finnish only)]. Publication No. 7, Finnish Arts Administration, Helsinki.
- Eskola, K. (1994) Reading books. In: Liikkanen, M. and Pääkkönen, H. (eds) *Culture of the Everyday. Leisure and Cultural Participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland, Helsinki.
- Finnish Mass Media (2000). *Culture and the Media 2000*, vol. 1. Statistics Finland, Helsinki.
- Finnish Sports Federation (1999) Available at website: www.slu.fi (accessed 22 June 1999).
- Heiskanen, I. (1994) Kulttuuripoliittien pitkät linjat. Kansallisen kulttuurin prototyypistä hyvinvointivalttiollisen kulttuuripoliittikan kautta kohti uutta kenties monikansallista kulttuuria. [Long lines of cultural policy. From the prototype of national culture via the welfare state's cultural policy towards new possibly multinational culture (in Finnish only)]. *Hyvinvointikatsaus [Welfare Review]* 2, 6–9.
- Kopomaa, T. (2000) *The City in Your Pocket. Birth of the Mobile Information Society*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kulttuuritoimintakomitean mietintö [Report of Committee for Cultural Activities] (1974) *Committee report 1974*, vol. 2 (in Finnish only). Kulttuuritoimintakomitea, Helsinki.
- Lehto, A.-M. (1996) *Työolot tutkimuskohteena [Working Conditions as a Subject of Investigation]*. Research Reports 222, Statistics Finland, Helsinki.
- Liikkanen, M. (1994a) Television, video, radio and home computers: recent trends and breakthroughs. In: Liikkanen, M. and Pääkkönen, H. (eds) *Culture of the Everyday. Leisure and Cultural Participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland, Helsinki.

- Liikkanen, M. (1994b) Television and radio programmes: the choices of viewers and listeners. In: Liikkanen, M. and Pääkkönen, H. (eds) *Culture of the Everyday. Leisure and Cultural Participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland, Helsinki.
- Liikkanen, M. (1995a) Leisure time. In: Veikkola, E.-S. and Palmu, T. (eds) *Women and Men in Finland: Living Conditions 1995*. Statistics Finland, Helsinki.
- Liikkanen, M. (1995b) Participation in cultural life. In: *Cultural Policy in Finland. National Report. European Programme of National Cultural Policy Reviews*. Council of Europe, Arts Council of Finland, Helsinki.
- Liikkanen, M. (2000) Kulttuuritilastoja ja vapaa-aikatutkimuksia vuodesta 1977 [in Finnish only]. In: Marjoma, P. (ed.) *Tilastokeskus 1971–2000 [Statistics Finland 1971–2000]*. Statistics Finland, Vantaa.
- Liikkanen, M. and Pääkkönen, H. (eds) (1994) *Culture of the Everyday. Leisure and Cultural Participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland, Helsinki.
- Linnaila, J. (1972) *Kotitaloustiedustelun Vuosihäastattelu [Annual Interview of the Household Budget Survey]* (in Finnish only). Central Statistical Office of Finland, Helsinki.
- Niemi, I. (1985) *Harrastusmittareiden Luotettavuus [The Validity of Measuring Leisure Activities]* (in Finnish only). Tilastokeskus, Tutkimuksia 117, Helsinki.
- Niemi, I. (2000) Ajankäyttötutkimukset 1979, 1987–88 ja 1999–2000 [Time-use Surveys in 1979, 1987–1988 and 1999–2000 (in Finnish only)]. In: Pertti, M. (ed.) *Tilastokeskus 1971–2000*. Statistics Finland, Vantaa.
- Niemi, I. and Pääkkönen, H. (1990) *Time-use Changes in Finland in the 1980s*. Study No. 174. Statistics Finland, Helsinki.
- Niemi, I., Liikkanen, M. and Kiiski, S. (1981) *Use of Time in Finland 1979*. Study No. 65. Statistics Finland, Helsinki.
- Nurmela, J., Heinonen, R., Ollila, P. and Virtanen, V. (2000) *Mobile Phones and Computers as part of Everyday Life in Finland. Phase II of the project 'The Finns and the Future Information Society', Report 1*. Reviews 2000/5, Statistics Finland, Helsinki.
- Pääkkönen, H. (1994) Cultural participation. In: Liikkanen, M. and Pääkkönen, H. (eds) *Culture of the Everyday. Leisure and Cultural Participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland, Helsinki.
- Yhteiskuntapolitiikan Tavoitteita Ja Niiden Mittaamista Tutkiva Jaosto (Division Examining the Objectives of Social Policy and Their Measurement) (1972a) *Elämisen Laatu, Tavoitteet ja Mittaaminen [Quality of Life, Objectives and Measurement]* (in Finnish only). Economic Council, Helsinki.
- Yhteiskuntapolitiikan Tavoitteita Ja Niiden Mittaamista Tutkiva Jaosto (Division Examining the Objectives of Social Policy and Their Measurement) (1972b) *Liite 6 Erilliselvityksiä [Appendix 6 Special Surveys]* (in Finnish only). Economic Council, Helsinki.

Artikkeli V

Pääkkönen, Hannu (2005) What do schoolchildren in Finland do with their time? Loisir et société / Society and Leisure 28 (2), 425–442.

WHAT DO SCHOOLCHILDREN IN FINLAND DO WITH THEIR TIME?

Hannu PÄÄKKÖNEN

Introduction

From time to time, public concern has been voiced about the way schoolchildren spend their time. Claims are made that adolescents stay up too late and then end up going to school tired. It has also been suggested that too much free time is spent at the computer or watching television, leaving little time for physical exercise and creating overweight and obesity problems among children and young people. There have also been worries about young schoolchildren having to spend afternoons alone, once school is over, because their parents are still at work and organised after-school activities are inadequate. Being alone for over two hours per day has been viewed as the limit which, when exceeded, increases the risk of problem behaviour (Pulkkinen, 2002, p. 29).

What, then, does the day of a schoolchild in Finland look like in the light of data from time use surveys conducted by Statistics Finland in 1999–2000, 1987–1988, and 1979? This article examines schoolchildren's time use on school days and days off and their changes through the 1980s and 1990s. How much time is spent studying? Do schoolchildren in Finland sleep less than they used to? Has computer use overtaken other ways of spending free time? What has happened to physical exercise and reading? How much time do schoolchildren spend alone in the afternoons?

Review of literature

The earliest study concerning the use of time by Finnish schoolchildren is from the year 1938 (Koskenniemi, 1980). In this study, 8 to 12-year old schoolchildren were asked what they were doing, as well as where and with whom they were at different times of the day. The study was repeated in the same nine schools again

Loisir et société / *Society and Leisure*
Volume 28, numéro 2, printemps 2005, p. 425–442 • © Presses de l'Université du Québec

in 1954. At both times, approximately 300 students were surveyed. According to this study, over the intervening period of almost two decades, schoolchildren's wake-up time had risen and the length of their sleep got longer. They spent less time on schoolwork and domestic work and, as a result, had more time for hobbies, particularly for listening to the radio and watching movies (Koskenniemi, 1980).

A few studies of students' time use were conducted in separate schools and classes in the 1970s (Koskenniemi, 1980; Alanen *et al.*, 1978). Compared to the 1950s, schoolchildren went to bed later and their waking hours became longer. Time devoted to school work and domestic work continued to decline, while the amount of time spent watching television has increased (Koskenniemi, 1980).

The sleeping habits of schoolchildren have been examined since 1984 as part of the World Health Organisation study of health and well-being of students. This study has been repeated five times, with the latest survey conducted in 2002 (Tynjälä & Kannas, 2004). The sleeping habits of young people aged 12 to 18 have been surveyed in Finland by studies of young people's health habits conducted in 1979, 1995, 1999, and 2001 by the Ministry of Social Affairs and Health in cooperation with the University of Tampere, and in a health survey of 14 to 15-year-old school children conducted in 2002 by the National Research Centre for Welfare and Health in collaboration with the University of Jyväskylä (Rimpelä & Rimpelä, 2002).

According to these studies, no essential changes took place in the 1980s in the length of the students' night sleep. In the 1990s, however, night sleep became shorter and the proportion of students going to bed late increased. The sleeping rhythms on school days and days off became quite different, but there is some evidence that the number of students staying up late has declined after 1998 (Tynjälä & Kannas, 2004; Tynjälä *et al.*, 2002; Rimpelä & Rimpelä, 2002).

Method

The data for this article derive from the time use surveys of Statistics Finland. The first of these surveys was conducted in the autumn of 1979. It targeted population aged 10 to 64, excluding permanent or temporary institutionalised persons. Respondents kept diaries of their time use on two consecutive days, the first of which was drawn by lot. They recorded with a ten-minute accuracy what they were doing and whether they were alone, together with members of their family, or with friends. The survey also examined the timing and the location of activities. The total number of survey days in 1979 was 12,057.

The next time use survey was conducted in 1987–1988. This time, the data were collected across all seasons of the year. The target population for the 1987–1988 survey was resident population aged ten and older, living in a household. There was no upper age limit. As in the previous survey, respondents kept a diary on two successive days. The survey days numbered 15,352.

The data for Statistics Finland's third time use survey were collected in 1999-2000. The survey was part of the European Time Use Survey harmonised by Eurostat, the Statistical Office of the European Communities. The data collection for this survey deviated somewhat from the earlier surveys. The survey sample was now made up of households and all household members aged ten and older kept a diary. The diaries were filled in on one weekday and one weekend day. All household members filled in the diaries on the same days. The number of survey days was 10,561. Respondents recorded their time use in the diaries in their own words with ten-minute accuracy. The activities were coded afterwards at Statistics Finland. All daily activities were grouped into four basic categories of time use, namely personal needs, contracted time including paid job and studying, committed time involving domestic work, and free time (see Ås, 1978, pp. 133-135; Niemi & Pääkkönen, 1990, p. 13).

Personal needs include, in our analyses, sleeping, eating, washing, etc. Paid work and studying include travel time associated with these activities. Studying for a vocational or professional qualification is combined with school attendance, whereas studying as a hobby was considered a free-time activity. Domestic work includes housework, home repairs, child care, shopping, and errands. Free time is the time that remains after subtracting from the 24-hour day time spent sleeping, eating, employment, domestic work and education.

As a rule, children in Finland start school at the age of seven. The comprehensive school is divided into primary school, comprising grades one to six, and lower secondary school, comprising grades seven to nine. Attending grade ten of the comprehensive school is voluntary. After completing comprehensive education, students can enter upper level secondary schools or vocational colleges. Upper level secondary school can be completed in two to four years (Haven, 1999).

This article examines the time use of students between the ages of 10 to 18. Thus, the youngest students, aged 7 to 9 and attending the first three grades of the primary comprehensive school, are excluded from our analyses. The approximate age of students attending grades four to six of primary comprehensive schools is 10 to 12, while at the lower secondary school level the age of students is 13 to 16 and at the upper secondary school level 16 to 18 years. Respondents attending upper secondary schools include a few adult students.

University and college students are a more heterogeneous group than comprehensive and upper secondary school students with regard to age, family situation and employment and are therefore not included in our analyses. Likewise, more than half of the students in vocational schools are aged 20 or over and are also excluded from our analyses.

The time use data reported in this article relate only to those months of the year when school was attended. Thus "days off" in our analyses do not include summer holidays. Because the 1979 Time Use Survey was conducted in the autumn

rather than across the entire year, this article focuses mainly on the analyses of adolescent time use changes between 1987-1988 and 1999-2000. The time use of students aged 10 to 14 is compared for the period from 1979 to 1987, using data collected in the fall of these two years. The analyses of students' time use in 1999-2000 are based on 1,154 diary days; in 1987-1988, on 1,994 diary days, and in the fall of 1979, on 1,419 diary days, collected from the 10 to 14-year old students.

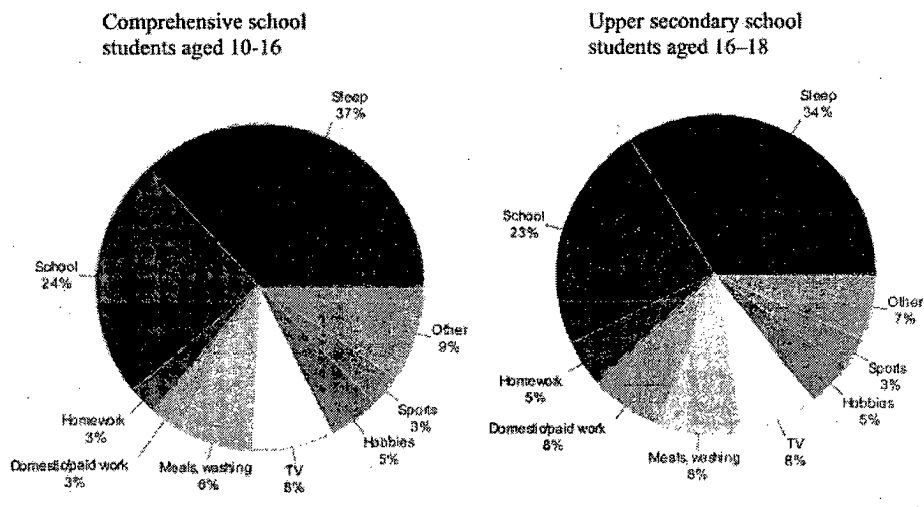
Findings and discussion

Quarter of the day spent studying

Studying and doing homework take one quarter of the students' school day: six hours at the primary school level and nearly seven hours at the lower and upper secondary school levels. Comprehensive school students aged 10 to 16 spend 40 minutes doing homework on school days, while for the upper secondary school students aged 16 to 18 homework takes more than one hour to do. Homework is done on days off as well. There is a difference between girls and boys: at the upper secondary school level girls spend more time doing homework than boys.

FIGURE 1

Distribution of time use of school students on schooldays in 1999/2000

In Finland, children leave for school early in the morning. Two thirds of them are attending lessons before 9 a.m. Homework and reading are done throughout the evening. There is no specific peak time of the day when younger teens (10 to 16 years old) do their homework, but most of them tackle it throughout the early

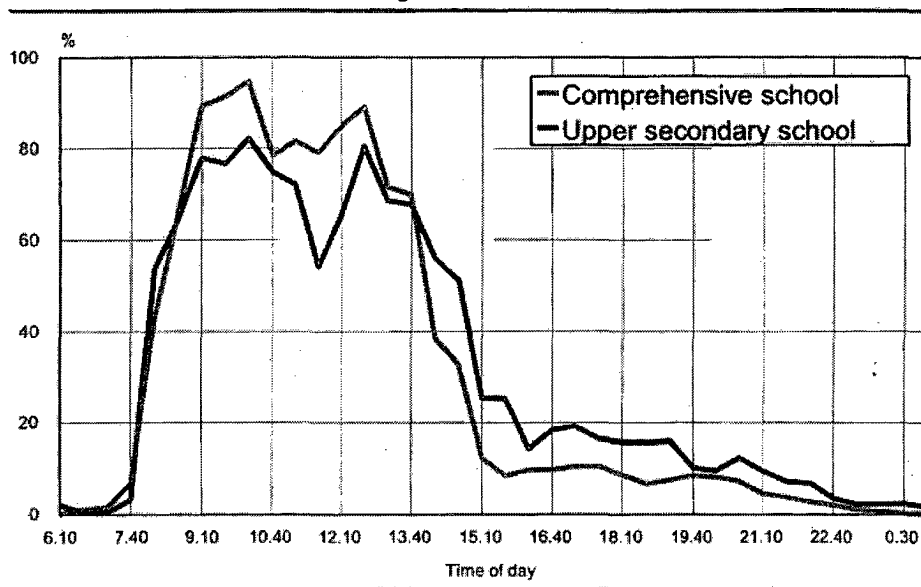
TABLE I

Time use of schoolchildren aged 10 to 18 years in 1987/1988 and 1999/2000 on schooldays and days off by school level (Minutes per day)

	School days						Days off school					
	Comprehensive school			Upper secondary school			Comprehensive school			Upper secondary school		
	1987-1988	1999-2000	1987-1988	1999-2000	1987-1988	1999-2000	1987-1988	1999-2000	1987-1988	1999-2000	1987-1988	1999-2000
Gainful employment	3	1	5	11	4	4	5	4	4	4	8	8
Domestic work	45	42	60	58	76	108	92	76	108	101	101	101
Sleep	540	532	489	488	623	581	612	623	581	616	616	616
Meals, washing	106	108	112	121	104	120	104	114	120	108	108	108
Time spent in class, at school	317	303	309	287	0	0	0	0	0	0	0	0
Homework and study at home	48	40	98	66	18	13	18	13	60	45	45	45
Travel to/from school	40	42	44	47	44	0	0	47	0	0	0	0
Free-time study	4	1	7	4	1	1	1	0	1	1	0	0
Study, total	409	386	458	403	19	13	19	13	61	45	45	45
Participatory activity	6	5	4	6	11	8	11	8	11	10	10	10
Sports and outdoor activity	45	48	26	44	86	78	86	78	51	52	52	52
Cultural and entertainment events	6	4	5	6	9	16	9	16	16	12	12	12
Reading	38	22	42	25	59	36	59	36	59	33	33	33
Listening to radio	3	1	4	3	6	3	6	3	8	5	5	5
Watching television	95	115	97	115	158	191	158	191	132	190	190	190
Socialising with family	9	4	8	3	13	9	13	9	8	4	4	4
Socialising with friends	49	42	56	40	87	78	87	78	111	77	77	77
Hobbies	45	73	38	67	90	114	90	114	73	103	103	103
Other free-time activities	15	17	8	15	20	19	20	19	16	16	16	16
Travel related to free-time activities	26	25	28	32	68	47	68	47	81	56	56	56
Free-time activities, total	336	357	315	355	607	591	607	591	566	588	588	588
Unspecified time use	1	13	1	4	1	19	1	19	0	4	4	4
Total	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440	1,440
Number of surveyed days	1,043	382	187	158	519	437	519	437	135	177	177	177

evening up to almost 9 p.m. Nearly 20 percent of upper secondary school students report doing homework around 5 p.m., after which the proportion drops slightly, but stays at around ten percent until 9 p.m.

FIGURE 2
Distribution of study time on school days by the time of the day:
Students aged 10-18 in 1999/2000

Time spent attending school has declined in the late 1990s compared to the 1980s. For comprehensive school students aged 10 to 16 the reduction amounts to twenty or so minutes per day, but for the upper secondary school students aged 16 to 18 it totals almost one hour per school day. Both time spent at school and doing homework were shorter at the end of the 1990s than in the late 1980s. Upper secondary school students today spend thirty minutes less on homework than they did 12 years ago (see Table 1).

Among boys aged 10 to 14 time spent studying had declined by 22 minutes already between 1979 and 1987. By contrast, girls have increased time spent on studying during this same period by approximately ten minutes.

Gender differences in domestic work

On school days, students spend between 30 minutes and one hour doing domestic work. The amount of domestic work grows with age and doubles on days off school. Shopping and cleaning are the commonest domestic chores engaged by schoolchildren.

Gender differences in domestic work begin to show up already at the lower secondary school level, when girls begin to spend more time than boys doing domestic work. The amount of time schoolchildren of different ages spent doing domestic work on school days did not change appreciably in the 1990s, but there was a slight decline of domestic work during days off. By contrast, 10 to 14-year old schoolchildren, especially boys, began to do more domestic work in the 1980s (from 1979 to 1987).

Paid employment is still quite rare among schoolchildren. Nevertheless, eight percent of upper secondary school students aged 16 to 18 reported having done paid work on school days. The time spent on paid work has doubled for this group, compared to the end of the 1980s.

Sleep is “caught up” on days off school

According to the researchers studying sleep, the optimum amount of sleep for adolescents is 9.2 hours per day (Tynjälä *et al.*, 2002, p. 2997). The amounts of sleep reported by Finnish adolescents in time use surveys are fairly close to this recommendation. When time is averaged for both school days and days off, adolescents aged 13 to 15 end up with nearly 9.5 hours of sleep, and students aged 16 to 18 with around nine hours per day. However, the length of the sleep on school days and days off differs vastly. On school days, primary school students aged 10 to 12 sleep over nine hours, while students from lower and upper secondary schools sleep around eight hours. Sleep is caught up with on days off school, when close to 10.5 hours are devoted to sleep.

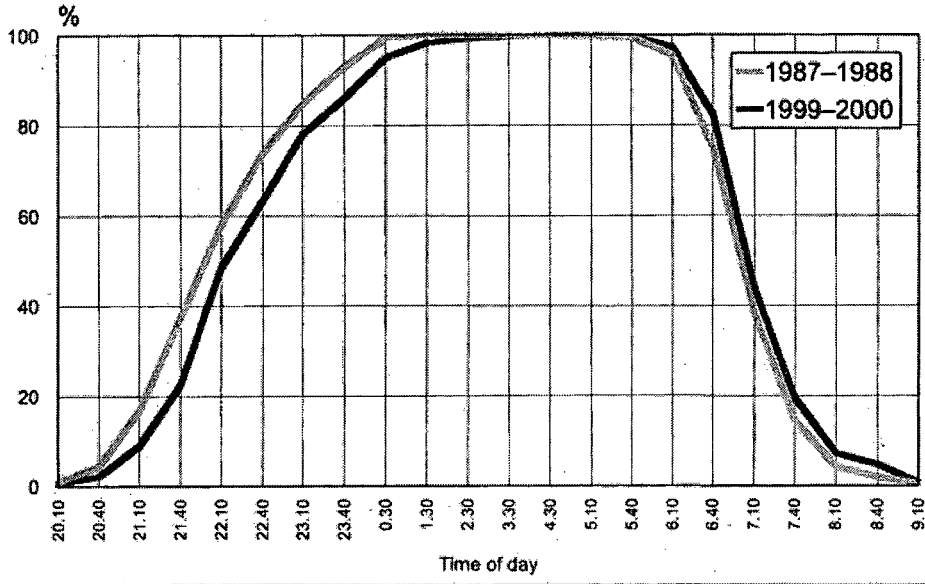
The vast majority of primary school students aged 10 to 12 sleep eight hours or more on school days. At the lower secondary school level, nearly one in three students sleep less than eight hours and at the upper secondary school level over one third do so. As many as one fifth of upper secondary school students aged 16 to 18 sleep less than seven hours on school days. On days off school, two thirds of comprehensive school students aged 10 to 16 and nearly 60 percent of upper secondary school students sleep 10 hours or more per day.

A large discrepancy between the sleep-awake rhythm on school days and days off has been shown to have negative affects on school attendance and performance (Tynjälä *et al.*, 2002). At the primary school level, the difference between the sleep on school days and days off is roughly one hour, whereas at the lower and upper secondary school levels it is as much as two hours.

Compared to the end of the 1980s, the gap between the school day and weekend sleep has become bigger. The length of the sleep on school days has changed little – comprehensive school students aged 10 to 16 spend only slightly less time sleeping on school days than they did 12 years ago. By contrast, on days off, they sleep about ten minutes more than they did in 1987-1988. For upper secondary school students, the corresponding increase is thirty minutes.

FIGURE 3

**Distribution of sleep on school days by the time of the day:
Comprehensive school students aged 10-16: 1987/1988 and 1999/2000**

Comprehensive school students go to bed slightly later today than they did at the end of the 1980s. Close to half of them are in bed by 10:10 p.m. during school days and almost two thirds are asleep half-an-hour later. Upper secondary school students retire an hour later than comprehensive school students; one half of them are in bed by 11:10 p.m.

Television takes up one third of free time

Once the time spent on studying, doing domestic work, sleeping and attending to other personal needs is deducted, the free time schoolchildren have left at their disposal totals approximately six hours on school days and ten or so hours on days off school. They spend one third of this time watching television – two hours per day on school days and over three hours on days off school.

More than half of schoolchildren spent in 1999/2000 less than two hours watching television on school days. One in ten did not watch television on school days at all. On days off school, the proportion of teens watching television less than two hours drops to one third. Around one fifth of all schoolchildren, and as many as one in four students attending upper secondary schools, watch television for more than five hours on days off school.

On school day evenings, comprehensive school students' television viewing peaks around 8 p.m., when one third of them sit in front of the TV. This may reflect the popularity of certain domestic soap operas among young people (Luukka *et al.*, 2001, pp. 54-55). Comprehensive school students' television viewing diminishes around 9:30 p.m., while upper secondary school students' TV viewing peaks at this time. One fifth of upper secondary school students are still watching television at 10:40 p.m., and even one hour later, 14 percent of them are still doing so. However, hardly any schoolchildren watch television after midnight on school days.

The amount of time schoolchildren spend watching television has increased at the end of the 1990s by 20 percent compared to the end of the 1980s. For the upper secondary school students it has increased even more on days off school. This increase of television viewing among young people could be traced back to the 1980s (Niemi & Pääkkönen, 1990).

Sports and outdoor activities retain their popularity

Sports and outdoor activities have retained their popularity among schoolchildren. On school days, schoolchildren spend almost one hour on these activities. On days off school, the youngest schoolchildren spend close to 1.5 hours in sports and outdoor activities, compared to 50 minutes spent by the older teens. Boys spend distinctly more time on physical activities than girls do.

Schoolchildren's physical activities centre around ball games, on which they spend 15 minutes or so on both school days and days off school. Active outdoor games play an important role in the lives of the 10 to 12-year old students. These young students spend 20 minutes playing such games on days off school. The youngest respondents report in their diaries engaging in winter sports, skiing and skating. According to the interview data from the 1999/2000 Time Use Survey, 55 percent of children aged 10 to 14 had engaged in different kinds of winter sports over the November to April period (Minkkinen *et al.*, 2001). Compared to the situation 12 years ago, upper secondary school students have increased the amount of time they engage in winter sports on school days by 20 minutes.

Socialising

In Finnish time use surveys, socialising refers to actual socialising and conversations with family members or friends. Playing computer games with mates, for example, is classified as playing games and not socialising. On school days, socialising takes less than one hour and on days off it takes the same amount of time as sports and outdoor activities, that is 90 minutes or so. A considerable proportion of social leisure consists of being in the company of friends. On days off, over three hours are spent by adolescents visiting or staying at the home of another family. On school days, an hour or so is spent this way.

The amount of time schoolchildren spend socialising decreased in the 1990s, as it has for the entire population. Upper secondary school students, in particular, reduced the amount of time they spent meeting friends. Among students aged 10 to 14, the amount of time spent seeing friends declined already in the 1980s.

Mobile phones have recently become an essential communicating tool among young people. In 1999, almost four out of five Finnish adolescents aged 15 to 19 had a mobile phone for their own use (Nurmela *et al.*, 2000, p. 13).

The length of telephone conversations increases with the respondents' age. At the primary school level it is almost non-existent, at the lower secondary school level it amounts to about five minutes per day, and among students attending upper secondary schools it takes six minutes on school days and ten minutes on days off school. These figures include calls by landline and mobile phones as well as writing and reading text messages. Some short calls remain, however, unreported in the diaries, because activities are recorded in ten-minute intervals. Telephone calls recorded in the context of another activity, for example on board of a bus on the way to or from school, increase the average length of telephone conversations by a couple of minutes.

Computer used mostly for playing games

How did computers affect young people's use of free time? At the time of the 1999/2000 survey, four out of five schoolchildren in Finland had a computer at their disposal at home. One half also had Internet access at home. At the same time, almost all schoolchildren were able to use the computer at school (Nurmela *et al.*, 2000, p. 27). In the 1999/2000 time use survey, the use of computers for school work is included in the time spent studying.

It is often assumed that schoolchildren's free time is filled with surfing and chatting on the Internet. In reality, time spent at the computer takes only one tenth of schoolchildren's free time. On average, students spend at the computer 30 to 40 minutes on school days and about 50 minutes on days off school. Time spent at the computer is thus clearly shorter than time spent on sports and outdoor activities, not to mention time of watching television.

Children aged 10 to 16 years use computers mainly for playing games. Upper secondary school students spend two thirds of total computer time playing computer and console games.

As Figures 4 and 5 show, there are large differences in using computers between girls and boys. Boys aged 10 to 16 use computers more than an hour per day compared to only twenty minutes by girls. Boys attending upper secondary schools use computers for about an hour per day, but girls do it only for 15 minutes.

FIGURE 4

Computer use of schoolchildren aged 10-18 by gender and school level on schooldays in 1999/2000

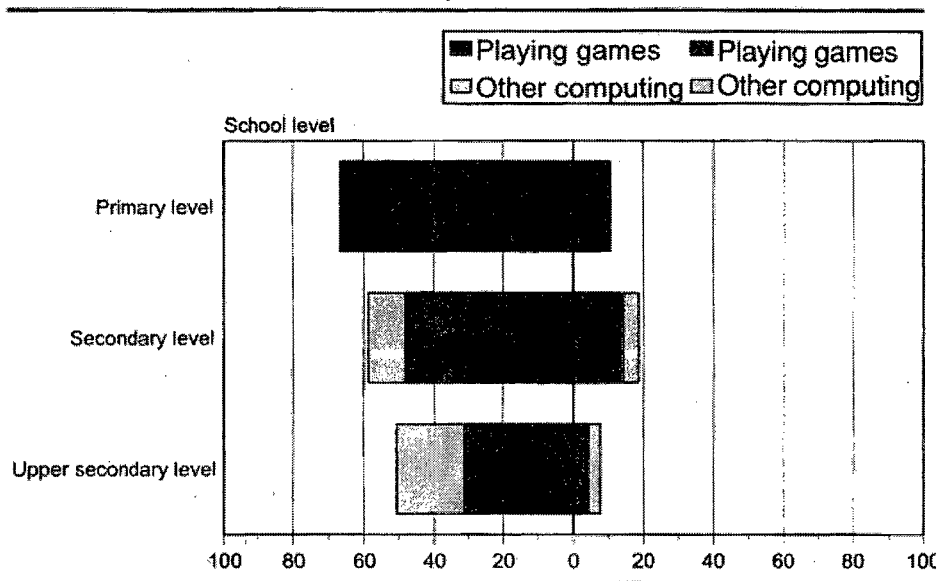

FIGURE 5

Computer use of schoolchildren aged 10-18 by gender and school level on days off school in 1999/2000

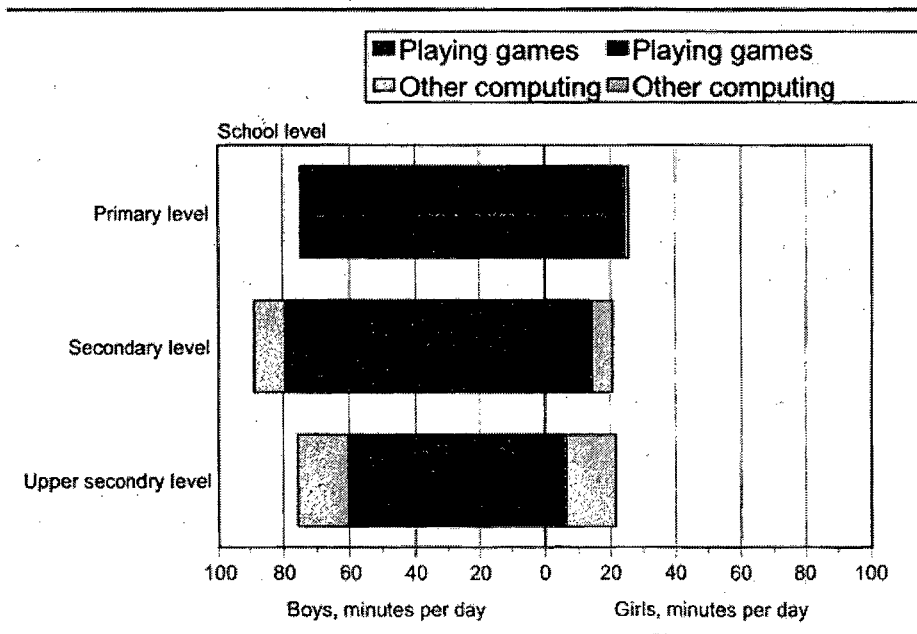

TABLE 2
Percentage distribution of time spent by schoolchildren aged 10–18
at the computer on schooldays by by school level: 1999/2000

	School days			Days off school		
	Primary level	Lower secondary level	Upper secondary level	Primary level	Lower secondary level	Upper secondary level
Hours per day						
Did not use computer	61	57	66	61	58	66
Less than 1 hour	13	17	10	11	12	9
1-1.9 hours	11	18	18	13	15	11
2 hours or more	15	8	7	16	15	14
Total (%)	100	100	100	100	100	100
Average, hours & mins/day	0:41	0:37	0:30	0:50	0:51	0:46
Computer users, hours & mins/day	1:43	1:25	1:27	2:09	2:02	2:16
Number of surveyed days	191	191	158	226	211	177

The vast majority of schoolchildren spent at the end of the 1990s less than two hours of their free time on school days or days off school in front of the computer. There were relatively few heavy computer users. Only fifteen percent of primary school students and approximately eight percent of older schoolchildren accessed computers for two hours or more per day.

Reading declined

On school days, children spend about 20 minutes reading for pleasure. On days off, students attending lower and upper secondary schools report 30 minutes of reading, compared to 40 minutes among students from primary schools. On days off, both groups read books for a quarter of an hour or so. Girls spend more time on reading books than boys. Reading newspapers is not very common among schoolchildren.

The amount of time young people spent reading diminished in the 1980s and 1990s (Niemi & Pääkkönen, 2002). Compared to the situation 12 years ago, the amount of time spent by schoolchildren on reading declined by approximately 40 percent.

Alone or together with someone?

What does the 1999/2000 time use survey tell us about schoolchildren's time spent alone in the afternoons? Spending time with someone refers to doing things together, as well as being in the company of someone else. Being alone may mean withdrawing to one's own room to do homework or watch television, even when other family members are at home. Time spent in somebody's company was recorded only for the waking hours.

TABLE 3

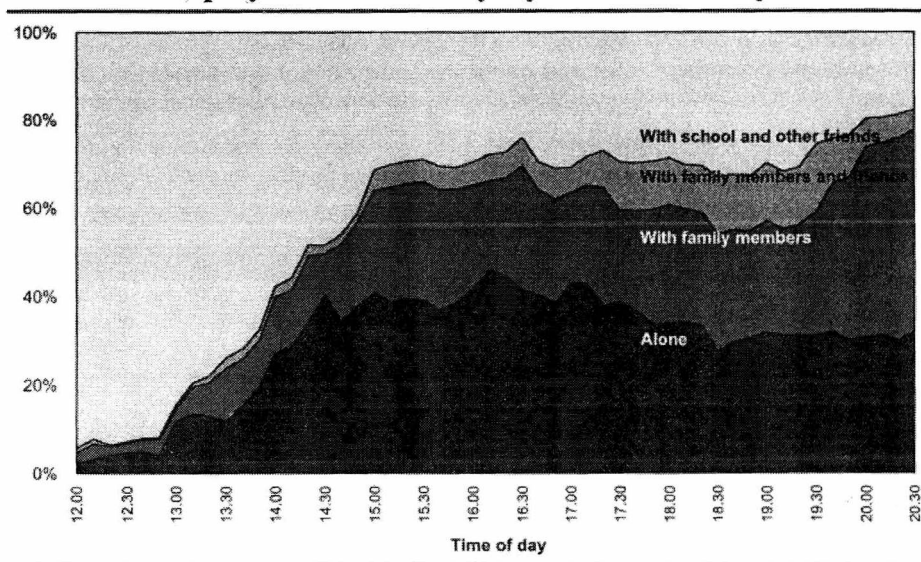
Time spent alone and together with someone by schoolchildren aged 10–18 on schooldays and days off by school level: 1999/2000 (Percent of waking hours)

	School days			Days off school		
	Primary level	Lower secondary level	Upper secondary level	Primary level	Lower secondary level	Upper secondary level
Alone*	21	30	35	19	32	40
With family member	23	14	10	37	27	17
With family members and friends	6	3	5	13	8	3
With friends	42	51	47	26	29	40
No data	9	3	3	5	3	0
Total (%)	100	100	100	100	100	100
Waking hours, hours & mins/day	15:02	15:21	15:49	13:53	13:37	14:00
Number of surveyed days						
March-May & November-December	81	94	84	100	105	95

* Being alone may also mean in one's own room or on one's own.

FIGURE 6

Comprehensive school students aged 10-16: Spending time alone and in the company of other schooldays by the time of the day: 1999/2000

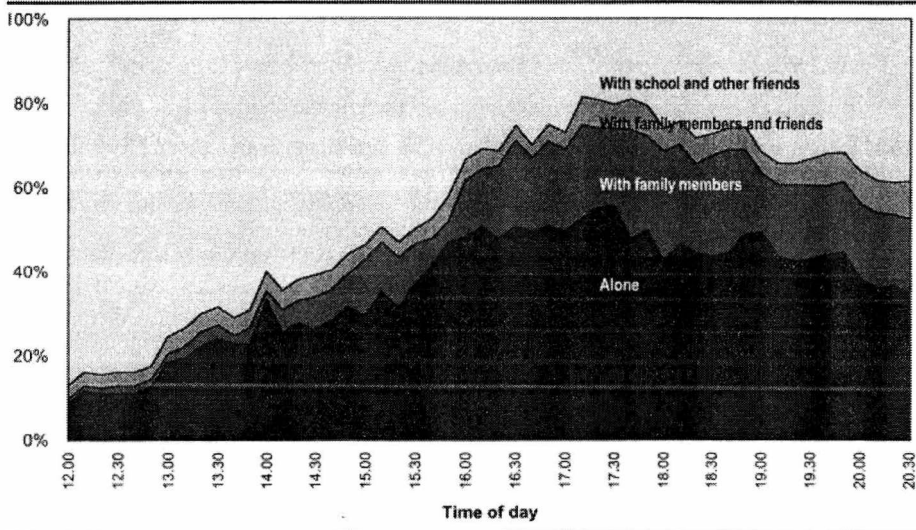

On school days, primary school students aged 10 to 12 are on their own for about three hours or about one fifth of their waking hours. They report spending one quarter of an hour in the company of family members and almost one half of an hour with friends. Students at the lower and upper secondary school levels spend 30 to 35 percent of their waking hours alone. Half of their school day is spent in the company of school friends or other acquaintances. Less time is spent with peers on days off.

At 12 noon, the majority of comprehensive school students are still at school in the company of their friends. After half past two, when the school day is over, most students spend time in the company of friends or members of their family. The proportion of students staying alone remains fairly stable for the rest of the day at 30 to 40 percent. The proportion of students being in the company of the family is about one third at around 3 p.m. and stays almost unchanged until half past seven, after which it increases to around 50 percent.

FIGURE 7

Upper secondary school students aged 16-18: Spending time alone and in the company of others on schooldays by the time of the day: 1999/2000

The proportion of upper secondary school students aged 16 to 18 spending time alone reaches 50 percent around 4 p.m. and remains greater than for the younger students throughout the evening. The proportion of schoolchildren spending time alone may seem high, but only some of them are completely alone. Many of them are in their room doing homework or watching television or just spending time in

privacy. Comparisons of the diaries of all members of the same household showed that only one schoolchild in ten spent at least two hours completely alone at home (Pääkkönen, 2005).

Summary and conclusion

Do the Finnish time use surveys give cause to worry about the way schoolchildren spend their time? Do schoolchildren sleep too little? Do adolescents spend all their free time in front of the television set or the computer?

Schoolchildren sleep, on average, the amount of time recommended by researchers studying sleep, but the length of sleep on school days differs considerably from the sleep on days off. The gap between the sleep on school days and days off had widened in the 1990s. The proportion of schoolchildren staying up late may have, however, diminished in the past few years and their school day sleep increased (Tynjälä & Kannas, 2004).

During school days, studying takes about one quarter of all students' time. The time of attending school has decreased compared to the end of the 1980s. This may be due, in part, to the municipalities' effort to reduce costs of teaching and extracurricular after-school activities.

Television viewing continues to be the most popular free time activity among schoolchildren, who spend one third of their leisure time watching TV. Television is watched for two hours on school days and for over three hours during days off school. Unlike in Canada (see Zuzanek's article in this issue of *Loisir & Société*) schoolchildren's television viewing increased substantially in Finland during the 1990s.

Despite increased television viewing, sports and outdoor activities have retained their popularity. On school days, almost one hour is spent in physically active leisure. School-age boys report clearly more physical activity than school-age girls.

Time used for socialising with friends and family amounts to around one hour on school days and 90 minutes during days off school. Notwithstanding the growing popularity of mobile phones, time spent socialising decreased in the 1990s, both among school children and among the adult population.

Despite often voiced fears, there are not too many heavy computer users among Finnish students. Few schoolchildren spend more than two hours per day using computer for purposes unrelated to school. Most of computer time is used for playing games. Time spent at the computer is distinctly shorter than that used for physical exercise, let alone time spent watching television. It should be noticed, however, that computers and fast Internet connections have become more widespread in Finnish homes after 1999/2000, and the free time of schoolchildren today is probably more computer-centred than it was five years ago.

Gainful employment is still rare among Finnish schoolchildren, although eight percent of upper secondary school students had spent some time working for pay on school days. The time spent on gainful work has doubled among this group of students since the end of the 1980s. Gender differences in performing domestic tasks become apparent already at the lower secondary school level, where girls overtake boys in the amount of time spent on domestic work.

Analyses of adolescents' time use data do not necessarily warrant a moral panic but certain potentially risky trends can be detected. During school days, around one tenth of students aged 13 to 15 years and one fifth of those in the 16 to 18 age group sleep less than seven hours per day. One fifth of schoolchildren watch television for at least five hours per day on days off school, and about 15 percent of schoolchildren are heavy computer users. In spite of an increase in watching TV and computer use, participation in sports and physical exercise has remained unchanged. A certain proportion of schoolchildren are alone at home after school, but only one tenth of them belong to the at-risk group, who are left alone for over two hours.

REFERENCES

- ALANEN L., LUOLAJA, J., PÖLKKI, P., & TAKALA, M. (1978). Lasten sosiaaliset taidot ja niiden kehittymisedellytykset (Children's social skills and the prerequisites to their development, Information concerning methods, sampling, time use and activities of families; in Finnish) Tietoja menetelmistä, otannasta sekä perheiden ajankäytöstä ja toiminnasta. Reports of the Department of Psychology, No. 211. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- ÅS, D. (1978). Studies of time-use: Problems and prospects. *Acta Sociologica*, 21, 125-141.
- HAVEN, H. (Ed.) (1999). Education in Finland 1999. Statistics and indicators. SVT Education, 1994:4. Helsinki: Statistics Finland.
- KOSKENNIEMI, M. (1980). Koululaisen päivänkehä. Oppilaiden vapaa-ajan käyttö muuttuneissa oloissa (The daily cycle of a schoolchild. Pupils' free time use in changing conditions; in Finnish). Report No. 84, Department of Education. Helsinki: University of Helsinki.
- LUUKKA, M.-R., Hujanen, J., Lokka, A., Modinos, T., Pietikäinen, S., & Suoninen, A. (2001). Mediat nuorten arjessa. 13-19-vuotiaiden nuorten mediakäytöt vuosituuhannen vaihteessa. (Media in the everyday life of young people. Young people aged 13-19 and their uses of the media at the turn of the millennium; in Finnish). Centre for Applied Language Studies. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- MINKKINEN, V., PÄÄKKÖNEN, H., & LIKKANEN, M. (2001). Leisure and cultural participation 1991 and 1999. Culture and the Media, 2001:5 Helsinki: Statistics Finland.
- NIEMI, I., & PÄÄKKÖNEN, H. (1990). Time use changes in Finland in the 1980s. (Studies 174). Helsinki: Statistics Finland.
- NIEMI, I., & PÄÄKKÖNEN, H. (2002). Time use changes in Finland through the 1990s. Culture and the Media 2002:2. Helsinki: Statistics Finland.

- NURMELA, J., HEINONEN, R., OLLILA, P., & VIRTANEN, V. (2000). Mobile phones and computer as parts of everyday life in Finland. *Reviews 2000:5*. Helsinki: Statistics Finland.
- PULKKINEN, L. (2002). Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. (Nice together. Initial social capital and the child's socio-emotional development; in Finnish). Keuruu: PS-kustannus.
- PÄÄKKÖNEN, H. (2005). Yksin kotona (Alone at home). In Pääkkönen, H. (Ed.), *Perheiden ajankäyttö* (pp. 69-80) (Time use of families; in Finnish) Helsinki: Statistics Finland.
- RIMPELÄ, M., & RIMPELÄ, A. (2002). Kouluterveyskysely 2002: Myöhäinen nukkumaanmeno ja univaje lisäävät nuorten oireisuutta (School health survey 2002: Late bedtimes and shortage of sleep increase symptoms among young people; in Finnish). *Kouluterveys 2002:15*. Retrieved May 5, 2003 from <http://www.stakes.fi/kouluterveys/ktlehti/ktl1502/ktl1502b.pdf>
- TYNJÄLÄ, J., & KANNAS, L. (2004). Sleeping habits, quality of sleep and sleepiness among school-aged children in 1984-2002. In Kannas, L. (Ed.), *Koululaisten terveys ja terveystyöttyminen muutoksessa. WHO-Koululaistutkimus 20 vuotta* (pp. 141-178) (20 years of the WHO study of pupils at schools; in Finnish). Department of Health Sciences Publications No 2. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- TYNJÄLÄ, J., VILLBERG, J., & KANNAS, L. (2002). Nuorten nukkumistottumukset ja väsyneisyys vuosina 1984-98 (Sleep habits and tiredness among adolescents in 1984-1998). *Finnish Medical Journal*, 57, 2993-2998.
-

Hannu PÄÄKKÖNEN

À quoi les enfants d'âge scolaire occupent-ils leur temps en Finlande ?

RÉSUMÉ

L'article porte sur l'emploi du temps des enfants d'âge scolaire pendant les jours d'école et les jours de congé de même que sur l'évolution de leur emploi du temps au cours des deux dernières décennies. Les enfants finlandais dorment-ils moins qu'avant ? L'ordinateur a-t-il remplacé les autres passe-temps ? Combien de temps les enfants d'âge scolaire passent-ils seuls l'après-midi ? Les données sont fondées sur des enquêtes sur l'emploi du temps menées par le Bureau des Statistiques de la Finlande en 1999-2000, en 1987-1988 et en 1979. Sans être alarmistes, les résultats présentés dans l'article laissent entrevoir certains risques découlant de la façon dont les adolescents occupent leur temps. Pendant les jours d'école, environ un dixième des élèves de 13 à 15 ans et un cinquième des élèves âgés entre 16 et 18 ans dorment moins de sept heures par jour. Environ 15 pour cent des enfants d'âge scolaire plus jeunes sont des grands utilisateurs de l'ordinateur, devant lequel ils passent plus de deux heures de leur temps libre, les jours d'école. Bien que le temps passé devant la télévision ou l'ordinateur ait augmenté, celui consacré à l'activité physique est demeuré inchangé.

Hannu PÄÄKKÖNEN

What do Schoolchildren in Finland do with their Time?

ABSTRACT

The article examines schoolchildren's time use on schooldays and days off and its changes over the past two decades. Do schoolchildren in Finland sleep less than they used to? Has the computer overtaken other ways of spending free time? How much time do schoolchildren spend alone in the afternoons? The data are based on Statistics Finland's Time Use Surveys from 1999-2000, 1987-1988, and 1979. Findings reported in this article are no cause for a moral panic, but certain risks in adolescents' time use can be detected. During schooldays, around one tenth of students aged 13 to 15 and one fifth of those in the 16 to 18 age group sleep less than seven hours per day. About 15 percent of younger schoolchildren are heavy computer users, spending over two hours of their free time on school days in front of the computer. Although time spent watching television and using computers has increased, the time used for physical exercise has remained unchanged.

Hannu PÄÄKKÖNEN

¿A qué dedican su tiempo los niños de edad escolar en Finlandia?

RESUMEN

El artículo trata sobre el empleo del tiempo de los niños de edad escolar durante los días de escuela y los días de asueto así que respecto a la evolución del empleo del tiempo en el transcurso de los dos últimos decenios. ¿Los niños finlandeses duermen menos que antes? ¿El ordenador ha reemplazado los otros entretenimientos? ¿Cuánto tiempo los niños de edad escolar pasan solos la tarde? Los datos están fundados en encuestas sobre el empleo del tiempo realizados por la Oficina de Estadísticas de Finlandia en 1999-2000, en 1987-1988 y en 1979. Sin ser alarmistas, los resultados presentados en el artículo dejan entrever ciertos riesgos que se desprenden de la manera en que los adolescentes ocupan su tiempo. Durante los días de escuela, alrededor de un décimo de los alumnos de 13 a 15 años y un quinto de los alumnos entre 16 y 18 años de edad duermen menos de siete horas por día. Cerca del 15% de los niños de edad escolar más jóvenes son grandes utilizadores del ordenador, delante del cual pasan más de dos horas de su tiempo libre, los días de escuela. A pesar de que el tiempo que pasan delante de la televisión o del ordenador ha aumentado, el tiempo consagrado a la actividad física permanece sin cambios.

Artikkeli VI

Pääkkönen, Hannu (2008) Alone at home. Electronic International Journal of Time Use Research 5 (1), 43–64.

electronic International Journal of Time Use Research
2008, Vol. 5, No. 1, 43-64.

Alone at home

Hannu Pääkkönen

Hannu Pääkkönen
Statistics Finland, Culture, Media, Time Use
P.O.Box 5B
FI-00022 Statistics Finland, Helsinki, Finland
e-mail: hannu.paakkonen@stat.fi

Abstract

Recently there has been much public discussion about children spending long afternoons alone at home. It has been claimed that spending a lot of time alone makes children vulnerable to many kinds of risk behaviour, such as smoking, use of alcohol and drugs, depression and poor school performance. Concerns have also been voiced about children's unsupervised television watching, playing of computer games and surfing on the Internet. Yet, do we actually know how long the times are that children do spend alone at home and what do they do during that time? The purpose of this paper is to study how much time youngsters in Finland spend alone at home, who are the youngsters who are alone and what do they do when they are alone. The research data are data relating to households from the 1999–2000 Time Use Survey of Statistics Finland. The data cover the shared days of families with children on which all family members aged 10 or over kept a time use diary. The respondents recorded into the diaries at 10-minute accuracy whether they were alone or together with children aged under 10 belonging to the same household, other members of the household, or with other people they knew. Besides the data concerning being alone or together with somebody, the paper also exploits diary information on whether other members of the household were at home at the time in question. The scope of the study is limited to school students aged from 10 to 18. The material contains data on 191 schooldays and 229 days off school.

JEL-Codes: D13, J13

Keywords: Intra-family time use, "with whom" context

A preliminary version of this paper has been published in Finnish in Pääkkönen, H. (ed.) (2005). It was also presented at the 2005 IATUR Conference in Halifax. I would like to thank Pirjo Hyytiäinen for help in creating the data files. I also thank Kari Djerf, Liisa Rantalaiho, Hannele Sauli, Paavo Väisänen, and two anonymous referees for their useful comments.

1 Introduction

Recently there has been much public discussion about children's lonely afternoons at home. It has been said that spending a lot of time alone exposes children and young people to various kinds of risk behaviour, such as smoking, drinking and drug abuse, depression and poor school performance. The risk limit has been found to be daily loneliness of over two hours. There has also been concern about children's unsupervised TV watching, computer game playing and Internet surfing (e.g. Pulkkinen, 2002, 29; Hochschild, 1997, 10–11, 221–229; Suoninen, 2004, 51–53). Is it known, though, how long children actually are at home alone and what do they do during that time?

Children in Finland usually start school at the age of seven. It has been socially acceptable that even the youngest schoolchildren can spend time alone at home after school and there is no legislation preventing this. Children's parents usually go to work. It has been very usual since the 1960s for mothers to go to work. Mothers and fathers in Finland generally work full-time (Hulkko, 2007). Children receive a free, hot meal at school and families' living environments have generally been safe in Finland (e.g. Strandell and Forsberg, 2005; Pulkkinen and Launonen, 2005). Nevertheless, around the mid-1990s, public debate arose in Finland about the lonely afternoons of small schoolchildren. Indeed, in consequence of the debate, legislation entered into force as of the beginning of 2004 giving municipal authorities the possibility to provide state-subsidised morning and afternoon activities for children at the first and second grade of school and obliges municipalities to provide morning and afternoon care for children with special needs at any grade of school (Pulkkinen et al., 2006).

A few studies have been conducted in Finland into how the very smallest schoolchildren spend their afternoons. Spending time alone in the mornings and afternoons without the company of adults was studied in connection with the Integrated School Day trial among children attending school grades one to nine in four localities in different parts of Finland in 2002–2005. The study was funded by the Finnish National Fund for Research and Development (SITRA) and conducted by the University of Jyväskylä. The project was devising a school-centred operating model with a restructured school day inclusive of provision of hobby activities as part of it (Pulkkinen and Launonen, 2005). According to the study results, 42% of schoolchildren attending grades one to nine spent time alone without any adults present during at least one morning and 62% on at least some afternoon during the survey week in 2005. The majority of children did not spend more than one hour alone in mornings. In the afternoons, the length of the time alone did not exceed two hours with most of the children. The proportion of children spending time alone diminished during the Integrated School Day trial (Pulkkinen and Launonen, 2005, 94–101). The study also identified possible risk pupils, who were those spending more than 10 hours per week alone or with friends and with no regular

hobbies. In the course of the study from 2003 to 2004, the number of such risk pupils fell from 77 to 23 (Pulkkinen and Launonen, 2005, 111).

A study of the National Research Centre for Welfare and Health, STAKES, examined how children under the age of 10 of employed parents spent their afternoons. According to this study the commonest place where schoolchildren spend their afternoons is their own home. The children of nearly one-half of the respondents had been alone at home after the school day during the past six months either often or always. Only one-fifth of the respondents said that their child had never been alone at home (Lammi-Taskula, 2004, 59–60). The main focus of this study was on parents' experiences relating to organised afternoon activity, not on possible risks experienced by children.

A study funded by the Academy of Finland used qualitative methods to examine descriptions of 8-year-old children of their afternoons in a large Finnish town (N=32). The children spent their afternoons mostly at home, sometimes alone, sometimes with their own parents or with some other adult person. Some spent their afternoons with an older sibling. Very few of the children were completely alone at home for long time periods. The children's descriptions emphasised being alone as more of a positive than a negative experience: spending time alone was not always regarded as nice but was occasionally perceived as necessary and as a desired state (Strandell and Forsberg, 2005; Forsberg and Strandell, 2006).

The Finnish studies referred to above concern only a few localities. Thus far nationally representative studies specifically on the aloneness of schoolchildren have not been done in Finland. The data on aloneness and its duration are based on estimates obtained by interviews in the studies by Pulkkinen and Launonen (2005) as well as Lammi-Taskula (2004). Additionally, the latter study did not ask the schoolchildren themselves about their aloneness, but instead directed the questions at their parents. Strandell and Forsberg (2005) applied in their study not only interviews but also other qualitative research methods, such as diary forms.

The objective of this article is to find out how much time young people spend at home completely alone and what they do when they are alone. Unlike in previous Finnish studies, the data are based on national data. In addition, the data have been recorded by the children themselves in time use diaries. The use of the household data makes it possible to use, for the first time, also the diaries of other members of the family. Previously aloneness among schoolchildren has been studied with the Finnish Time Use Survey without separating being all alone from being alone e.g. in one's own room while other members of the family may be at home, and being alone at home has not been studied separately (Pääkkönen, 2006).

The article first examines how much time children spend at home on the whole and at what time they are at home. Next we will see how much and at what time schoolchildren are at home by themselves or in the company of others. We will then examine what kinds of schoolchildren are alone at home. Finally, the article studies what children do when all alone and how much of their activities they do alone or with others.

2 Data

2.1 Individual and household data

The research data were the individual and household data from the 1999–2000 Time Use Survey of Statistics Finland. The data were collected between 1 March 1999 and 12 March 2000 by household in accordance with the recommendation of Eurostat, the Statistical Office of the European Communities. Finland’s previous Time Use Surveys have been conducted on individual samples. All household members aged ten or over were interviewed and diaries were left for them to fill in. Household members kept a diary on two same days drawn by lot in advance, of which one was a weekday and the other a weekend day.

The respondents wrote in the diary in their own words at the accuracy of ten minutes what they did primarily and possibly simultaneously. In addition, the time spent together with family members and other friends was recorded in the diary. The location of activity was determined in connection with coding. Statistical interviewers collected the data. The primary and secondary activities were coded into 185 categories, from which tabulation classifications with different accuracy were formed. The data were coded and stored at Statistics Finland. Appendix contains a diary.

The diary was returned by 56% of the households and 52% of the persons. The response rates were average by European standards, but clearly lower than in Statistics Finland’s previous individual-based surveys (for more about household and person non-response, see Väisänen, 2002; 2005).

The individual data for the Time Use Survey include 10,561 survey days. A diary was kept at least on one day by 5,332 persons from 2,623 different households. All accepted days were collected to the individual data, regardless of whether or not all the household members kept a diary on both days. The household data include all those households with at least one common survey day for all members aged 10 or over. The data contain 4,420 household days from 2,240 different households.

In this article, the time spent at home is first examined on the basis of the individual data. In this case only the location data is used from the diaries, in addition to the main activity data. The household data are used later when analysing the aloneness of schoolchildren. Included are the common days of families with children when all the family members aged 10 or over have kept a diary. In this case both the being together (“with whom”) data recorded by the respondent and the location data on all members of the household are used.

The respondents recorded in their diaries during waking hours at the accuracy of ten minutes whether they were alone, with children aged under ten belonging to their own household, with other household members (mother, father, siblings aged at least ten), or with friends (see the diary in the Appendix). The “with whom” data are, however, not available for the whole year.

To speed up the coding, the “with whom” data was checked and coded only for seven months from March to July and from November to December 1999.

The lower age limit of the Time Use Survey was 10 years. Hence the subjects examined are limited to schoolchildren aged 10 to 18. The youngest schoolchildren, that is, children aged 7 to 9 are excluded from this examination. Consequently, the schoolchildren in this study are slightly older than those included in earlier Finnish studies (Pulkkinen and Launonen, 2005; Lammi-Taskula, 2004; Strandell and Forsberg, 2005). These data represent the whole country, but do not include the youngest schoolchildren. The students included are students from comprehensive school (aged 10 to 16), upper secondary school and vocational school or college (aged 16 to 18). As time is used differently on schooldays and days off, they are studied separately. Summer holidays are not included in days off. In all, the household data contain information on 191 schooldays and on 229 days off. In the broader individual data the number of schooldays is 514 and that of days off 600.¹

2.2 Constructing variables for being alone and being together

In this article, being alone at a given point in time is defined by using the data recorded by the respondent him/herself on “with whom” time was spent and in what location. In addition, household data are utilised by using the location data from the diaries of other household members older than 10 years of age to check if they were at home simultaneously with the respondents.

Time spent together (“with whom”) recorded in the time use diaries means not only doing things together, but also being in the company of someone else. Being alone can also refer to retiring to one’s own room, even if there were other persons present at home.

Being alone and being together at home are defined in the article as follows:

1. Being all alone when no other household members are at home,
2. Being alone “on one’s own” when there are only siblings at home,
3. Being together only with friends,
4. Being alone “on one’s own” when the mother or father are also at home,
5. Being together with family members (also with friends in addition to family members).

The connection between aloneness and risk behaviour varies in the categories of being alone thus defined. Spending time completely alone may generate loneliness or boredom if no activity is on offer. Watching X-rated videos, playing violent computer games or surfing on adult Internet pages become possible being alone and without supervision. On the other hand, being

¹ The individual data also contain the months for which information on being together was not coded. By comparing the individual and household data from the same months we can determine the attrition due to missing diaries of some household members and missing “with whom” information in the accepted diaries. 60% (420 days in the household data) of the temporally identically defined (total of 701 days in individual data during the same months) population are included when being together is examined.

alone also gives the possibility for a needed period of rest after the school day. For many, the opportunity to spend time alone keeping oneself to oneself is only possible in the afternoons (Strandell and Forsberg, 2005). Just being with siblings or friends has its own risks, such as increased risk of smoking or drug abuse. On the other hand, spending time with friends without the supervision of parents is a normal part of young people's development from childhood to adulthood. The chance of risks is the lowest when the parents are at home (cf. Osgood et al., 2005).

3 Time spent at home

First we look at how much time children spend at home in general and what they do during that time. The examination is done on the basis of individual data concerning the school year. In all, schoolchildren are at home 14 to 15 hours on schooldays and around 17 hours on days off (Table 1).

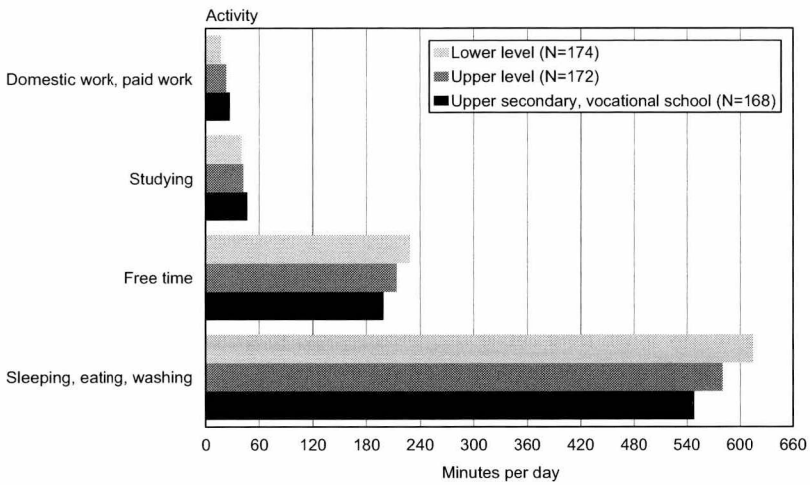
Table 1
Time spent by schoolchildren at home by school level and gender
on schooldays and days off, minutes per day (standard errors in parenthesis)²

	Minutes per day					
	Schooldays			Days off		
	All	Boys	Girls	All	Boys	Girls
	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)
All	869.9 (10.1)	879.3 (14.5)	860.9 (13.2)	1016.8 (22.8)	1023.6 (30.0)	1010.9 (33.7)
Lower level of comprehensive school (aged 10 to 13)	906.9 (17.7)	932.9 (21.9)	879.3 (27.6)	985.6 (38.1)	991.5 (49.8)	980.4 (56.6)
Upper level of comprehensive school (aged 14 to 16)	863.8 (13.5)	876.6 (20.2)	854.0 (18.1)	1029.8 (36.6)	1029.1 (42.0)	1030.3 (55.6)
Upper secondary school, vocational school (aged 16 to 18)	826.6 (18.4)	808.7 (30.0)	845.8 (19.3)	1051.3 (29.4)	1064.9 (41.2)	1037.1 (42.1)
Diary days (whole school year)	514	250	264	600	283	317

Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

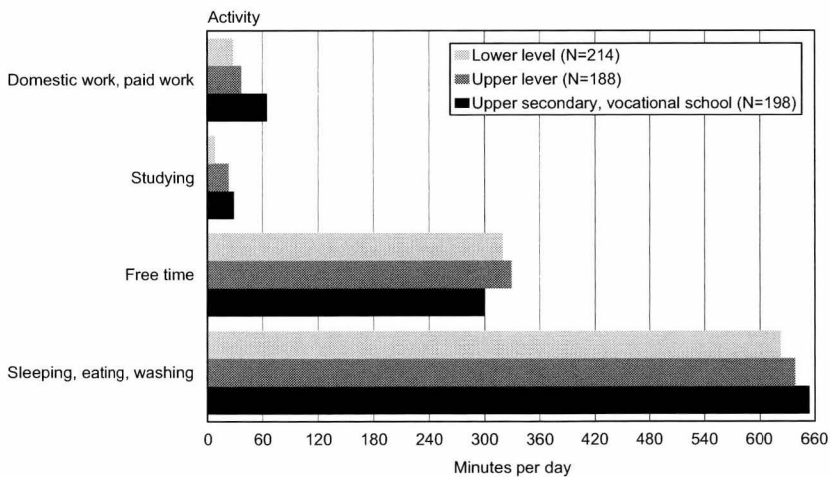
² In this article, the standard errors of the means have been calculated with the SURVEYMEANS procedure of SAS 9 software while taking the sampling design into consideration. There are two types of intra-class correlation of the diaries: between the household members and between each individual's two diaries. The statistical tests of this article are adjusted for those design complexities. Due to the small volume of data, original strata could not be utilised. Thus the tests were slightly conservative. For the same reason we also used a 10% significance level (on the sampling design of the survey see Väisänen, 2002; 2005).

Figure 1
Time use of schoolchildren at home on schooldays, minutes per day

Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Figure 2
Time use of schoolchildren at home on days off, minutes per day

Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Comprehensive school students aged 10 to 13 are more at home on schooldays than older students. On days off, the differences between students of different ages in the lengths of time they are at home are not statistically significant.

Two-thirds of the time spent at home is used for sleeping and other personal needs. There is a large difference between schooldays and days off school in the duration of sleep. Sleep is

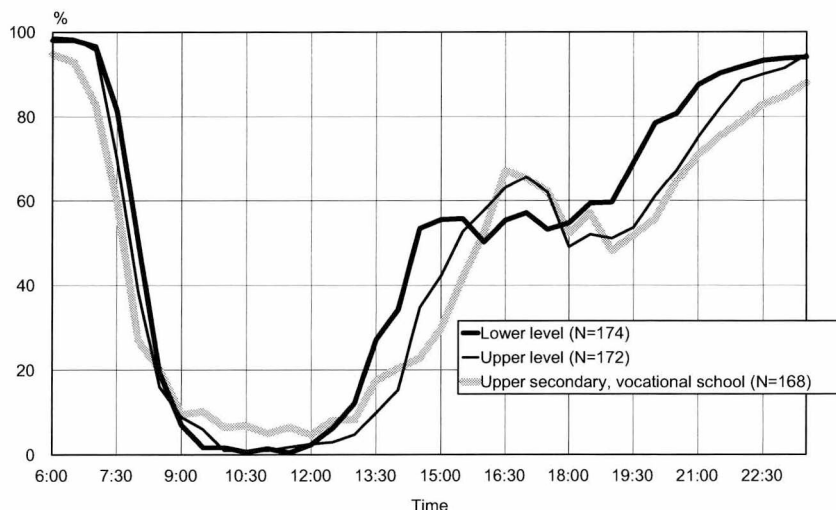
“caught up” on days off school. At the lower level of comprehensive school, the difference in the time used for sleeping on schooldays and days off is around one hour. At the upper secondary level it has already grown to two hours (see Pääkkönen (2006, p. 431)).

On schooldays around 40 minutes are spent on homework. On days off studying takes up over 20 minutes per day at the upper level of comprehensive school, upper secondary school and vocational school. Those at the lower level of comprehensive school (aged 10 to 13) can spend their weekends mostly free from homework. On schooldays one-quarter of the time at home is free time and on days off nearly one-third (Figures 1 and 2).

4 At what time at home?

At what time are children at home? On schooldays the timetables of schools determine when children are at home. Schooldays begin early in Finland. Figure 3 shows that the time of going to school in the morning is almost the same, but it follows the inverse order of age so that upper secondary school and vocational school students leave for school first and those at the lower level of comprehensive school are the last to go. By 8 am over one-half of schoolchildren have left home (see also Pääkkönen and Niemi, 2002, 19–21).

Figure 3
Proportions of schoolchildren at home by time on schooldays, per cent

Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

In the afternoon, the youngest schoolchildren come home first. Among comprehensive school students aged 10 to 13, one-half have returned home by 2.30 pm. Those studying at the upper level of comprehensive school (aged 14 to 16) come home one hour later. Upper secondary

school and vocational school students aged 16 to 18 arrive at home last, one-half of them being at home by 4 pm.

The proportion of those away from home on schooldays grows again, except for the youngest schoolchildren, between 5 and 8 pm, when they do sports and meet friends. Comprehensive school students watch the most TV at around 8 pm, whereas older schoolchildren do so a few hours later (Pääkkönen and Niemi, 2002, 21).

Upper secondary school and vocational school students are absent from home later in the evening than younger schoolchildren. However, on schooldays around 90% of comprehensive school students and nearly 80% of those in upper secondary school are at home by 10 pm.

5 Being alone at home on schooldays and days off

5.1 Timing of being alone

Schoolchildren spend more than one-half of the day at home. How much of this time are they all alone? Next we will first examine the timing of being alone on schooldays and days off (Figures 4 and 5). The examination is restricted to afternoons and evenings. Being alone is studied separately at given points in time during the afternoon and evening. The figures only reveal the proportions of those being alone at each specific point in time. The same schoolchildren are not alone for the whole evening.

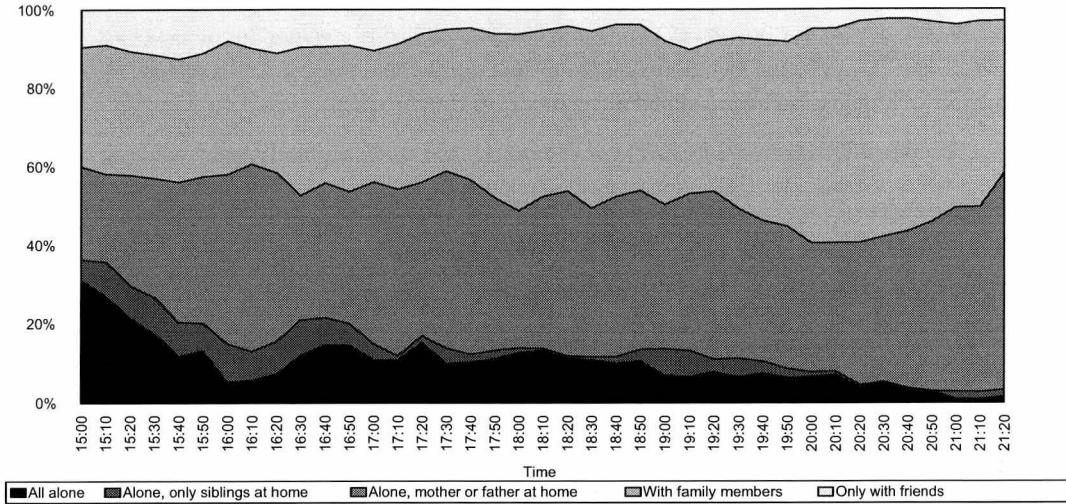
The proportion of schoolchildren alone at home is at its highest in the afternoon right after they come back from school. At 3 pm nearly one-third of schoolchildren are at home on their own. After that parents start to come home and the proportion of those all alone decreases. After 4.30 pm a good one-tenth of schoolchildren are at home alone at each studied moment until 7 pm, after which the proportion falls evenly.

Until around 5 pm one-tenth of schoolchildren are at home on their own, e.g. in their own rooms so that only other siblings are at home. Later during the evening at each studied moment, nearly one-half of schoolchildren spend time at home on their own so that their mother or father is at home.

At least one-third of schoolchildren are in the company of their family members at each point in time between the afternoon and evening. Most time is spent with family members between 8 and 9 pm.

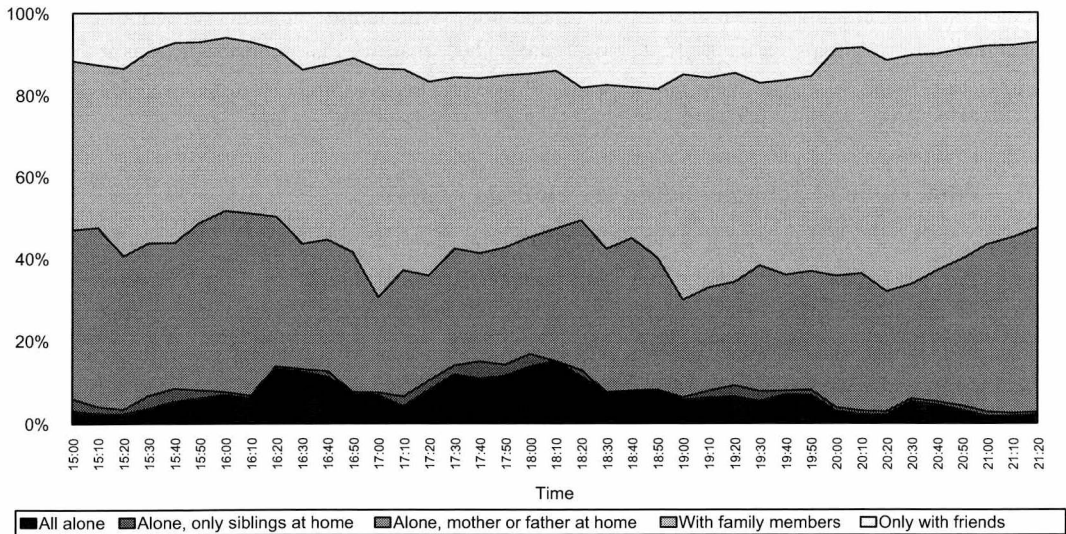
Time use at home is more sociable on days off than on schooldays. On days off being alone is most common in early evening at around 6 pm, when 15% of schoolchildren are on their own. Around one-half of them spend time with other family members at each examined moment during the afternoon and evening. On days off more time is spent at home with friends than on schooldays. During the early evening, hours about 15% have a friend visiting them.

Figure 4
Time spent alone and together at home by schoolchildren on schooldays
by time between 3 and 9.30 pm

The proportions were calculated from those at home at each time.
 Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Figure 5
Time spent alone and together at home by schoolchildren on days off
by time between 3 and 9.30 pm

The proportions were calculated from those at home at each time.
 Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

5.2 Length of time alone

How long are they at home all alone without anyone else present? On an average schoolday around one-half of schoolchildren were not at all alone at home, one-fifth were alone for under one hour and one-sixth from one to two hours. Every tenth had been alone for at least two hours. Daily aloneness of over two hours has been found to be the limit which, if exceeded, raises the risk of problem behaviour (Pulkkinen, 2002, 29, 150).

On an average day off, over two-thirds were not alone at home at all. Similarly to schooldays, a good one-tenth had then been alone for at least two hours, too.

Schoolchildren spent an average of 38 minutes alone at home on schooldays, which represents 4% of the total time spent at home (Tables 2 and 3). This average includes all schoolchildren. However, those who were at home alone, spent nearly one-and-a-half hours alone (1 hour and 20 minutes). On days off the corresponding figures were 46 minutes and 2.5 hours. Fewer children were alone at home on days off than on schooldays (31% vs. 48%), but their aloneness lasted longer on days off than on schooldays (the significance of the difference is $p < 0.05$).³

In addition to being alone, schoolchildren spent unsupervised time with siblings and friends. The lengths of time spent at home with siblings but without parents were 17 minutes on schooldays and 16 minutes on days off. Around 20 minutes was spent at home with friends on schooldays. On weekends the time spent with friends doubled. All in all, schoolchildren spent around one-tenth of the time they were at home without the company of their parents (Table 3).

Schoolchildren spent around 2.5 hours of their time at home with family members on schooldays and about three hours on days off. Tables 2 and 3 show that the vast majority of time at home is spent alone so that at least one parent is at home. This also includes time used for sleeping. The rest of the time is time spent alone in ones' own room, for example.

5.3 What kinds of schoolchildren are alone at home?

According to the averages in Table 2, boys were at home on their own on schooldays more than girls were. Boys spent double the time alone compared to girls. On days off there was no statistically significant difference in the aloneness of girls and boys. Because of the limited data, no statistically significant difference between boys and girls was found in the proportions of those exceeding the two-hour risk limit.

In addition to the above descriptive analysis, being alone at home was modelled with logit models by using gender, as well as age, existence of siblings⁴ (yes/no), number of parents,

³ These averages underestimate somewhat the time spent alone, because around ten minutes of the time spent at home was not specified due to insufficient information on time spent together. It is probable that some of this time was spent all alone.

⁴ The regressor has been constructed with the help of data on the size of the household and number of parents. In addition to siblings, the "yes" class may include also other members of the household.

mother's and father's employment, type of area (urban/scattered settlement area) and household income (quintiles 1–3/4–5) as the regressors.

Table 2
Time spent by schoolchildren at home according to being together and gender on schooldays and days off, minutes per day (standard errors in parenthesis)

	Minutes per day					
	Schooldays			Days off		
	All	Boys	Girls	All	Boys	Girls
	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)	Mean (SE)
All alone, nobody else at home	38.2 (5.3)	49.5 (9.0)	24.9 (5.1)	46.3 (11.3)	58.3 (17.6)	32.0 (12.9)
Alone, only siblings at home	17.3 (3.1)	21.0 (4.3)	12.8 (3.2)	15.9 (3.8)	16.5 (5.1)	15.2 (5.3)
Only with friends	22.8 (4.1)	21.3 (6.1)	24.7 (5.8)	50.1 (11.2)	42.7 (11.5)	58.9 (20.1)
Alone, mother or father at home	639.9 (16.7)	639.0 (23.4)	640.9 (22.5)	633.2 (29.4)	629.0 (38.2)	638.4 (43.5)
With family members	147.0 (11.9)	158.1 (16.2)	133.9 (15.3)	178.2 (13.4)	186.4 (19.9)	168.3 (17.0)
Diary days	191	102	89	229	120	109

Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Table 3
Percentage distribution of time spent by schoolchildren at home according to being together and gender on schooldays and days off, per cent

	Schooldays			Days off		
	All	Boys	Girls	All	Boys	Girls
All alone, nobody else at home	4	6	3	5	6	4
Alone, only siblings at home	2	2	2	2	2	2
Only with friends	3	2	3	5	5	6
Alone, mother or father at home	74	71	76	69	67	70
With family members	17	18	16	19	20	18
Total (%)	100	99	100	100	100	100
Diary days	191	102	89	229	120	109

Source: Times Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

The dependent variables were (1) aloneness in general (0= not alone, 1= all alone at least 10 minutes) as well as (2) being alone for at least 60 minutes (0= not alone, 1= all alone at least 60 minutes). The models were estimated separately for schooldays and days off⁵. It would have been interesting to model also the factors influencing being alone for at least 120 min-

⁵ The estimation was produced using the SURVEYLOGISTIC procedure of SAS 9 software, which takes the survey sampling design into consideration, see footnote 2.

utes. The number of such cases in the data was, however, so small (19 schooldays and 19 days off) that this variable could not be used in modelling.

The parameter estimates of the models and their standard errors are presented in Tables 4 and 5. The odds ratio estimates and the corresponding 90% Wald confidence intervals are presented in Tables 6 and 7. The confidence interval expresses the range of the odds ratio among the population. Due to the small volume of data, a 10% significance level was chosen (see footnote 2). The odds ratio is obtained by exponentiating the value of the parameter estimate associated with the factor. For each regressor the value of the parameter estimate of the category (last category of the variable) selected as the reference category is 0, and the value of the corresponding odds ratio estimate is 1. If the odds ratio estimate of the variable's category is greater than 1, the category's odds of being alone at home are greater than that of the reference category, when other regressors are kept constant. Correspondingly, if the odds ratio estimate of the category is smaller than 1, the category's odds of being alone at home are smaller than those of the reference category. However, if the 90% confidence limits contain the value 1, no conclusion can be made about being alone based on these data (Liao, 1994; SAS Institute Inc. 2004).

When the dependent variable was being alone for at least 10 minutes, the only statistically significant regressors on schooldays were gender, age, siblings and number of parents (Table 4). On days off the significant regressors were age, siblings and mother's employment. When explaining being alone for at least 60 minutes on schooldays, gender, siblings and number of parents were significant regressors (Table 5). On days off, only age and siblings were significant regressors. In the broad model, which included all regressors, also gender was significant (Model 2 in Table 5).

According to the results, on schooldays the odds for boys to be alone at home were more than twice as high as for girls, given age, siblings, family type and mother's employment status. On days off the estimated difference between boys and girls was not statistically significant at the 0.10 level. Young schoolchildren (aged 10 to 14) were less likely to be alone than their seniors (aged 15 to 18) on both schooldays and days off. As could be expected, the existence of siblings significantly lowered the odds of being alone both on schooldays and days off. On schooldays children of one-parent families were alone more often than children of two-parent families, whereas on days off the difference was no longer statistically significant. Mother's employment has a significant impact on being alone only on days off. Even though Table 6 seems to indicate that a child of an employed mother has higher odds of being alone on schooldays than a child of a non-employed mother, the result is not statistically significant ($p=0.13$). On days off a child of an employed mother had lower odds of being alone than a child of a non-employed mother. It is, however, difficult to interpret the impact. Schoolchildren's days off include also weekends. As the mother will, in general, have a day off then as well, the variable shows the impact of also other factors than employment.

Table 4
Logit models of being all alone (at least 10 minutes) at home
on schooldays and days off, parameter estimates

	Model 1				Model 2			
	Schooldays		Days off		Schooldays		Days off	
	Est.	Std. Err.	Est.	Std. Err.	Est.	Std. Err.	Est.	Std. Err.
Intercept	-0.04	0.65	1.10 *	0.62	0.49	0.87	0.71	0.83
Sex (Boy=1)	0.79 **	0.38	0.30	0.36	0.81 **	0.40	0.32	0.36
10 to 14 years (Reference: 15 to 18 years)	-0.60 *	0.35	-1.10 ***	0.35	-0.61 *	0.37	-1.11 ***	0.35
Siblings (Yes=1)	-1.23 ***	0.44	-0.91 **	0.39	-1.21 ***	0.44	-0.91 **	0.39
One-parent family	0.83 *	0.49	-0.12	0.49	0.43	0.61	-0.08	0.66
Mother employed	0.79	0.52	-1.03 **	0.47	0.73	0.54	-0.96 *	0.50
Father employed ¹					-0.53	0.49	0.45	0.56
Rural (Reference: Urban)					-0.24	0.53	-0.88 *	0.52
Household income: Quintiles 1–3 (Reference: Quintiles 4–5)					-0.11	0.50	0.62	0.50
Likelihood Ratio:								
Chi-Square	12707.47		6658.37		13456.04		7930.88	
DF	5		5		8		8	
N	191		229		191		229	

¹ The reference (father employed = 0) includes those without a father in the family.
 Note: *** Statistically significant at the 0.01 level, ** at the 0.05 level, and * at the 0.10 level.
 Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999-2000.

When modelling, the impact of variables explaining being alone for at least 60 minutes were broadly similar than those presented above. The effect of age was, however, no longer significant on schooldays. Mother's employment did not have a significant impact to being alone for at least 60 minutes on schooldays or days off. Age and mother's employment did, however, interact so that on days off only the 15 to 18-year-old children of employed mothers were more likely to be alone for at least 60 minutes than the children of non-employed mothers. By contrast, the 10 to 14-year-old children of non-employed mothers were more likely to be alone than those of employed mothers.⁶

Father's employment did not have a significant impact on aloneness after controlling for number of parents and mother's employment. The variable category "Father non-employed" also contained the children without a father in the family.

⁶ The model (not shown) included as regressors gender, siblings, number of parents and the interaction of age and mother's employment.

Table 5
Logit models of being all alone at least one hour at home
on schooldays and days off, parameter estimates

	Model 1				Model 2			
	Schooldays		Days off		Schooldays		Days off	
	Est.	Std. Err.	Est.	Std. Err.	Est.	Std. Err.	Est.	Std. Err.
Intercept	-1.67 **	0.71	-0.38	0.74	-1.79 *	1.05	-0.17	0.86
Sex (Boy=1)	0.98 **	0.48	0.76	0.50	0.91 *	0.49	0.97 **	0.04
10 to 14 years (Reference: 15 to 18 years)	-0.52	0.41	-0.99 **	0.44	-0.52	0.44	-0.94 **	0.04
Siblings (Yes=1)	-0.95 **	0.47	-1.06 **	0.43	-0.99 **	0.48	-1.03 **	0.02
One-parent family	1.23 **	0.51	0.16	0.58	1.45 *	0.85	-0.64	0.43
Mother employed	0.87	0.66	-0.58	0.60	0.81	0.71	-0.38	0.57
Father employed ¹					0.47	0.70	-0.58	0.38
Rural (Reference: Urban)					-0.91	0.72	-1.49 *	0.07
Household income: Quintiles 1–3 (Reference: Quintiles 4–5)					0.02	0.69	0.70	0.26
Likelihood Ratio:								
Chi-Square	10988.92		5414.57		12355.37		7542.93	
DF	5		5		8		8	
N	191		229		191		229	

¹ The reference (father employed = 0) includes those without a father in the family.
 Note: *** Statistically significant at the 0.01 level, ** at the 0.05 level, and * at the 0.10 level.
 Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Table 6
Being all alone at home on schooldays and days off,
odds ratio estimates

	Schooldays			Days off		
	Odds Ratio	Lower 90 % Limit	Upper 90 % Limit	Odds Ratio	Lower 90 % Limit	Upper 90 % Limit
Boys vs Girls	2.21	1.18	4.11	1.35	0.75	2.42
Aged 10 to 14 vs Aged 15 to 18	0.55	0.31	0.97	0.33	0.19	0.59
Siblings vs No siblings	0.29	0.14	0.60	0.40	0.21	0.76
One-parent family vs Two-parent family	2.29	1.03	5.08	0.89	0.40	1.98
Mother employed vs Mother not employed	2.21	0.94	5.17	0.36	0.17	0.77

Source: Times Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Table 7
Being all alone at least one hour at home on schooldays and days off,
odds ratio estimates

	Schooldays			Days off		
	Odds Ratio	Lower 90 % Limit	Upper 90 % Limit	Odds Ratio	Lower 90 % Limit	Upper 90 % Limit
Boys vs Girls	2.66	1.21	5.86	2.15	0.94	4.90
Aged 10 to 14 vs Aged 15 to 18	0.59	0.30	1.16	0.37	0.18	0.76
Siblings vs No siblings	0.39	0.18	0.83	0.35	0.17	0.70
One-parent family vs Two-parent family	3.42	1.48	7.92	1.17	0.45	3.04
Mother employed vs Mother not employed	2.39	0.81	7.03	0.56	0.21	1.52

Source: Times Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

Likewise, type of area and household income had no significance on aloneness on schooldays. These variables have been excluded from the final models (Model 1 in Tables 4 and 5). The type of area variable was, however, significant in the broad model concerning days off, which included all regressors. It indicated that schoolchildren living in urban areas were more likely to be alone at home on days off than those living in rural areas (Model 2 in Tables 4 and 5).

6 What is done when alone?

Next we will examine what schoolchildren do when there is nobody else at home. The examination includes only those who were alone at home during schooldays and days off. The data are thus based on quite a small number of respondents (diary days 154). The results are only indicative and the examination is limited to waking hours.

Clearly the most common activity when alone was watching TV (Figure 6). On schooldays 20 minutes (a good one-quarter) and on days off 26 minutes (over one-third) of all time spent at home alone was made up of TV watching. Watching TV is in general the most common leisure activity among schoolchildren in Finland (Pääkkönen and Niemi, 2002, 25). When tired after a schoolday, it is easy to switch on the TV. According to a survey on young people from Central Finland, young people regarded television and video as the most important ways of filling empty moments (Luukka et al., 2001, 41; Suoninen, 2004, 81–82).

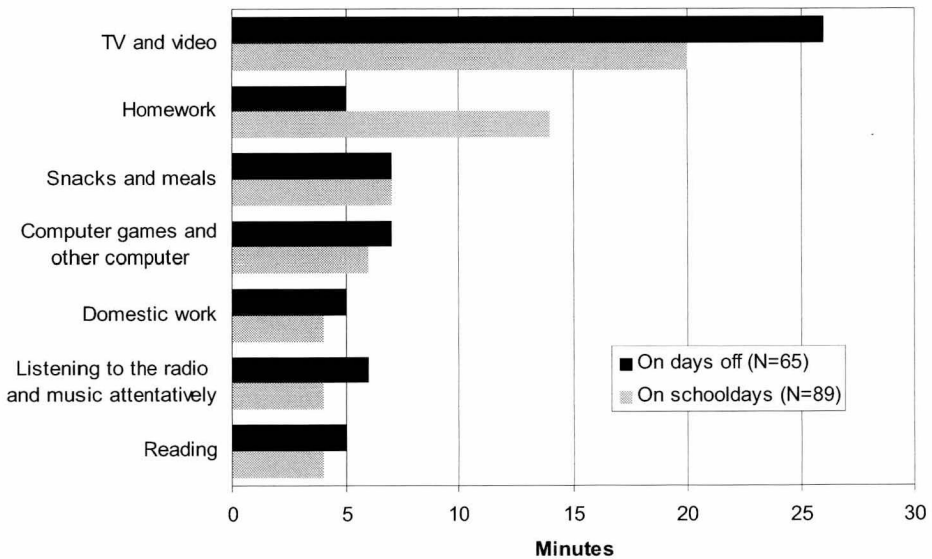
Still, only a good one-third of all children who were alone had watched TV, and only a few (5%) spent the entire time alone by watching TV. Watching TV took up a higher proportion of the time spent alone from those who spent more than 60 minutes alone (32%) than from

those who spent less time alone (17%). No difference was found to exist between boys and girls and schoolchildren of different ages in how much time was dedicated to watching TV.⁷

Children also did homework, especially on schooldays. Homework took nearly 15 minutes (one-fifth) of all time spent alone. By comparison, only one-tenth of the time alone was spent at the computer. This includes playing with video game consoles as well. Other clearly minor activities were domestic work, listening to the radio and music, reading and washing oneself and getting dressed. These activities are largely the same that emerged in the study of Pulkkinen and Launonen (2005, 101).

Of the different kinds of risk behaviour, the data examined here included information only on the use of alcohol. Alcohol use was not mentioned in a single diary, although according to the interview data of the Time Use Survey, 50% of boys between the ages of 15 and 18 reported that they drink alcohol at least once a month. The corresponding proportion among girls of the same age was 29%. It is fair to assume that alcohol drinking takes place mainly outside the home in the company of friends.

Figure 6
Schoolchildren's most common activities alone at home during waking hours
on schooldays and days off, minutes

Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

⁷ Due to the limited data, these figures include both schooldays and days off. The figures refer to the waking hours.

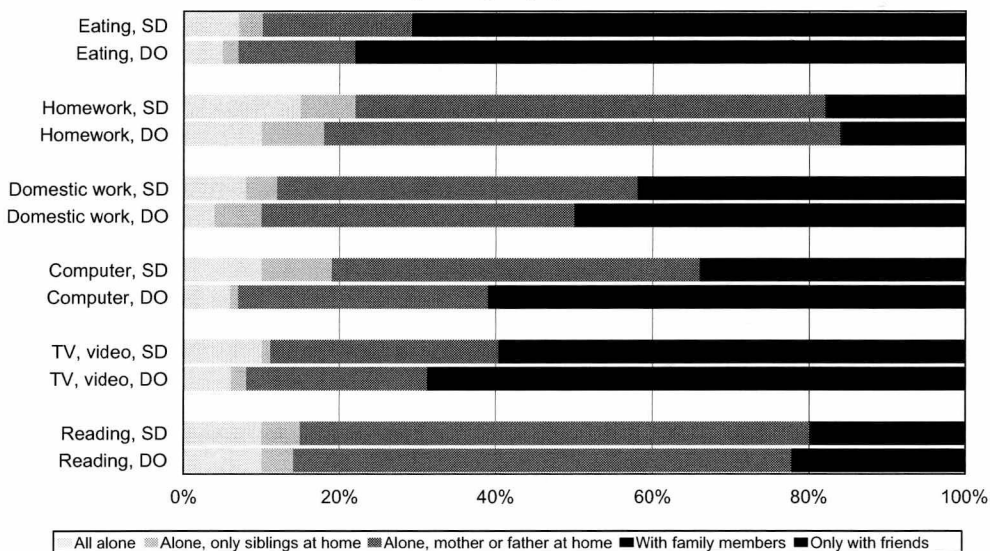
7 Alone or together?

Above we examined what is done when at home alone. Next we will see how much of their different activities schoolchildren did at home alone and how much together with others. Figure 7 presents a distribution of the time used for each activity by category of aloneness. The examination is limited to primary activities. Possible simultaneous activities were disregarded.

Taking meals and watching the TV were the most family-centred activities among schoolchildren (cf. Livingstone and Bovill, 1999, Ch.10, 3). Having meals at home mainly takes place together with family members, which means around 70 % of all eating time. Even when eating alone, there are usually other family members at home. Thus, schoolchildren's eating has not as yet become individualised.

The TV is also watched mostly with other family members. Although TV watching dominates the time spent alone at home, only very little of all TV watching is done completely alone. TV is watched together with friends especially at weekends.

Figure 7
Schoolchildren's time use at home according to time spent together on schooldays (SD) and days off (DO), per cent

N=420: schooldays=191; days off=229.
 Source: Time Use Survey, Statistics Finland, 1999–2000.

One-quarter of TV watching takes place alone when other family members are at home. Many schoolchildren also have the possibility to watch the TV in their own room. The Time Use Survey did not ask about the location of the TV set(s) in the home. According to the TV

Household Survey, we do, however, know that during the survey period 1999–2000 around every tenth household had a TV set in the children's bedroom as well (Mass Media, 2002, 148). More than half of the young people, 62% of boys and 57% of girls, aged 13 to 19 in Central Finland had a TV in their own room in 1999 (Luukka et al., 2001, 48).

Over one-half of the total time is spent at the computer with family members or friends on days off, one-third on schooldays. Of all leisure use of the home computer, only under one-tenth takes place all alone. The results thus support the view that the use of the media is socialising rather than isolating from other people (see also Livingstone and Bovill, 1999, Ch.4, 7; Suoninen, 2004, 89–93).

In families, in addition to the TV, also the computer is often placed in children's room. Nearly one-half of the boys and one-fourth of the girls aged 13 to 19 in Central Finland had a computer in their own room in 1999 (Luukka et al., 2001, 80). According to a British survey, children with a TV or computer in their own room also use them more than others do (Livingstone and Bovill, 1999, Ch.4, 20–21).

Homework is done mainly alone, but mostly when either of the parents is at home. One-sixth of the time spent on homework was reported to happen with family members. Although homework was not done together all the time, advice could be asked from family members when needed.

Music and the radio are also mainly listened to alone. Reading is mostly done alone in peace and quiet. Washing oneself and getting dressed are naturally private activities. Schoolchildren go to the sauna mainly with their family members; two-thirds of the sauna time at weekends is spent together with family members.

Domestic work is done quite often with family members, a good one-third on schooldays and nearly one-half at weekends. Cleaning and arranging are household chores most often done by schoolchildren at home.

8 Conclusions

On the basis of the Time Use Survey it appears that despite all fears, schoolchildren's aloneness is not that widespread. Schoolchildren spend a relatively small portion of their day alone at home. Most of the schoolchildren aged 10 to 18 were not at all alone at home during the survey day. One-tenth of schoolchildren spent at least two hours alone at home, which is the perceived limit for risk behaviour. The number of children belonging to the risk group of children alone for more than two hours was so small that the composition of the group could not be examined in more detail. An earlier Finnish study (Pulkkinen and Launonen, 2005) did not identify a large group of schoolchildren in the risk group either.

According to the results, boys spend more time on their own than girls on schooldays. The odds for boys to be alone at home were more than twice as high as for girls. The youngest

schoolchildren were less likely to be alone than their seniors. Only children were more likely to be at home alone than children with siblings. The children of single parents are also more likely than other children to spend time alone during schooldays.

Mother's or father's employment had no significant impact on the aloneness of children on schooldays. This is probably influenced by the fact that in Finland both parents generally work full-time. Household income did not have an independent impact on the aloneness of schoolchildren. Similarly, the likelihood of being alone on schooldays did not differ between rural and urban areas.

TV is watched most often when alone at home. However, only a few schoolchildren spent their entire time alone by watching TV.

Only one-tenth of the time alone is spent in front of the computer. Since the survey period, computers and Internet access have become more common in Finnish homes, so the time spent alone may now be more computer-centred than around the millennium. During the recent years, different instant messaging services, such as the Messenger, have become popular among young people. In addition to email and playing computer games, using such messaging services belongs to the most common uses of the Internet (Pääkkönen, 2007). Even when the computer is used alone, the ways of using it are becoming increasingly social.

The risks relating to unsupervised use of the television and computer arise more from contents than from the amount of time used for them. Because of the explosive growth in the supply of television programmes brought on by cable, satellite and digital broadcasting, decisions concerning their contents are no longer made at the national level. Likewise, the nature of the Internet is global. However, parents do, to a certain degree, have at their disposal technical means for preventing access to undesirable channels or web pages. Regardless of this, it is difficult to monitor the contents of Internet pages popular among young people.

Schoolchildren's most family-centred activities at home were having meals and TV watching. Over two-thirds of the time spent on meals takes place in the company of family members. Even if other family members were not eating at the same table, they are still at home. Despite much debate, families' eating habits have thus not yet individualised. Listening to music, homework and reading mostly take place on one's own.

This article has examined only staying alone at home. However the time spent at home is not the most prone to risks. Children spend time without their parents outside their homes as well, alone or with their friends, which may also expose them to risk behaviour. Some US studies have observed that the afternoon hours from 3 to 6 pm between the end of the school day and the family dinner pose the highest risk to young people. The highest numbers of young people are arrested and many teenage pregnancies are started between these hours (Larson, 1998; Osgood et al., 2005). This is also the time period during which Finnish children most often are at home alone.

The main means adopted in Finland for the prevention of schoolchildren's aloneness is municipally organised morning and afternoon activity. At the moment the related legislation

concerns pupils attending grades one and two of the comprehensive school. These children are younger than the schoolchildren included in this study. Demands have been made to extend to activity also to pupils attending grades three to nine (Ombudsman for Children et al., 2006). On the other hand, the Integrated School Day project has also aroused criticism. Strandell and Forsberg (2005) are of the opinion that the project redefines free time as learning. Increasing areas of children's environment are specified as learning environments and activities in them as learning or learning-like activities. "(T)he foundation of children's after-school activities is relocated in the public sphere; childhood thus becomes removed from the realm of home and family" (Strandell and Forsberg, 2005, 623).

Appendix Diary

Time, am	What were you doing? Record your main activity for each 10-minute period from 07.00 to 10.00 am. Only one main activity on each line! Distinguish between travel and the activity that is the reason for travelling Do not forget the mode of transportation. Distinguish between first and second job, if any.	What else were you doing? Record the most important parallel activity.	Were you alone or together with somebody you know? Mark 'yes' by crossing					
	Alone	Children up to 9 living in your household	Other household members	Other persons that you know				
07.00-07.10			☐	☐	☐	☐	☐	☐
07.10-07.20			☐	☐	☐	☐	☐	☐
07.20-07.30			☐	☐	☐	☐	☐	☐
07.30-07.40			☐	☐	☐	☐	☐	☐
07.40-07.50			☐	☐	☐	☐	☐	☐
07.50-08.00			☐	☐	☐	☐	☐	☐

References

- Forsberg, H. and H. Strandell (2006), After-school hours - A risk of being alone?, in: Oksanen, A., Paavilainen, E. and T. Pösö (eds.), *Comparing children, families and risks*, Childhood and Family Research Unit Net Series, Tampere University Press, Tampere, <http://tampub.uta.fi/childhood/951-44-6654-3.pdf>.
- Hochschild, A. R. (1997), *The time bind - When work becomes home and home becomes work*, Metropolitan Books, New York.
- Hulkko, L. (2007), Lasten vanhemmat ja työ (Children's parents and work), in: *Suomalainen lapsi 2007* (Children in Finland 2007, in Finnish only), Population 2007, Statistics Finland and STAKES, Helsinki, 245-267.
- Lammi-Taskula, J. (2004), Pienet koululaiset (Small children), in: Salmi, M. and J. Lammi-Taskula (eds.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea* (Telephone, granny or flexitime? Everyday reconciling of work and family, in Finnish only), STAKES, Saarijärvi, 58-74.
- Larson, R. (1998), Implications for policy and practise - Getting adolescents, families, and communities in sync, in: Crouter, A. and R. Larson (eds.), *Temporal rhythms in adolescence - Clocks, calendars and the coordination of daily life*, New Directions in Child Development, No. 82, Jossey-Bass, San Francisco.

- Liao, F.T. (1994), *Interpreting probability models - Logit, probit, and other generalized linear models*, Sage University Paper series on Quantitative Applications in the Social Sciences, Series No. 07-101, Sage, Thousand Oaks.
- Livingstone, S. and M. Bovill (1999), *Young people new media - Report of the research project - Children, young people and the changing media environment*, London School of Economics and Political Science, http://www.psych.lse.ac.uk/young_people/.
- Luukka, M.-R., Hujanen, J., Lokka, A., Modinos, T., Pietikäinen, S. and A. Suoninen (2001), *Mediat nuorten arjessa - 13–19-vuotiaiden nuorten mediakäytöt vuosituuhannen vaihteessa* (Media in the everyday lives of the youth - The uses of the media by 13–19 year-old youth at the turn of the millennium, with English Summary), Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Mass Media (2002), in: *Culture and Media 2002:3*, Statistics Finland, Helsinki.
- Ombudsman for Children et al. (2006), *Ehdotus lasten ja nuorten hallitusohjelmaksi* (Proposal for a government programme for children and young people, in Finnish only), October 2006, http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/ajankohtaista/tiedotteet/tied2006/lastenjanuortenhallitu_sohjelma.htx.i1651.pdf.
- Osgood, D.W., Anderson, A.L. and J. Shaffer, (2005), *Unstructured leisure in the after-school hours*, in: Mahoney, J.L., Larson, R., W. and J.S. Eccles (eds.), *Organized activities as contexts of development - Extracurricular activities, after-school and community programs*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey, 45-64.
- Pulkkinen, L. (2002), *Mukavaa yhdessä - Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys* (Nice together - Initial social capital and the child's socioemotional development, in Finnish only), PS-kustannus, Keuruu.
- Pulkkinen, L. and L. Launonen (2005), *Ehetytty koulupäivä - Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen* (Integrated School Day - A child-oriented perspective to the redefining of a school day, in Finnish only), Edita, Helsinki.
- Pulkkinen, L., Pohjola, K., Kotamäki, N. and L. Launonen (2006), *First steps in the municipal morning and afternoon activities of schoolchildren* (in Finnish with an English abstract), Reports from the Family Research Centre 16, University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Pääkkönen, H. (ed.) (2005), *Perheiden ajankäyttö* (Time use of families, in Finnish only), Statistics Finland, Helsinki.
- Pääkkönen, H. (2006), *What do schoolchildren in Finland do with their time?*, in: *Loisir et Société / Society and Leisure*, Vol. 28, No. 2, 425-442.
- Pääkkönen, H. (2007), *Lasten ajankäyttö ja harrastukset* (Children's time use and hobbies), in: *Suomalainen lapsi 2007* (Children in Finland 2007, in Finnish only), Population 2007, Statistics Finland and STAKES, Helsinki, 221-244.
- Pääkkönen, H. and I. Niemi (2002), *Suomalainen arki - Ajankäyttö vuosituuhannen vaihteessa* (Everyday life in Finland - Time use at the turn of the millennium, with English Summary) in: *Culture and Media 2002:2*, Statistics Finland, Helsinki.
- SAS Institute Inc. (2004), *SAS OnlineDoc® 9.1.3*, Cary, SAS Institute Inc.
- Strandell, H. and H. Forsberg (2005), *Towards a disciplined childhood? - (Re)defining the after-school hours of small schoolchildren* (in Finnish with an English abstract), in: *Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 70, No. 6, 610-623, <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/7CC711E9-72EC-49F4-A918-879760BE64C2/0/yp62005.pdf>
- Suoninen, A. (2004), *Mediakielitaidon jäljillä - Lapsen ja nuoren valikoivina mediankäyttäjinä* (On the trail of media proficiency - Children and young people as selective users of the media, in Finnish only), Publications of the Research Centre for Contemporary Culture 81, University of Jyväskylä, Saarijärvi.
- Väisänen, P. (2002), *Sampling design of the 1999–2000 Finnish time use survey*, in: Niemi, I and H. Pääkkönen, *Time use changes in Finland through the 1990s*, in: *Culture and Media 2002:2*, Statistics Finland, Helsinki.
- Väisänen, P. (2005), *Ajankäyttötutkimuksen 1999–2000 otanta-asetelma ja kotaloustietojen painottaminen* (Sampling design of the 1999–2000 Finnish Time Use Survey and weighting procedures for the household data), in: Pääkkönen, H. (ed.), *Perheiden ajankäyttö* (Time use of families, in Finnish only), Statistics Finland, Helsinki, 131-133.

Artikkeli VII

Pääkkönen, Hannu (2007) Lasten ajankäyttö ja harrastukset. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007. Väestö*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 221–244.

12 Lasten ajankäyttö ja harrastukset

Hannu Pääkkönen

- Television katselu oli lasten suosituin vapaa-ajanviettotapa vuonna 1999.
- Lasten opiskeluun käyttämä aika on vähentynyt ja vapaa-aika lisääntynyt 20 vuoden aikana.
- Yli puolet tytöistä ja pojista harrasti käsitöitä vuonna 2002. Tyttöjen harrastamia käsitöitä olivat neulominen ja virkkaus sekä vaatteiden ompelu. Pojat tekivät puutöitä ja harrastivat koneiden rakentamista ja korjausta.
- Kuvataiteiden harrastaminen on yleistynyt.
- Elokuissa käyminen on yhä suosituin kulttuuriharrastus lasten keskuudessa.
- Lähes kaikki lapset harrastavat liikuntaa viikoittain talvella ja kesällä.
- Pyöräily ja uinti ovat lasten suosituimmat liikuntalajit.
- Lähes kaikki lapset olivat käyttäneet tietokonetta ja Internetiä kolmen kuukauden aikana 2006.
- Tytöt ovat saavuttaneet pojat tietokoneen ja Internetin käytössä.
- Sähköposti, pikaviestintä ja pelaaminen ovat lasten yleisimmät Internetin käyttötarkoitukset.

Aineistot

Tilastokeskuksen **ajankäyttötutkimus** on haastattelututkimus, jonka avulla selvitetään työajan pituutta, kotitöihin käytettyä aikaa, opiskelua ja vapaa-ajan harrastuksia. Ajankäyttötutkimus on tehty vuosina 1979, 1987–1988 ja 1999–2000. Viimeisin tutkimus kerättiin EU-suosituksen mukaisesti kotitalouksittain. Aineiston tiedonkeruu alkoi maaliskuussa 1999 ja päättyi maaliskuussa 2000. Edelliset tutkimukset on tehty yksilötoksille. Kaikki 10 vuotta täyttäneet kotitalouden jäsenet pyrittiin haastattelemaan ja heille jätettiin täytettäväksi päiväkirjat. Kotitalouden jäsenet pitivät kirjaa ajankäyttönsään kahtena samana etukäteen arvottuna päivänä, joista toinen oli arkipäivä ja toinen viikonlopun päivä. Edellisissä tutkimuksissa päivät olivat peräkkäisiä.

Vastaajat kirjoittivat päiväkirjaan omin sanoin 10 minuutin tarkkuudella, mitä tekivät pääasiassa ja mahdollisesti samanaikaisesti. Lisäksi päiväkirjaan merkittiin yhdessä-olo kotitalouden jäsenten ja muiden tuttavien kanssa. Toimintopaikka pääteltiin koodauksen yhteydessä. Pää- ja sivutoiminnot koodattiin 185-luokkaisina.

Haastatteluihin vastasi 5 884 henkeä ja päiväkirjaa piti 5 332 henkeä 10 561 päivänä. Päiväkirjan palautti 56 prosenttia kotitalouksista ja 52 prosenttia henkilöistä. Haastatteluihin vastasi 59 prosenttia henkilöistä. Vastaaminen oli keskimääräistä eurooppalaista tasoa, mutta selvästi heikompaa kuin Tilastokeskuksen aikaisemmissa yksilöotoksiin perustuneissa tutkimuksissa.

Vapaa-aikatutkimus kuuluu Tilastokeskuksen omiin elinoloja eri näkökulmista kerätyihin tutkimuksiin. Osarahoittajina ovat opetusministeriö ja Yleisradio. Vapaa-aikatutkimuksia on tehty vuosina 1977, 1981, 1991 ja 2002. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa esimerkiksi lukemisesta, radion ja television katsomisesta, liikunnan ja ulkoilun harrastamisesta ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Tutkimuksen kohteena on ansiotyön ja muodollisen koulutuksen ulkopuolinen arki. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa siitä, miten ihmiset kokevat arkensa ja miten arki on mahdollisesti muuttunut.

Vapaa-aikatutkimus 2002 kerättiin käyntihaastatteluina syksyllä 2002 ja alkuvuodesta 2003. Tutkimus käsitti koko Suomen Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Hyväksytyjä haastatteluja saatiin 3 355. Vastausprosentti oli 73. Otsokoko oli hieman alhaisempi kuin 10 vuotta aikaisemmin. Haastattelut suoritettiin 10 vuotta täyttäneelle väestölle.

Tilastokeskuksen **Tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimus** 2006 tuottaa tietoa kotitalouksien ja väestön tieto- ja viestintätekniikan käytöstä. Tutkimus toteutetaan kaikissa EU-maissa. Tutkimus sisältää vuodesta 2002 lähtien EU-tasolla harmonisoituja ja kotimaisen tietoyhteiskunnan kehittämishankkeiden puitteissa laadittuja kysymyksiä.

Tavoite on selvittää väestön tietokoneen ja Internetin käytön yleisyyttä, käyttötarkeituksia ja -paikkoja, kuluttajien verkkokauppaa sekä matkapuhelinviestintää. Muita usein toistuvia aiheita ovat tietosuojat ja verkko-opiskelu sekä kotitalouksien tieto- ja viestintätekniinen laitevaranto.

Tutkimus on otostutkimus, ja vuodesta 2003 lähtien haastatteluaineisto on kerätty vuosittain puhelinhaastatteluina. Tutkimuksessa on kaksi perusjoukkoa: yksityiskotitaloudet ja niiden jäsenet. Keväällä 2006 tehdyn tutkimuksen perusjoukot koostuivat 10 vuotta täyttäneestä väestöstä ilman yläikärajaa. Suurin osa tutkimuskysymyksistä on henkilökohtaisia, osa kuitenkin liittyy koko kotitalouteen.

Haastattelut tehtiin huhtikuusta kesäkuuhun 2006. Hyväksyttävää vastauksia saatiin yhteensä 2 923. Vastausosuus oli 68 prosenttia.

Käsitteet

Ajankäyttötutkimuksessa **toimintojen luokitus** perustuu ajalliseen sitovuuteen. Ajankäyttö jaetaan kuuteen pääluokkaan: 1) nukkuminen, 2) ruokailu ja muut henkilökohtaiset tarpeet, 3) ansiotyö, 4) opiskelu, 5) kotityö ja 6) vapaa-aika. Näihin luokkiin luetaan myös toimintoihin liittyvät matkat kuten työ- ja koulumatkat sekä vapaa-ajan harrastuksiin liittyvät matkat.

Harrastuksiin luetaan ajankäyttötutkimuksessa käsityöt (neulominen, virkkaus tms.), taiteelliset harrastukset, atk-harrastus, erilaiset pelit, musiikin kuuntelu äänitteiltä sekä kirjeenvaihto. Tässä artikkelissa tietokoneen käyttöä on käsitelty erillään muista harrastuksista.

Kotityö kattaa ajankäyttötutkimuksessa kotitaloustyön lisäksi kodin huoltotyöt, lastenhoidon ja ostokset.

Kulttuuritapahtumiin ja festivaaleihin sisältyvät vapaa-aikatutkimuksessa musiikki-, tanssi-, teatteri-, elokuva- tms. tapahtumat ja festivaalit.

Tuttavien kanssa seurustelu kotona, kylässä, kahvilassa tai ravintolassa tarkoittaa ajankäyttötutkimuksessa aikaa, joka on käytetty varsinaiseen seurusteluun, kun muuta toimintaa ei ole mainittu. Siten ruokaileminen tai vaikkapa television katseleminen tuttavien seurassa eivät sisälly näihin lukuihin.

Vapaa-aikaa on ajankäyttötutkimuksessa se osa vuorokaudesta, joka jää jäljelle, kun nukkumiseen, ruokailuun, ansio- ja kotityöhön sekä opiskeluun käytetty aika on vähennetty. Vapaa-aika määritellään siten muista toiminnoista vapaaksi ajaksi.

12 Lasten ajankäyttö ja harrastukset

Tässä artikkelissa kuvataan aluksi 10–17-vuotiaiden lasten ajankäytön rakennetta ja erilaisten vapaa-ajanviettopojen osuutta siinä Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen pohjalta. Ajankäyttötutkimuksen tiedot kerättiin päiväkirjoilla, joita vastaajat pitivät kahden päivän ajan. Vapaa-ajan harrastukset eivät kuitenkaan ole yleensä jokapäiväistä toimintaa. Niihin osallistutaan harvemmin, viikoittain tai ehkä vain muutaman kerran vuodessa. Sen vuoksi artikkelissa tarkastellaan vapaa-ajan harrastuksia tarkemmin Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimusten pohjalta. Lopuksi artikkelissa käsitellään lasten ja nuorten tietokoneen ja Internetin käyttöä Tilastokeskuksessa vuonna 2006 tehdyn tieto- ja viestintäteknikan käyttöä koskeneen tutkimuksen pohjalta.

Ajankäytön rakenne

Viimeisimmän ajankäyttötutkimuksen mukaan 10–17-vuotiaat lapset nukkuivat keskimäärin 9,5 tuntia vuorokaudessa vuonna 1999. Pojat ja tytöt nukkuivat suunnilleen yhtä paljon. Koulu- ja vapaapäivien välillä nukkumisessa oli huomattava ero: sunnuntaisin 10–17-vuotiaat nukkuivat lähes 11 tuntia. Ruokailuun, peseytymiseen ja pukeutumiseen lapsilla kului pari tuntia päivässä. Ruokailuun käytetyssä ajassa ei ollut eroa poikien ja tyttöjen kesken, mutta hygieniasta huolehtiminen vei tytöiltä enemmän aikaa kuin pojilta. (Kuvio 12.1.)

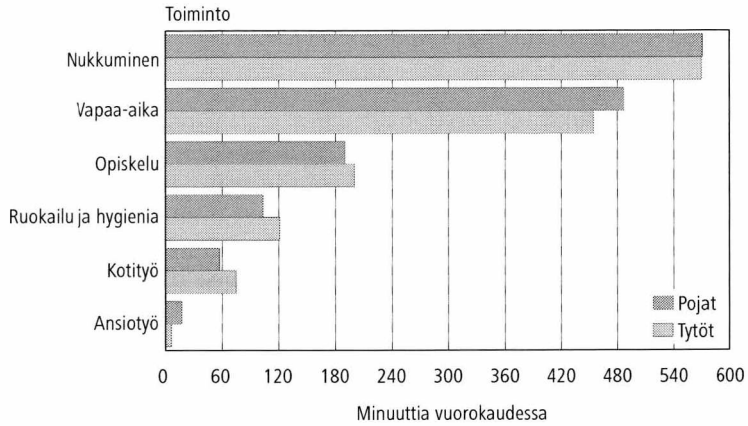
Opiskelu ja koulunkäynti veivät yli kymmenesosan lasten ajasta, kun koulu- ja vapaapäivät lasketaan yhteen. Kotitöitä lapset tekivät tunnin päivässä. Sukupuolten välinen roolijako näkyi jo lapsilla: tytöt tekivät kotitöitä parikymmentä minuuttia enemmän kuin pojat. Ostokset ja siivous olivat lasten yleisimmät kotityöt.

Ansiotyön tekeminen oli lapsilla vielä vähäistä: koko ikäluokasta neljä prosenttia oli tehnyt tutkimuspäivänä ansiotyötä. Ikäryhmästä 15–17-vuotiaat kuitenkin melkein joka kymmenes oli ollut työssä. Roolijako näkyi myös ansiotyön tekemisessä: pojat käyttivät ansiotyöhön keskimäärin enemmän aikaa kuin tytöt. Lasten ansiotyötä käsitellään tarkemmin tämän julkaisun artikkelissa 11 työssäkäyntitilaston ja työvoimatutkimuksen tietojen pohjalta.

Kun nukkumiseen, ruokailuun, opiskeluun, koti- ja ansiotyöhön käytetty aika vähennetään, vapaa-ajaksi lapsilla jäi vuorokaudesta noin kahdeksan tuntia. Pojilla vapaa-aikaa oli puolisen tuntia enemmän kuin tytöillä.

Iän myötä lapset nukkuivat vähemmän, ja myös heidän vapaa-aikansa määrä pieneni (kuviot 12.2). Opiskeluun sekä ansio- ja kotitöihin käytetty aika sen sijaan lisääntyi teini-ikäistyvillä. Ruokailuun ja hygieniaan käytetyssä ajassa ei ollut eroja eri ikäisillä lapsilla.

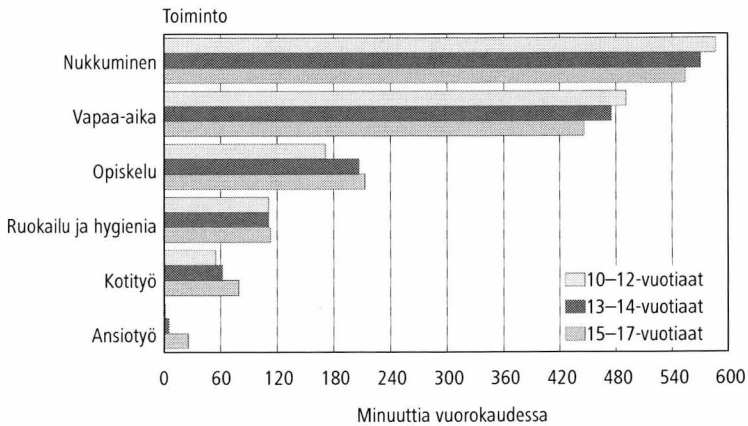
Kuvio 12.1 10–17-vuotiaiden ajankäyttö sukupuolen mukaan vuonna 1999, minuuttia vuorokaudessa

Luvut ovat koko vuotta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät. Luvut liitetaulukossa 12.1

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.2 10–17-vuotiaiden ajankäyttö iän mukaan vuonna 1999, minuuttia vuorokaudessa

Luvut ovat koko vuotta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät. Luvut liitetaulukossa 12.1

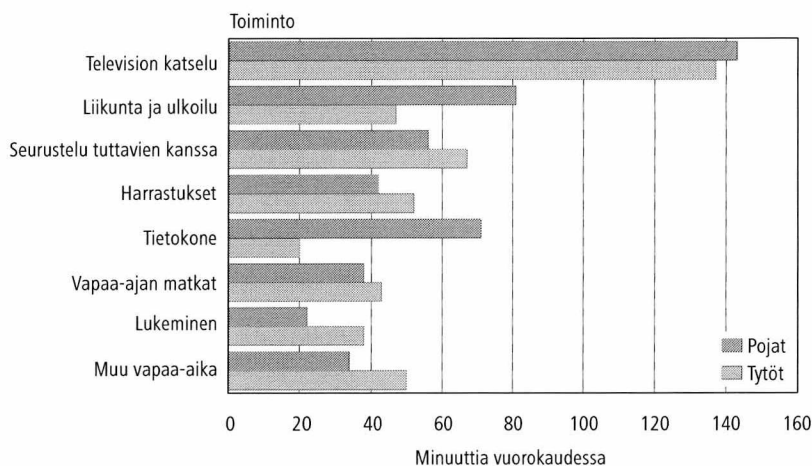
Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Vapaa-aika

Suosituin vapaa-ajanviettotapa suomalaisilla lapsilla – niin kuin aikuisillakin – oli vuonna 1999 television katselu. Lapset viettivät television ääressä yli kaksi tuntia päivässä. Pojilla seuraavaksi eniten aikaa kului liikuntaan ja ulkoiluun. Pojat käyttivät liikuntaan ja ulkoiluun lähes puolitoista tuntia, kun tytöillä liikunta jäi alle tuntiin. Tietokoneella puuhailu vei pojilta aikaa yli tunnin. Tytöt puolestaan viettivät poikia enemmän aikaa tuttavien ja kavereiden kanssa. Samoin lukemiseen tytöt käyttivät enemmän aikaa kuin pojat. (Kuvio 12.3.)

Eri-ikäiset nuoret käyttivät vapaa-aikaansa jossain määrin eri tavoin (kuvio 12.4). Iän mukana väheni harrastuksiin, liikuntaan ja lukemiseen käytetty aika. Iältään 15–17-vuotiaat harrastivat liikuntaa ja ulkoilua lähes puoli tuntia vähemmän kuin 10–14-vuotiaat. Sen sijaan he käyttivät nuorempia enemmän aikaa tuttavien kanssa seurusteluun ja vapaa-ajan matkoihin.

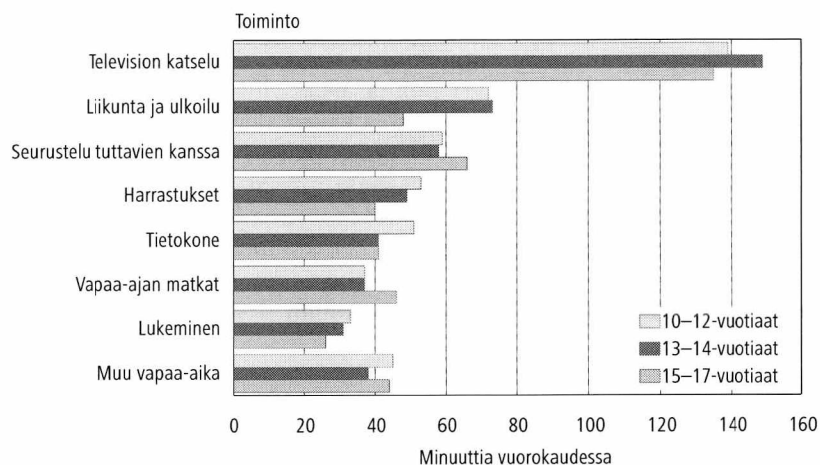
Kuvio 12.3 10–17-vuotiaiden vapaa-ajan vieton jakautuminen sukupuolen mukaan vuonna 1999, minuuttia vuorokaudessa

Luvut ovat koko vuotta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät.
Luvut liitetaulukossa 12.1

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.4 10–17-vuotiaiden vapaa-ajan jakautuminen iän mukaan vuonna 1999, minuuttia vuorokaudessa

Luvut ovat koko vuotta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät.

Luvut liitetaulukossa 12.1

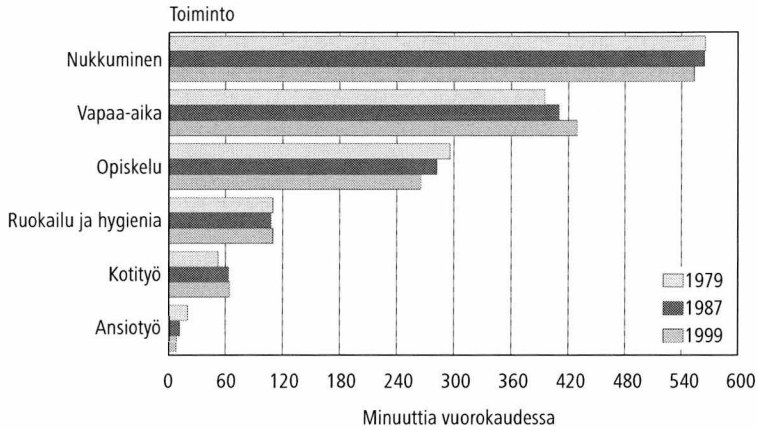
Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Ajankäytön muutokset

Kahden vuosikymmenen aikana lasten ajankäytössä selvä muutossuunta on opiskeluun käytetyn ajan väheneminen ja vastaavasti vapaa-ajan lisääntyminen. Yöuni on lyhentynyt kymmenisen minuuttia 1980-luvun lopulta vuosituhannen vaihteeseen. Ansiotyön tekeminen on vähentynyt vuodesta 1979, ja kotitöiden tekeminen on lisääntynyt saman verran 20 vuoden aikana. Ruokailuun ja hygieniaan käytetty aika on pysynyt vakaana vuosikymmenestä toiseen. (Kuvio 12.5.)

Viime vuosiin saakka lasten vapaa-aika on muuttunut yhä televisiokeskeisemmäksi (kuvio 12.6). Tuttavien kanssa seurustelu ja lukeminen ovat puolestaan vähentyneet vuosikymmenestä toiseen. Myös liikunnan ja ulkoilun harrastamisessa on tapahtunut pientä laskua 1990-luvulla. Tietokoneen ja Internetin käyttö oli voimakkaassa kasvussa vuonna 1999. Sen jälkeen niiden osuus lasten ajankäytössä on vielä lisääntynyt. Internetin käyttöä tarkastellaan tämän artikkelin lopussa uudemman haastatteluaineiston valossa.

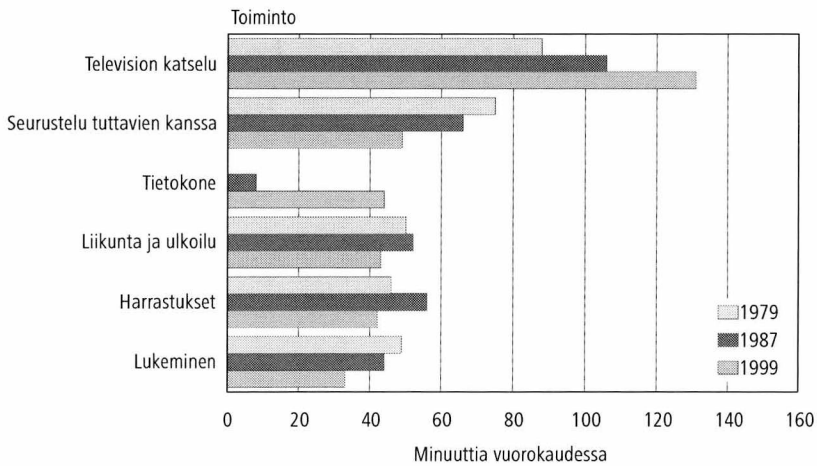
Kuvio 12.5 10–17-vuotiaiden ajankäyttö syksyllä 1979, 1987 ja 1999, minuuttia vuorokaudessa

Luvut ovat syys-marraskuuta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät. Vertailussa on käytetty syksyn tietoja, koska vuoden 1979 tiedot kerättiin vain syys-marraskuulta. Luvut liitetaulukossa 12.2

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.6 10–17-vuotiaiden vapaa-ajan jakautuminen syksyllä 1979, 1987 ja 1999, minuuttia vuorokaudessa

Luvut ovat syys-marraskuuta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät. Vertailussa on käytetty syksyn tietoja, koska vuoden 1979 tiedot kerättiin vain syys-marraskuulta. Luvut liitetaulukossa 12.2

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Taide- ja käsityöharrastukset

Edellä on kuvattu lasten ajankäytön rakennetta ja erilaisten vapaa-ajanviettotapojen osuutta siinä. Seuraavaksi tarkastellaan lasten vapaa-ajan harrastuksia haastattelutietojen pohjalta, joissa on kartoitettu lasten vapaa-aikaa vuorokautta pidemmältä ajalta. Lähteenä ovat Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimukset.

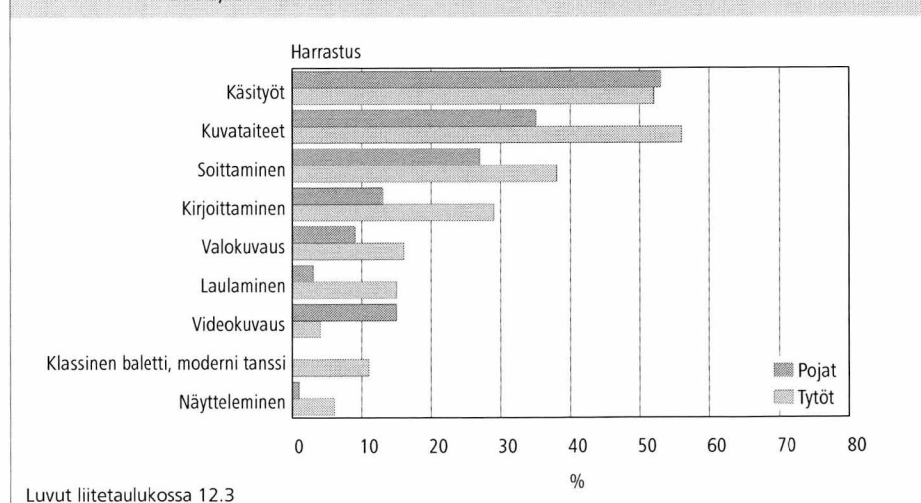
Yli puolet 10–17-vuotiaista tytöistä ja pojista harrasti käsitöitä vuonna 2002 (kuvio 12.7). Tyttöjen harrastamia käsitöitä olivat neulominen ja virkkaus sekä vaatteiden ompelu. Pojat tekivät puolestaan puutöitä sekä harrastivat erilaisten koneiden rakentamista ja korjausta. Tytöillä kuvataiteet olivat käsitöitäkin suosittu harrastus. Seuraavaksi yleisintä oli soittaminen, mikä on edelleen erityisesti lasten ja nuorten harrastus (ks. Hanifi 2005, s. 120).

Lähes 30 prosenttia tytöistä oli kirjoittanut kaunokirjallista tekstiä, kuten runoja ja novelleja, tutkimusta edeltäneen vuoden aikana. Pojilla kirjoitusta harrastavien osuus jäi puoleen tästä. Tytöt harrastivat poikia enemmän myös valokuvausta, laulamista, tanssia ja näyttelemistä. Videokuvaus oli käsitöiden lisäksi ainoa laji, jota pojat harrastivat enemmän kuin tytöt.

Alle 15-vuotiaat harrastivat 15–17-vuotiaita enemmän kuvataiteita, soittamista, laulamista ja näyttelemistä. Muita taideharrastuksia teini-ikäisillä oli 10–14-vuotiaita enemmän. (Kuvio 12.8.)

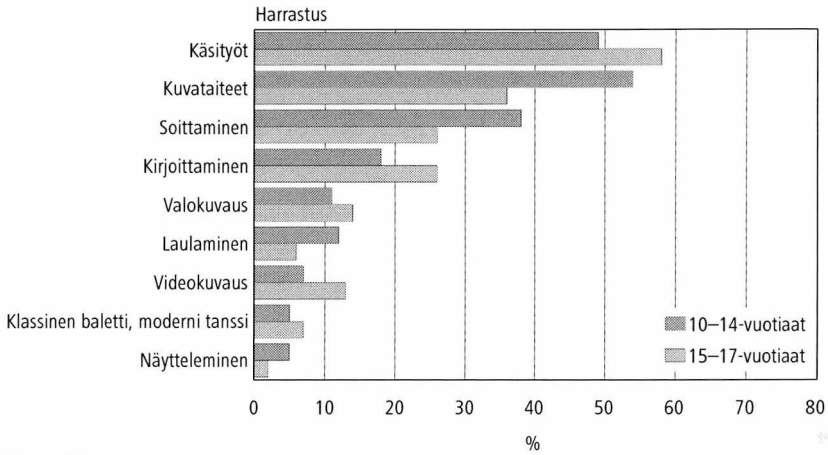
Lasten käsitöiden tekeminen on vähentynyt selvästi 20 vuoden aikana (kuvio 12.9). Muissa ikäryhmissä käsitöiden tekeminen on sen sijaan lisääntynyt (Hanifi 2005, s. 126–127). Samoin soittaminen, laulaminen ja näytteleminen ovat menettäneet suosiotaan. Kaunokirjallisten tekstien kirjoittamisessa on tapahtunut myös vähenemistä. Kuvataiteiden harrastaminen on sen sijaan lisääntynyt 2000-luvulla edellisiin vuosikymmeneihin verrattuna. Klassisen baletin tanssiminen oli vuonna 2002 yleisempää kuin aikaisemmin. Silti se on yhä harvinainen harrastus.

Kuvio 12.7 10–17-vuotiaiden taide- ja käsityöharrastukset sukupuolen mukaan vuonna 2002, %

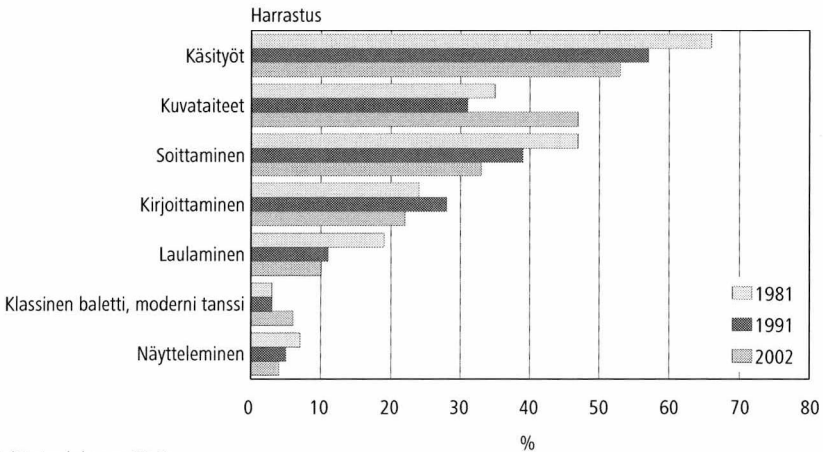
Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.8 10–17-vuotiaiden taide- ja käsityöharrastukset iän mukaan vuonna 2002, %

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.9 10–17-vuotiaiden taide- ja käsityöharrastukset vuosina 1981, 1991 ja 2002, %

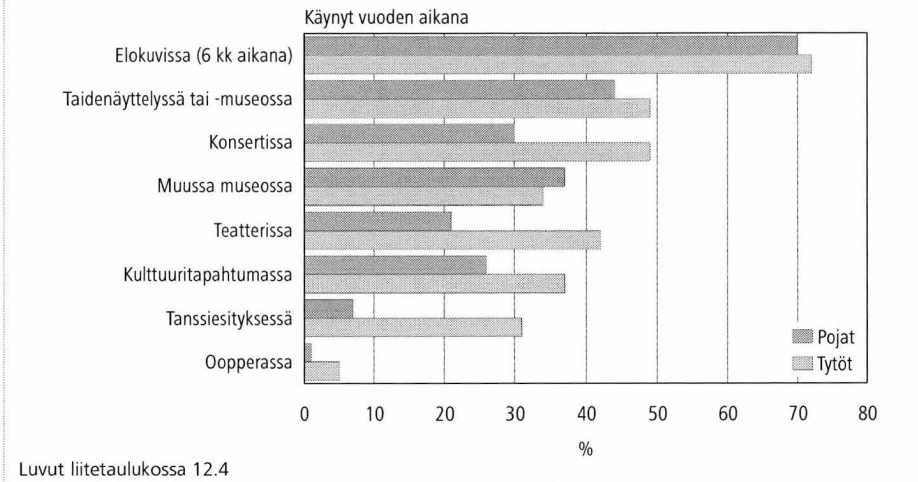

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Kulttuuri- ja huvitilaisuudet

Eri kulttuuritilaisuuksista lapset käyvät eniten elokuvissa (kuvio 12.10). Noin 70 prosenttia lapsista oli käynyt elokuvissa puolen vuoden aikana. Elokuvissa käyminen onkin erityisesti nuorten harrastus (Liikkanen 2005, s. 73). Elokuvat olivat

Kuvio 12.10 10–17-vuotiaiden kulttuuritilaisuuksissa käyminen sukupuolen mukaan vuonna 2002, %

Luvut liitetaulukossa 12.4

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

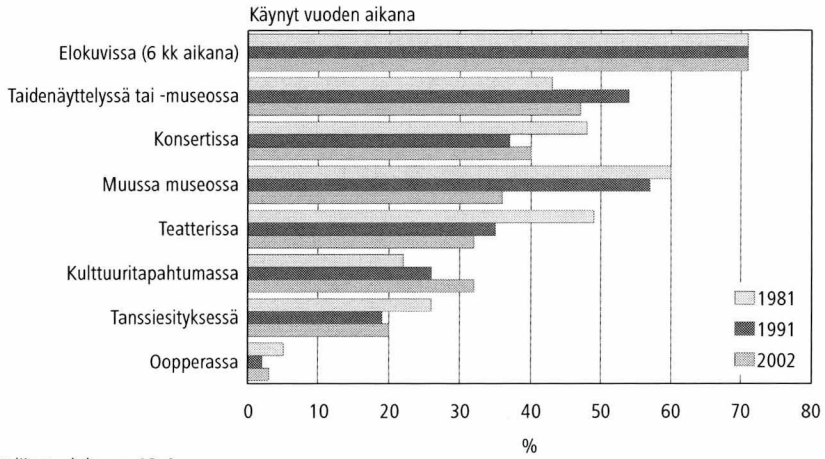
yhtä lailla tyttöjen ja poikien suosiossa. Seuraavaksi eniten lapset kävivät taidenäyttelyissä tai -museoissa, joissa vuoden aikana oli käynyt lähes puolet lapsista. Tytöt kävivät yhtä usein myös konserteissa. Muussa museossa oli käynyt joka kolmas lapsi. Konserttien lisäksi tytöt kävivät teatterissa, kulttuuritapahtumissa ja tanssiesityksissä selvästi poikia enemmän. Oopperassa käyminen oli poikien keskuudessa todella harvinaista; tytöistäkin vain viisi prosenttia oli käynyt oopperassa vuoden aikana.

Kulttuuritilaisuuksissa käymisessä ei ollut kovin suuria iän mukaisia eroja lapsilla. Museoita ja oopperaa lukuun ottamatta 15–17-vuotiaat kävivät kuitenkin hieman nuorempia useammin kulttuuritilaisuuksissa. (Liitetaulukko 12.4.)

Videonauhureiden, DVD-laitteiden ja kotiteattereiden yleistymisestä huolimatta elokuissa käyminen oli pysynyt lasten keskuudessa yhtä suosittuna kahden viime vuosikymmenen ajan (kuvio 12.11). Museoissa ja teatterissa käyminen on vähentynyt lasten keskuudessa tuona aikana. Myös taidenäyttelyissä ja -museoissa lapset olivat käyneet vuonna 2002 vähemmän kuin vuonna 1991. Kulttuuritapahtumissa tai festivaaleilla käyminen oli sen sijaan lisääntynyt. Myös konserteissa ja tanssiesityksissä oli käynyt vuonna 2002 hieman suurempi osa lapsista kuin 11 vuotta aikaisemmin. Näiden tilaisuuksien kävijäosuudet olivat kuitenkin laskeneet vuoteen 1981 verrattuna.

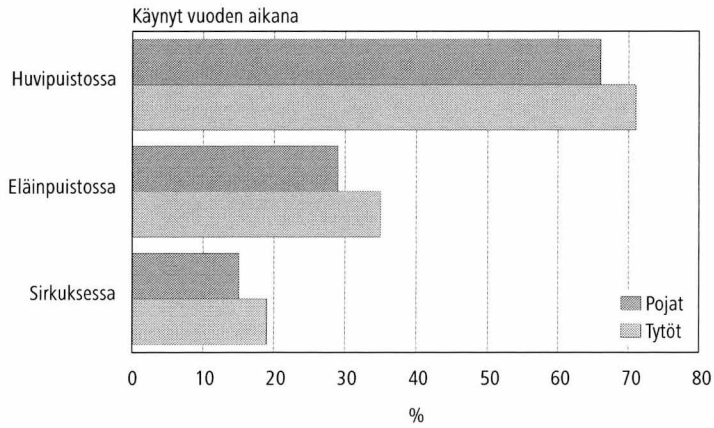
Lapsuuden elämyksiin kuuluu erilaisissa huvitilaisuuksissa käyminen. Seuraavassa esitetään tietoja lasten käynneistä huvi- ja eläinpuistoissa sekä sirkuksessa (kuvio 12.12). Kaksi kolmasosa lapsista oli käynyt huvipuistossa vuonna 2002. Eläinpuistossa oli käynyt kolmasosa lapsista ja sirkuksessa joka kuudes lapsi. Näissä huvitilaisuuksissa kävivät 10–14-vuotiaat selvästi useammin kuin heitä vanhemmat. Huvi- ja eläinpuistoissa käyminen on lisääntynyt vuodesta 1991. Sirkuksen suosio on pysynyt ennallaan. (Liitetaulukko 12.4.)

Kuvio 12.11 10–17-vuotiaiden kulttuuritilaisuuksissa käyminen vuosina 1981, 1991 ja 2002, %

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.12 10–17-vuotiaiden eräissä huvitilaisuuksissa käyminen sukupuolen mukaan vuonna 2002, %

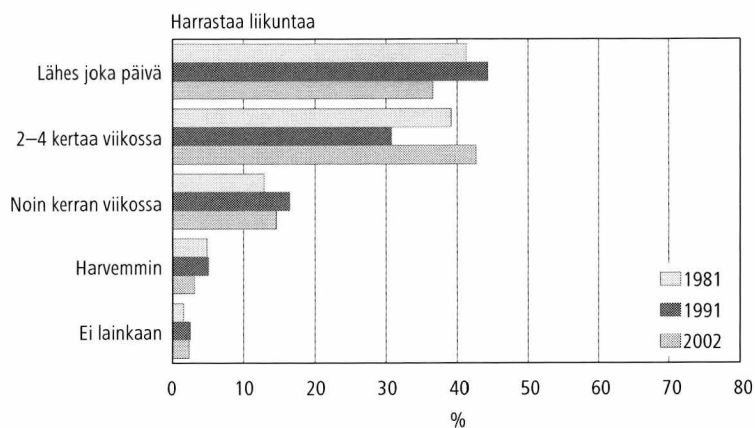

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Liikunta

Melkein kaikki lapset harrastivat liikuntaa vähintään kerran viikossa talvella ja kesällä 2002 (kuviot 12.13 ja 12.14). Talvella päivittäin liikuntaa harrastavia oli yli kolmasosa lapsista. Yli 40 prosenttia lapsista liikkui kahdesta neljään kertaa viikossa. Poikien ja tyttöjen liikunnan harrastamisen useudessa ei ollut suuria eroja (liitetaulukko 12.5). Kuitenkin suurempi osa pojista kuin tytöistä liikkui päi-

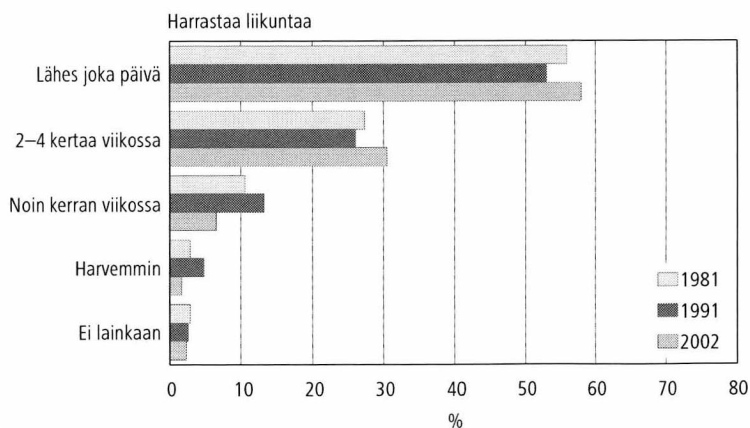
Kuvio 12.13 10–17-vuotiaiden liikunnan harrastamisen useus talvella 1981, 1991 ja 2002, %

Luvut liitetaulukossa 12.5

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.14 10–17-vuotiaiden liikunnan harrastamisen useus kesällä 1981, 1991 ja 2002, %

Luvut liitetaulukossa 12.5

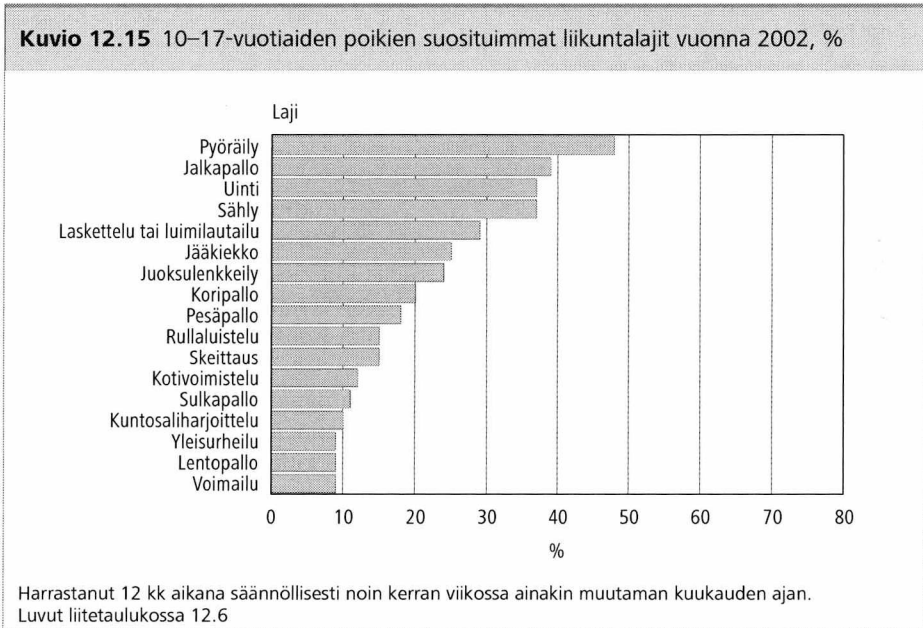
Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

vittäin. Nuorimmissa oli enemmän useita kertoja viikossa liikkuvia kuin teini-ikäisissä.

Päivittäin liikkuvia oli hieman pienempi osuus lapsista talvella 2002 verrattuna vuosiin 1991 ja 1981. Vastaavasti 2–4 kertaa viikossa liikkuvia oli enemmän kuin aikaisemmin.

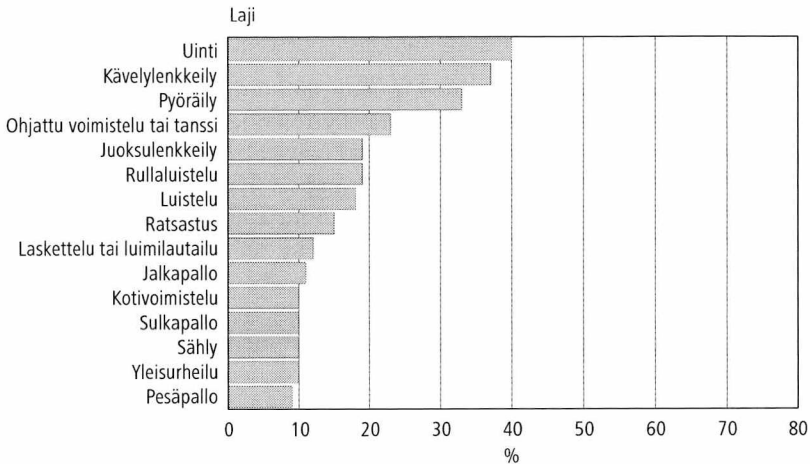
Lapset harrastavat kesällä liikuntaa useammin kuin talvella. Päivittäisliikkujia oli kesällä 2002 lähes 60 prosenttia lapsista. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut kesälläkään suuria eroja liikkumisen useudessa. Näyttää siltä, että kesällä nuoremmat liikkuvat enemmän kuin teini-ikäiset. Lapset harrastivat liikuntaa kesällä 2002 useammin kuin 1991 ja 1981 (ks. myös Berg 2005, s. 143).

Pyöräily ja uinti olivat lasten yleisimmät liikuntaharrastukset vuonna 2002 (kuviot 12.15–12.16). Poikien suosiossa olivat lisäksi jalkapallo ja sähly, tytöillä kävely, johon on luettu mukaan myös sauvakävely. Aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna uusina lajeina ovat yleistyneet sähly ja rullaluistelu (liitetaulukko 12.6).

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 12.16 10–17-vuotiaiden tyttöjen suosituimmat liikuntalajit vuonna 2002, %

Harrastanut 12 kk aikana säännöllisesti noin kerran viikossa ainakin muutaman kuukauden ajan.
Luvut liitetaulukossa 12.6

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Pelaaminen

Neljä viidestä lapsesta oli vuoden 2002 vapaa-aikatutkimuksen mukaan pelannut korttia vuoden aikana (liitetaulukko 12.7). Lähes yhtä suosittuja olivat Monopolin ja Trivial Pursuitin kaltaiset seurapelit. Kaksi kolmasosaa pojista oli pelannut lottoa tai vakioveikkausta tai ostanut arpoja. Tytöistä näitä rahapelin muotoja oli harrastanut alle puolet. Tikkaa oli heittänyt puolet pojista ja tytöistä. Ruletin tai biljardin pelaaminen sekä peliautomaatit ovat selvästi enemmän poikien kuin tyttöjen harrastus. Tytöt puolestaan ratkovat enemmän ristisanatehtäviä kuin pojat. Uusista harrastusmuodoista roolipelin pelaaminen on levinnyt enemmän poikien kuin tyttöjen keskuuteen. Niiden suosio on kuitenkin laskenut 1990-luvun alusta. Myös rahapelin, kuten loton, veikkauksen ja arpojen, sekä peliautomaattien harrastaminen on vähentynyt.

Tietokonetta käytti pelaamiseen vuoden 2002 vapaa-aikatutkimuksen mukaan 92 prosenttia pojista ja 84 prosenttia tytöistä, kun heillä oli kotona tietokone. Pelikonsoleilla (kuten PlayStation, Nintendo, Xbox) pelasi 73 prosenttia pojista ja 37 prosenttia tytöistä. Luvun lopussa esitetään uudempia, vuotta 2006 koskevia tuloksia lasten ja nuorten pelaamisesta Internetissä sekä pelien laatamisesta verkosta.

Lemmikkieläinten hoito

Ajankäyttötutkimuksen haastattelutietojen mukaan lähes kahdella kolmesta lapsesta (63 %) oli kotona jokin lemmikkieläin vuonna 1999. Koira oli kotona

useammalla lapsella (39 %) kuin kissa (24 %). Jokin muu lemmikkieläin oli joka neljännellä lapsella.

Lasten ei tarvitse hoitaa lemmikkieläimiään aivan joka päivä. Kun lemmikkieläin oli kotona, 15 prosenttia pojista ja 25 prosenttia tytöistä oli tutkimuspäivänä osallistunut lemmikin hoitoon tai ulkoiluttamiseen. Tytöt käyttivät lähes kaksinkertaisen ajan lemmikkieläinten hoitoon poikiin verrattuna. (Taulukko 12.1.)

Taulukko 12.1 10–17-vuotiaiden lemmikkieläinten hoitoon ja ulkoiluttamiseen käyttämä aika ja toimintoon osallistuminen sukupuolen ja iän mukaan vuonna 1999, minuuttia vuorokaudessa, %

	Kaikki	Pojat	Tytöt	10–12-vuotiaat	13–14-vuotiaat	15–17-vuotiaat
Lemmikkieläinten hoito ja ulkoiluttaminen						
Käytetty aika, minuuttia vuorokaudessa	9	6	11	10	8	8
Toimintoon osallistuneita, %	20,2	14,8	25,3	21,1	18,4	20,5
n	889	410	479	306	206	377

Luvut on laskettu niistä, joilla oli lemmikkieläin kotona.

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Tietokoneen käyttö

Tietokone kuuluu nykyään melkein jokaisen suomalaisen lapsen arkipäivään. Lähes kaikilla 10–17-lapsilla oli kotona tietokone vuoden 2006 alussa (taulukko 12.2). Myös Internet-yhteys oli käytettävissä kotona yhdeksällä lapsella kymmenestä. Lähes kaikki lapset olivat myös käyttäneet tietokonetta viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Kaksi kolmasosaa lapsista sanoi käyttäneensä tuona aikana tietokonetta päivittäin tai lähes päivittäin. Myös Internetiä olivat käyttäneet lähes kaikki lapset. Internetin päivittäiskäyttäjiä oli kaksi kolmasosaa kolmen kuukauden aikana Internetiä käyttäneistä.

Taulukko 12.2 10–17-vuotiaiden tietokoneen käyttö vuonna 2006, %

	Kaikki	Pojat	Tytöt	10–12-vuotiaat	13–17-vuotiaat
Tietokone kotona	96	95	96	96	95
Internet-yhteys kotona	91	89	93	89	92
Käyttänyt tietokonetta 3 kk aikana	98	97	100	97	99
Joista: päivittäin tai lähes päivittäin	67	68	65	49	77
Käyttänyt Internetiä 3 kk aikana	97	95	99	95	98
Joista: päivittäin tai lähes päivittäin	66	67	64	46	78
n	390	197	193	175	215

Lähde: Tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimus, Tilastokeskus

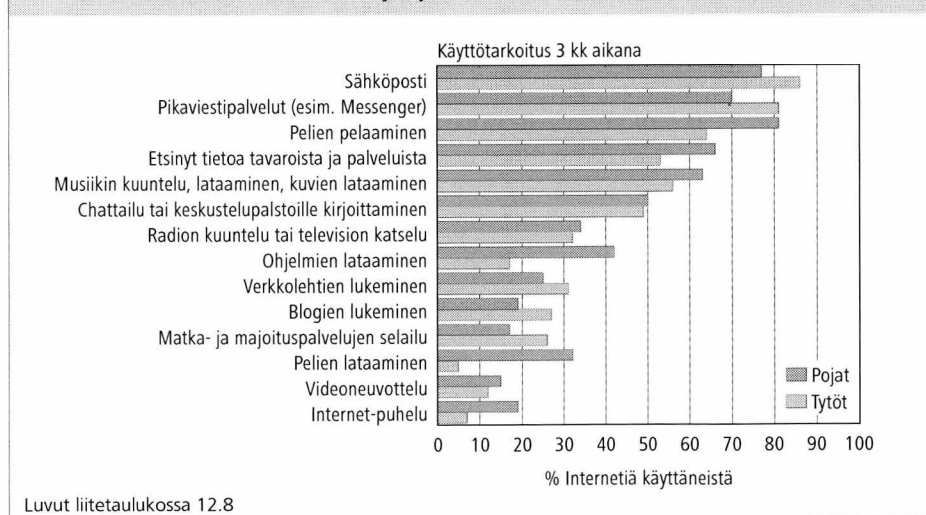
Pojat ovat aikaisemmin olleet ahkerampia tietokoneen käyttäjiä kuin tytöt (ks. esim. Pääkkönen 2002), mutta nyt tytöt ovat saavuttaneet ja ohittaneetkin pojat tietokoneen ja Internetin käytössä (taulukko 12.2; Nurmela ym. 2007, s. 9). Teini-ikäiset käyttävät tietokonetta useammin kuin heitä nuoremmat.

Kommunikointi toisten ihmisten kanssa korostui lasten Internetin käytössä (kuvio 12.17). Sähköposti ja pikaviestintä, ”mesettäminen”, olivat tytöillä selvästi suosituimmat Internetin käyttötarkoitukset. Pojilla ykkösenä oli pelaaminen verkossa, mutta sähköposti ja pikaviestintä olivat heti seuraavaksi suosituimpia käyttötarkoituksia. Puolet nettiä käyttäneistä tytöistä ja pojista oli myös chattaillut tai kirjoitellut Internetin keskustelupalstoille. Yleistä oli myös tiedon etsiminen tavaroista ja palveluista. Musiikkia oli kuunnellut tai kuvia ladannut yli puolet 10–17-vuotiaista netinkäyttäjistä, pojista useampi kuin tytöistä. Myös musiikin lataaminen tietokoneelle tai muuhun laitteeseen sisältyy tähän.

Median seuraaminen Internetin kautta oli hieman erilaista tytöillä ja pojilla. Pojat kuuntelivat jonkin verran tyttöjä useammin nettiradiota tai katsoivat televisio-ohjelmia, kun taas tytöt lukivat verkkolehtiä ja blogeja poikia useammin. Ohjelmien ja pelien lataaminen netistä oli selvästi enemmän poikien kuin tyttöjen harrastus.

Nuorimmat vastaajat olivat innokkaampia verkkopelaajia kuin heitä vanhemmat. Sähköposti ja pikaviestintä olivat suosittuja kaiken ikäisten keskuudessa, vaikka teini-ikäiset käyttivätkin niitä nuorempiaan enemmän. (Liitetaulukko 12.8.)

Kuvio 12.17 Internetin käyttötarkoitukset 10–17-vuotiailla sukupuolen mukaan vuonna 2006, % internetin käyttäjistä

Lähde: Tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimus, Tilastokeskus

Lähteet

- Berg, Päivi (2005). Miten se meitä liikuttaa? – Suomalaisten liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa Liikkanen, Mirja & Hanifi, Riitta & Hannula, Ulla (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki, Tilastokeskus, s. 135–168.
- Hanifi, Riitta (2005). Vapaa-ajan harrastukset – itse tekeminen, aktiivinen harrastaminen. Teoksessa Liikkanen, Mirja & Hanifi, Riitta & Hannula, Ulla (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki, Tilastokeskus, s. 117–134.
- Liikkanen, Mirja (2005). Yleisönä – kodin ulkopuolella ja kotona. Teoksessa Liikkanen, Mirja & Hanifi, Riitta & Hannula, Ulla (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki, Tilastokeskus, s. 65–100.
- Nurmela, Juha & Sirkiä, Timo & Mutttilainen, Vesa (2007). Suomalaiset tietoyhteiskunnassa 2006. Katsauksia 2007/1. Helsinki, Tilastokeskus.
- Pääkkönen, Hannu (2002). Mihin koululaisten aika kuluu? Hyvinvointikatsaus 4/2002, s. 2–8.
- Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iiris (2002). Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhatosen vaihteessa. Kulttuuri ja viestintä 2002:2. Helsinki, Tilastokeskus.

Liitetaulukko 12.1**10–17-vuotiaiden ajankäyttö sukupuolen ja iän mukaan vuonna 1999, tuntia ja minuuttia vuorokaudessa**

	Kaikki	Sukupuoli		Ikä		
		Pojat	Tytöt	10–12	13–14	15–17
	Tuntia ja minuuttia vuorokaudessa					
01–26 Yhteensä	24:00	24:00	24:00	24:00	24:00	24:00
01–02 Ansiotyö	0:11	0:17	0:06	0:01	0:05	0:26
01 Ansiotyö	0:10	0:16	0:05	0:01	0:05	0:23
02 Työmatkat	0:01	0:01	0:01	–	0:00	0:02
03–08 Kotityö	1:06	0:57	1:15	0:55	1:02	1:19
03 Kotitaloustyö	0:25	0:19	0:31	0:19	0:27	0:30
04 Huoltotyö	0:09	0:11	0:07	0:08	0:10	0:09
05 Muut kotityöt	0:04	0:03	0:04	0:02	0:06	0:04
06 Lasten hoito	0:02	0:01	0:03	0:01	0:01	0:03
07 Ostokset ja asiointi	0:17	0:14	0:19	0:16	0:12	0:19
08 Kotityöhön liittyvät matkat	0:10	0:09	0:10	0:08	0:06	0:13
09–11 Henkilökohtaiset tarpeet	11:22	11:13	11:31	11:38	11:21	11:08
09 Nukkuminen	9:31	9:31	9:30	9:47	9:30	9:14
10 Ruokailu	1:09	1:09	1:09	1:11	1:09	1:06
11 Peseytyminen, pukeutuminen	0:43	0:34	0:52	0:40	0:42	0:47
12–14 Opiskelu	3:15	3:10	3:20	2:51	3:27	3:33
12 Koulunkäynti ja opiskelu	2:52	2:49	2:56	2:31	3:05	3:07
13 Koulumatkat	0:22	0:21	0:23	0:19	0:23	0:24
14 Vapaa-ajan opiskelu	0:01	0:01	0:02	0:01	0:00	0:02
15–25 Vapaa-aika	7:50	8:07	7:34	8:11	7:55	7:26
15 Osallistuva toiminta	0:06	0:04	0:08	0:08	0:04	0:07
16 Liikunta ja ulkoilu	1:03	1:21	0:47	1:12	1:13	0:48
17 Kulttuuri- ja huvitilaisuudet	0:07	0:04	0:09	0:06	0:04	0:09
18 Lukeminen	0:30	0:22	0:38	0:33	0:31	0:26
19 Radion kuuntelu	0:03	0:02	0:05	0:01	0:05	0:04
20 Television katselu	2:20	2:23	2:17	2:19	2:29	2:15
21 Seurustelu perheen kanssa	0:06	0:05	0:07	0:07	0:07	0:05
22 Seurustelu tuttavien kanssa	1:01	0:56	1:07	0:59	0:58	1:06
23 Harrastukset	1:32	1:53	1:12	1:44	1:30	1:21
Siitä: Atk-harrastus	0:45	1:11	0:20	0:51	0:41	0:41
24 Muu vapaa-aika	0:20	0:19	0:21	0:23	0:18	0:19
25 Vapaa-ajan matkat	0:41	0:38	0:43	0:37	0:37	0:46
26 Erittelemätön	0:15	0:16	0:14	0:26	0:09	0:07
n	1 439	696	743	509	299	631

Luvut ovat koko vuotta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät.

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.2**10–17-vuotiaiden ajankäyttö sukupuolen mukaan syksyllä 1979, 1987 ja 1999, tuntia ja minuuttia vuorokaudessa**

	Kaikki			Pojat			Tytöt		
	1979	1987	1999	1979	1987	1999	1979	1987	1999
Tuntia ja minuuttia vuorokaudessa									
Ansiotyö	0:20	0:11	0:08	0:24	0:14	0:11	0:16	0:08	0:06
Kotityö	0:52	1:03	1:04	0:42	0:55	1:06	1:01	1:10	1:03
Nukkuminen	9:25	9:24	9:13	9:32	9:32	9:18	9:18	9:15	9:09
Ruokailu ja hygienia	1:50	1:48	1:50	1:44	1:42	1:40	1:57	1:53	1:59
Opiskelu	4:56	4:42	4:25	4:47	4:34	4:02	5:06	4:49	4:47
Oppilaitoksessa opiskelu	3:36	3:30	3:22	3:36	3:30	3:12	3:36	3:30	3:32
Läksyt ja opiskelu kotona	0:49	0:42	0:33	0:42	0:36	0:24	0:56	0:48	0:43
Koulumatkat	0:29	0:26	0:28	0:27	0:27	0:24	0:30	0:25	0:32
Vapaa-ajan opiskelu	0:02	0:04	0:02	0:01	0:02	0:02	0:03	0:06	0:01
Vapaa-aika	6:35	6:50	7:09	6:50	6:58	7:32	6:21	6:43	6:47
Liikunta ja ulkoilu	0:50	0:52	0:43	1:06	1:07	0:52	0:35	0:37	0:34
Lukeminen	0:49	0:44	0:33	0:48	0:41	0:23	0:50	0:48	0:43
TV:n katselu	1:28	1:46	2:11	1:35	1:55	2:22	1:20	1:37	2:01
Seurustelu perheen kanssa	0:10	0:09	0:06	0:07	0:07	0:05	0:12	0:11	0:08
Seurustelu tuttaviensa kanssa	1:15	1:06	0:49	1:14	0:53	0:47	1:16	1:18	0:52
Harrastukset	0:46	1:04	1:26	0:37	1:04	1:45	0:55	1:05	1:08
Siitä: Atk-harrastus	..	0:08	0:44	..	0:16	1:09	..	0:01	0:19
Muu vapaa-aika	1:17	1:09	1:21	1:23	1:11	1:18	1:13	1:07	1:21
n	2 282	801	353	1 146	409	178	1 136	392	175

Luvut ovat syys-marraskuuta koskevia keskiarvoja, joiden laskemisessa ovat mukana myös viikonloput ja lomapäivät. Vertailussa on käytetty syksyn tietoja, koska vuoden 1979 tiedot kerättiin vain syys-marraskuulta.

Lähde: Ajankäyttötutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.3**10–17-vuotiaiden taide- ja käsityöharrastukset vuosina 1981, 1991 ja 2002 sekä sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2002, %**

	Kaikki			Sukupuoli		Ikä	
	1981	1991	2002	Pojat	Tytöt	10–14	15–17
Harrastaa							
Käsitöiden tekemistä	66	57	53	53	52	49	58
Kuvataiteita	35	31	47	35	56	54	36
Soittaa jotain instrumenttia	47	39	33	27	38	38	26
Kirjoittaa kaunokirjallisuutta	24	28	22	13	29	18	26
Valokuvausta	13	9	16	11	14
Laulamista	19	11	10	3	15	12	6
Videokuvausta	9	15	4	7	13
Klassista balettia tai modernia tanssia	3	3	6	0	11	5	7
Näyttelemistä	7	5	4	1	6	5	2
Runonlausuntaa	3	2	3	3	3	4	2
Suomalaisia kansantansseja	3	3	3	1	4	4	1
n	388	587	391	181	210	237	154

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.4**10–17-vuotiaiden kulttuuri- ja huvitilaisuuksissa käyminen vuosina 1981, 1991 ja 2002 sekä sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2002, %**

Käynyt 12 kuukauden aikana	Kaikki			Sukupuoli		Ikä	
	1981	1991	2002	Pojat	Tytöt	10–14	15–17
Kulttuuritilaisuuksissa							
Elokuissa (6 kk aikana)	71	71	71	70	72	69	74
Taidenäyttelyssä tai -museossa	43	54	47	44	49	46	48
Konsertissa	48	37	40	30	49	36	47
Muussa museossa	60	57	36	37	34	36	34
Teatterissa	49	35	32	21	42	31	34
Kulttuuritapahtumassa	22	26	32	26	37	27	40
Tanssiesityksissä	26	19	20	7	31	17	25
Oopperassa	5	2	3	1	5	3	3
Huvitilaisuuksissa							
Huvipuistossa	..	59	68	66	71	76	57
Eläinpuistossa	..	28	33	29	35	42	19
Sirkuksessa	..	18	17	15	19	25	6
n	388	587	391	181	210	237	154

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.5**10–17-vuotiaiden liikunnan harrastamisen useus talvella ja kesällä vuosina 1981, 1991 ja 2002 sekä sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2002, %**

Harrastaa	Kaikki			Sukupuoli		Ikä	
	1981	1991	2002	Pojat	Tytöt	10–14	15–17
Talvella							
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100
Lähes joka päivä	41	44	37	39	35	37	36
2–4 kertaa viikossa	39	31	43	41	44	44	40
Noin kerran viikossa	13	16	15	13	16	13	17
Harvemmin	5	5	3	3	3	2	5
Ei lainkaan	2	3	2	2	2	3	2
Ei osaa sanoa	0	1	1	2	–	1	–
Kesällä							
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100
Lähes joka päivä	56	53	58	57	59	64	49
2–4 kertaa viikossa	27	26	30	31	30	27	35
Noin kerran viikossa	11	13	7	8	5	3	11
Harvemmin	3	5	2	1	3	1	3
Ei lainkaan	3	3	2	2	3	3	2
Ei osaa sanoa	1	0	1	2	1	2	–
n	388	587	391	181	210	237	154

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.6
10–17-vuotiaiden eri liikuntalajien harrastaminen vuosina 1991 ja 2002 sekä sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2002, %

	Kaikki		Sukupuoli		Ikä	
	1991	2002	Pojat	Tytöt	10–14	15–17
Harrastanut 12 kuukauden aikana säännöllisesti noin kerran viikossa ainakin muutaman kuukauden ajan						
Pyöräilyä	60	40	48	33	41	37
Uintia	45	39	37	40	47	26
Jalkapalloa	27	24	39	11	24	23
Kävely- tai sauvakävelylenkkeilyä	23	23	6	37	21	25
Sählyä	14	23	37	10	22	23
Juoksulenkkeilyä	36	22	24	19	17	28
Laskettelua tai lumilautailua	31	20	29	12	17	25
Rullaluistelua	2	17	15	19	16	19
Ohjattua voimistelua tai tanssia	14	13	2	23	13	12
Pesäpalloa	21	13	18	9	11	16
Koripalloa	16	13	20	8	12	15
Jääkiekkoa (myös ringette)	21	13	25	3	15	11
Luistelua	40	13	8	18	18	7
Kotivoimistelua	17	11	12	10	7	16
Sulkapalloa	17	10	11	10	11	9
Jotain yleisurheilulajia	11	9	9	10	11	7
Kuntosaliharjoittelua	16	8	10	6	4	13
Ratsastusta	10	8	0	15	10	5
Lentopalloa	12	7	9	6	6	9
Skeittausta	7	7	15	–	8	5
Maastohiihtoa	18	7	8	7	10	4
Voimailulajeja	3	6	9	3	4	9
Tennistä	15	5	7	4	5	5
Budolajeja	7	4	7	2	4	4
Keilaamista	2	4	5	3	2	6
Soutua tai melontaa	5	4	5	3	2	7
Suunnistusta	8	4	4	4	5	2
Golfia	2	3	5	0	3	2
Jääpalloa tai kaukalopalloa	10	3	5	1	3	2
Squashia	2	1	2	–	0	1
Muuta palloilulajia	4	2	3	2	2	3
Muuta liikuntaa	1	3	3	3	3	4
n	587	391	181	210	237	154

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.7**10–17-vuotiaiden pelien pelaaminen vuosina 1981, 1991 ja 2002 sekä sukupuolen mukaan vuonna 2002, %**

	Kaikki			Sukupuoli	
	1981	1991	2002	Pojat	Tytöt
Pelannut 12 kuukauden aikana					
Roolipelejä	..	21	11	20	4
Shakkia	39	30	34	38	30
Korttipelejä	87	79	83	78	87
Muita seurapelejä	73	80	73	67	79
Josta: Backgammonia, tammea	12	14	11
Peliautomaattia	82	76	45	58	34
Rulettia tai biljardia	25	44	48	60	38
Bingoa	13	11	12	10	13
Lottoa, vakioveikkausta, ostanut arpoja	80	73	54	64	46
Tikanheittoa	..	65	52	54	51
Minigolfia, krokettia tms.	..	43	34	38	30
Petanque-peliä	..	35	23	27	19
Ratkonut ristisanatehtäviä	61	52	45	28	60
n	388	587	391	181	210

Lähde: Vapaa-aikatutkimus, Tilastokeskus

Liitetaulukko 12.8**Internetin käyttötarkoitukset 10–17-vuotiailla viimeksi kuluneiden kolmen kuukauden aikana sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2006, % Internetin käyttäjistä**

	Kaikki	Sukupuoli		Ikä	
		Pojat	Tytöt	10–12	13–17
Internetin käyttötarkoitukset					
Sähköposti	81	77	86	69	89
Pikaviestit (esim. Messenger)	75	70	81	64	82
Pelien pelaaminen	73	81	64	81	68
Etsinyt tietoa tavaroista ja palveluista	60	66	53	41	71
Musiikin kuuntelu, lataaminen tai kuvien lataaminen	60	63	56	44	70
Chattailu	49	50	49	29	62
Radion kuuntelu tai television katselu	33	34	32	27	37
Ohjelmien lataaminen	30	42	17	10	42
Verkkolehkien lukeminen	28	25	31	13	37
Blogien lukeminen	23	19	27	9	31
Matka- ja majoituspalvelujen selailu	22	17	26	11	28
Pelien lataaminen	19	32	5	16	20
Videoneuvottelu	14	15	12	8	17
Internet-puhelu	13	19	7	10	15
n	376	186	190	166	210

Lähde: Tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimus, Tilastokeskus

Artikkeli VIII

Pääkkönen, Hannu (1998) Are busy people under- or over-represented in national time budget surveys? Loisir et société / Society and Leisure 21 (2), 573–582.

ARE BUSY PEOPLE UNDER- OR OVER-REPRESENTED IN NATIONAL TIME BUDGET SURVEYS?*

Hannu PÄÄKKÖNEN
Statistics Finland, Helsinki

Introduction

A non-response is problematical in a time-budget survey when the use of time by people who refuse to participate in the survey deviates from that of the average population. In the literature, the contention has been made that busy people, in particular, will drop out of a survey, because they do not “have time to fill out such a lengthy questionnaire” (Hochschild, p. 273; quoted in Robinson and Godbey, 1997, p. 54). On the other hand, Robinson and Godbey (1997) maintain that busy people seem to have time for everything, and are more likely to participate in time-budget surveys. In a survey undertaken in the United Kingdom, the statement was made, however, that “whatever biases do emerge as a result of non-response, they are not likely to be related to the respondents’ activity patterns” (Gershuny, 1990, p. 45).

In this article, we examine, on the basis of time-budget survey data, principally from Finland in 1987/88, whether busy people, or those who have plenty of free time, for example, the unemployed, are over-represented in the non-response.

We take advantage of the fact that some people who did not complete time-use diaries responded to an initial interview which contained questions on their working hours, leisure participation, and subjective sense of time pressure.

* I would like to thank Iris Niemi and Seppo Laaksonen for their useful comments and Leigh Plester for translating the text into English.

The replies of the time diary non-respondents are compared with those of respondents. In addition, we examine the structure of the entire non-response in the time-budget survey. In this analysis, we were assisted by some register information on non-respondents' background characteristics. Finally, we examine the patterns of non-response in some other surveys.

Sample

Statistics Finland carried out its second nation-wide Time-budget Survey in 1987-88. The first survey was conducted in the autumn of 1979. The next survey is planned to take place in 1999-2000. The target population of the 1987-88 sample was the resident population aged ten years and older, and living in a household. The institutionalised population was not included into the target population of the 1987-88 survey. There was no upper age limit. The Central Population Register of Finland was used as the sampling frame. Background information about a person's place of residence, age, gender and native language was obtained from that register.

The data were collected from April 1, 1987 to March 31, 1988. Each person kept a time use diary for two consecutive days. The first survey day had been set in advance. If the interviewer did not trace the person before that date, it was possible to postpone the starting date by up to three weeks. The day of the week had to be identical to the weekday of the original date.

The sample was pre-stratified according to region, age, and the time of the year. A regional stratification was undertaken because some municipalities financed an additional sample. The sampling frequency of 65-year old and older persons was smaller than that of other age groups. An additional sample of approximately one thousand persons was taken in October to allow a comparison with the previous time-budget study that was carried out in the autumn of 1979. Post-stratification by sex and age was used to improve the accuracy of the sample and to minimize the effect of non-response. A new age stratum was formed of 10 to 14-year-olds. There were a total of 18 strata (see Väisänen, 1990; Anachkova and Pääkkönen, 1992).

Two weight coefficients were used. The first-order sampling weight based on the pre- and post-stratifications by region, sex and age was applied to estimate the size of the population. Since the sample had been increased for October and not all respondents kept a diary on two days, the second-order weight for each day was used to estimate the time-use data.

The interviews seeking background information were conducted in person by interviewers from Statistics Finland. After the interview, the interviewer handed out a diary form that had to be filled in by the respondent. The diaries were returned to the interviewer by mail.

The original sample size of the survey was 10,574 persons. An initial interview was undertaken with 8,540 people belonging to the target population. Of these, 7,758 kept a diary for one or two days. A total of 662 interviewed people refused to fill out a diary. For other reasons, an acceptable diary was not obtained from 120 people.

All interview replies were stored, including data from the 782 persons from the target population who did not keep a diary or did not fill it out in an acceptable way. A file was created for the interview data in which the unit was, differently than in the Time-budget Survey file, a person rather than the day.

In the following analyses, we will compare data from respondents who completed the diaries ($N=7,758$) and those who refused to do so ($N=662$) in regard to their experience of "being rushed," their leisure activity patterns, and their background characteristics. In doing this, we should keep in mind that respondents who refused to fill out a diary do not necessarily represent a "hard" refusal, since they agreed to an initial interview. The first-order sampling weight is used as the weight coefficient in these analyses.

Feeling rushed

In an interview preceding the time-diary part of the survey, the respondents were asked whether they felt rushed in two different ways. All those interviewed were asked:

"Were you yesterday in such a hurry that you found it difficult to get everything done?" and "Are there things you would like to do on regular weekdays that you have to give up doing because you do not have enough time?"

These questions gauge the experience of being in a hurry in two slightly different ways. One can surmise that feeling rushed "yesterday" varies according to the day of the week. If the interview is done on a Monday, feeling rushed on Sunday is probably less likely than on a weekday. According to the survey results, feeling rushed did not, however, vary markedly in relation to the day on which the diary was kept. It was recommended that the interview be carried out as close as possible to the first day on which the diary was kept, preferably the previous day.

Table 1 shows that the proportions of those "feeling rushed yesterday" are to all intents and purposes the same (approximately 25%) among those keeping a diary and those refusing to do so. Among those refusing to fill out the diary, the proportion responding "Cannot say" is slightly higher. Experiencing too little time on a weekday, on the other hand, is more common among those keeping a diary (41%) than among those refusing to do so (36%). Thus, based on these questions, one can not contend that busy people are under-represented in the Time-budget Survey data.

TABLE 1
Feeling hurried among respondents who filled out a diary
and those who refused to do so
 (Per cent)

	Kept diary	Refused	Total
<i>Were you in such a hurry yesterday that you found it difficult to get everything done?¹</i>			
Yes	25.2	24.5	25.2
No	74.2	73.3	74.2
Cannot say	0.6	2.2	0.7
Total	100.0	100.0	100.1
<i>Are there things you would like to do on regular weekdays that you have to give up doing because you do not have enough time?²</i>			
Yes	40.6	36.1	40.3
No	57.8	61.1	58.0
Cannot say	1.6	2.8	1.7
Total	100.0	100.0	100.0
N	7,758	662	8,420

1. Chi-Square = 23.512, DF = 2, p = 0.001

2. Chi-Square = 8.736, DF = 2, p = 0.013

The first-order sampling weights applied.

In an attempt to assess the effect of stress on people's health, the following question about psycho-physical stress was asked of all interviewed respondents:

"Have you during the last two weeks suffered from complaints like over-exertion, melancholy or depression, nervousness or tension, weakness or tiredness?"

There is no great difference in the experiencing of stress as measured in this way between those keeping a diary and those refusing to do so. However, a slightly larger proportion of those refusing to fill out the diary indicated that they had experienced stress symptoms (Table 2).

Activity patterns

Next we compare, on the basis of the interview data, the behavioural patterns of respondents keeping a diary and those refusing to do so. Data on their participation in gainful work and certain leisure activities are available.

TABLE 2
Experiencing stress symptoms among respondents
who filled out a diary and those who refused to do so
 (Per cent)

	Kept diary	Refused	Total
<i>Have you during the last two weeks suffered from complaints like overexertion, melancholy or depression, nervousness or tension, weakness or tiredness?</i>			
Yes	35.3	37.4	35.4
No	63.6	60.4	63.4
Cannot say	1.1	2.2	1.2
Total	100.0	100.0	100.0
N	7,758	662	8,420

Chi-Square = 7.794, DF = 2, p = 0.020

The first-order sampling weights applied.

Hours worked

In the interview, respondents who reported having been in paid work during the previous week were asked to estimate the length of their regular and overtime working hours. Whether other work was being performed on the side was also asked of all those who had been working.

Respondents who refused to fill out a diary reported slightly longer work hours (41.5 hours per week) than those keeping a diary (39.0 hours). This difference was statistically significant for men, but not for women (Table 3).

When working respondents were divided into employees and self-employed, it became obvious that among the employees refusing to keep a diary was associated with only slightly longer hours of work, that is by 1.3 hours per week (not significant at the 0.05 level; $t = 1.87$, $p = 0.0613$). By contrast, the difference among the self-employed was considerable. Self-employed who refused to keep a diary reported 10.2 hours more of work per week ($t = 3.04$, $p = 0.0025$) than those who kept a diary.

It should be borne in mind that the estimates of work hours, as asked for in the interview are less reliable, due to memory error, than data obtained by the diary method (see Niemi, 1993; Robinson and Bostrom, 1994). When comparing the data in Finland's Time-budget Survey of 1987 on the interview form and in the diary, Iris Niemi (1993) observed that estimates obtained from the interview were

TABLE 3
Actual hours of work at main workplace (including overtime)
during the survey week among those who filled out a diary
and those who refused to do so by gender and employment status
 (Hours per week)

	Kept diary	Refused	Difference
Total	39.0	41.5	2.4 **
Gender			
Men	41.7	44.0	2.3 *
Women	36.0	36.7	0.7 ns
Employment status			
Self-employed	46.0	56.2	10.2 **
Employees	37.6	38.8	1.3 ns

** Significant at the 0.01 level
 ns: not significant.

* Significant at the 0.05 level.
 The first-order sampling weights applied.

one hour longer than those obtained from the diaries. This difference varied according to the person's socio-economic position. The self-employed estimated their work hours less accurately than the employees. However, it cannot be assumed that non-responding self-employed overestimated their work hours more than the other respondents. It hence appears that some self-employed, who work extremely long hours, were excluded from diary keeping.

During the survey week, 16% of those at work and keeping a diary had worked overtime, and 18% of those refusing to do so had also worked overtime. The difference is not statistically significant (Chi-Square = 1.001, DF = 1, $p = 0.317$). A second job had been done roughly as often by those keeping a diary as those refusing to do so.

Those at work were also asked about feeling rushed at work and how stressful their hurry was. The results, as shown in Table 4, indicate that a distinctly higher proportion of those refusing to keep a diary experienced hurry every day compared to those keeping a diary. On the other hand, respondents refusing to keep a diary considered the hurry to be less stressing than those who filled the diary out.

Leisure activities

Next a comparison is made between respondents keeping a diary and those refusing to do so in regard to their leisure participation. Data on respondents' visits to cultural events during the year, and their participation in creative hobbies and

TABLE 4
Feeling rushed at work among those who filled out a diary
and those who refused to do so
 (Per cent)

	Kept diary	Refused	Total
<i>Are you rushed at your work?</i>			
Daily	50.3	60.6	51.0
At least once a week	27.0	20.6	26.5
Less often or never	21.1	16.6	20.8
Cannot say	1.7	2.2	1.7
Total	100.1	100.0	100.0
N	4,577	391	4,968

Chi-Square = 15.537, DF = 3, p = 0.002

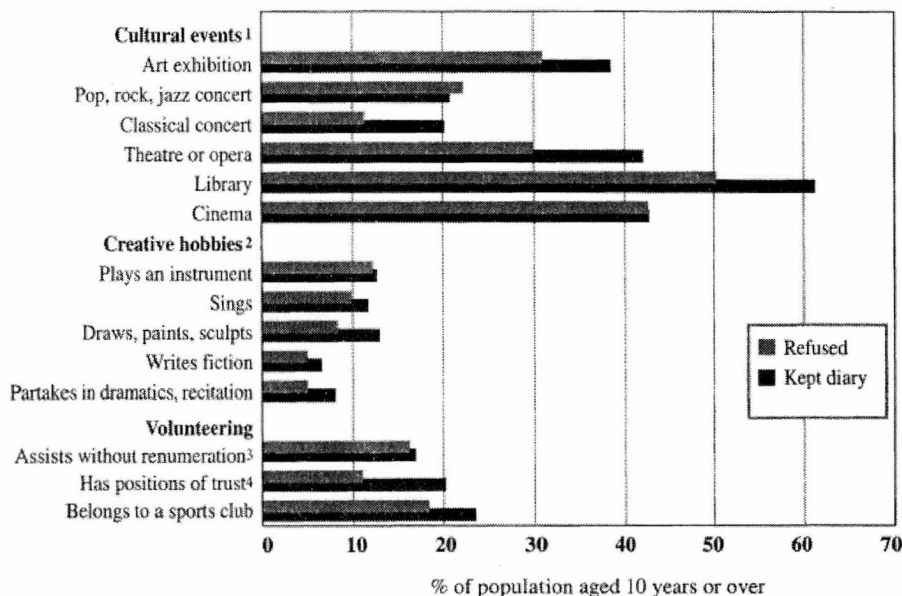
voluntary activities are available. These data can be used to find out whether participation patterns of respondents keeping a diary differ from those refusing to do so (cf. Gershuny, 1990).

Figure 1 shows that, with the exception of the visits to cinemas and concerts, respondents keeping diaries were more active in all leisure activities than those refusing to do so. It appears on the basis of this figure that active people are over- rather than under-represented in the sample.

Structure of non-response

Next we examine the background characteristics of everyone who has been non-responsive in the 1987-88 Time-budget Survey, and not just those refusing to keep a diary. In this analysis, we were able to use background information on all targeted individuals, obtained from the registers. Information about gender, age and the place of residence was derived from the Central Population Register, income data from the taxation register and educational data from Statistics Finland's register of degrees. Laaksonen and Pääkkönen (1992) constructed logistic regression models to explain the probability of response. The best explanatory variables for response were region, age, gender, educational level, and taxable income. Variables connected with the area (urban/rural) and season were also significant. According to the results, middle-aged persons with a higher educational level responded best of all. When other characteristics were taken into account, it was observed that high-income earners showed a close to perfect response (Laaksonen and Pääkkönen, 1992; Laaksonen, 1996).

FIGURE 1
Participation in some leisure and voluntary activities

1. During the past 12 months.

2. At present.

3. At least every other week.

4. In organisations, the local council, the parish, at school or other.

Similar results about the impact of education have been obtained from the Finnish Household Budget Survey. When related to income, both low- and high-income earners were the most non-responsive (see Kangassalo, 1996).

The analysis of the non-response in the Finland's 1994 Living Conditions Survey could make use not only of income data, but also of other data related to the economic status of those being surveyed (Heiskanen, 1996; Heiskanen and Laaksonen, 1996). Auxiliary register information was also available from the National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES) about people whose families had experienced economic problems in 1992. Apparently, "ill-being" indicators did not lower women's tendency to reply. Unemployed women even responded slightly better than average. On the other hand, the tendency of men to respond fell when shifting to groups having more severe economic problems.

Unemployment reduced the tendency of men to respond only slightly, but if the family received living allowances from the authorities, the response rate was 10 percentage points below the average. These results indicate that men in the

lower strata or in an uncertain social situation may be under-represented in social surveys and that "people who are worst off have an even lower participation rate than those who are not that badly off" (Heiskanen, 1996, p. 223).

Conclusions

In Statistics Finland's Time-budget Survey, feeling "rushed" was no greater among respondents who refused to keep a diary than it was among those who filled it out. The interview estimates of weekly working time revealed that self-employed with extremely long working hours were prone to refuse keeping time diaries. Respondents who refused to keep a diary were also found to be busier at work. It is apparent that extremely busy working people are to some extent under-represented in the time-use sample.

A comparison of leisure participation patterns, on the other hand, suggests that active people participated in the survey more often than the passive ones. In a survey conducted in the United Kingdom, those responding to a time-budget survey and those not responding did not differ from each other in terms of their activity patterns (Gershuny, 1990).

In time-budget surveys and other recent Finnish surveys, well-educated people respond the best. On the other hand, according to Robinson (1990), the educated and affluent are the groups who are more likely to feel rushed. The analysis of non-response raises some questions about how to obtain reliable data from different surveys on the daily life of less well-off people.

It may well be that people who feel a sense of duty, and those used to keeping records, respond best to a time-budget survey. Variables reflecting these characteristics are, however, not available. Perhaps part of the influence of education can be explained by these considerations.

REFERENCES

- ANACHKOVA, B., and PÄÄKKÖNEN, H. (1992). Description of the surveys. In L.M. Kirjavainen, B. Anachkova, S. Laaksonen, I. Niemi, H. Pääkkönen, and Z. Staikov. *Housework Time in Bulgaria and Finland*. Helsinki: Statistics Finland, Studies No. 193.
- GERSHUNY, J. (1990). International comparisons of time-budget surveys – methods and opportunities. In R. von Schweitzer, M. Ehling, D. Schäfer. *Zeitbudgeterhebungen. Ziele, Methoden und neue Konzepte*. Stuttgart: Metzler-Poeschel.

- HEISKANEN, M. (1996). The 1994 survey on living conditions. In S. Laaksonen (Ed.), *International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25-27 October 1995*. Helsinki: Statistics Finland, Research Reports 219.
- HEISKANEN, M., and LAAKSONEN, S. (1996). Nonresponse and ill-being in the Finnish survey on living conditions. In S. Laaksonen (Ed.), *International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25-27 October 1995*. Helsinki: Statistics Finland, Research Reports 219.
- HOCHSCHILD, A. (1989). *The second shift: Working parents and the revolution at home*. New York: Viking.
- KANGASSALO, P. (1996). Household budget survey. In S. Laaksonen (Ed.), *International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25-27 October 1995*. Helsinki: Statistics Finland, Research Reports 219.
- LAAKSONEN, S. (1996). The 1987-1988 time use survey. In S. Laaksonen (Ed.), *International perspectives on nonresponse. Proceedings of the sixth international workshop on household survey nonresponse 25-27 October 1995*. Helsinki: Statistics Finland, Research Reports 219.
- LAAKSONEN, S., and PÄÄKKÖNEN, H. (1992). Some methodological aspects on the use of time-budget survey data. In L.M. Kirjavainen, B. Anachkova, S. Laaksonen, I. Niemi, H. Pääkkönen, and Z. Staikov. *Housework time in Bulgaria and Finland*. Helsinki: Statistics Finland, Studies No. 193.
- NIEMI, I. (1993). Systematic error in behavioural measurement: Comparing results from interview and time-budget studies. *Social Indicators Research*, 30, 229-244.
- ROBINSON, J.P. (1990). The time squeeze. *American Demographics*, February, 30-33.
- ROBINSON, J.P., and BOSTROM, A. (1994). The overestimated workweek? What time diary measures suggest. *Monthly Labor Review*, 117, 11-23.
- ROBINSON, J.P., and GODBEY, G. (1997). *Time for life. The surprising ways Americans use their time*. University Park: The Pennsylvania State University Press.
- VÄISÄNEN, P. (1990). The sampling design used in the study. In I. Niemi, and H. Pääkkönen. *Time use changes in Finland in the 1980s*. Helsinki: Central Statistical Office of Finland, Studies 174.
- TAYLOR, Tracy, School of Leisure and Tourism Studies, University of Technology, Sydney, P.O. Box 222, Lindfield, NSW, 2070, Australia
- THIBAUT, Guy, Direction général des loisirs et des sports Études recherche et politiques, Ministère des affaires municipales, 20, rue Pierre Olivier Chauveau, Québec (Québec) G1R 4J3 Canada
- THIBAUT, Lucie, School of Human Kinetics, University of British Columbia, 6081 University Blvd. Vancouver (British Columbia) V6T 1Z1 Canada
- TREMBLAY, Diane-Gabrielle, Télé Université, Université du Québec, 1001, Sherbrooke Est C.P. 670 Succursale C, Montréal (Québec) H2L 4L5 Canada
- VEAL, Anthony, School of Leisure and Tourism Studies, University of Technology, Sydney, P.O. Box 222, Lindfield, NSW, 2070, Australia
- ZUZANEK, Jiri, Recreation and Leisure Studies, University of Waterloo, Waterloo (Ontario) N2L 3G1 Canada

TUTKIMUKSIA-SARJA RESEARCH REPORTS SERIES

Tilastokeskus on julkaissut Tutkimuksia v. 1966 alkaen,
v. 1990 lähtien ovat ilmestyneet seuraavat:

164. **Henry Takala**, Kunnat ja kuntainliitot kansantalouden tilinpidossa. Tammikuu 1990. 60 s.
165. **Jarmo Hyrkkö**, Palkansaaajien ansiotasoindeksi 1985=100. Tammi-kuu 1990. 66 s.
166. **Pekka Rytönen**, Siivouspalvelu, ympäristöhuolto ja pesulapalvelu 1980-luvulla. Tammikuu 1990. 70 s.
167. **Jukka Muukkonen**, Luonnonvaratilinpito kestävän kehityksen kuvaajana. 1990. 119 s.
168. **Juha-Pekka Ollila**, Tieliikenteen tavarankuljetus 1980-luvulla. Helmikuu 1990. 45 s.
169. **Tuovi Allén – Seppo Laaksonen – Päivi Keinänen – Seija Ilmakkunnas**, Palkkaa työstä ja sukupuolesta. Huhtikuu 1990. 90 s.
170. **Ari Tyrkkö**, Asuinolotiedot väestölaskennassa ja kotitaloustiedustelussa. Huhtikuu 1990. 63 s.
171. **Hannu Isoaho – Osmo Kivinen – Risto Rinne**, Nuorten koulutus ja kotitausta. Toukokuu 1990. 115 s.
171b. **Hannu Isoaho – Osmo Kivinen – Risto Rinne**, Education and the family background of the young in Finland. 1990. 115 pp.
172. **Tapani Valkonen – Tuija Martelin – Arja Rimpelä**, Eriarvoisuus kuoleman edessä. Sosioekonomiset kuolleisuuserot Suomessa 1971–85. Kesäkuu 1990. 145 s.
173. **Jukka Muukkonen**, Sustainable development and natural resource accounting. August 1990. 96 pp.
174. **Iiris Niemi – Hannu Pääkkönen**, Time use changes in Finland in the 1980s. August 1990. 118 pp.
175. **Väinö Kannisto**, Mortality of the elderly in late 19th and early 20th century Finland. August 1990. 50 pp.
176. **Tapani Valkonen – Tuija Martelin – Arja Rimpelä**, Socio-economic mortality differences in Finland 1971–85. December 1990. 108 pp.
177. **Jaana Lähteenmaa – Lasse Siurala**, Nuoret ja muutos. Tammikuu 1991. 211 s.
178. **Tuomo Martikainen – Risto Yrjönen**, Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos. Maaliskuu 1991. 120 s.
179. **Seppo Laaksonen**, Comparative Adjustments for Missingness in Short-term Panels. April 1991. 74 pp.
180. **Ágnes Babarczy – István Harcsa – Hannu Pääkkönen**, Time use trends in Finland and in Hungary. April 1991. 72 pp.
181. **Timo Matala**, Asumisen tuki 1988. Kesäkuu 1991. 64 s.
182. **Iiris Niemi – Parsla Eglite – Algimantas Mitrikas – V.D. Patrushev – Hannu Pääkkönen**, Time Use in Finland, Latvia, Lithuania and Russia. July 1991. 80 pp.
183. **Iiris Niemi – Hannu Pääkkönen**, Vuotuinen ajankäyttö. Joulukuu 1992. 83 s.
- 183b. **Iiris Niemi – Hannu Pääkkönen – Veli Rajaniemi – Seppo Laaksonen – Jarmo Lauri**, Vuotuinen ajankäyttö. Ajankäyttötutkimuksen 1987–88 taulukot. Elokuu 1991. 116 s.
184. **Ari Leppälahti – Mikael Åkerblom**, Industrial Innovation in Finland. August 1991. 82 pp.

185. **Maarit Säynevirta**, Indeksiteoria ja ansiotasoindeksi. Lokakuu 1991. 95 s.
186. **Ari Tyrkkö**, Ahtaasti asuvat. Syyskuu 1991. 134 s.
187. **Tuomo Martikainen – Risto Yrjönen**, Voting, parties and social change in Finland. October 1991. 108 pp.
188. **Timo Kolu**, Työelämän laatu 1977–1990. Työn ja hyvinvoinnin koettuja muutoksia. Tammikuu 1992. 194 s.
189. **Anna-Maija Lehto**, Työelämän laatu ja tasa-arvo. Tammikuu 1992. 196 s.
190. **Tuovi Allén – Päivi Keinänen – Seppo Laaksonen – Seija Ilmankunnas**, Wage from Work and Gender. A Study on Wage Differentials in Finland in 1985. 88 pp.
191. **Kirsti Ahlqvist**, Kodinomistajaksi velalla. Maaliskuu 1992. 98 s.
192. **Matti Simpanen – Irja Blomqvist**, Aikuiskoulutukseen osallistuminen. Aikuiskoulutustutkimus 1990. Toukokuu 1992. 135 s.
193. **Leena M. Kirjavainen – Bistra Anachkova – Seppo Laaksonen – Iris Niemi – Hannu Pääkkönen** – Zahari Staikov, Housework Time in Bulgaria and Finland. June 1992. 131 pp.
194. **Pekka Haapala – Seppo Kouvo**, Kuntasektorin työvoimakustannukset. Kesäkuu 1992. 70 s.
195. **Pirkko Aulin-Ahmavaara**, The Productivity of a Nation. November 1992. 72 pp.
196. **Tuula Melkas**, Valtion ja markkinoiden tuolla puolen. Kanssaihminen apu Suomessa 1980-luvun lopulla. Joulukuu 1992. 150 s.
197. **Fjalar Finnäs**, Formation of unions and families in Finnish cohorts born 1938–67. April 1993. 58 pp.
198. **Antti Siikanen – Ari Tyrkkö**, Koti – Talous – Asuntomarkkinat. Kesäkuu 1993. 167 s.
199. **Timo Matala**, Asumisen tuki ja aravavuokralaiset. Kesäkuu 1993. 84 s.
200. **Arja Kinnunen**, Kuluttajahintaindeksi 1990=100. Menetelmät ja käytäntö. Elokuu 1993. 89 s.
201. **Matti Simpanen**, Aikuiskoulutus ja työelämä. Aikuiskoulutustutkimus 1990. Syyskuu 1993. 150 s.
202. **Martti Puohiniemi**, Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Lokakuu 1993. 100 s.
203. **Juha Kivinen – Ari Mäkinen**, Suomen elintarvike- ja metallituoteollisuuden rakenteen, kannattavuuden ja suhdannevaihteluiden yhteys; ekonometrinen analyysi vuosilta 1974 – 1990. Marraskuu 1993. 92 s.
204. **Juha Nurmela**, Kotitalouksien energian kokonaiskulutus 1990. Marraskuu 1993. 108 s.
- 205a. **Georg Luther**, Suomen tilastotoinen historia vuoteen 1970. Joulukuu 1993. 382 s.
- 205b. **Georg Luther**, Statistikens historia i Finland till 1970. December 1993. 380 s.
206. **Riitta Harala – Eva Hänninen-Salmelin – Kaisa Kauppinen-Toropainen – Päivi Keinänen – Tuulikki Petäjaniemi – Sinikka Vanhala**, Naiset huipulla. Huhtikuu 1994. 64 s.
207. **Wangqiu Song**, Hedoninen regressioanalyysi kuluttajahintaindeksissä. Huhtikuu 1994. 100 s.
208. **Anne Koponen**, Työolot ja ammattillinen aikuiskoulutus 1990. Toukokuu 1994. 118 s.
209. **Fjalar Finnäs**, Language Shifts and Migration. May 1994. 37 pp.
210. **Erkki Pahkinen – Veijo Ritola**, Suhdannekäänte ja taloudelliset aikasarjat. Kesäkuu 1994. 200 s.
211. **Riitta Harala – Eva Hänninen-Salmelin – Kaisa Kauppinen-Toropainen – Päivi Keinänen – Tuulikki Petäjaniemi – Sinikka Vanhala**, Women at the Top. July 1994. 66 pp.

212. **Olavi Lehtoranta**, Teollisuuden tuottavuuskehityksen mittaminen toimialatasolla. Tammikuu 1995. 73 s.
213. **Kristiina Manderbacka**, Terveydentilan mittarit. Syyskuu 1995. 121 s.
214. **Andres Vikat**, Perheellistyminen Virossa ja Suomessa. Joulukuu 1995. 52 s.
215. **Mika Maliranta**, Suomen tehdasteollisuuden tuottavuus. Helmikuu 1996. 189 s.
216. **Juha Nurmela**, Kotitaloudet ja energia vuonna 2015. Huhtikuu 1996. 285 s.
217. **Rauno Sairinen**, Suomalaiset ja ympäristöpolitiikka. Elokuu 1996. 179 s.
218. **Johanna Moisander**, Attitudes and Ecologically Responsible Consumption. August 1996. 159 pp.
219. **Seppo Laaksonen** (ed.), International Perspectives on Nonresponse. Proceedings of the Sixth International Workshop on Household Survey Nonresponse. December 1996. 240 pp.
220. **Jukka Hoffrén**, Metsien ekologisen laadun mittaaminen. Elokuu 1996. 79 s.
221. **Jarmo Rusanen – Arvo Naukkarinen – Alfred Colpaert – Toivo Muilu**, Differences in the Spatial Structure of the Population Between Finland and Sweden in 1995 – a GIS viewpoint. March 1997. 46 pp.
222. **Anna-Maija Lehto**, Työolot tutkimuskohteena. Marraskuu 1996. 289 s.
223. **Seppo Laaksonen** (ed.), The Evolution of Firms and Industries. June 1997. 505 pp.
224. **Jukka Hoffrén**, Finnish Forest Resource Accounting and Ecological Sustainability. June 1997. 132 pp.
225. **Eero Tanskanen**, Suomalaiset ja ympäristö kansainvälisestä näkökulmasta. Elokuu 1997. 153 s.
226. **Jukka Hoffrén**, Talous hyvinvoinnin ja ympäristöhaittojen tuottajana – Suomen ekotehokkuuden mittaaminen. Toukokuu 1999. 154 s.
227. **Sirpa Kolehmainen**, Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970–1990. Lokakuu 1999. 321 s.
228. **Seppo Paananen**, Suomalaisuuden armoilla. Ulkomaalaisten työnhakijoiden luokittelu. Lokakuu 1999. 152 s.
229. **Jukka Hoffrén**, Measuring the Eco-efficiency of the Finnish Economy. October 1999. 80 pp.
230. **Anna-Maija Lehto – Noora Järnefelt** (toim.), Jaksaen ja joustaen. Artikkeleita työolotutkimuksesta. Joulukuu 2000. 264 s.
231. **Kari Djerf**, Properties of some estimators under unit nonresponse. January 2001. 76 pp.
232. **Ismo Teikari**, Poisson mixture sampling in controlling the distribution of response burden in longitudinal and cross section business surveys. March 2001. 120 pp.
233. **Jukka Hoffrén**, Measuring the Eco-efficiency of Welfare Generation in a National Economy. The Case of Finland. November 2001. 199 pp.
234. **Pia Pulkkinen**, ”Vähän enemmän arvoinen” Tutkimus tasa-arvokokeuksista työpaikoilla. Tammikuu 2002. 154 s.
235. **Noora Järnefelt – Anna-Maija Lehto**, Työhulluja vai hulluja töitä? Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla. Huhtikuu 2002. 130 s.
236. **Markku Heiskanen**, Väkipelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Huhtikuu 2002. 323 s.
237. **Tuula Melkas**, Sosiaalisesta muodosta toiseen. Suomalaisen yksityiselämän sosiaalisuuden tarkastelua vuosilta 1986 ja 1994. Huhtikuu 2003. 195 s.

238. **Rune Höglund – Markus Jäntti – Gunnar Rosenqvist (eds.)**, Statistics, econometrics and society: Essays in honour of Leif Nordberg. April 2003. 260 pp.
239. **Johanna Laiho – Tarja Nieminen (toim.)**, Terveys 2000 -tutkimus. Aikuisväestön haastatteluaineiston tilastollinen laatu. Otanta-asetelma, tiedonkeruu, vastauskato ja estimointi- ja analyysiasetelma. Maaliskuu 2004. 95 s.
240. **Pauli Ollila**, A Theoretical Overview for Variance Estimation in Sampling Theory with Some New Techniques for Complex Estimators. September 2004. 151 pp.
241. **Minna Piispa**, Väki-valta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Syyskuu 2004. 216 s.
242. **Eugen Koev**, Combining Classification and Hedonic Quality Adjustment in Constructing a House Price Index. (Tulossa).
243. **Henna Isoniemi – Irmeli Penttilä (toim.)**, Perheiden muuttuvat elinolot. Artikkeleita lapsiperheiden elämänmuutoksista. Syyskuu 2005. 168 s.
244. **Anna-Maija Lehto – Hanna Sutela – Arto Miettinen (toim.)**, Kaikilla mausteilla. Artikkeleita työolotutkimuksesta. Toukokuu 2006. 385 s.
245. **Jukka Jalava – Jari Eloranta – Jari Ojala (toim.)** Muutoksen merkit – Kvantitatiivisia perspektiivejä Suomen taloushistoriaan. Tammikuu 2007. 373 s.
246. **Jari Kauppila**, The Structure and Short-Term Development of Finnish Industries in the 1920s and 1930s. An Input-output Approach. Elokuu 2007. 274 s.
247. **Mikko Myrskylä**, Generalised Regression Estimation for Domain Class Frequencies. Elokuu 2007. 137 s.
248. **Jukka Jalava**, Essays on Finnish Economic Growth and Productivity, 1860–2005. Joulukuu 2007. 154 s.
249. **Yrjö Tala**, Kirkon vai valtion kirjat? Uskontokuntasidonnaisuuden ongelma Suomen väestökirjanpidossa 1839–1904. 317 s.
250. **Hanna-Kaisa Rättö**, Hyvinvointi ja hyvinvoinnin mittaamisen kehittäminen. Huhtikuu 2009. 82 s.
251. **Pertti Koistinen (toim.)**, Työn hii-puvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Huhtikuu 2009. 159 s.
252. **Kirsti Ahlqvist**, Kulutus, tieto, hallinta. Kulutuksen tilastoinnin muutokset 1900-luvun Suomessa. Maaliskuu 2010. 314 s.
253. **Jukka Hoffrén (editor) – Eeva-Lotta Apajalahti – Hanna Rättö**, Economy-wide MFA with Hidden Flows for Finland: 1945–2008. 89 pp.
254. **Hannu Pääkkönen**, Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Toukokuu 2010. 260 s.

Total Work Allocation in Four European Countries

Hannu Pääkkönen

Accepted: 1 August 2008 / Published online: 12 December 2008
© Springer Science+Business Media B.V. 2008

Generally the allocation of household work has been studied using traditional male breadwinner model, which has become less relevant as women increasingly participate in paid work. On the basis of time-use surveys, it has become evident that the notion of the double burden is partly exaggerated (Warde and Hetherington 1993; Gershuny and Sullivan 2003; Bittman and Wajcman 2004; Bianchi et al. 2006; Piekkola and Ruuskanen 2006). When the total time spent on both paid and domestic work is summed, the total work hours of men and women are fairly similar. The shorter time spent on domestic work by men is offset by their longer time spend on gainful work. However, men's and women's total work time has been studied less often (Bittman and Wajcman 2004, p. 173; Bianchi et al. 2006, p. 53; Deding and Lausten 2006, p. 30).

The change in the allocation of work in a household can also be examined from seeing what happens when the man becomes unemployed, leaving the woman to do all the paid work. Do the husbands increase their share of domestic work, or does the allocation of housework remain as it was? Some studies have indicated that unemployment does not add to men's domestic work, whereas others show that it depends on the spouse's employment situation (e.g., Morris 1985, 1995; Wheelock 1990, 1997; Pahl 1984; Gallie et al. 1994). The comparability of studies is hampered by many of them being based on limited materials, conducted locally, and using different definitions of domestic work (Warde and Hetherington 1993; Pilger 2000).

This article describes (1) the allocation in households of total work time if both spouses participate in gainful work and (2) whether work is allocated differently if one spouse participates in gainful work while the other is unemployed or outside the labor force. Four countries representing different welfare regimes were compared:

- (1) Finland representing the Nordic (Social Democratic) welfare states,
- (2) Germany the Continental European (Conservative, or Corporatist),
- (3) Spain the South European and
- (4) the UK the Anglo-Saxon (Liberal) welfare states

H. Pääkkönen (✉)
Statistics Finland, P.O.B. 5B, 00022 Helsinki, Finland
e-mail: hannu.paakkonen@stat.fi

Table 1 Time-use surveys examined

Country	Fieldwork period	Sample size (persons)	Number of days
Finland	1999–2000	5,322	Two days
Germany	2001–2002	12,655	Three days
Spain	2002–2003	46,774	One day
UK	2000–2001	10,366	Two days

(cf. Esping-Andersen 1999; Pacholock and Gauthier 2004; Piekkola and Ruuskanen 2006; Gershuny and Sullivan 2003).

1 Methods

The data come from the Harmonized European Time Use Survey (HETUS) online database created by Statistics Finland and Statistics Sweden in 2005–2007. Around year 2000, nearly 20 European countries conducted time-use surveys according to harmonized guidelines prepared by Eurostat, the Statistical Office of the European Union. Based on these surveys, Statistics Finland and Statistics Sweden developed the HETUS database and the tabulation system that includes microdata from 15 countries.

The data from the four countries cover all household members over 10 years of age, who kept a diary on the same days, covering the whole year. The study years, sample sizes and study days are given in Table 1 (for detailed description of materials, see HETUS 2005–2007).

The analyses concentrate on the time use of couples—men and women who have reported they are married or cohabiting and who kept a diary on at least one day. The spouses come from the same households and cover the same dates, although the data are treated here as an individual sample. All accepted days of the spouses are included, not only the common days of the spouses.

Spouses are divided into the employed (full-time or part-time) and the non-employed. The latter category includes those on maternity, parental or other leave, unemployed, students, retired, permanently disabled, fulfilling domestic tasks and other persons outside the labor force. The comparison is limited to persons aged 20–74.

Total work time consists of paid work and domestic work. Paid work includes time in the main and the secondary job and activities related to employment, excluding commuting. Domestic work includes household work, child care and shopping. (For more information on activity categories, again see HETUS 2005–2007.)

The classificatory variables are cross-tabulated and weighted averages are calculated for primary time-use variables (without standard errors or multivariate analyses).

2 Findings

2.1 Demographics

First, the distributions of married or cohabiting men by work status for Finland, Germany and Spain look quite similar, with 61–63% of men aged 20–74 being employed, but it is clearly higher in the UK (68%). A bigger share of men also work part-time in the UK (4%)

than in the other countries, especially higher than Spanish men (less than 1%). The employment status of women in the four countries shows larger differences. In Finland and the UK the share of employed women is about 53%, lower in Germany (46%) and in Spain (33%). In Finland and Spain part-time work is quite rare among women (6% vs. 4%), in contrast to Germany and the UK, where half of the employed women work part-time.

Spouses' different employment combinations show that in Finland, Germany and the UK dual-earner couples comprise almost one-half of couples, while in Spain the share of dual-earners is only 27%. Here, the male breadwinner model is more common (32%) than in the other three countries (18–22%). The situation where the wife is working and the husband is not working is quite rare in these countries (5–8%). The 18–27% of households in which both spouses are not employed are excluded from this analysis.

2.2 Total Work Allocation

From Fig. 1a one can see that when both spouses are working, total work time is distributed rather evenly between the sexes in Finland, Germany and the UK. Besides their long work hours, Spanish women also do a lot of domestic work, which increases their share of total working time to 53%. In Spain the men in dual-earner couples do more of the paid work when compared to the other countries. Total work time among women in each country (apart from Finland) is divided roughly in two; one-half paid and one-half domestic work. In Finland paid work makes up a clearly larger part of women's total work input. Time spent on child care varies from 6 to 9 h per week among women and from 3 to 5 h among men.

Husbands' share of total domestic work time in the dual-earner couples looks quite similar in Finland, Germany and the UK, at about 35% in Fig. 2, being lower in Spain

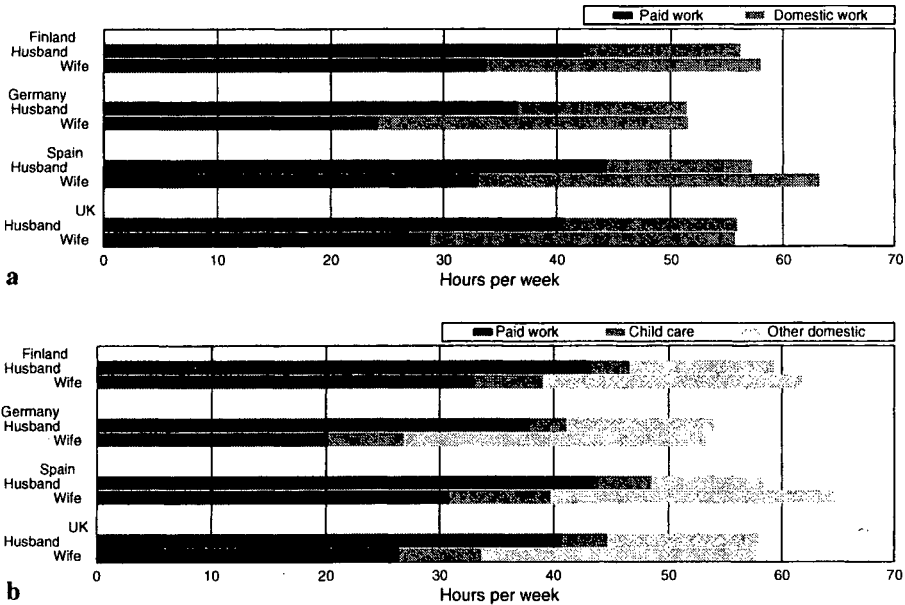

Fig. 1 a Total work hours per week of dual-earners by gender and country. b Total work hours per week of dual-earners with children under age 18 by gender and country

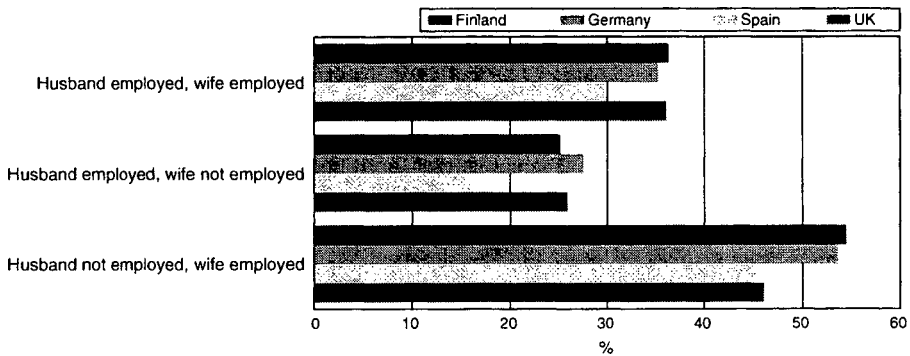

Fig. 2 Men's share of couples' total domestic work hours by employment status and country (%)

(30%). In male-breadwinner families, men do a smaller share of domestic work than in dual-earner families. When the wife is working and the husband is not working, the husband does a bigger share of domestic work than in other situations.

3 Conclusions

The total workload of dual-earner spouses is nearly equal in Finland, Germany and the UK, while in Spain, women's workload is bigger than men's because of women's high domestic workload. Even so, the hypothesis of women's double burden does not receive support in any of these welfare regimes. Gender specialization is visible in that in each country men do more paid work and women more domestic work. Contrary to earlier research, non-employed husbands with an employed wife do a bigger share of domestic work than husbands in the dual-earner couples.

However, as Rydenstam (2001) has pointed out, this analysis compares "gross" time for paid work with "net" time for domestic work. Breaks like drinking coffee or visiting the toilet are included in paid work but not in domestic work. This kind of comparison thus becomes unfavorable to women, because total work time consists among men of more gross paid work and among women net unpaid work.

References

- Bianchi, S. M., Robinson, J. P., & Milkie, M. A. (2006). *Changing rhythms of American family life*. New York: Russell Sage Foundation.
- Bittman, M., & Wajcman, J. (2004). The rush hour. The quality of leisure time and gender equity. In N. Folbre & M. Bittman (Eds.), *Family time. The social organization of care* (pp. 171–193). London: Routledge.
- Deding, M., & Lausten, M. (2006). Choosing between his and her time? Paid and unpaid work of Danish couples. *Electronic International Journal of Time Use Research*, 3, 28–48. Retrieved September 17, 2007 from <http://ffb.uni-lueneburg.de/eijtur/pdf/volumes/eIJTUR-3-1.pdf#page=29>.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. New York: Oxford University Press.
- Gallie, D., Gershuny, J., & Vogler, C. (1994). Unemployment, the household, and social networks. In D. Gallie, C. Marsh, & C. Vogler (Eds.), *Social change and the experience of unemployment* (pp. 231–263). Oxford: Oxford University Press.

- Gershuny, J., & Sullivan, O. (2003). Time use, gender, and public policy regimes. *Social Politics*, 10, 205–228.
- HETUS (2005–2007). *Harmonized European time use survey* [online database version 1.0]. Created 2005–2007 by Statistics Finland and Statistics Sweden. Reference date 1.2.2007, <https://www.testh2.scb.se/tus/tus/>.
- Morris, L. (1985). Renegotiation of the domestic division of labour in the context of male redundancy. In B. Roberts, R. Finnegan, & D. Gallie (Eds.), *New approaches to economic life. Economic structuring: Unemployment and the social division of labour*. Manchester: Manchester University Press.
- Morris, L. (1995). *Social divisions: Economic decline and social structural change*. London: UCL Press.
- Pacholock, S., & Gauthier, A. H. (2004). A tale of dual earner families in four countries. In N. Folbre & M. Bittman (Eds.), *Family time: The social organization of care* (pp. 197–223). London: Routledge.
- Pahl, R. E. (1984). *Divisions of labour*. Oxford: Basil Blackwell.
- Piekkola, H., & Ruuskanen, O.-P. (2006). *Work and time use across life cycle: Mothers and ageing workers*. Helsinki: Ministry of Social and Health Affairs.
- Pilger, J. (2000). Domestic divisions of labour in the twentieth century: 'Change slow a-coming'. *Work, Employment & Society*, 14, 771–780.
- Rydenstam, K. (2001, October). *Paid and unpaid work, the apples and pears of time use statistics?* Paper presented at the 2001 IATUR Conference, Oslo.
- Warde, A., & Hetherington, K. (1993). A changing domestic division of labour? Issues of measurement and interpretation. *Work, Employment & Society*, 7, 23–45.
- Wheelock, J. (1990). *Husbands at home: The domestic economy in a post-industrial society*. London: Routledge.
- Wheelock, J. (1997). Gender responses to male unemployment: Or is Andy Capp dead? In J. Wheelock & Å. Mariussen (Eds.), *Households, work and economic change: A comparative institutional perspective* (pp. 113–120). Boston: Kluwer Academic Publishers.

Tutkimuksia-sarja kuvaa suomalaista yhteiskuntaa ja sen kansainvälistä asemaa tutkittujen tietojen pohjalta. Sarjassa julkaistaan Tilastokeskuksessa laadittuja tai Tilastokeskuksen aineistoihin perustuvia tieteellisiä tutkimuksia

Tutkimuksessa tarkastellaan yksilöiden ja perheiden ajankäyttöä Tilastokeskuksen tekemien ajankäyttö- ja vapaa-aikatutkimusten avulla. Miten ansio- ja kotityöajan muodostama kokonaistyöpanos jakautuu puolisoitten kesken työmarkkina-asetiltaan erilaisissa perheissä? Millaisilla ihmisillä on sosiaalisen pääoman toimintoja, kuten sosiaalista kanssakäymistä, vapaaehtoistyötä ja naapuriapua? Miten koululaiset käyttävät aikaansa, ja kuinka laajaa on heidän yksinolonsa? Saadaanko haastattelututkimuksilla tietoa kaikkein kiireisimpien ihmisten arjesta?

Tutkimus tuo esiin usein piiloon jäävää tietoa yhteiskunnallisesti hyödyllisestä työstä, sen määrästä, jakautumisesta ja tekijöistä. Se tuo myös näkyviin lasten ajankäyttöä heidän antamiensa tietojen pohjalta. Lisäksi tutkimus kuvaa ajankäyttötutkimusten kehitystä ja menetelmiä sekä arvioi erityyppisten haastatteluaineistojen mahdollisuuksia ja rajoituksia tutkimuksen aiheiden kannalta.

Tilastokeskus, myyntipalvelu
PL 4 C
00022 TILASTOKESKUS
puh. (09) 1734 2011
faksi (09) 1734 2500
myynti@tilastokeskus.fi
www.tilastokeskus.fi

Statistikcentralen, försäljning
PB 4 C
FI-00022 STATISTIKCENTRALEN
tfn + 358 9 173 420 11
fax + 358 9 173 425 00
sales@stat.fi
www.stat.fi

Statistics Finland, Sales Services
PO Box 4 C
FI-00022 Statistics Finland
Tel. + 358 9 1734 2011
Fax + 358 9 1734 2500
sales@stat.fi
www.stat.fi

ISSN 0355-2071
= Tutkimuksia
ISBN 978-952-244-248-2 (pdf)
ISBN 978-952-244-247-5 (print)
Tuotenumero 3676 (print)